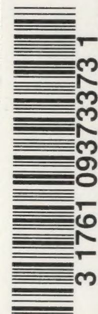
mph
Law
C

AANSPRAKELIJKHEID VAN DE RECHTSPERSOON VOOR ONRECHTMATIGE DADEN VOLGENS PRIVAATRECHT.

I. VAN CREVELD.

AANSPRAKELIJKHEID VAN DE RECHTSPERSOON VOOR ONRECHTMATIGE DADEN VOLGENS PRIVAATRECHT.

AANSPRAKELIJKHEID VAN DE RECHTSPERSOON VOOR ONRECHTMATIGE DADEN VOLGENS PRIVAATRECHT.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM OP GEZAG VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS DR. C. WINKLER, HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER GENEESKUNDE, IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN OP DINSDAG 6 FEBRUARI 1912, DES NAMIDDAGS TE VIER UUR, IN DE AULA DER UNIVERSITEIT DOOR

ISIDORE VAN CREVELD, GEBOREN TE AMSTERDAM.

* *

AMSTERDAM
VAN CREVELD & Co.
1912.

Aan mijne Ouders.

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/aansprakelijheid00crev

Bij de voltooiing van mijn proefschrift betuig ik U, Professor Scholten, *Hooggeachte Promotor, oprechten dank voor de hoogst welwillende wijze, waarop U mij steeds uwe hulp en voorlichting hebt verleend.*

Ook U, Hooggeleerde Heeren van Embden, van Hamel, Houwing, Jitta *en* Struijcken *hoop ik steeds ten zeerste erkentelijk te blijven voor het op uwe leerrijke colleges genoten onderricht.*

Met eerbied gedenk ik de nagedachtenis van U, Hooggeleerde Conrat!

INHOUD.

HOOFDSTUK III.

HOOFDSTUK IV.

HOOFDSTUK V.

HOOFDSTUK VI.

HOOFDSTUK VII.

HOOFDSTUK VIII.

HOOFDSTUK IX.

HOOFDSTUK X.

HOOFDSTUK XI.

HOOFDSTUK XII.

INLEIDING.

„Der Staat, die Gemeinden, Eisenbahn-, Bergwerksgesell-„schaften und viele andere Erwerbsvereine greifen täglich mit „hundert Armen in den Verkehr ein, betreiben gewerbliche „Unternehmungen, ziehen daraus zum Teil beträchtlichen Gewinn, „und sie sollen sich gegenüber den Ansprüchen aus Verletzungen, „die in ihrem Thätigkeitsbereich Dritten zugefügt wurden, mit „dem Schilde der Deliktsunfähigkeit decken und die Verletzten „an den betreffenden Angestellten verweisen können, der, falls „er überhaupt zu ermitteln ist, in vielen Fällen dem Ersatz des „Schadens nicht gewachsen sein wird, abgesehen davon dasz „er vielleicht schuldfrei ist, weil er nur ausführte, wozu er „durch seine Stellung verpflichtet war?"

In deze woorden van Regelsberger [1]) is scherp geteekend het practisch belang van de in de volgende bladzijden te bespreken vraag: of op privaatrechtelijk terrein werkzame Vereenigingen, die in het moderne leven meer en meer de plaats innemen, waar voorheen de eenlingen gescheiden van elkaar werkzaam waren, ook aansprakelijk dienen te zijn voor onrecht, gepleegd bij verwezenlijking van het doel, dat zij blijkens hare Statuten nastreven. Luidt het antwoord bevestigend, dan zal tevens dienen te worden nagegaan, *wanneer* de Vereeniging aansprakelijk is, waar de grens ligt tusschen aansprakelijkheid

[1]) Pandekten I, blz. 328.

van de Vereeniging zelve en de privé-aansprakelijkheid van hem, die in het concrete geval voor de Vereeniging optrad.

In den tijd, dat aan de theorie nog de taak werd toevertrouwd, te gebieden, wat practisch recht zou zijn, was het vooral bij dit vraagstuk een vruchtbaar terrein, om vanuit de bepaalde voorstelling, die men zich van de Rechtspersoon maakte, zijn antwoord afhankelijk te stellen.

Die tijd is thans wel voorbij: men pleegt thans meer en meer het standpunt in te nemen ten grondslag liggend ook aan boven geciteerde woorden, om in de maatschappij-zelve rond te schouwen, wat de verkeersbehoeften zijn en vervolgens voor deze eischen van het maatschappelijk leven eene theoretische verklaring te geven. Zoo is het bekend genoeg, dat vooral in GIERKE's orgaanleer een veel gebruikelijke constructie voor de hierbedoelde vraag is te vinden; daarnevens zullen wellicht ook andere verklaringen mogelijk zijn.

Volgens de aangegeven methode zal nu allereerst door een overzicht van positief recht en vooral van de rechtspraak in ons land en in de voornaamste vreemde landen aangetoond worden, dat men inderdaad de richting van aansprakelijkheid der Rechtspersoon wenscht.

HOOFDSTUK I.

AANSPRAKELIJKHEID VAN DE RECHTSPERSOON VOOR ONRECHTMATIGE DADEN VOLGENS NEDERLANDSCH RECHT.

I. *De Nederlandsche wet.*

Voor de vraag, of onze wet de onrechtmatige handeling van een Rechtspersoon mogelijk acht, dient allereerst de titel „Zedelijke lichamen" in bk. III B. W. te worden beschouwd. Gelijk men voor de bevoegdheid van het zedelijk lichaam zich bij overeenkomst te verbinden steun heeft te zoeken niet in 1349 B. W., evenmin in 1365 of 1366 B. W., maar in de speciale regeling, welke de wet voor de zedelijke lichamen heeft getroffen, zou men mogen verwachten voor de vraag, of bij het zedelijk lichaam sprake kan zijn van eene verbindtenis uit de tweede in 1269 B. W. vermelde bron, eveneens uit vermelden titel leering te kunnen putten. Het systeem ware dan nauwkeurig in acht genomen: zoowel waar het geldt, eene regeling van de verbintenis uit overeenkomst als van die uit de wet, doelde onze wet slechts op physieke personen; het geheele leven van de Rechtspersoon zou echter zelfstandig als lex specialis geregeld zijn. Historisch ware deze regeling bovendien verklaarbaar: zooals bekend, werd de bedoelde 10e titel eerst te elfder ure in het wetboek opgenomen; wat natuurlijker dan in dezen titel, nu de Code eens niet behoefde gevolgd te worden, de regeling van de materie geheel uit te putten?

Te eerder zou men dit mogen verwacht hebben, omdat, gelijk bekend, deze titel in hoofdzaak ontleend is aan de regeling in den 24sten titel van het Ontwerp 1820 en onze wetgever gevoegelijk

in art. 884 van bedoeld Ontwerp een aanknoopingspunt had kunnen vinden tot regeling van de aansprakelijkheid van het zedelijk lichaam voor onrechtmatige daden. Dit art. luidde: „De handelingen der bestuurders als zoodanige kunnen de bijzon-„dere leden alleen dan verbinden, wanneer zij door hen tot die „handelingen uitdrukkelijk gemagtigd zijn geweest.

„Het ligchaam zelve echter wordt door de handelingen der „bestuurders onvoorwaardelijk verbonden, ten ware de onwettig-„heid van hunne handeling zoo kennelijk mogt zijn, dat te dezen „aanzien, geene onkunde of dwaling bij de andere handelende „partij kan ondersteld worden".

Intusschen zal men in onzen titel tevergeefs zoeken naar eene regeling van de onrechtmatige handeling, analoog aan die, welke de artt. 1401 vlg. voor de physieke persoon geven. De wetgever dacht blijkbaar niet aan deze vraag. Immers in de toelichting op 1691 B. W. wordt de bekende bevoegdverklaring tot „burgerlijke handelingen" toegelicht als te omvatten: „koopen, verkoopen, huren, verhuren, in rechte verschijnen, dadingen aangaan, als erfgenamen, legatarissen of begiftigden worden ingesteld, enz." [1]) Van de mogelijkheid van verbintenis uit onr. daad wordt dus met geen woord gesproken. Het is dan ook vrijwel heerschende opvatting, onder deze uitdrukking uitsluitend „rechtshandelingen" te verstaan. [2])

Trouwens ook overigens, dus niet slechts bij de quaestie van aansprakelijkheid voor onrechtmatige daad, kan er van een systeem als bovenbedoeld zóó weinig sprake zijn, dat de Proc.-Gen. Noyon in zijn conclusie voorafgaande aan het arrest van den H. R. van 17-6-1910, W. 9045 kon verklaren: „Alleen daar waar

---

[1]) Voorduyn V, blz. 312.

[2]) Aldus o. m. Scholten, Schadevergoeding buiten overeenkomst en onrechtmatige daad, blz. 18; v. Lennep, Aansprakelijkheid voor schade van ondergeschikten, blz. 123; anders Moens, Verantwoordelijkheid voor schade van anderen, blz. 52.

„de bepaling niet anders dan op natuurlijke personen *kan* worden „toegepast (b.v. 884oud B. W.) is beperking voorgeschreven."

Evenmin kan art. 1693 B. W. voor onze quaestie van veel beteekenis zijn. Dit artikel doelt blijkbaar alleen op het te buiten gaan van zijn last door den bestuurder, dus op hetzelfde als 1844, lid 2 bepaalt voor den lasthebber in 't algemeen. Tot het plegen van een onrechtmatige daad zal den bestuurder wel zelden een last gegeven worden. Ware 1693 nu voor de te bespreken vraag van belang, dan zou de vereeniging steeds alle aansprakelijkheid van zich kunnen afschuiven, indien zij de handeling later niet goedkeurde en evenmin er door gebaat was.

De vraag, of voor de schade-actie krachtens de artt. 1401 vlg. B. W. verhaal op de Vereenigingskas bestaat, gaat geheel buiten art. 1693 om. Zij luidt: Is het in principe mogelijk, dat een onrechtmatige daad van hem, die werkzaam is ter verwezenlijking van het Vereenigingsdoel, valt ten laste van de Vereeniging, al is deze ook niet daardoor gebaat en al heeft deze evenmin de handeling goedgekeurd?

Zoo zal toch evenmin de lastgever met een beroep op 1844, lid 2 B. W., dat voor zijne gebondenheid dezelfde eischen stelt als 1693, aan zijne aansprakelijkheid voor een onrechtmatige daad van den lasthebber kunnen ontkomen, indien men meent deze aansprakelijkheid overigens uit 1403, lid 1 te mogen afleiden of indien men, is het thans nog aanhangige Wetsontwerp tot herziening van de bepalingen betrekkelijk onrechtmatige daad [1]) eenmaal wet geworden, zich hiervoor op het nieuwe art. 1403, lid 2 kan beroepen. [2])

---

[1]) Ingediend bij K. B. van 11 Jan. 1911, opgenomen in W. v. h. R. 9099.

[2]) De 1e al. van bedoeld artikel regelt de aansprakelijkheid van den werkgever voor onrechtmatige daden van zijn arbeider.

Al. 2 luidt: Hetzelfde geldt t. a. v. den lastgever en zijn lasthebber in verband met een onrechtmatige daad, door dien lasthebber bedreven ter zake van den te volvoeren last.

Zelfs al zoude 1693 B. W. het te bespreken vraagstuk betreffen, dan ware het in elk geval onvolledig, doordien het slechts spreekt van eene handeling van den bestuurder. Over het geval, dat door alle leden van de Vereeniging of door de Algemeene Vergadering een onrechtmatige daad wordt gepleegd, ware gezwegen. En ook over de handelingen van andere vertegenwoordigers dan de bestuurders ware niet gesproken.

De titel „zedelijke lichamen" geeft op de vraag dus geen antwoord. In onze jurisprudentie is, gelijk nader zal blijken, zoo goed als steeds de onrechtmatige Vereenigingshandeling erkend. Tot basis werden dan gewoonlijk gekozen de algemeene beginselen, waarvan de artt. 1690 vlg. uitgaan, gecombineerd met die van de artt. 1401 vlg.

Welke zijn deze beginselen?

De wetgever heeft in de artt. 1691 vlg. aan de Rechtspersoon handelingsbevoegdheid toegekend, d. w. z. haar bekwaam verklaard, handelend in het maatschappelijk leven op te treden.

Is dit het geval, dan kan er dus theoretisch geenerlei bezwaar zijn, haar tot onrechtmatig handelen bekwaam te achten. Immers hij, die bekwaam is een wil te uiten, waar het geldt een overeenkomst, is dit evenzeer, waar het geldt een onrechtmatige daad. Ja zelfs erkent de wet in het geval van 1483 B. W. bij minderjarigen, enz. *wel* de wil die tot een ongeoorloofde handeling leidde, niet die, welke tot een overeenkomst voerde.

Bij de artt. 1401 vlg. is, gelijk reeds gezegd, uitsluitend aan den mensch gedacht.

De tekst van art. 1401 luidt, wel is waar, zeer algemeen: er staat: „*dengene*, door wiens schuld, enz." Van eene beperking tot den mensch dus geen sprake.

Aldus redeneerende zou men zich ook kunnen beroepen op de omstandigheid, dat het correspondeerende art. 1382 van de Code uitdrukkelijk spreekt van „Tout fait quelconque *de l'homme*",

dus nadrukkelijk alleen doelend op den mensch, eene beperkende uitdrukking, die men in ons artikel *niet* aantreft.

Het lijkt mij intusschen een minder gewenschte methode van wetsinterpretatie, om uit dit verschil in redactie eenig argument te putten. Alleen dán zou ik aan deze verandering van tekst een argument willen ontleenen, indien vaststond, dat zij geschiedde met de bedoeling, om ook de Rechtspersoon onder art. 1401 te doen vallen. En dit is allerminst het geval: de verandering geschiedde zeer toevallig, de wetgever veranderde toch, toen hij in plaats van „tout fait quelconque" ging lezen „elke onrechtmatige daad"; wellicht omdat het zoo vanzelf sprak, dat bedoeld werd een daad „van den mensch", liet hij deze laatste woorden weg. Zoo heeft b.v. ook het Pruissisch Landrecht een zeer algemeene uitdrukking: „*Wer* jemandem ohne Recht Schaden zufügt", enz. (I, 6, § 8). Evenzoo ons Ontwerp '20: Alle daden, hoedanig en van welken aard ook, uit welke door *iemands* schuld of verzuim aan een ander schade wordt toegebracht, stellen *dengene*, door wien enz. (art. 3014). Het Wetb. '30 leest in art. 1428 echter weer: „tout fait illicite *de l'homme*." Al moge de zegswijze wisselend geweest zijn, bovenal uit de artikelen 1403 vlg., waarin het beginsel nader wordt uitgewerkt, blijkt duidelijk, dat in deze geheele afdeeling alleen gedoeld werd op den mensch, niet op de Rechtspersoon.

Wel werd in den tijd, dat dit wetsartikel tot stand kwam, aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden, vooral waar het betrof daden van de overheid, meermalen erkend. [1]) Het vraagstuk met betrekking tot de Rechtspersoon in ruimen zin, daaronder die uit het private recht, heeft men zich echter niet voor oogen gesteld. Waar het bovendien

[1]) Zie de mededeelingen van Mr. C. W. de Vries in Handelingen Juristen-Vereeniging 1910, blz. 270 vlg.

niet tot eene regeling van de aansprakelijkheid der Rechtspersoon gekomen is, zullen hier de algemeene rechtsbeginselen over analogische toepassing van art. 1401 B. W. moeten beslissen.

II. *Overzicht van de Nederlandsche rechtspraak.*

Het stilzwijgen van de wet was voor onze rechters geen bezwaar, in bijna alle gevallen, waarin de vraag in bespreking kwam, de artt. 1401 vlg. op de Rechtspersoon toe te passen. Veelal was dit geheel vanzelfsprekend, zoodat nadere motiveering niet gegeven werd. Met een overzicht van de gevallen, waarin dit geschiedde, wensch ik aan te vangen.

§ 1. Stilzwijgende erkenning van eene onrechtmatige Vereenigingshandeling.

Aldus in de beslissing van het Prov. Hof Z.-H. 4-4-'64, W. 2593. Tout court werd hier eene Gemeente voor eene onr. daad van B. en W. met een gelijktijdig beroep op 1401 en 1403 B. W. veroordeeld.

Bij de beslissing van het Prov. Hof N.-H. 25-10-'66, W. 2864 werd het Genootschap „Natura Artis Magistra" veroordeeld tot schadevergoeding wegens een onrechtmatige daad tengevolge van *schuld* van het gedaagde Genootschap (belemmering van den openbaren weg).

De Rechtbank Arnhem 21-11-'70, W. 3282 veroordeelt de N. V. „De Arnhemsche Beetwortelsuikerfabriek" tot schadevergoeding „wegens onrechtmatig gegeven ontslag aan den Directeur der Vennootschap".

Bij vonnis van de Rechtbank Dordrecht 27-12-'89, W. 5830 wordt eene veroordeeling tot geldboete uitgesproken „omdat de „gedaagde Vennootschap schuldig is aan het misdrijf van uitslag „van geraffineerd zout".

Het Hof te Arnhem 16-1-'95, W. 6618 maakt het zich in de motiveering weinig moeilijker, wanneer het een N. V. ex 1401 B. W. tot schadevergoeding veroordeelt. De Rechtbank te Utrecht 6-11-'95, W. 6733 veroordeelt de spoorwegmaatschappij ex 1401 B. W. „omdat het gestelde ongeval, voorzooverre dat „het gevolg is van schuld aan zijde van gedaagde, een onrecht- „matige daad oplevert, waarvoor gedaagde alsdan aansprake- „lijk is".

Dat een Gemeente door haar Bestuur een onrechtmatige daad kan plegen, wordt stilzwijgend erkend door de Rechtbank te 's-Hage 31-12-'95, W. 6764. In het vonnis van de Rechtbank te Heerenveen van 22-5-'96, W. 6820 wordt de gedaagde Veenpolder tot schadevergoeding veroordeeld „wegens het onrecht- „matig innen van eene heffing door het Polderbestuur". In de Overweging van het vonnis van de Amsterdamsche Rechtbank van 23-10-'96, W. 6944 wordt de mogelijkheid van „schuld bij eene Onderneming" alweder stilzwijgend erkend. Niet anders oordeelt dezelfde Rechtbank bij vonnis van 25-3-'97, W. 7034 t. a. v. „het oogmerk om te beleedigen" bij eene Vereeniging wegens beleedigende uitdrukkingen, voorkomende in een door haar uitgegeven courant. Evenzoo oordeelt dit college in zijn uitspraak van 21-10-'97, W. 7146, wanneer het zegt, de maatschappij „Arti et Amicitiae" tot schadevergoeding wegens een onrechtmatig royement slechts dàn te zullen veroordeelen, indien dat royement geschied was „op een wijze, die op zichzelf be- „leedigend voor of onrechtmatig tegenover dat lid was".

De Rechtbank te Leeuwarden gaat in haar vonnis van 15-5-'02, W. 7818 in beginsel van de mogelijkheid van een onrechtmatige daad van de zijde van gedaagde — een N. V. — uit, al acht zij deze in casu uitgesloten, maar het Hof acht blijkens zijn arrest van 22-4-'03, W. 7919, het bewijs wel geleverd en veroordeelt de gedaagde Verzekeringsmaatschappij, nu haar Directeur onware feiten t. a. v. een concurreerende maatschappij de

wereld had ingestuurd tot schadevergoeding op grond van de slotoverweging „dat de gedaagde maatschappij door het in „omloop brengen of doen brengen van de bij dagvaarding ver„melde circulaire heeft gepleegd een onrechtmatige daad".

De H. R. huldigt evenzeer een van constante opvatting getuigende motiveering in het arrest van 9-5-'02, W. 7766, nl.: „De Staat en zijne deelen kunnen als overheid onrechtmatige „handelingen plegen".

Zoo acht evenmin het Hof te 's Hage 29-6-'08, W. 8714 nog eenige nadere motiveering noodig, wanneer de schuld van een Gemeente wordt erkend en deze daarvoor uit 1401 B. W. aansprakelijk wordt gesteld, ter verbetering van het lagere vonnis, dat eene aansprakelijkheid uit 1403 had aangenomen.

§ 2. Gevallen waarin voornamelijk met een beroep op de *bedoeling van den wetgever* en de *eischen van het maatschappelijk leven* tot toepassing van art. 1401 B. W. op de Rechtspersoon werd geconcludeerd.

Reeds in het jaar 1860 werd door den Hoogen Raad de vraag in bevestigenden zin beantwoord, in hoofdzaak op de volgende gronden:

1. Er blijkt nòch uit de woorden van de wet, nòch uit de geschiedenis, dat in 1401 vlg. B. W. uitsluitend aan physieke personen gedacht is.

2. Volgens 1690 B. W. zijn zedelijke lichamen, evenals bijzondere personen, bevoegd tot het aangaan van alle burgerlijke handelingen „en alzoo moeten zij naar ons recht geacht „worden, wel degelijk door middel van hun Bestuur animo et „intellectu te kunnen handelen".

3. Er is geen reden, hier anders te oordeelen voor contractueele verbindtenissen dan voor verbindtenissen uit de wet.

In hoofdzaak op deze laatste Overweging steunen ook de beslissingen van het Prov. Hof Z.-H. van 13-5-'67, W. 2908 en van het Prov. Hof N.-H. 9-4-'68, W. 3038. „Daar er toch," aldus het Hof van N.-H., „geen reden denkbaar is, waarom „handelingen of verzuimen, die met contractueele verbindte- „nissen in strijd zijn, *wel*, maar dezoodanige, die wederrechtelijk „schade toebrengen, *niet* door het Bestuur namens het zedelijk „lichaam gepleegd kunnen worden, enz.; dat uit het boven- „gemelde resulteert, dat gemelde artt. 1401, 1402, of 1403 al. 1 „op geïnt. als corpus morale toepasselijk zijn".

Dezelfde redeneering volgt de H. R. in eene beslissing van 22-11-'61, W. 2330. Evenzoo de Rechtbank Nijmegen 3-6-'62, W. 2402.

Vermeldenswaard is vervolgens de beslissing van de Rechtbank te Amsterdam van 14-7-'63, W. 2875 omdat hierin vooral duidelijk gezegd wordt, dat aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden niet afhankelijk is van uitdrukkelijke wetsbepaling, maar dat omgekeerd „zij door hare „bevoegdheid om als Rechtspersoon te kunnen optreden aan de „bepalingen van het Burgerlijk Recht is onderworpen en dus „zoowel active als passive daardoor is gebonden, tenzij eenige „speciale bepaling de algemeene toepasselijkheid der burgerlijke „wetten wijzige."

Vervolgens ontmoet ik de beslissing van den H. R. van 2-4-'80, W. 4516. Het betrof in dit geval de vraag, of de actie wegens bezitsstoornis bedoeld in 613 B. W. ook kan worden ingesteld tegen een Rechtspersoon, een vraag, reeds in het jaar 1860 bij eene beslissing eveneens van ons hoogste rechtscollege (W. 2185) bevestigend beantwoord met de sobere motiveering, „dat in bedoeld artikel 613 B. W. niet wordt onderscheiden, of „de houder is een bijzonder persoon of een Gemeente." Thans zou de motiveering iets dieper gaan. Adv.-Gen. POLIS motiveert: „de verweerder . . . . . heeft gehandeld als bestuurder

„van het zedelijk lichaam en wat hij als zoodanig binnen den „kring zijner bevoegdheid gedaan heeft is niet zijne daad, maar „die van het zedelijk lichaam, welks orgaan hij is." De H. R.: „dat toch in het algemeen de handeling van een bestuurder „van een zedelijk lichaam, handelende binnen den formeelen „kring zijner bevoegdheid, als wettig orgaan van dat lichaam „niet anders kan worden beschouwd dan als een daad van de „Rechtspersoon, waarin diens wil zich openbaart, enz.; dat dit „ook geldt voor 613 B. W.; dat, wel is waar, volgens dat art. „de vordering wordt gegeven tegen elk en een iegelijk, die den „bezitter in zijn bezit stoort, maar dat volgens het vooropge„stelde beginsel hier niet de materiëele dader of daders, maar „*de corporatie*, wier wil zich uitsprak in de door haar bestuurder „verrichte of gelaste handeling het feit pleegde."

De beslissing van den H. R. van 14-4-'81, W. 4659 leert, „dat „de Staat, werken aanleggende, handelt *gelijk een bijzonder per*„*soon* en volgens 1402 B. W. verplicht is, schade te vergoeden, „welke *hij* daarbij door nalatigheid of onvoorzichtigheid ver„oorzaakt."

Evenzoo de overweging van Adv.-Gen. Polis en H. R. in de beslissing van 19-5-'82, W. 4826 „dat de Staat en zijne diverse „onderdeelen echter tegelijk vormen zedelijke lichamen, die, „gelijk 1691 B. W. het uitdrukt, tot handelen bevoegd zijn, „maar van den anderen kant jegens 3en aansprakelijk zijn voor „de verbindtenissen uit *hunne* [1]) overeenkomsten of onrechtmatige „daden voortvloeiende."

Schoon in dezelfde richting gaande, dus evenzeer tot eene toepassing van 1401 B. W. op de Rechtspersoon concludeerende, is toch iets minder absoluut de zegswijze in requisitoir en overweging van het arrest van 12-1-'83, W. 4868; bij den H. R. „dat „de daden van B. en W. niet anders zijn *te beschouwen* dan als

---

[1]) Cursiveering van mij.

„daden van deze Rechtspersoon"; bij den Adv.-Gen. POLIS: „de „schade is veroorzaakt door een daad van B. en W. *als zoo-„danig*, d. i. van het zedelijk lichaam, dat *geacht moet worden* „door B. en W. te hebben gehandeld".

Louter practisch is de beslissing van het Hof te Amsterdam van 2-5-'84, W. 5094, waar 1401 B. W. wordt toegepast op eene Gemeente op grond: 1°. dat er bij het algemeene der bewoordingen van dit art. geen redenen zijn, om het begrip van onrechtmatige daad te beperken tot daden of verzuimen van private personen, en 2°. dat er anders voor private personen geen rechtsmiddel zou bestaan in gevallen als het onderhavige.

De volgende beslissing van den H. R., die van 8-1-'85, W. 5140, geeft eene nauwkeurige uitdrukking, wanneer gezegd wordt, dat de Staat, indien van zijnentwege palen in een haven worden daargesteld „civielrechtelijk *verbonden* is jegens hen, „die daarvan gebruik maken"; daartegenover spreekt de Adv.-Gen. v. MAANEN in zijn requisitoir, voorafgaande aan de beslissing van den H. R. van 27-11-'85, W. 5238, naar aanleiding van eene nalatigheid van ondergeschikte ambtenaren bij de constructie van havenwerken van „culpa van den Staat".

De beslissing van den H. R. van 18-12-'85, W. 5254, past 1401 B. W. op een onrechtmatige daad van de Gemeente toe met als motiveering letterlijk dezelfde overweging als die in het geciteerde arrest van '82. Dezelfde bewoordingen volgt de Rechtbank 's Hage in haar vonnis van 14-2-'90, W. 5910.

In gelijke richting, hoewel zonder nadere motiveering, gaat de beslissing van den H. R. van 28-4-'87, W. 5435: „Zulk een „werk aanleggende, handelt de Staat als een bijzonder persoon „en is, evenals deze, ex 1402 B. W. gehouden tot vergoeding „der schade".

De Rechtbank Middelburg 29-2-'88, W. 5614, legt dezelfde gedachte neer in de overweging „dat, wanneer door de be-

„stuurders van het zedelijk lichaam binnen den kring hunner „bevoegdheid gehandeld wordt, hunne daden *zijn* die van de „Rechtspersoon", evenzeer als het Hof Leeuwarden 16-9-'95, W. 6707, wanneer in de bekende zaak van „de Vrouw Elske" de Gemeente op grond van 1401 B. W. aansprakelijk wordt gesteld, wijl zij „als gewoon civiel persoon heeft gehandeld."

De Rechtbank te Rotterdam gaat in eene beslissing van 22-4-'95, W. 6681 stilzwijgend uit van de mogelijkheid eener onrechtmatige Vereenigingshandeling. Dezelfde Rechtbank in haar vonnis van 1-5-'99, W. 7314 spreekt alleen van eene „*aansprakelijkheid*" der Gemeente, dus niet van een *daad* der Gemeente, waar het gold een onrechtmatige daad van B. en W. Intusschen acht de H. R. het beter om bij de cassatie-uitspraak van dit vonnis te lezen „dat evenzeer als physieke personen ook Rechts„personen door hunne bestuurders kunnen plegen een onrecht„matige daad." (H. R. 10-5-'01, W. 7606).

Toepassing van 1401 B. W. wordt mogelijk geacht door den Kantonrechter te Utrecht in de volgende overweging opgenomen in het vonnis van de Utrechtsche Rechtbank van 14-2-1900, W. 7464 „dat weliswaar alleen physieke personen een strafbaar „feit kunnen plegen en dat Vennootschappen niet voor den „strafrechter kunnen komen, daar *de fictie der Rechtspersoon„lijkheid* [1]) op het gebied van het Strafrecht niet geldt, maar „dat zij zeer goed daden kunnen begaan, die een ander weder„rechtelijk schade toebrengen . . . . . en dat zij evenals ieder „ander persoon tot vergoeding van schade gehouden zijn voor „onrechtmatige daden *door* of *vanwege* de Vennootschappen „gepleegd."

De Rechtbank te Almelo veroordeelt bij haar vonnis van 29-5-'01, W. 7713 in de quaestie van de Enschedesche Bouwverordening de Gemeente tot schadevergoeding voor een onrecht-

---

[1]) Cursiveering van mij.

matige daad van B. en W. De omstandigheid, dat het hier een zedelijk lichaam gold is voor de Rechtbank geen bezwaar. Immers volgens de artt. 1691—1693 B. W. is dit lichaam bevoegd door zijn Bestuur handelend op te treden. Ten betooge dat ook het onrechtmatige van de daad geen invloed kan oefenen, wordt gewezen op de algemeene uitdrukking van 1692 B. W. „hetzelve aan 3en *te verbinden*" en op het algemeene van de artt. 1401 en 1402 B. W. Deze analogische toepassing van wetsartikelen, die in 1838 uitsluitend bedoelden te slaan eenerzijds op rechtmatige daden (1690 vlg.), anderzijds op den mensch (1401 vlg.) wordt verder gerechtvaardigd op practische gronden. De slotoverweging luidt:

„dat die opvatting ook niet is in strijd met algemeene rechts- „beginselen, maar geheel overeenstemt met de eischen van het „maatschappelijk verkeer, dat ze *dringend vordert* [1]), enz."

In het arrest van het Hof te 's Hage 26-5-'02, W. 7797, gold het een onrechtmatig optreden van belasting-ambtenaren. Gezegd wordt nu „dat de staat *door* zijne ambtenaren als zijne organen „onbevoegdelijk aldus handelende, als Rechtspersoon zich schul- „dig maakt aan hetzij een onrechtmatige daad, hetzij eene „nalatigheid of onvoorzichtigheid, waarvoor hij op grond van „1401 en 1402 B. W. tot schadevergoeding is gehouden". Evenzoo Hof Amsterdam 5-12-'02, W. 7873, „dat immers ook de Gemeente- „zelve door hare bestuursorganen een onrechtmatige daad kan „begaan", H. R. 24-6-'04, W. 8091: „dat evenzeer als een privaat „persoon ook een Gemeente door haar orgaan kan plegen een „onrechtmatige daad", in dezelfde terminologie Rechtbank Assen 11-6-'07, W. 8816.

Deze gedachte lag ook ten grondslag aan den in alle instanties gevoerden strijd tegen de Nijmeegsche Vereeniging, wier bestuurder zichzelf vergeten had, toen hij een geroyeerd lid, dat

---

1) Cursiveering van mij.

toegang tot de feestelijke bijeenkomst wilde hebben, op handtastelijke wijze tot het besef wilde brengen, dat zijn plaats voor dien avond niet te midden van de feestvierende schare kon zijn. De procedure leidde niet tot veroordeeling van de gedaagde Vereeniging. Hof en H. R. stellen zich echter op het principiëele standpunt „dat een Vereeniging door haar Bestuur een „onrechtmatige daad kan plegen wanneer dit namens haar „optreedt en blijft binnen de grenzen door de statuten in „'t algemeen voor de bevoegdheid van het Bestuur gesteld". Wordt hier gesproken van „zelfhandelen" der *Vereeniging*, in een volgende Overweging heet de Vereeniging uitsluitend *aansprakelijk* voor de daad van het Bestuur. In het 1e geval verwacht men toepassing van 1401 B. W., in het 2e van 1403 B. W. Hier worden beide redeneeringen echter door elkaar gebezigd.

't Laatst werd de Rechtspersoon tot het zelf-begaan van een onrechtmatige daad bekwaam geacht in de in 3 instanties gevoerde procedure tegen de N. V. „Het Rotterdamsch Nieuwsblad". Beschuldigd door hare Hoofdredactie een Ingezonden Stuk met beleedigenden inhoud te hebben doen opnemen, achtte de Rechtbank te Rotterdam 28-12-'08, W. 8945 hier art. 1401 B. W. op de Vennootschap van toepassing. Wel was in casu de opname geschied door „het Bestuur" van de Vennootschap, maar dit Bestuur was hier „het orgaan, waardoor de wil der „Vereeniging zich openbaart". Ongeveer gelijke redeneering in appel bij het Hof 's Hage 21-2-1910, W. 9006. In cassatie stelt de Adv.-Gen. LEDEBOER voorop, dat een Rechtspersoon „geacht wordt" een onrechtmatige daad te plegen, als haar vertegenwoordiger, binnen den algemeenen kring zijner werkzaamheden blijvende, zulks doet. Toegepast op de Naamlooze Vennootschap heet het verder „dat, wat de bestuurder binnen den kring zijner „bevoegdheid doet, *geacht moet worden* [1]) door de Vennootschap,

---

[1]) Cursiveering van mij.

„die alleen door zijne handelingen verbonden worden kan, *zelve* „te zijn verricht en dat dus *in zekeren zin gezegd kan worden*, [1]) „dat *zij* die handeling zelve heeft verricht". Iets verder heet het: „Door zijne aanstelling tot bestuurder wordt hij bekleed „met eene functie, die hem *zelfstandig* [1]) maakt tot *het orgaan* [1]) „der Vennootschap, hetwelk noodzakelijk aanwezig moet zijn... „om te verrichten de handelingen, die de Vennootschap wil, „maar zonder orgaan niet kan verrichten. De wilsuiting van „den bestuurder *is* dan de uiting van den wil der Vennootschap-„zelve en ook zijne onrechtmatige daad de hare". Tenslotte wordt gezegd, dat de wet t. a. v. het handelen Rechtspersoon en physiek persoon op één lijn stelt en dat er in 't algemeen geen aanleiding is om anders te oordeelen t. a. v. verbintenissen uit de wet, dan t. a. v. die uit overeenkomst. Dit is ook vrijwel de argumentatie van den H. R. Deze leert: de wet erkent het optreden van Rechtspersonen: deze kunnen slechts door natuurlijke personen aan het rechtsleven deelnemen; dus de wil en de daaruit voortvloeiende handeling des vertegenwoordigers — mits blijvende binnen zekere grenzen — „geldt als die van de Rechtspersoon-zelve."

§ 3. Gevallen, waar *uitsluitend 1403 B. W.* is toegepast.

In enkele gevallen trad meer duidelijk naar voren de wensch om, waar het gold de daad van een Bestuurder, te blijven spreken van de daad van een *mensch* en geenerlei fictie te baat te nemen.

Voorbeelden van deze opvatting vindt men in de volgende beslissingen:

Prov. Hof Z.-H. 11-4-'59, W. 2075.

„eindelijk dat aan toewijzing der vordering van den appellant „geenszins in den weg staat, dat geïnt. als zedelijk lichaam

[1]) Cursiveering van mij.

„niet zou kunnen worden aangesproken tot het verrichten van „persoonlijke handelingen, vermits ook zedelijke lichamen ge- „houden zijn het nadeel te herstellen door degenen, voor welke „zij *verantwoordelijk* zijn of de *aansprakelijkheid* hebben op zich „genomen, op onrechtmatige wijze aan 3en toegebracht."

Rechtbank Amsterdam 25-4-'82, W. 4806.

Gedaagde voert den eischer tegen, dat hij zijn eisch zou veranderd hebben, door eerst te spreken van „daad der Gemeente", later van „daad van hem, voor wien de Gemeente aansprakelijk is."

De Rechtbank zegt: dat maakt geen verschil, omdat, welke de gekozen uitdrukking ook zij, nooit anders bedoeld kan zijn dan „gebrek aan activiteit bij de *personen*, vanwege de Gemeente „met het toezicht belast."

En iets verder heet het uitsluitend „*aansprakelijkheid*", onverschillig, of het de daad betreft van een bestuurder of van een ondergeschikte.

Evenzoo in de beslissing van de Rechtbank te Utrecht 1-6-'87, W. 5472.

Heel duidelijk blijkt deze opvatting uit het arrest van het Hof te Amsterdam 29-6-'88, W. 5610.

De gedaagde N. V. had zich op niet-ontvankelijkheid van den eischer beroepen, op grond dat zij, gedaagde, een N. V. is en dat derhalve geen actie tegen haar kan worden ingesteld waar het geldt een gepleegd misdrijf.

Het Hof acht deze bewering onjuist: „dat toch hier de vraag „niet is of de gedaagde Vennootschap kan worden vervolgd „wegens een *door haar* gepleegd misdrijf, maar of de Vennoot- „schap *civiel aansprakelijk* is voor de schade, ontstaan door „de onrechtmatige daden van haar bestuurders".

In de beslissing van het Hooggerechtshof van Ned.-Indië

6-10-'92, W. 6285, wordt de aansprakelijkheid van het zedelijk lichaam erkend „aangezien toch het B. W. bij de behandeling „der rechten en plichten van personen *niet* onderscheidt tusschen „personen en physicae morales, zoodat deze laatste wel degelijk „kunnen worden *aangesproken* wegens onrechtmatige daden door „haar Bestuur gepleegd."

De eigenaardige uitdrukking „physicae morales" wijst duidelijk op de fictie-leer. In elk geval toont dit hooge rechtscollege duidelijk, het buiten de fictie van vertegenwoordiging te kunnen stellen.

Van „aansprakelijkheid" wordt ook gesproken in de vonnissen van de Rechtbank te Amsterdam van 5-5-'96, P. v. J. '96, nr. 76, 19-6-'01, W. 7710 en 17-3-'05, W. 8266.

In de beslissing van 1901 betreft het een daad van B. en W., waarvoor de Gemeente „de *gevolgen* heeft te dragen, zoolang niet blijkt, „dat zij de *verantwoordelijkheid* van zich afwerpt, enz."

In die van 1905 wordt een N. V. voor de daad van haar Directeur aansprakelijk gesteld ex 1403 lid 3 B. W.

§ 4. Gevallen waar de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de Rechtspersoon is *ontkend*.

Zooals reeds opgemerkt, zijn deze gevallen betrekkelijk sporadisch.

Prov. Hof Overijsel 21-6-'47, W. 875.

Dit rechtscollege acht de aansprakelijkheid van een Gemeente voor onrechtmatige daden van haar bestuurders uitgesloten, omdat de wet over dit geval zwijgt.

Rechtbank 's Hage 7-4-'57, W. 1842. Hier wordt de aansprakelijkheid van een Gemeente voor onrechtmatige daden van ambtenaren onmogelijk geacht, omdat een zedelijk lichaam „geen „*personeele handeling* kan verrichten." Dit wordt nader uitge-

werkt in de Overweging, „dat het beweren, dat alle daden, door „beambten eener Gemeente verricht, zouden moeten worden „beschouwd, door of op last van de Gemeente te zijn verricht, „ten eenenmale is *on*gegrond, daar dezelve als zedelijk lichaam „wel *burgerlijke daden* [1]) kan ten uitvoer brengen en verbonden is „voor de *door haar* [1]) aangegane schulden, maar nimmer als „zoodanig voor *onrechtmatige* of *strafbare* [1]) daden kan worden „aangesproken; dat schadevergoeding ex 1401 en ex 1403 B. W. „mogelijk is, doch dat een zedelijk lichaam *als geen persoonlijke* „*daden kunnende volbrengen* [1]) nimmer voor onrechtmatige daden „van de in zijn dienst zijnde beambten tot schadevergoeding kan „gehouden zijn, tenzij zulks bij speciale wetten is voorzien, enz."

Eene aansprakelijkheid voor rechtshandelingen is dus wel toegelaten en nog wel voor *eigen* daden van het zedelijk lichaam. Echter acht de Rechtbank zelfs „aansprakelijkheid" uitgesloten zoodra het maar geldt onrechtmatige daden. Dit verschil is zeker niet gerijmd en evenmin het argument, dat „aansprakelijkheid voor de daad van een ander" uitgesloten is, omdat een persoonlijke handeling niet mogelijk is.

Zonder eenige motiveering wil de Rechtbank te Almelo 8-9-'58, W. 2019, een zedelijk lichaam voor de handelingen van zijn Bestuur wel gebonden achten, „tenware dat Bestuur onbevoeg„delijk heeft gehandeld."

Een ontkennend antwoord op onze vraag wordt ook gegeven door den Adv.-Gen. Gregory in zijne conclusie, voorafgaande aan de beslissing van den H. R. van 28-1-'59, W. 2031, „aange„zien de artt. 1401 en 1402 B. W. alleen spreken over auctores „physici, *persoonlijke* daden, *persoonlijke* nalatigheid." Dat is dus een letterlijk volgen van de fictie-leer. De H. R. vond geen aanleiding op de vraag in te gaan.

In het geval, beoordeeld door de Rechtbank te Amsterdam

---

[1]) Cursiveering van mij.

bij vonnis van 8-1-'67, W. 2875, wilde eischer de Gemeente aanspreken wegens het stooten van zijn schip tegen een verborgen paal. De Rechtbank achtte toepassing van 1403 B. W. hier uitgesloten, omdat dit artikel eene verhouding van ondergeschiktheid onderstelt en omdat in dit artikel niet gesproken wordt van „verzuimen." Een beroep op 1692 B. W. achtte de Rechtbank ook ongeoorloofd, omdat hier geëischt wordt eene „bevoegdheid", „*terwijl men ex delicto nooit bevoegd is.*"

Het art. 1692 B. W. wordt hier dus stricte toegepast. Het is eigenaardig, te kunnen herinneren aan eene beslissing van hetzelfde rechtscollege reeds van het jaar 1863, hierboven vermeld [1]), waarbij juist omgekeerd aansprakelijkheid als regel werd erkend, tenzij de wet haar uitsloot.

De Adv.-Gen. Römer, in zijne conclusie in de bekende Torpedozaak (H. R. 13-1-'71, W. 3284), acht de aansprakelijkheid evenzeer uitgesloten: „de fictie, waarop 1403 B. W. berust, bestaat „evenmin, omdat ik niet kan toegeven, dat de staat of ander „zedelijk lichaam een delictum of quasi-delictum kan plegen." De H. R. oordeelde echter anders.

§ 5. Conclusie.

Op grond van het gegeven overzicht van de Nederlandsche Rechtspraak meen ik tot de volgende *conclusie* te mogen komen:

Door onze Rechtspraak wordt de onrechtmatige daad van de Rechtspersoon zoo goed als steeds mogelijk geacht. Op welke wijze dit resultaat verkregen wordt, is niet met volkomen zekerheid te zeggen. Nu eens vindt men een beroep op 1401 B. W., dan op 1403 B. W., dan weer op beide artikelen gelijktijdig. Ook de woordenkeuze in de overwegingen is zeer wisselend. De rechter geeft meest praktische beslissingen, omdat hij, gezien

---

[1]) 14-7-'63, W. 2875, hierboven blz. 11.

het steeds toenemend streven naar associatie op elk terrein, ter wille van de eischen van het maatschappelijk leven, aansprakelijkstelling van de Rechtspersoon noodzakelijk acht; hij streeft er naar, hiervoor zooveel mogelijk steun in de wet te kunnen vinden: om de theorie bekommert hij zich echter weinig. Immers door de bonte mengeling van overwegingen in het hierboven gegeven overzicht van onze rechtspraak, welke als theoretische grondslag, als verklaring voor de tenslotte gegeven beslissing moeten dienst doen, is geen vaste lijn te trekken. Nu eens wordt in de gekozen terminologie eene gedachte gevolgd, welke herinnert aan beschouwing van de Rechtspersoon als fictie, gefingeerde éénheid, zoodat zij alleen bestaat dank zij schepping van de wet; dan weer valt min of meer duidelijk te ontwaren de welbekende voorstelling van de Rechtspersoon als natuurlijk wezen, van nature met eigen handelingsbevoegdheid bedeeld. Maar dít is wel het eigenaardige van onze Rechtspraak: ten spijt van de omstandigheid, dat in vele gevallen van beschouwing van de Rechtspersoon als fictie werd uitgegaan, is dan tòch hare aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden erkend. Eigenaardig, wanneer men zich herinnert en hieronder nog even in het bijzonder zal worden gereleveerd, dat de vader van deze fictie-leer als consequentie van zijne theorie de „Delikts-*un*fähigkeit" van de „Juristische Person" had geproclameerd en mede in dit opzicht hier te lande door GOUDSMIT [1]) en OPZOOMER [2]) was gevolgd. Onze rechtspraak scheen dus meer te gevoelen voor het woord van DIEPHUIS [3]), die, zelf geen aanhanger van de fictie-leer, zich niet kon verklaren, hoe men die gefingeerde persoon door middel van een vertegenwoordiger in elk opzicht aan het maatschappelijk verkeer liet deelnemen, maar juist *niet*,

---

[1]) Pandecten-Systeem I, blz. 69, noot 2.

[2]) Het B. W. verklaard, IX, blz. 190, noot 1.

[3]) Het Nederl. Burgerl. Recht I, blz. 381, noot 1.

waar het gold eene ongeoorloofde handeling. De praktische zin van onze rechters heeft er dus toe geleid, hier, zoo zij zich al met de consequentie, die SAVIGNY uit eigen leer trok, mochten vereenigd hebben, een „offer aan de theorie" te brengen.

Vóór alles wil men dus blijkbaar aansprakelijkheid.

Dat de overweging ontleend is aan beschouwing van de Rechtspersoon als fictie, blijkt b.v. uit uitdrukkingen als „de handeling „van het Bestuur kan niet anders worden *beschouwd* dan als „handeling van de Rechtspersoon", „de handeling met het Bestuur „*moet geacht worden*, met de Vennootschap-zelve te zijn aan-„gegaan". Zulk eene Overweging werd b.v. gegeven door H. R. 2-4-'80, W. 4516, H. R. 12-1-'83, W. 4868, alsook in het requisitoir van den Adv.-Gen. bij dit arrest [1]). In het laatste geval spreekt men dan zelfs van een *materiëelen* dader, in tegenstelling tot den *gefingeerden* dader. Voorts werd deze uitdrukkingswijze gevolgd in de diverse instanties van de procedure tegen het Rotterd. Nieuwsblad. Dus eene duidelijke verwijzing naar de fictie-gedachte in de allerlaatste beslissing, die de H. R. over deze quaestie gaf. Ik kom er zoo aanstonds nog op terug.

Daartegenover staan vele gevallen, waarin de gekozen terminologie herinnert aan de gedachte, dat de Rechtspersoon *eigen* handelingsbekwaamheid heeft, dus aansprakelijk is, zoo goed als de mensch, voor hare *eigen* daden. Aldus vermoedelijk wel de gevallen, waarin stilzwijgend van aansprakelijkheid voor eigen onrechtmatige daden werd uitgegaan. Maar verder vooral, wanneer men een woordenkeuze vindt gelijk deze: „Wat de „bestuurder als zoodanig binnen den kring zijner bevoegdheid „doet, is niet zijn daad, maar die van het zedelijk lichaam, welks „*orgaan* hij is", „De Vereeniging handelt gelijk een bijzonder

[1]) Met betrekking tot handelingsbevoegdheid in het algemeen is deze uitdrukkingswijze met duidelijke verwijzing naar de fictie-gedachte o. m. gevolgd door Rechtbank Maastricht 19-2-'52, W. 1322, Kantongerecht Sneek 22-3-'79, W. 4404.

„persoon", „zedelijke lichamen . . . . aansprakelijk voor verbind„tenissen uit *hunne* onrechtmatige daden", enz.

Aldus:

Adv.-Gen. POLIS bij H. R. 2-4-'80, W. 4516.
H. R. 14-4-'81, W. 4659.
H. R. 19-5-'82, W. 4826.
Adv.-Gen. v. MAANEN bij H. R. 27-11-'85, W. 5238.
H. R. 18-12-'85, W. 5254.
H. R. 28-4-'87, W. 5435.
Rechtbank Middelburg 29-2-'88, W. 5614.
Hof 's Hage 14-2-'90, W. 5910.
Hof Leeuwarden 16-9-'95, W. 6707.
Rechtbank Rotterdam 22-4-'95, W. 6681.
H. R. 10-5-'01, W. 7606.
Rechtbank Almelo 29-5-'01, W. 7713.
Hof 's Hage 26-5-'02, W. 7797.
Hof A'dam 5-12-'02, W. 7873.
H. R. 24-6-'04, W. 8091.
Rechtbank Assen 11-6-'07, W. 8816.

Toch rechtvaardigen nòch de in deze gevallen gekozen bewoordingen, nòch het feit, dat b.v. voor een daad van een bestuurder (dus: *lager* orgaan) 1401 en *niet* 1403 B. W. is toegepast en de Vereeniging dus als 't ware voor *eigen* daad aansprakelijk is gesteld, de gevolgtrekking, dat nu per se de leer, die de Rechtspersoon een zelf-handelen toekent, gevolgd is. Zeer duidelijk is dit b.v. te leeren uit het bovenvermelde vonnis van het Kantongerecht te Utrecht, opgenomen in de Overweging van het vonnis der Rechtbank te Utrecht van 14-2-1900, W. 7464. De gekozen terminologie past daar volkomen in de leer van het zelf-handelen der Rechtspersoon, maar de rechter erkent met zooveel woorden de Rechtspersoon als fictie te beschouwen.

Het blijkt ook in de gevallen, waar een gelijktijdig beroep op de artt. 1401 en 1403 B. W. gedaan wordt.

Aldus b.v. Prov. Hof Z.-H. 13-5-'67, W. 2908 en N.-H. 9-4-'68, W. 3038.

Een duidelijke illustratie van de weinige vastheid in theoretischen grondslag levert het geval, waarbij de H. R. 't laatst voor de quaestie gesteld werd en dit hooge college, náar ik reeds even aanstipte, aan de fictie-gedachte argumenten ontleent, maar toch in, aan de opvatting van *eigen* handelingsbekwaamheid herinnerende, bewoordingen tot toepassing van 1401 B. W. concludeert. Reeds de Rechtbank is bereid van een „wil" van de Rechtspersoon te spreken, maar een „*oogmerk*" om te beleedigen ware alleen bestaanbaar bij den mensch, hier kan hoogstens t. a. v. de Rechtspersoon gesproken worden van „verantwoordelijkheid." Van het uitgangspunt van de Rechtbank is dit m. i. eene inconsequentie. Intusschen de hoogere instantie (Hof 's Hage 21-2-1910, W. 9006) aarzelt niet, van „een oogmerk der Naaml. „Vennootschap" te spreken, „dat bij haar kan bestaan en mag „worden aangenomen aanwezig te zijn, indien dat oogmerk „bestaat bij de natuurlijke persoon, die, haar vertegenwoor-„digende, de beleedigende handeling verricht." Hier dus voor-„zichtig uitgedrukt, n.l.: „*mag worden aangenomen* [1]) aanwezig „te zijn", aan het slot echter meer absoluut: „dat bij appellants „Directeur en dús bij haar het oogmerk om te beleedigen „*bestond* [1])." Dat hier aan de fictie-leer gedacht is, zou men mede mogen afleiden uit het herhaalde gebruik van het woord „vertegenwoordiging", gezien de groote critiek door de aanhangers van de orgaan-theorie op de vertegenwoordigingsgedachte geoefend. Begrijpelijk is dit wel, als men zich herinnert de in art. 42 W. v. K. voor de N. V. — en deze gold het immers — gehuldigde lastgevingsopvatting.

In de boven geciteerde conclusie van den Adv.-Gen. Ledeboer vindt men in den aanvang eene fictie-redeneering. De N. V.

[1]) Cursiveering van mij.

„*moet geacht worden*" [1]) te doen, „*in zekeren zin kan gezegd* „*worden* [1]), dat zij doet", enz.

Iets verder echter in dezelfde conclusie zeer absoluut: „De „wilsuiting van den bestuurder *is* [1]) de uiting van den wil der „Vennootschap-zelve en ook zijne onrechtmatige daad de hare." Dat is dus een hinken op twee gedachten.

Evenzoo bij den H. R. Eerst: „De wil van den bestuurder „*geldt als* [1]) die van de Rechtspersoon", daarna: „dat het Hof „terecht de bij dagvaarding gestelde beleediging opvat als aan-„gedaan door eischeresse." Het is mij niet duidelijk, waarom onder vigueur van onze wet tot dit „zelf-handelen" moet worden geconcludeerd. De wet immers, was ook hier het uitgangspunt in de redeneering van den H. R. „dat waar *de wet* erkent „het optreden van de Rechtspersoon in het Burgerlijk recht" en „*dit beginsel*" wil de H. R. dan analogisch toepassen bij onrechtmatige daden. Ten overvloede blijkt het streven van den H. R. om een wettelijke basis te kunnen vinden uit het beroep op 1991 B. W. „waar publiekrechtelijke lichamen bekwaam ge-„acht worden door verjaring te verkrijgen, hoewel het daarvoor „noodige bezit niet anders dan door hunne vertegenwoordigers „kan worden uitgeoefend." Nu geven, dunkt me, gelijk ik later hoop aan te toonen, nòch 1692 B. W., nòch 44 W. v. K. aanleiding tot dergelijke fictie-opvatting van „het handelen van vertegenwoordigde door vertegenwoordiger."

Wel werd dit stelsel van onze wet gevolgd in de bovenvermelde gevallen, waar voor een daad van een bestuurder de Rechtspersoon ex 1403 werd aansprakelijk gesteld. Volkomen begrijpelijk en zonder eenige fictie-redeneering heet het dan in deze gevallen een daad van den bestuurder, waarvoor de Vereeniging „*aansprakelijk*" is.

In 't algemeen kan men dus niet zeggen, dat bij het aansprake-

---

[1]) Cursiveering van mij.

lijk stellen van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden door onze rechtspraak eene bepaalde theorie gevolgd wordt. Het zijn meer algemeene, vage uitdrukkingen. Dat blijkt wel vooral, wanneer in een enkel geval nu eens *wel* geredeneerd wordt. Want dan krijgt men òf de negatieve rechtvaardiging, dat er geen reden is om de Rechtspersoon niet aansprakelijk te stellen, òf een beroep op de eischen van het maatschappelijk leven. Aldus i. h. b. de boven geciteerde uitspraken H. R. 1860, Prov. Hof Z.-H. 13-5-'67, W. 2908, Prov. Hof N.-H., 9-4-'68, W. 3038, Hof A'dam 2-5-'84, W. 5094, Rechtbank Almelo 29-5-'01, W. 7713.

Hoe weinig vastheid in theorie er bestaat, blijkt uit het vonnis Rechtbank Rotterdam 22-4-'95, W. 6681. Daar werd, gelijk boven bleek, stilzwijgend tot toepassing van 1401 B. W. geconcludeerd. Nu leest men echter in dit vonnis de volgende Overweging: „dat art. 71 Gem. W. en evenzeer 1692 B. W. *alléén* „beoogen om lichamen, die een eisch hebben in te stellen of „zich, na gedagvaard te zijn, tegen een eisch willen verweren, „in de mogelijkheid te stellen, een en ander *tegen hun wettelijken* „*vertegenwoordiger* [1]) te laten verrichten, daar, waar die lichamen „*uit den aard der zaak* [1]) niet bij machte zijn zulks persoonlijk „zelf te doen."

Waar eenerzijds gesproken wordt van een „wettelijken ver- „tegenwoordiger", anderzijds erop gewezen wordt, dat „uit den aard der zaak" het lichaam-zelf niet handelen kan en niettemin tot eene toepassing van 1401 geconcludeerd wordt, kan dit resultaat hier niet anders dan door een gefingeerd zelf-handelen bereikt zijn.

Deze overweging kan slechts strekken als bijdrage tot de conclusie, dat het onzen rechters niet zeer interesseert, *hoe* aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daad

[1]) Cursiveering van mij.

te verklaren is, maar het voor hun hoofdzaak is, *dat* deze aansprakelijkheid een feit is, gezien de eischen van het maatschappelijk leven, waarin op elk gebied een steeds toenemend Vereenigingsleven is te constateeren.

Wil men voor het levende recht, zooals de Rechtspraak dit doet kennen, eene theoretische verklaring pogen te vinden, dan is dus eigenlijk de *eenige* eisch: het zij zúlk eene verklaring, die de onrechtmatige daad van de Rechtspersoon mogelijk acht. Want men kan zeggen, dat als dit resultaat bereikt wordt, eigenlijk *elke* theorie met onze Rechtspraak vereenigbaar is.

Dat de in vele gevallen gehuldigde woordenkeuze van de orgaanleer op zichzelf weinig zeggend is, kan blijken uit het standpunt van onze Rechtspraak t. a. v. de vraag of strafrecht tegen de Rechtspersoon mogelijk is. Hier wordt, gelijk aanstonds nader blijken zal, meermalen op grond van de fictie-leer de aansprakelijkheid ontkend door colleges, die voor de civielrechtelijke aansprakelijkheid een aan de orgaan-leer herinnerende terminologie kozen. In het strafrecht wil men de aansprakelijkheid van de Rechtspersoon alleen toelaten als *de wet* het voorschrijft.

Voorbeeld van fictie-opvatting in den allerlaatsten tijd geeft b.v. het Hof te Amsterdam 4-12-'08, W. 8875, „dat als fictie „toch de Vereeniging geen eigen wil heeft" en evenzoo de zoo aanstonds [1]) te vermelden overweging van het Hof te 's Bosch 21-12-'10, W. 9086. En dit gaat zoover, dat ons hoogste rechtscollege zelfs *de vorm* van strafgeding tegen een Rechtspersoon uitgesloten acht (arrest van 28-10-'04, W. 8132).

Hoezeer de rechter zich veelal aan de woorden van de wet houden wil, blijkt ook eigenaardig uit een geval, waarin de vraag besproken werd, of een Rechtspersoon beleedigd kan worden, of zij een eigen eer erop nahoudt, enz. Een vonnis van de Rechtbank te Amsterdam van het jaar 1903 (30-10-'03,

---

[1]) Hieronder blz. 35.

W. 8082), dus uit den lateren tijd, antwoordt hierop kortweg, zonder op den aard der zaak in te gaan, „dat, al mocht het „blijken, dat bedoelde handeling beleedigend enz. kon zijn, daar-„aan tegenover de eischeres dat karakter niet kon worden toe-„gekend, waar deze is een Rechtspersoon, art. 1408, waarop zij „hare vordering grondt, slechts betrekking heeft op natuurlijke „personen en, daargelaten of beleediging van een Rechtspersoon „mogelijk is, deze niet *omvat.*"

Eindelijk zij geconstateerd, dat de vertegenwoordigingsopvatting voor onze jurisprudentie geen bezwaar bleek, aansprakelijkheid van de Rechtspersoon ook voor onrechtmatige daden aan te nemen.

III. *Strafrechtelijke aansprakelijkheid van de Rechtspersoon volgens Nederlandsch recht* [1]).

§ 1. De Nederlandsche wet.

Ons Wetboek van Strafrecht zwijgt over de vraag. De tijd, dat de wetgevers het noodig oordeelden, de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de Rechtspersoon uitdrukkelijk uit te sluiten was in 1886 reeds voorbij, het tijdstip, om deze aansprakelijkheid te erkennen, blijkbaar nog niet aangebroken. Intusschen is „de wijze van redactie der artikelen van de wet, het indivi-„dueel karakter van de hoofdstraffen, de inrichting van ons „strafproces" voor de auteurs voldoende reden, een ontkennend antwoord in onze wet te lezen [2]). Duidelijk blijkt deze bedoeling van den wetgever uit art. 51 W. v. S., waarop o. m. als toelichting gezegd werd: „Een strafbaar feit kan alleen worden

---

[1]) Volledigheidshalve wordt ook de *strafrechtelijke* aansprakelijkheid hier even besproken.

[2]) Vlg. v. HAMEL. Inleiding tot het Ned. Strafrecht (2e ed.), blz. 188.

„gepleegd door den natuurlijken persoon. De fictie der Rechts-„persoonlijkheid geldt niet op het gebied van het strafrecht" [1]). Duidelijk blijkt deze bedoeling ook uit talrijke speciale wetten van den lateren tijd, waarin niet de Rechtspersoon maar de bestuurder aansprakelijk is gesteld [2]). De toelichting tot dergelijke wetsbepaling is gewoonlijk niet anders dan de enkele herinnering aan het feit, dat de Rechtspersoon niet strafbaar kan zijn [3]). Dat blijkt b.v. ook uit art. 46 van het thans aanhangig wetsontwerp voor een debietrecht op tabak, luidende: „Is „de schuldige aan een volgens de artt. 40, 41 of 42 straf-„baar feit een Rechtspersoonlijkheid bezittende Vennootschap „of Vereeniging, dan wordt de strafvervolging ingesteld en de „straf uitgesproken tegen *de leden* van het bestuur." Als eenige toelichting volgt: dat de bepaling *geen* toelichting vereischt! [4])

Bij de Kinderwetten leidde dit dogmatisch uitgangspunt van onzen wetgever, dat strafrechtelijk optreden tegen de Rechtspersoon onmogelijk is tot het onbevredigende resultaat, dat de voogdij van de Rechtspersoon *niet* verloren gaat als de bestuurder van de met de voogdij belaste Rechtspersoon zich aan een strafbaar feit, als bedoeld in art. 437, sub 1 en 6—8 B. W., schuldig maakt, zij het dan, dat de vooropgezette meening dat de voogdij per se aan de Rechtspersoon, niet aan den bestuurder moet worden opgedragen, hier wellicht mede schuld draagt [5]).

---

[1]) v. Lennep, Art. 51 W. v. S., blz. 47.

[2]) Deze wetten geciteerd bij v. Hamel, blz. 188. Zie ook Simons Leerboek van het Ned. Strafrecht I (2e ed.), blz. 128/129, dezelfde in R. M. 1899, blz. 479 vlg.

Nog te vermelden: artt. 3*a* en 5 der wet op de openbare middelen van vervoer van 23-4-'80 (S. 67); art. 53, 2°. van de Drankwet (ingelascht in 1885); art. 19 van de Ziektenwet jis., artt. 30 en 31; art. 74 sub 2, 3, 4 Wet L. O.

[3]) Voor de ongevallenwet zie men b.v. de redevoeringen van Mr. Loeff en van minister Cort van der Linden, Handel. 1899/1900 II, blz. 398.

[4]) Bijlagen 1911, nr. 217.

[5]) Vgl. over deze quaestie Limburg. Handl. Kinderwetten, blz. 167; Asser—Scholten. Burgerlijk Recht I, blz. 534.

Slechts in een enkel geval wordt de Rechtspersoon-zelf strafrechtelijk aansprakelijk gesteld. Dit is het geval in het fiscale strafrecht, dat dus ook in deze materie een zeer bijzondere plaats tegenover het gemeene strafrecht inneemt. Aldus geschiedt in art. 13 der wet van 4 April 1870 op het gedistilleerd, art. 85 § 1, 1e lid der Suikerwet van 29-1-'97, S. 63, art. 5 lid 1 der wet van 18-7-'04, S. 190 betreffende de accijns op gedistilleerd, art. 80 der wet van 27-9-'92, S. 227 betreffende de zoutaccijns. Men stelde hier de Rechtspersoon-zelve aansprakelijk alleen om practische redenen [1]): aansprakelijkheid van den bestuurder ware te bezwarend, tot een niet-aansprakelijkheid mocht natuurlijk niet geconcludeerd worden, daarom werd het zedelijk lichaam-zelf maar aansprakelijk gesteld. Duidelijk blijkt dit hieruit, dat in het aanvankelijk art. 11 van het Ontwerp der wet van '70 *de bestuurder* aansprakelijk was gesteld; dit achtte men „te bezwarend" en toen volgde de aansprakelijkstelling van de Rechtspersoon. In de wet van '70 gaat deze aansprakelijkstelling zelfs ook tot daden van ondergeschikten, in de andere wetten bepaalde men zich tot de daad van bestuurders. Hier dus een soort risico-beginsel als voor het civiele recht volgens veler meening in 1403 lid 3 B. W. gehuldigd is, dat echter met het strafrechtelijk beginsel van identiteit van dader en bestrafte in strijd is. Wel poogt men dit beginsel te redden met behulp van de fictie, „dat de „fabrikanten moeten worden geacht de overtredingen hunner „knechts zelve te hebben gepleegd, omdat deze in het alge- „meen dit doen op last of met voorkennis en in het belang „hunner meesters" [2]).

Strafbaarstelling van de Rechtspersoon geschiedt ook in art. 8

[1]) Uitvoerig is de geschiedenis van deze artikelen behandeld in de conclusie van den Adv.-Gen. Ort, behoorende bij het arrest H. R. 6-3-'11, W. 9161.

[2]) Adv.-Gen. Polis bij H. R. 17-3-'84, W. 5038.

van het Ontwerp van Wet „tot het belasten van houtgeest", ingediend bij Koninklijke Boodschap van 29-7-1910.

In het reeds vermelde artikel 46 van het Ontwerp-Debietrecht op tabak week de Regeering echter van dit beginsel bij de fiscale wetgeving af.

§ 2. Hoe onze jurisprudentie over de *strafrechtelijke* aansprakelijkheid denkt.

De vraag, of strafrecht tegen de Rechtspersoon mogelijk is, ontmoette ik 't eerst bij eene beslissing van het Kantongerecht Assen 15-8-'44, W. 542. De kantonrechter wil onderscheiden tusschen delicta commissionis en omissionis. Immers z. i. zijn delikten, welke een *positieve* strafbare daad tot grondslag hebben, zuiver persoonlijk, zoodat de strafwet alleen en uitsluitend toepasselijk is op hem, die dezelve heeft verricht. Voor delicta omissionis ziet hij echter geen bezwaar in de conclusie, „dat het gedaagde zedelijk lichaam terecht geacht „moet worden als zoodanig aansprakelijk te zijn voor verzuimen, „waaraan zij zich in het aan haar toevertrouwd beheer en toe- „zicht heeft schuldig gemaakt".

Dit is één van de enkele gevallen, waar de strafrechtelijke aansprakelijkheid is aangenomen. Voor de gemaakte onderscheiding schijnt intusschen maar weinig grond te bestaan. De H. R. 15-10-'44, W. 556 acht strafrecht tegen een zedelijk lichaam alléén oirbaar „wanneer uit de bepalingen van een op „de begane overtreding toegepast Reglement blijkt, dat ter „zake vervolgd en beboet kunnen worden niet alleen bijzondere „personen, maar ook collegiën". Ditzelfde standpunt wordt meer uitvoerig gemotiveerd in het arrest van 8 en 29-12-'46, W. 790. Erkend wordt ook hier de mogelijkheid, dat een speciale wet uitdrukkelijk veroordeeling van een Rechtspersoon „met name tot geldboete" voorschrijft; dit is dan ook te be-

schouwen als uitzondering. „aangezien volgens de algemeene „beginselen van het W. v. S. door aan misdrijf schuldige per- „sonen geen zedelijke lichamen, maar alléén physieke personen „worden beschouwd: ..... het tegenovergestelde zou het on- „gerijmd gevolg hebben, dat een zedelijk lichaam tot ge- „vangenisstraf zoude moeten veroordeeld worden, daar toch de „rechter, indien hij verplicht was, om buiten eene speciale „wetsbepaling op een zedelijk lichaam geldboete toe te passen, „zulks in geval van tegen eene overtreding bedreigde gevangenis „niet zoude mogen nalaten, als wordende bij de wet tusschen „deze beide straffen geen onderscheid gemaakt."

Dezelfde redeneering volgt de kantonrechter te Boxmeer 30-9-'50, W. 1173. Evenzoo de Rechtbank te Assen 28-12-'49, W. 1085 en 1099. Dit college gaat ervan uit, „dat alleen als „gehandeld is *met betrekking tot het doel* van het zedelijk lichaam, „dit lichaam kan geacht worden te hebben gehandeld:" straf-rechtelijke veroordeeling acht het College uitgesloten, „omdat „het doel van een zedelijk lichaam *nimmer* kan zijn, om een bij „de strafwet verbodene daad te verrichten." Deze zelfde redeneering volgt SAVIGNY, ik kom hierop dus later terug [1].

De H. R. krijgt te beslissen over eene veroordeeling, welke uitgelokt wordt door den Directeur van een spoorwegmaatschappij, beschuldigd, te veel zitplaatsen in een spoorweg-coupé te hebben laten maken. Bij arrest van 17-10-'65, W. 2738 wordt geleerd: „eindelijk, dat die maatschappij als zedelijk „lichaam niet strafbaar kan zijn *buiten eene uitdrukkelijke wette- „lijke bepaling*; maar dat alsdan de bestuurders, door wie voor „dat lichaam gehandeld wordt of moest gehandeld worden, ook „tegenover de strafwet aansprakelijk moeten zijn voor al hetgeen,

---

[1]) De tot dusverre geciteerde arresten met bijbehoorende conclusiën in extenso vermeld bij v. ASCH VAN WIJK, Strafb. h. en Strafverv. van Juridieke personen, diss. 1885, blz. 26—48.

„waartoe het lichaam, dat zij vertegenwoordigen, *als persoon* „gehouden was."

De beslissing van 15-12-'68, W. 3076 gaat tegen de Vennootschap v. GEND en LOOS, aangesproken op grond van art. 7 der wet van 5-7-'55, S. 61, wijl zij een brief bezorgd had in een Gemeente, waar een postkantoor gevestigd is. Verantwoordelijk gesteld wordt nu de Hoofd-Administrateur als „persona physica", „als kunnende de firma als persona moralis niet worden vervolgd."

In het arrest van 11-10-'80, W. 4561, handhaaft de H. R. zijn standpunt t. a. v. een strafrechtelijk gesanctioneerd verzuim van B. en W. eener Gemeente met als eenige overweging „dat er „geen grond bestaat om de strafrechtelijke aansprakelijkheid van „*bestuurders* niet evenzeer aan te nemen voor delicta commis„sionis als omissionis." De onderscheiding in het vonnis van den Kantonrechter te Assen van '44 werd dus verworpen.

De Rechtbank te Amsterdam 11-6-'03, W. 7997:

„Blijkt de handeling later strafwaardig te zijn, dan maakt „het enkele verrichten daarvan door den bestuurder dezen reeds „*persoonlijk* aansprakelijk." Een gelijksoortig standpunt wordt gehuldigd in de arresten van den H. R. van 10-11-1902, W. 7835 en 6-6-1904, W. 8076.

Uitdrukkelijk acht de H. R. ook de vorm van een strafgeding in de bekende quaestie over de modus procedendi bij toepassing van art. 10 wet '55 uitgesloten: „al mocht de bedoelde vordering „kunnen worden beschouwd als van strafrechtelijken aard, kan toch „van een gewone strafzaak *geen sprake* zijn met het oog zoowel „op den persoon, die in strijd met de wet zou hebben gehan„deld, een zedelijk lichaam, als om den aard van hetgeen is „ten laste gelegd" (28-10-'04, W. 8132). En dezelfde beslissing werd omstreeks denzelfden tijd genomen door het Hooggerechtshof van Ned.-Indië bij arrest van 31-3-'04, W. 8173: „dat te „dezen kwalijk aan een strafzaak kan worden gedacht, omdat „volgens het in Ned.-Indië geldende strafrecht, strafbare feiten

„alleen door natuurlijke personen kunnen worden gepleegd; dat „toch de *fictie* der Rechtspersoonlijkheid niet geldt op het gebied „van het strafrecht, enz."

In het geval van het Hof te 's Bosch 21-12-'10, W. 9086, geldt het een fiscale overtreding, gepleegd door een Vennootschap onder firma. Eén van de overwegingen in het arrest luidt als volgt: „daaromtrent, dat in 't algemeen geen *persona „ficta* [1]), doch slechts de physieke persoon voor den strafrechter „vervolgbaar is en dat van *dit algemeen rechtsbeginsel* [1]) alleen „dan mag worden afgeweken, wanneer de wet uitdrukkelijk „eene uitzondering toelaat of voorschrijft, enz."

Het is dus wel heerschende opvatting, dat strafrecht tegen de Rechtspersoon onder vigueur van het tegenwoordig Wetboek van Strafrecht uitgesloten is. In hoeverre dit gerechtvaardigd is, hoop ik later te bespreken.

In de rechtspraak ziet men echter argumenten gebruiken, die te licht bevonden worden, wanneer het de civielrechtelijke aansprakelijkheid betreft.

---

1) Cursiveering van mij.

HOOFDSTUK II.

STAND VAN HET VRAAGSTUK IN EENIGE VREEMDE LANDEN.

§ 1. Frankrijk.

In Frankrijk staat zoowel wetgever als jurisprudentie op dezelfde wijze tegenover het vraagstuk als dit ten onzent het geval is. Hoewel de wet over de aansprakelijkheid van de Rechtspersoon geheel zwijgt, is deze ook daar door de jurisprudentie zoo goed als steeds op gronden van billijkheid erkend. Men heeft zich daar bijna steeds beroepen op art. 1384 van de Code (ons art. 1403 B. W.), aangezien men op grond van de fictie-opvatting eene directe aansprakelijkheid ex art. 1382 (ons art. 1401 B. W.) onmogelijk achtte. Dit is dus wel iets logischer dan bij ons het geval bleek te zijn, hoewel in den laatsten tijd meer en meer ook eene directe aansprakelijkheid ex art. 1382 wordt aangenomen [1]). Wel was het vreemd, hoe men „eigen schuld" van de Rechtspersoon onmogelijk achtte, echter geen bezwaar zag, een „vermoeden van schuld" [2]) bij haar aan te nemen [3]); nu het hoofdzakelijk billijkheidsoverwegingen waren, die tot veroordeeling leidden, was 1384 de eenige gelegenheid tot wettelijke

[1]) Aldus SALEILLES, De la Personnalité juridique (Paris 1910), blz. 325 vlg.

[2]) Deze verklaring van 1384 C. c., immers, huldigt men in Frankrijk.

[3]) Vgl. hierover MESTRE, Les personnes morales et le problème de leur resp. pénale (Paris 1899), blz. 239; SALEILLES, pag. 328 en in het bijzonder MICHOUD, La théorie de la personnalité morale (Paris 1909) II, blz. 234.

basis, wanneer het een daad van een bestuurder gold, wilde men niet in de fictie van „het handelen van den vertegenwoordigde „*door* zijn vertegenwoordiger" vervallen. Speciaal met het oog op de aansprakelijkheid bij zedelijke lichamen gaat men echter in Frankrijk meer en meer het z.g. risico-beginsel in art. 1384 lezen. SALEILLES heeft echter dan nog als bezwaren, dat men dan bestuurders („gérants et administrateurs") gelijkstelt met „simples „préposés". Dit bezwaar is begrijpelijk van het standpunt van de orgaanleer. Een daad van den bestuurder *is* dan een vereenigingshandeling, eventueel dient dan 1382 te worden toegepast. 1384, lid 3, is dan alleen bruikbaar voor den ondergeschikte.

Bij de fictie-leer en bij de leer van de „propriété collective", welke de beschouwing van de Rechtspersoon als éénheid naast de leden geheel verwerpt, is toepassing van 1384, in geval het een bestuursdaad gold, echter zeer begrijpelijk.

Weet de jurisprudentie zich, hetzij door het risico-beginsel voor 1384 te huldigen, hetzij door een fictie van zelf-handelen voor 1382 aan te nemen, t. a. v. het civiele recht dus te helpen, strafrecht acht zij tegen de Rechtspersoon slechts mogelijk, indien de wet dit uitdrukkelijk toelaat. Ook in dit opzicht dezelfde inconsequentie als ten onzent [1]). De vergelijking kan worden doorgevoerd: in enkele fiscale wetten is wel toegelaten, de Rechtspersoon strafrechtelijk tot boete te veroordeelen [2]).

---

[1]) Dat het inconsequent is, wel de onr. vereenigingsdaad voor het civiele recht, niet voor het strafrecht te erkennen, meenen ook: HAFTER, Die Delikts- und Straffähigkeit der Personverbände (1903), pag. 125; MESTRE, pag. 250; SALEILLES, pag. 638.

[2]) Deze wetten vermeld bij MESTRE, pag. 296.

Strafrecht had men, blijkens eene beslissing van het Hof van Cassatie, vermeld bij MESTRE, blz. 297, in art. 82 van de Code forestier van 1827. Ook in Algerië in de wet van 1874, hierover MESTRE, blz. 319 vlg.; HAFTER, blz. 195 vlg.

Oudtijds was strafrecht in Frankrijk *wel* toegelaten, speciaal in de Ordonnance van 1670 (MESTRE, blz. 109 vlg.); ook was het erkend door meerdere schrijvers uit de 17e en 18e eeuw (zie MICHOUD II, blz. 247, noot 4).

Door SALEILLES wordt geconstateerd, dat de jurisprudentie in dit opzicht nogal ver gaat: zelfs bij de daad van een ondergeschikte wordt van een zelf-handelen gesproken, teneinde het strafrechtelijk beginsel van de indentiteit van dader en bestrafte te kunnen handhaven. *Re vera* heeft men in zulk een geval dit beginsel dan laten varen [1]).

§ 2. Duitschland.

In Duitschland heeft de wetgever thans door opneming van § 31 B. G. B. practisch den strijd beslecht [2]). Slechts na eene zeer lange rechtsontwikkeling, waarvoor ik mij veroorloof te verwijzen naar GIERKE's werken, is dit resultaat bereikt kunnen worden. In de wetten van vóór het B. G. B. wordt de vraag gewoonlijk uitsluitend van de strafrechtelijke zijde besproken en dan *in ontkennenden zin* beantwoord. 't Meest sprekende voorbeeld hiervan is dan wel art. 49 van het Beiersche Strafwetboek van 1813, in navolging waarvan tot stand gekomen is art. 505 van het W. v. S. in Griekenland van 1834 [3]). In lateren tijd wordt de quaestie bijna niet meer in de wetten besproken. Onder invloed van SAVIGNY en FEUERBACH acht men de vraag voldoende bekeken: „die Juristische Person ist deliktsunfähig". Wel vindt men, ten spijt van SAVIGNY's ontkennend antwoord, in de Duitsche jurisprudentie de Rechtspersoon al van den aanvang *civielrechtelijk* aansprakelijk gesteld of haar eigen

---

1) Voor auteurs en jurisprudentie t. a. v. de ontkenning van strafrecht te vergelijken MICHOUD II, blz. 244, noot 2.

Zie dezelfde t. a. p. blz. 251 vlg. voor enkele gevallen, waar men dubieert, of het wel werkelijk strafrecht geldt.

2) Ook op de Vennootschappen uit het Handelsrecht wordt deze bepaling toepasselijk geacht. Vgl. LEHMANN, Das Recht der Aktiënges. II, blz. 330 vlg. Voor de publ. r. corporaties bepaalt § 89 B. G. B. dit uitdrukkelijk.

3) Vgl. HAFTER, pag. 23, MESTRE, pag. 248.

Vgl. tevens v. LENNEP, Art. 51 W. v. S. (diss. 1887), blz. 26.

onrechtmatige daad bij wijze van fictie erkend, zoowel in de wetten als in de rechtspraak.

De motiveering ter ontkenning van de strafrechtelijke aansprakelijkheid is gewoonlijk: De Rechtspersoon is slechts een gefingeerd rechtssubject, zij heeft daarom ook geen natuurlijke handelingsbevoegdheid en *dus* ook geen strafrechtelijke aansprakelijkheid [1]).

Erkenning van de civielrechtelijke aansprakelijkheid geschiedde dan ook bijna uitsluitend — behoeft het nog betoog? — met gekunsteld geredeneer met de fictie-leer tot basis.

Zoo vermeldt Gierke [2]) als redeneeringen uit de rechtspraak: „De fictie maakt verwerving en uitoefening van *eigendom* „mogelijk, er is dus geen reden waarom hetzelfde niet zou mogen „gelden voor *verbintenissen*."

„Al kunnen de Rechtspersonen nu ook niet zelve een delikt „plegen, daarom kan hun toch nog wel het vermogensrechtelijk „nadeel treffen."

Eigenaardig is eene beslissing van het jaar 1880 [3]), waar de aansprakelijkheid werd aangenomen „omdat de theorie te zwak bleek!" Feitelijk werd dus, zonder eenige verklaring, de knoop doorgehakt.

Dezelfde fictie-theorie, aldus Gierke, die eerst dienen moest de aansprakelijkheid te ontkennen, geeft in later periode de mogelijkheid deze toe te laten.

Aldus ook Hafter's indruk van de jurisprudentie: „eigener „Schuld eines Verbandes im Civilrecht, die *kraft einer Fiktion* „zügelassen wird" [4]).

---

[1]) Vgl. v. Lilienthal in „Vergl. Darstellung des Deutschen und ausländischen Strafrechts", Allg. Theil, Bd. V, pag. 87 vlg.

[2]) Genossenschaftstheorie, blz. 751.

[3]) Vermeld bij Gierke, blz. 750, noot 1.

[4]) T. a. p., blz. 125, al. 2. Aldus ook Meurer, Die Juristischen Personen nach Deutschen Reichsrecht (Stuttgart, 1901), blz. 176.

Van de wetten, waar de civielrechtelijke aansprakelijkheid duidelijk is erkend, is vooral te noemen het Pruisisch Landrecht, Teil II, tit. 6, § 82: „Sie (Korporationen und Gemeinden) werden in „Rücksicht auf ihre Rechte und Verbindlichkeiten gegen andere „ausser ihnen nach eben den Gesetzen wie andere einzelne „Mitglieder des Staates beurteilt" [1]).

Erkenning van de civielrechtelijke aansprakelijkheid door de Duitsche Rechtspraak, zij het ook op onjuiste basis, is zeker voor een groot deel te danken aan den krachtigen drang door Gierke uitgeoefend. Aan zijn energiek streven is de totstandkoming van § 31 B. G. B. ongetwijfeld evenzeer te danken [2]). Niet dat de wetgever in dit artikel of in 't algemeen in den titel over de Juristische Person bepalingen gegeven heeft, waaraan noodwendig Gierke's leer [3]) moet worden ten grondslag gelegd. Men leze slechts den tekst, welke reeds na oppervlakkige lezing weinig den indruk zal kunnen geven van aansprakelijkstelling der Rechtspersoon voor *door haar-zelve* gepleegde onrechtmatige daden, zooals Gierke het immers zou wenschen.

„Der Verein ist für den Schaden *verantwortlich*, den der „Vorstand, ein Mitglied des Vorstandes oder ein anderer ver„fassungsmäszig berufener Vertreter durch eine in Ausführung „der ihm zustehenden Verrichtungen begangene, zum Schadens„ersatze verpflichtende Handlung einem Dritten zufügt."

Toch moet men Gierke de verdienste toekennen, voor het feitelijk resultaat, dat de Vereeniging thans krachtens uitdruk-

---

[1]) Hierover uitvoerig Förster-Eccius, Preusz. Privatrecht IV, blz. 661/662. Voor andere wetten, vgl. Hafter, pag. 27, noot 19.

[2]) Vlg. Meurer, blz. 180, al. 2; Voor de uitvoerige litteratuur op § 31 B. G. B. zie men de gewone commentatoren op het B. G. B., i. h. b. die van Oertmann (2e ed. van die van Gareis, 1908) en de schrijvers, geciteerd bij Gierke, Verhandl. des 28en Juristentags, (1905) blz. 109, noot 28.

[3]) Uitvóerige bespreking van deze leer, hieronder blz. 64 vlg.

kelijke wetsbepaling aansprakelijk gesteld kan worden, zoodat éénheid in de Duitsche rechtspraak daarmede gewaarborgd is.

De Duitsche wetgever heeft niet door opneming van dit artikel, evenmin trouwens in de geheele afdeeling over de Rechtspersoon, voor deze of gene theoretische beschouwing van de Rechtspersoon partij willen kiezen, maar slechts aan praktische verkeersbehoeften bevrediging willen schenken [1]). Zelfs werd om deze reden het gebruik van de uitdrukking „Juristische Person" vermeden.

In § 46 van het 1e ontwerp was met zooveel woorden de fictie-leer gehuldigd en uitsluitend op billijkheidsgronden de aansprakelijkheid erkend. Duidelijk blijkt dit uit de toelichting: „So zweifellos die Körperschaft an sich *als willenloses Wesen* „nicht fähig sein kann, eine unerlaubte Handlung zu begehen, „so zeigt doch die neuere Rechtsentwicklung die entschiedene „Neigung, eine privatr. *Haftung* der Körperschaft für die uner-„laubten Handlungen ihrer Vertreter eintreten zu lassen."

Vooral deze toelichting heeft van de zijde van GIERKE een storm van verontwaardiging verwekt [2]), vandaar dat in de latere toelichting elke herinnering aan de fictie-leer achterwege bleef en ook in den tekst een enkele uitdrukking verzacht werd. Zoo stond b.v. in het 1e ontwerp: „der Vorstand *ist* gesetzlicher „Vertreter", wat men veranderde in: der Vorstand *hat die Stellung* „eines gesetzlichen Vertreters." (§ 26, lid 2 B. G. B.).

Het uitgangspunt bleef echter de aanvankelijke bepaling. Niettemin lezen vele auteurs in dit artikel eene aansprakelijkheid van de Vereeniging voor haar *eigen* daad [3]). Zij kiezen tot

---

1) Motive zum B. G. B., I, blz. 103.

2) „Römischer wie das Römische Recht" aldus zijne qualificatie.

3) Aldus GIERKE, COSACK, ENDEMANN, REINEKE, SAENGER, KRÜGER, SALEILLES, e. a.

argumenten: het woord „orgaan" in § 32 B. G. B.; eene a contrario redeneering ontleend aan § 46 van het 1e ontwerp, waar in boven geciteerde woorden het fictie-standpunt gehuldigd was; de omstandigheid dat de Rechtspersoon niet vermeld staat onder de „geschäfts*un*fähige" personen van § 104 vlg. B. G. B.; voorts beroepen deze schrijvers zich erop dat alleen bij de orgaan-leer verklaarbaar is dat de „Haftung" hier verder gaat dan bij vertegenwoordiging van de physieke persoon ex § 831 B. G. B., aangezien het voor § 31 onverschillig is, of er culpa in eligendo was.

Ik kan mij meer vereenigen met de meening van degenen, die in § 31 lezen eene aansprakelijkstelling van de Vereeniging voor de door hare *vertegenwoordigers* gepleegde onrechtmatige daden: historisch was dit in de Motive de eerste bedoeling; hier en daar is dit standpunt wel verzacht, maar het beginsel bleef. De tekst spreekt van „verantwortlich" en van „Vertreter" (§§ 26 en 31), beide uitdrukkingen, die in de orgaan-leer niet passen [1]).

Duidelijk leest men èn in § 31, èn in § 43, al. 1, den „Vor- „stand" als dader, *geenszins* de Körperschaft-zelf. Zoo ziet ook Hafter in § 31 slechts een geval van „Haftpflicht für *fremde* Schuld." „Das B. G. B. kennt *kein* Körperschaftsdelikt, auch nicht als Ausnahme" [2]). Wel wil hij de orgaan-theorie „wissen- „schaftlich" aan het B. G. B. ten grondslag gelegd zien, omdat praktisch toch wel het resultaat van deze leer in § 31 neer-

---

[1]) Het is m. i. dan ook door niets gemotiveerd, wanneer Gierke (Entw. eines B. G. B. pag. 149) meent, dat de wetgever door opneming van § 31 „den „prinzipiellen Unterschied gesteht zwischen den *Organen* eines Verbandkörpers „und dem *Vertreter* eines Individuums."

Zie dezelfde schrijver in Verhandl. des 28ten Juristentags (1905) I, blz. 111 vlg.

[2]) t. a. p. pag. 124.

gelegd is [1]). Hafter leest in dit artikel dus eigenlijk alleen een praktische beslissing van den wetgever ter wille van de rechtszekerheid. Op hetzelfde standpunt stellen zich v. Liszt [2]), Hölder [3]), Meurer [4]), Binder [5]), v. Thur [6]), e. a.

Het vermelde argument, dat de Rechtspersoon niet onder de „geschäftsunfähige" personen vermeld staat, bewijst nog niet, dat de wetgever haar als „realer Gesammtperson" heeft willen beschouwen. Bovendien zegt het argument slechts iets voor hem, die uitgaat van de noodwendigheid, zich de Rechtspersoon als zelfstandige éénheid voor te stellen.

Het argument, dat alleen bij opvatting van aansprakelijkheid van de Vereen. voor *eigen* daad verklaarbaar is, waarom hier, in tegenstelling tot het geval van § 831 B. G. B., haar niet de gelegenheid tot disculpatie is gegeven, wordt door Saleilles als volgt uitgewerkt: De daad van het orgaan, *is* de daad van de Vereeniging. Tegenbewijs, dat het toezicht op den bestuurder zeer voldoende was, komt dus niet te pas, want er is „identification de volonté" [7]). De noodwendigheid van deze verklaring zie ik niet in. Hier is tegenbewijs uitgesloten, omdat men in § 31 een voorschrift wilde geven in hoofdzaak berekend

---

[1]) t. a. p. pag. 39.

[2]) Die Deliktsobligationen im System des B. G. B., blz. 109.

[3]) Natürliche und Juristische Personen, blz. 306.

[4]) Juristische Personen, nach D. Reichsrecht, blz. 181: „Die treibende Idee „war die Wahrnehmung der Interessen Dritter, welche nach Anerkennung rang." „Nicht tritt in den genannten Handlungen des Vertreters die Jur. Person selbst „auf den Plan, und auch auf Fiktion wird nichts abgeladen, sondern handelnd „ist und bleibt lediglich der Vertreter" (blz. 184).

[5]) Das Problem der Juristischen Persönlichkeit (blz. 121): „vielmehr handelt „es sich um eine Billigkeitserwägung nach Analogie des cujus est commodum, „ejus est periculum."

[6]) Der Allgem. Theil des Deutschen Bürgerl. Rechts (Leipzig 1910), b z 464 en 539.

[7]) T. a. p. blz. 338.

op de rechtszekerheid. De Motive zeiden het woordelijk: „Diese „Vorschrift beruht auf Zweckmäszigkeitsrücksichten" [1]). Uitvloeisel hiervan is: dat men, indien een onrechtmatige daad gepleegd is, onder bepaalde voorwaarden, den benadeelde gelegenheid tot regres op de Vereenigingskas toekent. De bestuurder handelt gewoonlijk zelfstandig, de gezamenlijke leden zijn niet in de gelegenheid, steeds zijn werken te controleeren, het is daarom te verdedigen, dat de wet, onnoodige chicanes willende voorkomen, geen gelegenheid tot bewijs van onschuld geeft [2]). Het spreekt vanzelf, dat, waar de wetgever in § 31 aansprakelijkstelling gelast, het vermelde meeningsverschil uitsluitend *theoretisch* belang heeft. Ik hechtte er niettemin aan, het twistpunt eenigszins uitvoerig te releveeren, om te doen zien, dat volstrekt niet uitsluitend de z.g. orgaan-leer als verklaring van § 31 behoeft te worden gegeven.

De *jurisprudentie* heeft nog niet veel gelegenheid gevonden, in dezen *theoretischen* strijd over § 31 partij te kiezen. Van de rechtspraak heeft men dit trouwens in mindere mate te verwachten. Toch kan de gebezigde woordenkeuze doen zien, dat ook de jurisprudentie niet steeds aan de orgaan-leer heeft gedacht.

Allereerst wensch ik enkele gevallen uit den lateren tijd te citeeren, welke nog onder het oude recht vielen: Zivilsenat 25-10-1900, Entsch. Bd. 47, pag. 242.

Het betrof een onrechtmatige daad van een Staatsambtenaar. De beslissing luidt: „dasz *durch gemeines Deutsches Gewohn-„heitsrecht* die Jur. Personen, die nach Röm. R. für delikts*un-*

---

[1]) Blz. 102.

[2]) Dat het alleen overwegingen van rechtszekerheid waren, die den wetgever hier de bevoegdheid tot exculpatie deden uitsluiten, leert zeer uitvoerig o. m Meurer (blz. 181/182): „Verkehr und Industrie verlangten schon längst dasz „man von Nachweis eines Verschuldens absieht etc."

„fähig galten, in dieser Beziehung den physischen Personen „gleichgestellt worden sind, etc.”

Hetzelfde rechtscollege gaf in zijn vonnis van 7-12-1900, Entsch. Bd. 47, pag. 328 eene interpretatie van de geciteerde § 82 van het A. L. R. II. 6.

Eischer stelde een spoorwegmaatschappij aansprakelijk voor de onrechtmatige daden van haar „wilsorgaan”, in casu een baanwachter, die verzuimd had, de spoorwegboomen af te sluiten. Begrijpelijkerwijze weigerde het college, den baanwachter als „orgaan” te beschouwen. Vermeldenswaard is echter de overweging: „Nach dieser Gesetzesvorschrift sollen Korporationen „und Gemeinden in Rücksicht auf ihre Rechte und Verbindlich-„keiten Dritten gegenüber den Einzelpersonen rechtlich *gleich-„stehen.* Hieraus hat man mit Recht gefolgert dasz es auch für „sie eine Haftung aus unerlaubten Handlungen geben musz, „damit sie nicht im Vergleiche mit den physischen Personen bevorzugt seien”.

De eerste zin wil uitsluitend een wettelijk voorschrift toepassen, in den tweeden zin wordt dit nader gemotiveerd op *billijkheids*gronden.

In de beslissing van 4-2-'01, Entsch. Bd. 48, pag. 298, wordt ter rechtvaardiging van de aansprakelijkheid eener Gemeente wegens verwaarlozing van het onderhoud der wegen gesproken van een „Schaden, der daraus entsteht, dasz ihre *Willensorgane* „schuldhafterweise unterlassen haben”, enz.

Hier is blijkbaar wel aan Gierke's leer gedacht.

Zivilsenat 16-1-'04, Entsch. Bd. 57, pag. 38.

Hier betrof het de vraag, of een N. V. ex § 235 H. G. B. aansprakelijk is voor het grof verzuim van haar technischen bedrijfsleider.

Gezegd wordt: „Der Betriebsleiter war *das Willensorgan* der „Beklagten in Bezug auf dem Betrieb derselben. In den ihm „zugewiesenen Geschäftskreise *vertrat* er die verklagte Gesell-

„schaft. Sie ist für *seine* Handlungen und Versäumnisse *verantwortlich.*"

In het begin wordt gesproken van „Willensorgan", dus eene herinnering aan GIERKE's leer. Aan het slot echter duidelijk „*seine* Handlungen", d. w. z. van den bedrijfsleider, waarvoor de N. V. „verantwortlich" is. Dus *niet* een „daad" van de Vennootschap, *wel* hare „*aansprakelijkheid.*" En voorts wijs ik erop, dat ook hier de vertegenwoordigingsgedachte op onrechtmatige daden toepasselijk werd geacht.

Thans de enkele beslissingen over § 31 B. G. B.

De Zivilsenat van 19-2-'04, (Entsch. Bd. 57, blz. 94) huldigt blijkbaar de opvatting van „*aansprakelijkstelling*" van de Rechtspersoon. Immers men leest slechts van „Haftung" van de Jur. Person, en van „Handeln *des Vertreters*".

Dezelfde opvatting huldigt blijkbaar de Zivilsenat 8-7-1905, (Bd. 61, pag. 207). Immers het college acht het noodig, er uitdrukkelijk op te wijzen, dat, alleen omdat de wet het zegt, hier bij uitzondering de aansprakelijkheid van den *vertegenwoordigde* tot onrechtmatige daden mag worden uitgebreid.

Volkomen dezelfde motiveering volgt het college van 29-1-'06, Bd. 62, pag. 346.

In de beslissing van 29-5-1905, Bd. 61, blz. 64 wordt gezegd: „wenn der Betriebsunternehmer ein *eigenes* oder von ihm nach „§§ 31, 89 B. G. B. zu *vertretendes* Verschulden nicht „zur Last fällt".

Allerminst wordt hier eraan gedacht, op grond van § 31 te spreken van een *eigen* daad van de Rechtspersoon, integendeel.

Evenzoo eene beslissing van het Reichsgericht, van 4-4-'07, Bd. 65, blz. 423.

Bij herhaling worden de bestuurders hier genoemd „die „gesetzlichen *Vertreter* des Beklagten". „Sie", d. z. de bestuurders, „hätten deshalb alsbald die Aufhebung der Sperre ver-

„anlassen müssen; darin, dasz sie das nicht gethan hätten, sei „eine den Verein zum Schadenersatz aus § 826 und 31 B. G. B. „verpflichtende Handlung zu finden".

Duidelijk wordt dus hier onderscheiden: de *daad* van den bestuurder, de *aansprakelijkheid* van de Vereeniging.

Evenzoo in de beslissing van 4-6-'07, Bd. 66, blz. 181 vlg., waar het gold een „Vertragsletzung" van *het Bestuur*. „Diese Folge „aber *trifft* die versicherte Actiëngesellschaft", en verder: „Auch „hier sind Handlungen und Unterlassungen desjenigen Organs, „welches die versicherte Gesellschaft zu vertreten hat, *identisch* „mit Handlungeu und Unterlassungen der Vertragskontrahentin „selbst". De conclusie luidt tenslotte: „Der Vorstand spricht „für die Gesellschaft; seine Erklärungen sind diejenigen der „Versicherten selbst und, sofern von ihm dabei betrügerisch „gehandelt wird, müssen notwendigerweise die Folgen einer „dadurch begangenen Vertragsletzung die versicherte Gesellschaft „treffen".

Deze beslissing spreekt ongetwijfeld bij herhaling van een daad van de Vennootschap zelve, anderzijds wordt ook gedacht aan *„aansprakelijkheid voor de gevolgen"* bij de Vennootschap. Hier is dus eigenlijk beiderlei meening gevolgd.

Een onvaste terminologie geeft ook de beslissing van 26-10-'08, Bd. 69, pag. 367. Een verzuim van het Bestuur eener Vereeniging, waardoor een lid schade ondervindt, wordt eerst genoemd schuld van de *Vereeniging*: iets verder wordt echter duidelijk de *vertegenwoordigingsopvatting* gehuldigd, wanneer de Vereeniging aansprakelijk gesteld wordt „weil infolge einer „unerlaubten Handlung des Vorstandes der Genossenschaft, „welche die Genossenschaft selbst zu vertreten hätte", etc.

In de beslissing van den Zivilsenat 9-3-'10, vermeld in Bd. 73 (blz. 150 vgl.) heet het: „Der Eisenbahn hat daher ein Ver„schulden der Personen, deren sie sich zur Erfüllung ihrer „Verbindlichkeit bedient. . . . . . . in gleichem Umfange zu

„vertreten, wie eigenes Verschulden, d. h. wie das Verschulden „ihrer verfassungsmäszig berufenen Vertreter" (§§ 31, 89, 278 B. G. B.).

In de slotwoorden wordt hier dus duidelijk gezegd, dat *„eigenes Verschulden"* van de Rechtspersoon eigenlijk alleen beteekent: schuld van den *vertegenwoordiger.*

Conclusie.

Op grond van deze voorbeelden meen ik te mogen concludeeren, dat ook volgens de jurisprudentie § 31 B. G. B. volstrekt niet bedoelt, de Rechtspersoon voor hare *eigen* onrechtmatige daad aansprakelijk te stellen, maar wel voor de daad van haar *vertegenwoordiger.*

Geconstateerd zij tevens, dat men wel weigert, in 't algemeen de vertegenwoordiging ook tot onrechtmatige daden uit te strekken, echter *niet*, om hierop voor de Rechtspersoon een uitzondering te maken.

Wie volgens de jurisprudentie als vertegenwoordig*de* te beschouwen is, m. a. w. welke voorstelling zij zich van de Rechtspersoon zelve maakt, blijkt niet. Maar dit is geheel in overeenstemming met de bedoeling van het wetsartikel, om een uitsluitend *praktische* oplossing te geven.

Dat het er verre van is, dat de leer van het zelf-handelen door de Duitsche jurisprudentie erkend wordt, kan blijken uit eene recente beslissing van 11-3-'09, vermeld in Entsch., Bd. 71, blz. 4 vlg., waar de mogelijkheid van strafrecht besproken werd. Op grond van § 135 Gew. Unf. Versicher. Gesetz werd door een arbeider schadevergoeding gevraagd. Dit is alleen mogelijk, wanneer bij strafvonnis is vastgesteld, dat het ongeluk „vorsätzlich" is veroorzaakt. Nu zegt de Zivilsenat: „Ein Strafur- „theil kann nur gegen eine natürliche Person, einen Menschen, „nicht gegen *ein Rechtsgebilde,* wie die juristische Person, ergehen".

§ 3. Engeland en Amerika.

In Engeland en Amerika wordt de aansprakelijkheid van de Rechtspersoon uitdrukkelijk erkend. In beginsel wordt daar wel de fictie-leer gehuldigd, maar op praktische gronden erkent men daar, zonder zich veel om de theoretische zijde van het vraagstuk te bekommeren, de aansprakelijkheid van de Rechtspersoon, zoowel voor civielrechtelijk als voor strafrechtelijk ongeoorloofde daden.

Wel speelde ook hier bij wijlen het argument, dat een Rechtspersoon niet tot het plegen van onrecht wordt opgericht en dat een fictieve eenheid geen wil heeft, een rol. Op die gronden werd nog in 1886 een ontkennende beslissing gegeven. Maar tegenwoordig is aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden vaststaande meening:

„The necessities of society, however, and the extraordinary „growth and ubiquitious activity of corporations, have prevented „this academic view from meeting with acceptance and sub„stantial justice is against it.

„*That abstract entity, the Company, is a mere mask for the* „*shareholders;* a nomen collectivum, or personification, though „a most convenient personification. It is — if we are not to „be fighting with shadows — they, the shareholders, who have „put the directors there, as their agents, to do that class of „acts, to carry on the business, and if, in the course of doing „so, they commit any wrongs, such as fraud or false imprison„ment or malicious prosecution, it is they, the shareholders, „or their funds which ought to answer in damages" [1]).

Al van oudsher was in Engeland de aansprakelijkheid erkend. Zoo leert Pollock: „On the whole, the Common law, whether it

[1]) Manson in dl. XIV van de Encyclop. of the laws of England (2e ed. 1909), blz. 364. Zie ook dl. III, blz. 318.

„has any definite theory about the nature of corporations or „not, has not accepted the „fiction" theory of the medieval „civilians in its consequences" [1]).

Hij wijst erop, dat de bestuurder steeds als „agent" beschouwd wordt en dat de aansprakelijkheid, geldend bij „agency", analoog bij de corporatie wordt toegepast. „That an employer is liable „for frauds of his servant, committed without authority, but in „the course of the service and in apparent furtherance of the „employer's purposes, was established with more difficulty; for „it seemed harsh to impute deceit to a man personally innocent „of it, or (as in the decisive cases) *to a corporation* which not „being a natural person, is incapable of personal wrong-doing. „But when it was fully realized that in all these cases the „master's liability is imposed by the policy of the law without „regard to personal default on his part, etc., it was a necessary „consequence that fraud should be on the same footing as any „other wrong" [2]).

Iets verder: „And as this liability is not founded on any „personal default in the principal, it equally holds when the „principal is a corporation" [3]).

Dezelfde schrijver in een ander werk [4]): „On the other hand „it (a corporation) is subject to the same liabilities as any other „employer for the acts, neglects and defaults of its agents done „in the course of their employment".

Aldus ook JENKS [5]); op den voorgrond: „But every corporation „is bound by the other acts of its officials, servants and agents, „in accordance with the ordinary rules of agency"; deze „ordinary rule" luidt: „A person who employs a general

---

[1]) Law of Torts, 7e ed. 1904, blz. 58, noot u.

[2]) Blz. 92. In gelijken zin LINDLEY. Law of Companies, 6e ed. 1902, blz. 259.

[3]) T. a. p. blz. 299.

[4]) Law of Contracts, 7e ed. 1902, blz. 119.

[5]) A digest of English civil law (1905) I, General, blz. 11 en 55.

„agent is liable to third parties . . . . . . for all his wrongful „acts or defaults done or committed in the course of his „employment as well as for all acts and defaults expressly „authorized or ratified by him".

Wat *strafrecht* betreft, hiervoor geeft Section 2 van de Interpretation Act van 1889 (52 en 53 Vict. c. 63) de volgende bepaling:

„In the construction of every enactment relating to an offence „punishable on endictment or on summary conviction, whether „contained in an Act passed before or after the commencement „of this Act, the expression „person" shall, unless the contrary „intention appears, include a body corporate" [1]).

Schijnbaar dus eene zeer ruime toelating van strafrecht. De uitdrukking „unless the contrary intention appears" laat intusschen voor verschillende uitlegging ruimte. HAFTER [2]) beroept zich vooral op de woorden van BISHOP [3]): „Since the capacity „to act is given them by law, no good reason appears why they „may not intend to act in a criminal manner. . . . . And „though a corporation can't be hung, there is no reason why „it may not be fined, or suffer the loss of its franchise for the „same act which would subject an individual to the gallows." Door v. BAR [4]), ook door v. LILIENTHAL [5]), wordt erop gewezen, dat deze woorden te ruim zijn, want dat men ook in Engeland eraan vasthoudt, dat de daad op den weg van de corporatie moet liggen. Practisch komt bestraffing vooral voor bij z.g. „Breach of Duty" (het niet-voldoen aan wettelijke verplichting), „Misfeasance" en „Nuisance", (belemmering van het verkeer

---

[1]) Geciteerd bij v. LILIENTHAL; vergl. Darst., Allg. Th., Bd. V, blz. 95 noot 1.

[2]) T. a. p. blz. 40.

[3]) Comm. on the criminal law, § 417 vlg.

[4]) Gesetz und Schuld im Strafrecht (1907) II, blz. 156.

[5]) T. a. p. blz. 98 vlg,

zonder verlof van de overheid, benadeeling van de gezondheid van het publiek, enz.) [1]).

POLLOCK geeft de volgende omschrijving: „A corporation „obviously can't be subjected to death, corporal punishment or „imprisonment, though it can be fined or made to pay damages „as easily as a natural person. Further, it is understood that „a corporation is incapable of committing the graver kinds of „crime, such as treason, felony, perjury or offences against the „person, as well as of being punished for them. There can be „no real authority to commit such acts. Any or all of the „members or officers of a corporation who should commit acts „of this kind under cover of the corporate name and authority „would be individually liable to the ordinary consequences. „Offences, certainly offences of commission are the offences of „individuals, not of corporations. Nor can a corporation under-„take duties which, though it might be strictly possible for a „corporation to perform them by its officers or agents, are on „the whole of a personal kind."

En dan iets verder: Een corporatie is „subject to all liabilities „incidental to its corporate existence and acts, though the „remedy may be in form ex delicto or even criminal. Although „it can't commit a real crime, it may be guilty as a body cor-„porate of commanding acts to be done to the nuisance of the „community at large, for a nuisance produced by the execution „of its works, for conduct of its business in an improper or „unauthorized manner, for obstructing a highway, a navigable „river, etc." [2]).

Bedoelde wet van 1889 heeft dus niet de ruime beteekenis, die de woorden zouden doen vermoeden.

Ongeveer gelijke bepaling in Amerika: Art. 458 van het ont-

---

[1]) Vgl. HARRIS. Principles of criminal law, blz. 25 vlg.

[2]) Law of Contracts, blz. 118/119.

werp Penal Code of the U. S.: the word „person" includes a corporation as well as a natural person.

Hetzelfde bepaalt S. 718, nr. 13 van „The Penal Code of the „State of New-York" van 1882. Hier ontbreekt dus de beperkende toevoeging van de Engelsche bepaling „unless a contrary intention appears", wat niet verhindert, dat ook hier niet verder wordt gegaan dan in Engeland [1]).

§ 4. Zwitserland.

In Zwitserland is in art. 55 van het nieuwe wetboek met zooveel woorden de Vereeniging voor door hare organen gepleegde onrechtmatige daden aansprakelijk gesteld.

Eerst luidt art. 54: „Die Juristischen Personen sind handlungs- „fähig, sobald die nach Gesetz und Statuten hierfür unentbehr- „lichen Organe bestellt sind."

Vervolgens art. 55:

„Die Organe sind berufen, dem Willen der Juristischen Person „Ausdruck zu geben.

„Sie verpflichten die Juristische Person sowohl durch den Ab- „schlusz von Rechtsgeschäften als durch ihr sonstiges Verhalten.

„Für ihr Verschulden sind die handelnden Personen auszerdem „persönlich verantwortlich."

Al kan men nu niet zeggen, dat een bepaald theoretisch standpunt in dit wetsartikel gehuldigd is — immers hoofdgedachte was ook hier: aan eene practische verkeersbehoefte bevrediging te schenken —, het blijkt wel duidelijk uit de woorden en uit de geschiedenis van het artikel, dat de orgaanleer den wetgever voor den geest stond [2]).

---

[1]) Zie de geciteerde litteratuur bij v. Lilienthal, blz. 96.

[2]) Zie „Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch", I (Personenrecht) von Egger, u. a., Zürich 1911, blz. 178 en 190.

Het blijkt vooral uit de woorden van Huber in de Protokolle I, blz. 70.

Voor dien was het vraagstuk onder de schrijvers een betwist punt, hoewel het Bundesgericht bij beslissing van 15-12-1905 uitdrukkelijk van het standpunt van de orgaan-leer de aansprakelijkheid had aangenomen [1]).

Bovendien stellen art. 62 laatste al. en art. 115 van het Schweizerische Obligationengesetz van 1883 de Rechtspersonen „welche ein Gewerbe betreiben" aansprakelijk „für das Verschulden ihrer Vertreter, Angestellten oder Arbeiter bei deren geschäftlichen Verrichtungen". Hetzelfde bepaalt art. 715 t. a. v. bestuurders van een Genossenschaft. Enkele auteurs, geciteerd bij EGGER [1]), zijn van meening, dat deze artikelen niets praejudicieeren voor erkenning van de aansprakelijkheid der Rechtspersoon voor eigen onrechtmatige daden. Toch gingen deze bepalingen al veel in de richting, vooral als men weet, dat in Zwitserland bij de aansprakelijkheid voor ondergeschikten de schuldgedachte heerschende meening is [2]).

Ook strafrecht tegen Rechtspersonen bestaat in Zwitserland. Zoo in de Spoorwegwet van 23-12-72, art. 34 (op het te laat aankomen van treinen), de wet betreffende het toezicht op Assurantie-maatschappijen van 25-6-'85, art. 10, de wet betreffende het transport op spoorwegen of stoomschepen van 29-3-'93, art. 65.

Aan het schuld-beginsel wordt in deze gevallen echter niet vastgehouden. Dat blijkt duidelijk uit eene beslissing van de Cour de Cassation pénale fédérale [3]):

„En partic. il est reconnu actuellement que la resp. des „personnes morales, groupements ou corporations ne saurait „être déniée en matière des Contraventions au police, attendu „que dans ce domaine cette resp. a pour but plutôt la prévention

---

[1]) Vgl. EGGER, t. a. p. blz. 189.

[2]) Zie v. LENNEP, Art. 1403c, blz. 22.

[3]) Geciteerd bij v. LILIENTHAL, blz. 91

„que la répression et que le seul fait de l'infraction punissable „suffit en pareille matière pour justifier l'application de la peine „sans qu'il soit nécessaire d'examiner quels ont été les mobiles „de la contravention ni la question de l'existence et, éventuellement, de la gravité de l'intention coupable qui l'ont provoquée."

Conclusie.

Het gegeven overzicht van wetgeving en jurisprudentie leerde de noodwendigheid, de Rechtspersoon aansprakelijk te stellen voor onrechtmatige daden, gepleegd bij gelegenheid van de verwezenlijking van het doel van de Rechtspersoon. Voor deze aansprakelijkstelling zal thans naar eene theoretische verklaring gezocht worden, waaraan zal voorafgaan een kort historisch overzicht en eene bespreking van de meertijds gegeven verklaringen, hetzij ter ontkenning, hetzij ter bevestiging van de aansprakelijkheid: de fictie-leer en de orgaan-leer.

HOOFDSTUK III.

AANSPRAKELIJKHEID VOLGENS ROMEINSCH EN KANONIEK RECHT [1]).

§ 1. In *het Romeinsch recht* was er van uitvoerige behandeling van de Rechtspersoon geen sprake. Hoogstens bracht men het tot het opstellen van eenige rechtsregels. Wel zoeken aanhangers van de fictie-leer zoowel als van de orgaan-leer steun voor hunne opvatting in het Romeinsche recht, maar vooral door HÖLDER [2]) is in den laatsten tijd de rechtmatigheid van dit beroep ernstig in twijfel getrokken. Wat hiervan zij, door de meeste auteurs wordt aangenomen, dat in het Romeinsche recht de Rechtspersoon *niet* aansprakelijk was voor gepleegde onrechtmatige daden [3]) en dat in de enkele plaatsen, die voor andere meening oogenschijnlijk grond mochten opleveren, hoogstens sprake kan zijn, hetzij van een actie tot terugvordering tegen de Rechtspersoon wegens verrijking, hetzij van politieke,

---

[1]) In dit overzicht zal ik mij er toe bepalen, in enkele groote lijnen de beteekenis van het vraagstuk voor het Romeinsche en het Kanonieke recht aan te geven. Bij bijkans alle auteurs over het vraagstuk van de Rechtspersoon kan men ook over de aansprakelijkheidsvraag meer uitvoerig historische bijzonderheden vermeld vinden. Daarbij komt, dat eerst met SAVIGNY de meer wetenschappelijke behandeling van het vraagstuk van de Rechtspersoon een aanvang neemt.

[2]) Natürliche und Juristische Personen, blz. 169 vlg.

[3]) Vgl. HAFTER, blz. 7; GIERKE, Genossenschaftsrecht III, blz. 131, 168. GIRARD, Droit Romain, 4e ed., 1906, blz. 235.

vooral volkenrechtelijke maatregelen tegen sommige publiekrechtelijke corporaties [1]). De meening van MESTRE [2]), KARLOWA [3]) en enkele anderen, als zoude in het Romeinsche recht de onrechtmatige Vereenigingshandeling erkend zijn, vindt immers maar zeer weinig aanhang. Van de jongste auteurs over Romeinsch recht leert MITTHEIS, dat, wat de publiekrechtelijke corporaties betreft, van aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden geen sprake is; of dit ook voor de privaatrechtelijke corporaties gegolden heeft, is volgens dezen schrijver twijfelachtig. „Ob der „Grundsatz van der Deliktsunfähigkeit der Gemeïnden auch für „die Privatkorporationen gegolten hat, ist nicht unzweifelhaft; „es ist nicht unmöglich dasz sie für Delikte ihrer Vertreter „haftbar gemacht worden sind" [4]).

§ 2. De *Kanonisten* vatten de zaak bij uitstek practisch op. Wel werd in den aanvang de aansprakelijkheid voor delikten ontkend, aldus Innozentius IV: „impossibile est quod universitas delinquat", hij acht aansprakelijkheid buitengesloten, omdat de corporatie is een „nomen juris et non personarum", een „nomen intellectuale et res incorporalis" [5]). Evenzoo JOHANNES ANDREAE: bestraffing is uitgesloten, want de corporatie „corpus animatum non habet ad hoc aptum" [5]). Voor de latere Kanonisten was dit resultaat echter te onpractisch. Vandaar, dat al heel spoedig eenig doel wordt de praktische eischen te bevredigen en men zich om de theorie weinig meer bekommert. „Das Leben und die Volksanschauung erwies sich mächtiger als die theoretische Konsequenz," aldus GIERKE [6]). Aldus erkennen de latere

---

[1]) Aldus vooral Geib. Lehrb. des D. Strafrechts II, blz. 199; v. BAR II, blz. 134.

[2]) Blz. 34, vooral op grond van l. 9 § 1 D. 4. 2.

[3]) In Grünh. Zeitschr. Bd. XV, blz. 427 vlg.

[4]) Röm. Privatrecht bis auf die Zeit Diokletians (Leipzig, 1908) I, blz. 403. Zie ook blz. 341, Aanm. 6.

[5]) Ontleend aan GIERKE. Genossenschaftsrecht III, blz. 282.

[6]) T. a. p. blz. 343.

Kanonisten het Körperschaftsdelikt. Evenzoo op louter praktische gronden de Postglossatoren en BARTOLUS stempelt het verkregen resultaat tot een soort gewoonterecht in zijn adagium: „universitas proprie non potest delinquere, quia propria non est „persona; *tamen hoc est fictum positum pro vero, sicut ponimus „nos juristae*" [1]). (l. 16. § 10 D. 48. 19. nr. 4).

Hoe men zich ervan bewust is, dat theorie en praktijk hier lijnrecht tegen elkaar ingaan, blijkt nog uit het woord van OLDRADUS: „quod licet non habeant veram personam, tamen „habent personam fictam fictione juris: et sic eadem fictione „animam habent et delinquere possunt et puniri" [2]).

Het is constante opvatting, aldus FARINACIUS [3]): „Hodie universitates propter earum delicta puniri *absque controversia* „videmus."

In den tegenwoordigen tijd, kan men zeggen, wordt in Engeland en Amerika nog volkomen hetzelfde standpunt ingenomen. En, althans voor de *civielrechtelijke* aansprakelijkheid, wordt door de Nederlandsche jurisprudentie ook in hoofdzaak het resultaat bereikt, omdat de praktijk van het leven het dringend vordert, zonder dat men zich om de theoretische mogelijkheid bijzonder druk maakt.

---

[1]) Geciteerd bij HAFTER, blz. 18, GIERKE III, blz. 408 vlg.

[2]) Vermeld bij GIERKE, blz. 364.

[3]) Op wien MESTRE, blz. 117, zich vooral beroept. Uitvoerig deze schr. ook geciteerd in de diss. van v. LENNEP, Art. 51 W. v. S., blz. 15 vlg.

HOOFDSTUK IV.

AANSPRAKELIJKHEID VAN DE RECHTSPERSOON VOLGENS DE Z.G. FICTIE- EN ORGAAN-LEER.

§ 1. Hoe de leer, die zich de Rechtspersoon als *fictie* voorstelt, over hare aansprakelijkheid denkt.

Door SAVIGNY wordt het vraagstuk van de Rechtspersoon voor 't eerst grondig onderzocht. „Ihm", aldus BINDER, „haben wir *das Problem* der juristischen Persönlichkeit zu danken" [1]). Welbekend is de door SAVIGNY gegeven oplossing: de Rechtspersoon is een éénheid, bestaande krachtens fictie van den wetgever. Uitgaande van den wensch in 't algemeen de verhouding aan te geven, waarin rechtsobjecten zich bevinden kunnen, stelt hij voorop: „Alles Recht ist vorhanden um der sittlichen, jedem „einzelnen Menschen inwohnenden Freiheit Willen" [2]). Het subjectief recht is „eine der einzelnen Person zustehende Macht, „ein Gebiet worin ihr *Wille* herrscht, etc." [3]). Aangezien de psychologische wil dus noodwendig vereischte is voor een rechtssubject, kan alleen de mensch subject van rechten zijn. Daarnevens kan de wetgever een éénheid als rechtssubject in het

---

[1]) Das Problem der Juristischen Persönlichkeit, blz. 8; in gelijken zin MESTRE blz. 150.

[2]) System des heutigen Röm. R. II, blz. 2.

[3]) T. a. p. I, blz. 331.

leven roepen, zoo is het geval met de Rechtspersoon. Resultaat van zijn fictie-leer is, dat door hem de mogelijkheid van eene onrechtmatige vereenigingshandeling, zoowel in civiel-rechtelijk als in strafrechtelijk opzicht, ontkend wordt. Dat dit niet aan de handeling qua handeling kan liggen, maar wel hieraan, dat het een *ongeoorloofde* handeling gold, is duidelijk. Men zou anders tevergeefs hebben gezocht naar een argument in het eene geval (b.v. bij een contract) wel, in het andere geval niet de fictie te erkennen. En wijl SAVIGNY verder gaat, nl. door, zoodra het een ongeoorloofde handeling geldt, niet slechts het gefingeerd zelf-handelen, maar ook als regel de „*aansprakelijkheid*" van de vereeniging te ontkennen, is het duidelijk, dat in het ongeoorloofde een bezwaar voor hem moet gelegen zijn.

Voor SAVIGNY is ontkennende beantwoording gelegen in de overweging, dat de fictie wel in het privaatrecht dienst kan doen, in het strafrecht niet gebruikt kan worden: Het strafrecht heeft uitsluitend te doen „mit dem natürlichen Menschen, als einem denkenden, wollenden, fühlenden Wesen", terwijl de Rechtspersoon slechts „ein Vermögen habendes Wesen" is [1]).

Moeilijk te verklaren is dan echter, zoo werpt SAVIGNY zichzelf tegen, waarom de Rechtspersoon dan wel op dat vermogensrechtelijk terrein „verklagt" kan worden. Immers elke actie veronderstelt een inbreuk op het recht („Rechtsverletzung"). m. a. w. een daad, waartoe men alleen een „denkend, wollend, „fühlend Wesen" bekwaam zou achten. Hierop antwoordt onze auteur [2]): „diese, die Klage bedingende Verletzung, hat eine „blosz *materiëlle* Natur und ist in den meisten und wichtigsten „Anwendungen ganz *un*abhängig von der Gesinnung."

De redeneering is niet volkomen helder. Waarom de wanpraestatie bij eene contractueele verhouding, of het sluiten van

---

1) T. a. p. II, blz. 310.

2) Blz 312.

een contract, of het hebben van bezit louter van materieelen aard, resp. *on*afhankelijk van de „Gesinnung" is, behoeft nader bewijs. Bovendien spreekt SAVIGNY van de „meiste und wichtigste Anwendungen", blijkbaar acht ook hij in enkele gevallen de „Gesinnung" dus nog wel van belang. Wanneer dit het geval is, wordt echter onbeantwoord gelaten. En aangenomen dat SAVIGNY dergelijke gevallen, waar de wil van den contrahent *geen* rol speelt, weet te vinden, zou hij in de andere gevallen dan alle regres uitsluiten? Zoo ja, dan is dat toch waarlijk voor het rechtsleven wat te onbillijk. Zoo neen, waarom dan dit argument ter ontkennende beantwoording te voorschijn gehaald, zoodra het gold eene onrechtmatige handeling?

Bladert men bij SAVIGNY een bladzijde verder, dan blijkt er nog een ander bezwaar te zijn dan de „Gesinnung", nl. dit: de gefingeerde wilsbekwaamheid geldt slechts binnen zekere grenzen, zoover als noodig is „um sie (die Jur. Person) an dem „Verkehr im Vermögen Theil nehmen zu lassen" [1], dus b.v. om een overeenkomst te sluiten; het begaan van onrechtmatige handelingen is z. i daarvoor echter zóó weinig noodig, dat het vermogensrechtelijk verkeer veel vruchtbaarder zou kunnen zijn, wanneer in 't geheel geen delikten gepleegd werden.

Deze redeneering getuigt van onlogische denkwijze. Wanneer gevraagd werd, of deze of gene concrete daad van een bestuurder geacht mag worden te zijn een Vereenigingsdaad, dan ware het antwoord, dat de „fingirte Willensfähigkeit" in dit geval niet kan worden aangenomen, volkomen toelaatbaar, gelijk men zich vele gevallen kan denken, waar de lastgever niet gebonden wordt door daden van zijn lasthebber. Dit was echter onze vraag niet. Deze redeneering immers past slechts in de vraag, *wanneer* de daad van den bestuurder bij wijze van fictie als daad van de Rechtspersoon mag worden beschouwd. Wellicht

[1]) T. a. p. blz. 314.

is het juist om daarvoor dan tot maatstaf te kiezen de overweging, of al dan niet ernaar *gestreefd* is, de „Juristische Person" normaliter aan het verkeer te laten deelnemen. Ik hoop dit later te onderzoeken. Maar in geen geval mag deze redeneering dienst doen om daarmede te beantwoorden de vraag of *in beginsel* een onrechtmatige Vereenigingshandeling mogelijk is. Het gaat niet aan, eenvoudig a priori te decreteeren, dat deze vraag niet behoeft te worden onderzocht, omdat b.v. de bestuurder per se zijn macht overschrijdt, zoodra zijn daad ongeoorloofd is.

De verwarring tusschen de theoretische vraag en de vraag in concreto blijkt ook uit de wijze, waarop hij SINTENIS beantwoordt. In zijn „de delictis et poenis universitatum" gaat deze auteur er van uit, dat een corporatie een delikt plegen kan in gevallen, die liggen in de lijn van haar doel. De auteur bedoelt hier dus de grens aan te geven, *wanneer* men van Vereenigingsdelikt spreken mag. Duidelijk blijkt dit ook uit het voorbeeld: Een stad heeft het muntrecht gekregen. Besluiten nu $^2/_3$ van de inwoners, valsche munt te vervaardigen, dan is dat een delikt van de Gemeente. SAVIGNY acht dit echter niet aldus, omdat de consequentie zou zijn, dat de stad ook als dief of als roover gestraft zou moeten worden, wanneer door die $^2/_3$ besloten was, ten voordeele van de Gemeentelijke kas te stelen of te rooven.

Ik herhaal: dit is een vraag, die met de principieele mogelijkheid *niets* te maken heeft. Waarschijnlijk zou ook SINTENIS in zulk een geval de daad aan de corporatie *niet* hebben toegerekend, getuige zijn uitgangspunt, dat de daad moet liggen op het terrein van de werkzaamheid der Vereeniging. Dit uitgangspunt zou daarmede echter onverlet zijn gebleven. De vraag is deze: of in beginsel de mogelijkheid bestaat, dat de Rechtspersoon de rechtsgevolgen zal dragen van een onrechtmatige daad, b.v. van den bestuurder?, in de terminologie van de fictie-leer: of men zich ook bij het plegen van onrechtmatige

daden het geval kan denken, dat deze als daden van de gefingeerde éénheid worden beschouwd?

De bemerking van SAVIGNY, dat men zoodoende de Rechtspersoon eigenlijk wel tot alle daden bekwaam zou moeten achten (een gilde zou b.v. de vaderlijke macht moeten kunnen uitoefenen), is ook slechts uit deze begripsverwarring te verklaren. Immers een gilde zal men de mogelijkheid tot uitoefening van de vaderlijke macht *niet* ontzeggen, omdat zulk een functie in 't algemeen voor eene Vereeniging, *wel* omdat het voor *deze* Vereeniging, die zich alleen tot taak stelt: behartiging der maatschappelijke belangen van de leden, uitgesloten is. En wanneer ons art. 421 B. W. de mogelijkheid opent tot opdracht van de voogdij aan een Rechtspersoon, dan is dat alleen aan dezulke, die speciaal voor dat doel opgericht zijn, „wier „statuten, stichtingsbrieven of reglementen duurzame verzorging „van minderjarigen voorschrijven". Bij beide Vereenigingen kan onrecht gepleegd worden. Wil men daarvoor de Vereenigingskas aanspreken, dan is daarmede niet de werkzaamheid van de Vereeniging overgebracht naar geheel vreemd terrein, zooals SAVIGNY meende; de Vereeniging blijft werkzaam uitsluitend op haar terrein, met aansprakelijkheid is dan alleen aangetoond, dat *de wijze*, *waarop* deze werkzaamheid geschiedt, niet steeds a priori te bepalen is.

Het is eenvoudig bij voorbaat niet te zeggen, hoever de gefingeerde handelingsbevoegdheid, of in 't algemeen de vertegenwoordigingsmacht reikt. Met hetzelfde recht zou men de faillietverklaring of het voeren van procedures bij eene Vereeniging uitgesloten kunnen achten. Het zijn consequenties, die het uitgangspunt voldoende veroordeelen.

Laatstelijk is te onzent de aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden van het standpunt van de fictie-leer ontkend door Mr. SYBENGA [1]). De Rechtspersoon is z. i.

[1]) Rechtsgel. Mag. 1911, blz. 1 vlg.

niet realiteit, alleen fictie, „product van juridische gedachte, „voor juridische constructie onmisbaar, in werkelijkheid niet „bestaande". Gehandeld wordt dan ook steeds door vertegenwoordigers, de Rechtspersoon qua rechtssubject ondervindt dan den invloed van den wil van dezen vertegenwoordiger. Dit zal echter alleen het geval kunnen zijn, als voorgeschreven wettelijke regelen zijn in acht genomen. „Het is dan, alsof de „Rechtspersoon zelf had kunnen willen."

Mr. SYBENGA verklaart het handelen voor het Vereenigingsdoel dus met behulp van een dubbele fictie, in de eerste plaats die van de Rechtspersoon-zelve, in de tweede plaats die van het zelf-handelen van den vertegenwoordigde (in casu: de Rechtspersoon) door een vertegenwoordiger. Voor contractueele handelingen beroept schrijver zich voor de toelaatbaarheid hiervan op 1691 B. W., voor onrechtmatige daden acht hij evenzeer een uitdrukkelijke wetsbepaling noodig. Positief-rechtelijk heeft deze opvatting het bezwaar, dat zij voor een praktischen eisch geen bevrediging geeft. En al gaf de wet eene uitdrukkelijke bepaling in den zin van Mr. SYBENGA, dan ware nog de fictie-verklaring weinig aanlokkelijk.

§ 2. De leer van GIERKE.

Geheel onbevredigend bleek dus het dogmatisch standpunt van SAVIGNY om van uit eene bepaalde voorstelling van de Rechtspersoon, zooals die volgens *zijne* meening de juiste was, aan het leven te willen voorschrijven wat wel, wat niet „recht" zou zijn; in casu: botweg aansprakelijkheid van de Rechtspersoon te ontkennen, ten spijt van het feit, dat voor het vraagstuk van de Rechtspersoon de stutsmuur van het Romeinsche recht op den duur toch te wrak moest blijken, ten spijt ook van het feit, dat reeds het Kanonieke recht in het volgen van een bij uitstek practische methode was voorgegaan.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat op dit standpunt reactie volgen moest. Deze kwam door GIERKE's bekende orgaan-leer.

In de 1e plaats wordt SAVIGNY's fictie-gedachte vervangen door eene beschouwing van de Rechtspersoon als realiteit, te vermaard en bekend dan dat ik hierbij lang zou behoeven te verwijlen.

Op de bemerking, dat de Rechtspersoon alleen voor een geoorloofd doel wordt opgericht, antwoordt GIERKE, dat het doel van de Vereeniging omvat een terrein van juridisch *kunnen*, dat veel ruimer is dan dat van het juridisch *mogen*. „Wenn sie „(die R. O.) einen gemeinheitlichen Lebenszweck determinirt, „musz sie . . . . auch die Möglichkeit offen lassen ihn . . . . mit „unlauteren Mitteln zu verfolgen." Iets verder: „In Wahrheit „giebt es keine Kompetenz in der nicht die rechtliche Macht „beschlossen wäre, Pflichten zu verabsäumen und Rechte zu „misbrauchen" [1]). Juist voor het in dit geschrift te bespreken vraagstuk heeft deze theorie lange jaren in verschillende landen veel invloed geoefend. Er zijn zelfs auteurs, die meenen, dat alleen deze orgaan-leer tot aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden kan concludeeren. Wat hiervan zij, zooveel is wel zeker, voor hem, die zoekt naar een antwoord op de vraag, of de Rechtspersoon zelve een onrechtmatige handeling kan verrichten, anders gezegd: of zij aansprakelijk gesteld kan worden voor onrechtmatige daden, gepleegd door degenen, die in elk concreet geval het vereenigingsdoel moeten realiseeren, geeft GIERKE's leer dus wat hij wenschen kan.

Veel meer dan een *antwoord* wordt echter niet gegeven. Immers van eene *verklaring*, hoe men zich dat „zelf-handelen" van de Rechtspersoon nu denken moet, is bij de meeste aanhangers van deze leer maar weinig sprake. Ik bedoel hiermede

---

[1]) Genossenschaftstheorie blz. 756, 764.

niet slechts de bevoegdverklaring van de Rechtspersoon tot het verrichten van onrechtmatige handelingen, maar in 't algemeen hare bevoegdverklaring tot het verrichten van *alle* daden, de erkenning van haren eigen, zelfstandigen wil.

Gierke zelf heeft het probleem wel *gesteld.* Men kan, zoo zegt hij, de Rechtspersoon bevoegd verklaren tot het uiten van een wil, door middel van hare organen (Algemeene Vergadering, Bestuur, enz.). Doet men dit, dan stelt men eene *vergelijking* op met het gebeuren bij den mensch. „Vergelijking", dus *niet* „gelijkstelling", bovenal hierom, omdat bij de Rechtspersoon het recht zich ook nog moet inlaten met de vraag *hoe* hier de wil tot stand komt en zich uit, terwijl wil en wilsuiting er bij den mensch *van nature* zijn.

Naar het *bewijs* van het bestaan van de Rechtspersoon als zelfstandige éénheid moet men bij Gierke echter niet vragen. Het wordt u eenvoudig als waarheid verzekerd: de Rechtspersoon *bestaat* en uit het feit van dit reëel bestaan vloeit voort haar *eigen* wil, de z.g. collectieve wil, afgescheiden van den wil der individuen. Wel stelde dus Gierke als probleem, dat anders dan bij den mensch bij de Rechtspersoon door het recht niet kan worden volstaan met *uiterlijke* erkenning en begrenzing van den natuurlijken wil, maar hier ook het geheele *inwendige* wezen van het wilsproces moet worden doordrongen, eenmaal tot de „bewijsvoering" overgaande, doet Gierke echter niets anders dan *verwijzen* naar *het feitelijk bestaan.* Enkele van Gierke's navolgers zeggen zelfs met zooveel woorden, dat men het bewijs voor het bestaan van de Rechtspersoon als zelfstandige grootheid niet verlangen mag. Zoo Preusz [1]), die zich de verwering van Gierke tegen Schlossmann's aanval tot taak gesteld had, wanneer hij eene uiteenzetting van de „Gemeinwille" geven wil „der zwar an sich ebenso unsichtbar ist wie der

---

[1]) Jhering's Jahrbücher, Bd. 44, blz. 441.

„Individualwille, sich aber in der gesammten Lebensthätigkeit „des Gemeinwesens ebenso *real* manifestirt, wie jener in der „gesammten Lebensthätigkeit des Individuums, jedenfalls um „nichts phantastischer oder mystischer". En tot slot „Einen „exakten Beweis allerdings für die Existenz eines Gemeinwillens „gibt es nicht, ebensowenig wie für die Existenz eines Indi„vidualwillens".

Heel scherp drukt Hafter [1]) zich op dit punt uit: Het gaat niet aan een mathematisch bewijs te verlangen voor het reëel bestaan, zoo min van de „Personenverbände", als van hunnen eigen, *zelfstandigen* wil. „Wie diese menschliche Verbindungen „das soziale Leben gestalten, wie sie um ihren Platz in der „Sonne kämpfen, zeigt jeder Alltag". Het ligt niet in mijne bedoeling, deze laatste bewering te bestrijden; inderdaad in het maatschappelijk leven-zelf heeft men het bestaan van menschelijke organisaties slechts te constateeren. Wel veroorloof ik mij de vraag te stellen of Hafter en Preusz niet te veel van hunne verwijzing naar de werkelijkheid verwachten, wanneer zij daaraan tevens hunne *theoretische verklaring* willen ontleenen? En dat geschiedt toch, wanneer men uit het enkele feit, dat menschen zich tot eene organisatie vereenigd hebben, afleidt, dat deze organisatie een zelfstandige éénheid is. Heeft men niet een gelijk recht, om zegswijzen als: er is „een Vereeniging" opgericht, of: zij hebben zich vereenigd tot „een organisatie", eenvoudig te beschouwen als verkorte uitdrukkingen, zooals de volksmond er meerdere kent, voor het feit, dat een groep menschen zich onderling in bepaalde verhouding gesteld hebben om zeker doel te kunnen verwezenlijken?

Een enkele machtspreuk van het kaliber als de boven geciteerde kan toch moeilijk het recht ontkennen om ook deze analyse van het feitelijk gebeuren te geven.

---

[1]) Die Delikts- und Straffähigkeit der Personenverbände, pag. 44.

En had niet mede de zoo groote verscheidenheid in theoretisch standpunt bij de auteurs, die de Rechtspersoon als bestaande in de werkelijkheid aannemen, HAFTER tot voorzichtigheid moeten stemmen?

Verder geeft deze auteur nog eenige phraseologie te hooren. Wanneer ik, zoo vervolgt hij, met een „Personenverband" over het een of ander in onderhandeling wil treden, dan is het mij er niet om te doen, met de individueele leden te spreken, die mij wellicht in geen enkel opzicht interesseeren. „Ich will mit „einem *Willen* unterhandeln, der sich abhebt von den ihn bil-„denden Einzelwillen". Wie kan door zulk eene argumentatie bevredigd worden? Het is ongetwijfeld juist: als ik met bestuurder A. onderhandel, doe ik dat niet omdat hij mijnheer A., maar omdat hij bestuurder is. Mag men nu daarom niet blijven zeggen, dat onderhandeld is met A. in zijne qualiteit van bestuurder? Dezelfde redeneering zou men kunnen volgen, waar het geldt een lastgever, vertegenwoordigd door meerdere lasthebbers; den lastgever treffen alle rechtsgevolgen. Wie denkt er echter aan in geval een derde met deze lastgevers gehandeld heeft, te spreken van een onderhandelen met den last*gever*, wiens wil zich zou hebben „abgehebt" van de „ihn bildenden Einzelwillen" van de lasthebbers?

Het is waarlijk te gek om, met HAFTER, uit het enkele feit, dat de persoon die handelde geen interesse inboezemde te concludeeren tot een „abheben" van stukjes wil, welke tezamen den z.g. collectieven wil zouden vormen.

Intusschen is „het uitschakelen van een deel van den individueelen wil" door degenen, die als orgaan van de Rechtspersoon optreden, bij bijkans alle auteurs wel *het* argument, waaruit zij het bewijs voor het bestaan van den collectieven wil putten. Zoo zegt MESTRE [1]): „De la somme ou plutôt de la combinaison des

---

[1]) Les personnes morales et le problème de leur resp. pénale (pag. 199).

„volontés particulières *se dégage* la volonté générale ou corpo-„rative". Hoe dit geschiedt? „Les volontés individuelles grou-„pées, orientées vers un but déterminé, s'organisent en un „faisceau unique", etc.

Ook SALEILLES [1]), de jongste auteur, die zich als aanhanger van GIERKE's leer deed kennen, voert het bewijs dat het hier geldt een zelfstandige éénheid terug tot de daad van oprichting van de Rechtspersoon. „.... ce qui est certain, c'est que „c'est à cela que les intéressés se sont ingéniés, c'est ce qu'ils „ont voulu: créer *un organisme* qui fonctionne à leur profit, „sans qu'ils soient personnellement en nom. Si donc on donne „de l'organisme créé par eux sous le couvert de la loix une „explication juridique qui soit à l'opposé de ce qu'ils ont voulu „et de ce que la loi a voulu avec eux, on a beau se révendiquer „d'un certain réalisme juridique dont on fait honneur avant tout „à la grande mémoire de von Jhering, on n'en supprime pas „moins toute la psychologie du droit, etc."

Aan deze argumentatie kan ik maar weinig beteekenis hechten. Degenen, die een organisatie oprichten of tot een bestaande organisatie toetreden, geven daardoor slechts te kennen hun wensch, mede te werken tot verwezenlijking van het doel, dat beoogd wordt. Dit willen zij doen door zich in een gemeenschappelijke verhouding te stellen, waardoor deze verwezenlijking kan worden bevorderd, zooals: het systematisch werken, de vertegenwoordigingsidee, beslissing van de meerderheid, enz.

Meer beteekenis is aan den wil van de leden *niet* te hechten. Zij willen „créer un organisme", zegt SALEILLES. Dit blijkt m. i. volstrekt niet; de leden willen *zich organiseeren*, dat is echter nog niet hetzelfde als te zeggen, dat zij een „organisme" in het leven hebben willen roepen. In deze georganiseerde verhouding willen *zij, leden*, werkzaam zijn. En nu is het onge-

---

[1]) T. a. p. blz. 420.

twijfeld juist, dat de persoon van de leden niet in aanmerking komt; hiermede kan men rekening houden, doordien het wisselen van leden geheel onverschillig is, het overlijden van leden evenzeer. Dit blijkt trouwens duidelijk, wanneer men er slechts aan denkt, dat op de verwezenlijking van het beoogde doel alles neerkomt en dat het onverschillig is, door *welke* menschen deze verwezenlijking geschiedt.

De wil van de leden beslist dus niets over het wezen van de Rechtspersoon. Saleilles' verwijt van te ver gedreven realiteit bij hen, die de personificatie-gedachte overbodig achten, lijkt mij dus onjuist. Omgekeerd zou men dezen auteur de vraag kunnen stellen, of dan in zijne voorstelling van de Rechtspersoon als „réalité juridique" de werkelijkheid wel in elk opzicht erkenning heeft gevonden? Dit schijnt toch niet het geval te zijn. Waartoe anders het bijvoeglijk naamwoord in zijne begripsbepaling „réalité *juridique*"? Deze uitdrukking koos hij om daarmede te kennen te geven, dat de Rechtspersoon niet is éénheid in psychologisch opzicht, maar slechts éénheid in den zin van het recht, dit hierom, omdat zij haar wil slechts kan uiten met behulp van anderen, t. w. menschen. Ik wensch een voorbeeld te kiezen: Een bestuurder handelt. De orgaan-leer zal nu zeggen: Deze bestuurder heeft den Vereenigingswil geuit, d. w. z. wat hier tot uiting komt, is juridisch niet de eigen wil van hem, die gehandeld heeft, voor het Recht is het de wil van een andere grootheid, van de Rechtspersoon. Het is mij onmogelijk, mij deze redeneering begrijpelijk te maken: Als A. handelt, blijft hij het toch, die wil en die eigen wil uit. Kan men nu zeggen, dat hierin verandering komt, wanneer A. handelt in qualiteit van bestuurder? En met welk recht wordt eenvoudigweg gezegd: de wil van A. *is* de wil van eene andere grootheid?

Is het waarlijk te ver gedreven realiteit, wanneer men zegt: A. handelt niet voor eigen levensdoel, maar voor het doel van zijne Vereeniging?

Meer dan voor deze z.g. realiteits-leer zou ik nog kunnen gevoelen voor de fictie-leer [1]). Deze zegt ongeveer: „het blijft de „wil van den mensch, ik meen echter, dat het gewenscht is, te „doen, alsof het de wil van een ander is." Dit is tenminste een begrijpelijk standpunt. Geheel iets anders echter is het om tout court te zeggen: Als bestuurder of Algemeene Vergadering handelt, *is* het de Vereeniging, die handelt.

Het bestaan van den Vereenigingswil wordt bij SALEILLES nader aangetoond in de volgende woorden: „L'unité de but crée l'unité „de volonté. Et cette volonté collective, tout en ayant sa base „subjective dans les volontés individuelles des associés, devient „ainsi quelque chose d'absolument distinct de toutes les volontés „particulières, quelque chose d'aussi distinct que le serait un „ensemble vocal par rapport à chaque émission de voix particulières" [2]).

De laatste vergelijking illustreert de beeldspraak van deze theorie. Men vindt dergelijke beeldspraak bij voorstanders van deze leer wel meer. Zoo bij KOHLER [3]): „ . . . . . viele Wesen, „deren Willen aber die R. O. zum Willen der Jur. Person „stempelt, ebenso wie die Technik die an sich selbständigen, „ja vielfach zusammenstossenden Kräfte in der Art verbindet, „dasz ihre Resultante in der Maschine den durchschlagenden „Erfolg herbeiführt."

Heel begrijpelijk is dit alles echter niet.

SALEILLES zegt dus: „devient *ainsi* quelque chose distinct", d. w. z. tengevolge van de „unité de but". Dus: het enkele feit, dat men zeker doel gemeenschappelijk nastreeft, ware

---

1) Uitsluitend fictie wordt in de orgaan-leer ook gezien door Mr. SYBENGA (R. M. 1911, blz. 15) en Prof. MOLENGRAAFF (R. M. 1911, blz. 363).

Mr. LOHMANN (in Land IV, blz. 316 noot) spreekt van „eene op zichzelf reeds gekunstelde constructie"; zie ook HÖLDER, blz. 42 vlg.

2) T. a. p. blz. 584.

3) Lehrb. des Bürg. R. I, blz. 323.

voldoende, deze „volonté collective" te doen ontstaan. En de organisatie is er dan, om dezen collectieven wil tot uiting te brengen. Hoe dit gaat? De „volonté commune" was tot dusverre „fractionnée et dispersée, confondue en quelque sorte avec les volontés individuelles". De organisatie heeft tot taak, om deze individueele willen „ramener à l'unité et à l'individu-„alité en l'adaptant au but idéal de l'association, etc." Ook in de dissertatie van mej. POLANO [1]) vindt men deze gedachte: „De „wil komt tot stand, doordat de menschen, die deel uitmaken „van de organisatie, een deel van hun wil hebben afgestaan tot „het vormen van den eenheïdswil."

In de eerste plaats is het onwaar, dat het enkele feit van het gemeenschappelijk nastreven van zeker doel dwingt tot het aannemen van een collectieven wil. De wil van de leden loopt parallel, de wil van elk lid is gericht op hetzelfde, maar het blijft *hun* wil. Wel bestaat de mogelijkheid, dat, ingeval door meerdere leden gehandeld is, de wil, zooals hij tenslotte uit deze of gene handeling of gedraging blijkt, iets anders is dan de som der individueele willen. Hier echter was het de vraag, of *het enkele feit*, dat een groep menschen op een bepaald georganiseerde wijze werkzaam zijn, praejudiciëert tot het aannemen van een collectieven wil? Ik kan daarvoor geen overwegende reden vinden.

Aangenomen echter, dat inderdaad reeds het enkele lidmaatschap van eene Vereeniging — om een voorbeeld te kiezen — de handeling in het belang van het Vereenigingsdoel in gansch ander licht doet verschijnen, dan indien voor hetzelfde doel gehandeld was door een niet-lid van zulk eene Vereeniging, is met de waarheid hiervan dan tegelijkertijd de noodzakelijkheid aangetoond, om die handeling *te beschouwen* als daad van een gansch ander wezen, dan dat de daad verrichtte? Wat is er

---

[1]) Rechtspersoonlijkheid van Vereenigingen, Leiden 1910, blz. 120.

tegen, om te *blijven* zeggen: het zijn wilsuitingen van *menschen?* Dat die wilsuitingen tengevolge van bepaalde omstandigheden elk op zichzelf in ander spoor geleid zijn dan aanvankelijk bedoeld was, of dat zij onderling elkaar beïnvloed hebben, kan ertoe leiden, om het aldus verkregen resultaat naar juiste waarde te schatten. Ongetwijfeld zal dit b.v. van invloed kunnen zijn op eene eventueele aansprakelijkstelling, zoodra vaststaat, dat eene ongeoorloofde gedraging te wijten is aan het tezamen-bijeen-zijn. Met noodwendigheid hoeft daaruit m. i. nog volstrekt niet te volgen, dat de individueele wilsuitingen geheel verdwenen zijn, evenmin dat er per se reden bestaat tot het aannemen van een geheel zelfstandigen wil. Het beroep van HAFTER en MESTRE op de auteurs van het leerstuk der collectieve psychologie is dan ook geheel overbodig [1]). De beïnvloeding tengevolge van het samen-zijn kan ongetwijfeld heel ver gaan. Of er bepaalde regelen zijn aan te geven, waarnaar de mate van deze beïnvloeding is af te meten, is echter een vraagstuk, dat behoort tot de taak van den socioloog.

Er gaat dus niet steeds een zoo groote invloed van het samen-zijn uit.

In geen geval is deze invloed te denken als uitsluitend gevolg van de omstandigheid, dat men tezamen voor een bepaald doeleinde werkzaam is.

Slechts in zeldzame gevallen zal deze invloed zóóver gaan, dat men het recht heeft, te spreken van een verdrongen-zijn der individueele willen en het tezamen vormen van een geheel nieuwen wil.

Nu is het nog de vraag, of, zelfs wanneer men reden meent te hebben tot het aannemen van zulk een collectieven wil, daaruit

---

[1]) Hierop beroept zich in beginsel ook Prof. J. A. v. HAMEL, T. v. S. 1905, blz. 190, 196.

Eenigszins ook MICHOUD II, blz. 248.

volgt, dat men dan ook tevens dien wil als wil van een geheel nieuwe persoon mag beschouwen. Het wil mij zoo voorkomen, dat ook SALEILLES dit laatste bezwaar gevoeld heeft. Immers meer dan eenig ander auteur geeft hij zich moeite, om te wijzen op het voordurend contact tusschen de nieuwe persoon en hare leden. „C'est que ces réalités juridiques que nous appelons des „associations ne doivent pas être envisagées comme des abstrac- „tions isolées des éléments qui les constituent, mais comme „des organismes dont la nature juridique est forcément influencée „par les éléments constitutifs qui les composent" [1]. „En d'autres „termes, la personnalité est bien une réalité, mais une réalité „conditionnée par les éléments qui la constituent" [2]. Van de zelfstandige eenheid blijft er aldus maar weinig over. Volkomen vereenigen kan ik mij met dezen auteur, wanneer hij het meest karakteristieke van de Rechtspersoon hierin gelegen acht, dat zij is „dirigée en vue d'exprimer une volonté correspondant au „but statutaire et aux intérêts que l'association a en vue" [3]. Het is mij echter tegelijkertijd niet zeer verklaarbaar, waarom dit resultaat slechts bereikt kan worden door het aannemen van een onzichtbare persoon. Hoofdzaak is immers: werkzaamheid in het belang van het Vereenigingsdoel.

Eene nuance van de orgaan-leer vindt men ook bij MICHOUD. Wilde SALEILLES slechts spreken van „volonté juridique", bij dezen auteur wordt gesproken van „volonté *légale*". De Rechtspersoon is z. i. een werkelijke éénheid, zij is alleen niet wilsbekwaam [4]. Alleen de mensch kan een wil uiten. Bij de Rechtspersoon wordt nu de wil geuit door hare vertegenwoordi-

---

1) T. a. p. blz. 631.

2) T. a. p. blz. 635.

3) T. a. p. blz. .

4) MICHOUD kon tot dit resultaat komen, doordien hij in het subjectief recht het wilsmoment als secundair beschouwt. („La théorie de la personnalité morale", 1906 I, blz. 102).

gers en krachtens wettelijke bepaling is deze menschelijke wil te beschouwen als wil van de Rechtspersoon. Sprekende over dezen collectieven wil, zegt hij: „Cette volonté ne sera toujours „métaphysiquement que la volonté d'individus isolés, mais „socialement, c'est à dire pratiquement, elle devra ou pourra „être regardée comme formant la volonté du groupe" [1]. En even verder: „Mais en somme il nous paraît évident qu'il y a „ici une volonté *légale* du groupe bien plus qu'une volonté „naturelle" [2]. Is het te verwonderen, wanneer MESTRE [3] en HAFTER [4], deze leer besprekend, tot het resultaat komen, dat hier eigenlijk de fictie-leer gehuldigd is [5]? Wanneer MICHOUD er als vaststaand, ook mij juist voorkomend beginsel van uitgaat, dat alléén de mensch een wil heeft, zullen er waarlijk overwegende redenen moeten zijn, om dezen wil te gaan beschouwen als dien van eene andere grootheid en dan nog wel van eene denkbeeldig bestaande grootheid! Fictie echter is het, om te zeggen, dat de wil „pourra être regardée" als wil van een ander. Reeds om deze reden dient deze theorie alléén, indien er geen andere oplossing denkbaar is, te worden gevolgd.

Een ongeveer gelijk standpunt verdedigt v. THUR [6]. De Rechtspersoon is éénheid, eigen wil heeft zij echter niet. ,,Das ,,Fehlen des eigenen Willens der juristischen Person wird durch ,,eine Summe von Rechtssätzen ersetzt, welche man als Ver-

---

[1]) T. a. p. blz. 118.

[2]) Blz. 122. Ditzelfde standpunt was door MICHOUD reeds vroeger verdedigd in de „Revue de droit public" 1895, blz. 414 vlg.

[3]) Blz. 180 vlg.

[4]) Blz. 31.

[5]) Ik ontleende bovenvermelde citaten aan het in 1906 verschenen werk van MICHOUD over de Rechtspersoon, dat aan MESTRE en HAFTER, wier werken resp. in 1899 en 1903 verschenen, nog niet bekend kon zijn. Zijne meening is echter dezelfde gebleven als de in het vermelde tijdschriftartikel verdedigde.

[6]) Der Allgem. Theil des Deutschen Bürgerl. Rechts (Leipzig 1910). blz. 460.

„fassung oder Organisation bezeichnet; durch die Verfassung „wird bestimmt, dasz der Wille gewisser Menschen, wenn er „unter bestimmten Voraussetzungen und in bestimmten Formen „geäuszert ist, als Wille der juristischen Person gilt, d. h. für „die Rechtsverhältnisse der juristischen Person dieselbe Wirkung „haben soll, wie der Wille des Menschen für seinen Rechtskreis."

Naar mijne meening is de orgaan-leer er niet in geslaagd, eene bevredigende verklaring van de functioneering van het wilsproces van de z.g. „Gesammtperson" te geven. Wat door GIERKE en zijne volgelingen gegeven werd voor verklaring, bleek louter beeldspraak of een eenvoudig constateeren te zijn.

Hoezeer met erkentelijkheid mag worden gereleveerd, dat GIERKE's leer voor erkenning van de mogelijkheid tot het plegen van ongeoorloofde daden door de Rechtspersoon veel invloed oefende, vooral in den tijd, dat SAVIGNY's ontkennend antwoord als waarheid scheen te gelden, mag hieraan een eenvoudig beschouwen van de wijze, waarop hij dit succes heeft kunnen bereiken, niet in den weg staan. Deze nadere beschouwing heeft mij niet de overtuiging kunnen schenken, dat met GIERKE's oplossing het laatste woord gesproken is. De hoofdoorzaak van deze mislukking zoek ik hierin, dat deze leer, evenals de fictieleer, uitgaat van de noodwendigheid, zich de Rechtspersoon alleen als zelfstandige persoon te kunnen denken. Van dit uitgangspunt is het zoeken naar een collectieven wil begrijpelijk.

HOOFDSTUK V.

IS HET WEL NOODIG DE RECHTSPERSOON ALS ZELFSTANDIGE PERSOON TE BESCHOUWEN?

Oorzaak van het onbevredigende der tot dusverre geleverde verklaringen is dus: aprioristische beschouwing van de Rechtspersoon als zelfstandige grootheid, staande los van de haar samenstellende leden, zoowel volgens de leer van SAVIGNY als van GIERKE [1]). Verklaarbaar is het dan, dat SAVIGNY en in navolging van hem hier te lande OPZOOMER e. a., uitgaande van het veel becritiseerde fictie-standpunt, op de vraag, of de Rechtspersoon zich aan ongeoorloofd handelen kan te buiten gaan een ontkennend aanwoord gaven. En is het van den anderen kant evenzeer volkomen duidelijk, dat de aanhanger van GIERKE's Genossenschaftstheorie meent, zijn plicht te hebben gedaan, wanneer hij wijst op de reëel bestaande éénheid, die door middel van organen *haar* wil, welke immers ook een onrechtmatige

---

[1]) Dit aprioristisch standpunt blijkt wel 't best uit de indeeling van personen in 2 soorten, waarvan men bij beschouwing van het personenrecht pleegt uit te gaan.

Uitdrukkelijk huldigt v. SCHELVEN (De N. V. als corporatie, diss. Vrije Univ. 1908, p. 11) dit standpunt: „Wie stelling in gaat nemen in quaesties omtrent de „aansprakelijkheid der N. V. voor delikten of civielrechtelijk voor onrechtmatige „daden . . . . laat zich daarbij *niet* leiden door het practisch resultaat dat hij „bereiken zal, maar vindt het zwaartepunt van zijne beslissing allereerst in de „overweging, *wat* een N. V. en *wat* een delikt is".

kan zijn, tot uiting brengt. De fout van de eerstvermelde theorie is ongetwijfeld 't grootst, omdat volgens haar de Rechtspersoon geen eigen wil heeft; de andere theorie erkent den wil, maar geeft naar mijne bescheiden meening geen verklaring. Bij de rechtssubjectiviteit en bij het verrichten van rechtshandelingen leidde de fictie-leer tenminste niet tot practisch ongewenscht resultaat, wel bij de vraag, of eene onrechtmatige handeling mogelijk is. Als reactie op SAVIGNY's leer komt die van GIERKE: nergens staat volgens GIERKE geschreven, dat alleen de mensch subject van rechten zou kunnen zijn. Is de Rechtspersoon in gelijke mate als de mensch een rechtssubject, dan is het voor GIERKE, die zich het subjectief recht als „Willensherrschaft" denkt, slechts een noodwendige consequentie, deze grootheid als zelf-handelend wezen te beschouwen.

Of nu SAVIGNY, door alleen den mensch als rechtssubject te erkennen, zich inderdaad aan eene petitio principii heeft schuldig gemaakt, moge voor mijn doel in het midden blijven, èn omdat deze quaeste vrijwel buiten het terrein van dit geschrift ligt, èn bovenal, omdat ik meen, dat juist in het aldus stellen van het probleem de reden gelegen is, dat men zoo jaren lang over eene goede constructie getwist heeft. Het probleem lijkt mij verkeerd gesteld: De vraag is niet, of de Rechtspersoon qua éénheid rechtssubject kan zijn en qua éénheid handelen kan; neen, vóór deze vraag aan de orde komt, moet eerst de prealabele vraag gesteld worden of de Rechtspersoon inderdaad wel éénheid is, d. w. z. of de praktisch gewenschte resultaten alleen bij beschouwing van de Rechtspersoon als éénheid bereikt kunnen worden. In *dít* opzicht maakte SAVIGNY zich dus aan eene petitio principii schuldig, maar hetzelfde verwijt mag men richten tot GIERKE. De grondfout van GIERKE is m. i. hierin gelegen, dat hij de probleemstelling van SAVIGNY — de Rechtspersoon is éénheid — heeft aanvaard. En dat GIERKE de vraag in geheel tegenovergestelden zin van SAVIGNY heeft beantwoord,

heeft ongetwijfeld tot veel praktisch resultaat in de Rechtspraak in vele landen geleid, maar tot verheldering van inzicht en tot definitieve oplossing van het probleem heeft dit m. i. niet kunnen leiden.

Bij de auteurs wordt de noodwendigheid, de Rechtspersoon als zelfstandige persoon te beschouwen, gewoonlijk maar sober gemotiveerd.

DIEPHUIS [1]) leert: „Wij kennen bepaaldelijk ook aan eene „vereeniging van menschen, *als één geheel beschouwd* [2]), de be-„voegdheid tot het genot van eigen rechten en *daarmede* [2]) „persoonlijkheid toe." Elders [3]) heet het: „Datgene wat men „zich als een Rechtspersoon voorstelt, ontstond als gevolg van „maatschappelijke toestanden en behoeften *en werd nu door het „recht als persoon aangemerkt*" [2]).

Van argumentatie hier dus geen sprake.

OPZOOMER schijnt de beschouwing als zelfstandige persoon noodig te achten, om de Rechtspersoon goed van de maatschap te kunnen onderscheiden. Als toelichting op art. 1690 B. W. zegt hij [4]): „Hier is ook een samenwerken, ook een ge-„meenschappelijk doel. Maar alles op een andere, *op een nog „veel inniger wijze* [2]), die niet slechts het zelfstandig blijvende „vereenigt, maar het zelfs *tot éénheid brengt* [2]) en die *juist „daardoor een nieuwe zelfstandigheid* [2]) doet ontstaan."

In deze redeneering zie ik slechts beeldspraak. „Door de „innige samenwerking wordt een éénheid geboren", begrijpe het wie kan! Bovendien geeft OPZOOMER niet aan, *waarom* die beschouwing als persoon noodig is; hij constateert eenvoudig, *dat* er een persoon is. Bij een aanhanger van GIERKE's leer

---

[1]) Ned. Burg. Recht I, blz. 181.

[2]) Cursiveering van mij.

[3]) T. a. p. blz, 375.

[4]) Het B. W. verklaard, dl. IX, blz. 161.

zou men zich dit nog kunnen voorstellen; wordt echter een gekunstelde theorie als de fictie-leer gevolgd, dan mag men vragen, waarom deze noodig is. Leest men OPZOOMER's waarschuwing tegen het gevaar, verbonden aan onnoodige personifieering, dan zou men eene nadere rechtvaardiging te eer verwacht hebben: „Het (gevaar) bestaat daarin vooral, dat, wat „den naam draagt van persoon, ook licht de eerzucht heeft, om „als werkelijke, natuurlijke persoon op te treden en die volheid „van privaatrecht uit te oefenen, welke aan deze eigen is" [1]).

Inderdaad, OPZOOMER heeft ook wel tegen te ver gedreven gelijkstelling van natuurlijke en Rechtspersoon gewaakt. Immers hij *ontkent* de mogelijkheid tot het plegen van strafbare of onrechtmatige daden door de Rechtspersoon. Hoogstens wil hij voor het laatste geval een „aansprakelijkheid" toelaten. Hoe hij zich deze van het standpunt van zijn leer denkt, verneemt men echter niet.

Bij LAND [2]) krijgt men als eenig argument, dat de beschouwing als zelfstandig persoon noodig is „om het vermogen *los* te maken „van den natuurlijken mensch". Is dit het argument, dan is de beschouwing als persoon daarvoor in het geheel niet noodig. Zeker dient men tot deze beschouwing eerst bij gebleken noodwendigheid over te gaan, wanneer men met LAND moet getuigen, „dat wij in verscheidene gevallen niet nader zouden kunnen „uitdrukken, *wie* of *wat* de Rechtspersoon is", of, zooals hij iets verder zegt, „dat de juistheid van voorstelling zelfs gevaar „loopt, indien men poogt, eenige meerdere tastbaarheid aan het „begrip te geven."

Ook voor ASSER schijnt de afscheiding van het vermogen het

---

[1]) T. a. p. blz. 169.

[2]) Ned. Burg. Recht, 1e editie, I, blz. 492 vlg. De nieuwe editie van Mr. STAR BUSMANN was bij het afdrukken van deze bladzijde nog niet tot de Rechtspersoon gevorderd.

meest gewichtige argument te zijn, wanneer hij zegt: „Het „voornaamste gevolg van *het zelfstandig bestaan* der Rechts- „personen is de volmaakte afscheiding van het vermogen van „zulk een lichaam van dat der natuurlijke personen, die het „in het leven hebben geroepen of bestendigd" [1]).

Evenzoo mr. VISSER: „Ook voor deze (juridieke personen) „bestaat het wezen der persoonlijkheid in niets anders dan in „het hebben van eigen vermogensrechten, enz." [2]).

Bij SAVIGNY wordt reeds in het inleidend woord van het 2e deel van zijn System als vaststaande waarheid van het bestaan van een persoon buiten den mensch uitgegaan. Van nature is slechts de mensch rechtssubject. Nu stelt SAVIGNY op één lijn de bevoegdheid van het recht om éénerzijds aan deze praemisse uitbreiding (bij de Rechtspersoon), anderzijds beperking (wanneer b.v. aan slaven een beperkte rechtsbevoegdheid gegeven wordt) te geven. Deze identificatie van beide mogelijkheden acht ik onjuist; wanneer gezegd wordt: sommige menschen kunnen beperkte bevoegdheid hebben, dan is dat *een constateeren* van aan ieder bekende toestanden uit de Romeinsche wereld. Beschouwt men de Rechtspersoon als rechtssubject, staande op één lijn met den mensch, dan kan men echter *niet* spreken van het bloot erkennen van een bestaanden toestand. Bestaande toestand is deze: dat een veelheid van menschen gemeenschappelijk werkzaam zijn en als zoodanig b.v. gelden hebben bijeengebracht. Zegt men nu: rechtssubject van dit vermogen is deze of gene denkbeeldige éénheid, dan is dat geen te constateeren feit, maar *de juridische beteekenis*, die men aan zekeren feitelijken toestand hecht. Is hiermede aangegeven, hoe SAVIGNY ertoe kwam, de beschouwing als „persoon"

[1]) Ned. Burg. Recht, I, blz. 491 (ed. van 1896). De nieuwe bewerking van Prof. SCHOLTEN is nog niet tot de Rechtspersoon genaderd.

[2]) Bewerking van KIST, Handelsrecht, III, blz. 169.

voor noodwendig te houden, daarmede is tevens, nu gebleken is, dat deze beschouwing slechts beteekenis van juridische *constructie* heeft, deze van aprioristische opvatting getuigende constructie veroordeeld.

Een voornaam argument van SAVIGNY, tevens ook van de voorstanders der orgaan-leer, komt hierop neer: Alleen door een zelfstandige persoon aan te nemen is te erkennen het feit, dat nagestreefd wordt een doel, waarbij elk lid ongetwijfeld wel eenig belang heeft, maar dat toch „im Groszen und im Ganzen" *on*afhankelijk is van de individueele levensbelangen van elk der leden. Bij SAVIGNY heet het b.v., wanneer hij spreekt over het doel van de Rechtspersoon „worauf das ganze Bedürf-„niss ihrer Annahme beruht" [1]), elders: „eine Person welche „blosz zu juristischen Zwecken angenommen wird" [2]), „um „auszudrücken dasz sie nur durch diesen Juristischen Zweck „ein Dasein als Person hat" [3]). Aldus ook GOUDSMIT [4]): het beschouwen als persoon „geschiedt alleen *met een juridiek doel*". Heel duidelijk LAURENT [5]): De wet kan ook aan anderen dan aan „personnes réelles" rechten toekennen, omdat dat is „néces-„saire, pour qu'ils puissent remplir leur destination".

Hetzelfde argument vindt men heel uitvoerig bij MICHOUD en SALEILLES, auteurs die zich als voorstanders van GIERKE's leer deden kennen. SALEILLES: „Ce sont des organismes institués „pour la réalisation d'un but social ou collectif . . . . . ce qui „est le point capital c'est que la charte d'institution marque le „but pour lequel l'organisation a été créée. Et ce but est „*essentiellement distinct de la sphère des intérêts individuels et*

---

[1]) System, Bd. II, pag. 239.

[2]) T. a. p., pag. 236.

[3]) T. a. p., pag. 240.

[4]) Pandekten-Systeem, I, blz. 40.

[5]) Droit civil, I, blz. 373.

„*purement personnels* des membres auxquels la direction en est „confiée" [1]). Erkend het feit, dat het hier een geheel afzonderlijk doel geldt, is de beschouwing als zelfstandig persoon dáárom noodig, omdat het is „un but, qui n'a de réalisation chez *aucun* „invidu". En alleen de Rechtspersoon („mécanisme juridique") is in staat, den aan dit doel beantwoordenden collectieven wil te verwezenlijken [2]). Michoud [3]) spreekt van „Un intérêt *distinct* „des intérêts individuels".

Dit argument is m. i. daarom allesbeheerschend, omdat de verdere voordeelen, die men van de personificatie-opvatting opsomt, eigenlijk niet anders dan uitvloeisels hiervan zijn. Zoo: het afgezonderd houden van een bepaald vermogen, dat alleen voor het in de Statuten omschreven doel mag worden aangewend. Evenzoo de omstandigheid, dat wisseling in de leden geen invloed hoeft te oefenen op de verwezenlijking van het doel; immers, zoo zegt men, het geldt een geheel afzonderlijke persoon, staande naast de leden. Ook dit feit is m. i. geheel een gevolg van de omstandigheid, dat het Vereenigingsdoel uitzweeft boven het levensdoel van de individueele leden. Hoofdzaak is immers *dat* gewerkt wordt voor het Vereenigingsdoel, onverschillig is *wie* er voor werkt.

De z.g. technisch-juridische voordeelen van beschouwing van de Rechtspersoon als zelfstandige éénheid, nl. losmaking van de rechten der Vereeniging van die der leden, worden ook hier erkend. Dat de leden alleen als zoodanig recht hebben op het Vereenigingsvermogen volgt hieruit, dat aan den statutairen eisch: aanwending voor het Vereenigingsdoel, moet worden voldaan. En wat betreft het omgekeerde geval, nl. uitsluiting van privé-

---

[1]) La personnalité juridique, blz. 427.

[2]) T. a. p. blz. 597.

[3]) Dl. I, blz. 113, 65.

aansprakelijkheid voor schulden, ontstaan bij verwezenlijking van het Vereenigingsdoel, de kracht van het argument, gelegen in eene verwijzing naar de *eigen* schulden van „de persoon", ontgaat mij. Zoo heeft men bij de Vennootschap onder firma mede-aansprakelijkheid van de vennooten in privé, bij de Naaml. Vennootschap *niet*. De wetgever heeft deze regeling om bepaalde *materieele* redenen noodig geacht. Maar het is nooit geweest de redeneering: dat de N.V. rechtspersoon is, de Vennootschap onder firma niet. Immers men mag alleen omgekeerd redeneeren: bij de N.V. is beperkte aansprakelijkheid om bepaalde redenen gewenscht, *dús* is zij Rechtspersoon. De afzondering van het vermogen vindt dan dus rechtvaardiging van elders en vloeit rechtstreeks voort uit bepaling van den wetgever. Waarom mag dit nu niet gedefiniëerd worden als volgt: Menschen zijn werkzaam in het belang van een doel, de wetgever heeft aan die werkzaamheid bepaalde rechtsgevolgen verbonden? Ik kan geen reden vinden om in een geval van beperkte aansprakelijkheid te gaan spreken van eigen schulden van een „persoon". De hier gevolgde beschouwing is een verdere doorvoering van het thans bij de vennootschap onder firma hier te lande vrij algemeen gehuldigde z.g. liquidatie-stelsel. Ook daar is het een werkzaamheid van menschen ter verwezenlijking van zeker doel, waarvoor een vermogen is afgezonderd. Dat op dit vermogen niet uitsluitend verhaal bestaat, heeft echter een *materiëele* grond. Ware in erkenning van de vermogensafzondering dus het voordeel van de hier bestreden opvatting gelegen, dan ware m. i. evenzeer de Vennootschap onder firma Rechtspersoon.

Is het in de personificatie-leer voor het feit van lidmaatschap onverschillig, of de leden een zeer actief aandeel nemen aan de verwezenlijking van het doel (b.v. de leden van een Vakvereeniging), dan wel of zij zich tegenover deze verwezenlijking onverschillig gedragen (b.v. de houders van een toonder-aandeel

in een N. V.) [1]), zoo wordt deze meerdere of mindere werkzaamheid m. i. alleen bepaald door de vraag, of er grooter of geringer verband bestaat tusschen doel van de vereeniging en levensdoeleinden van de leden. Dat de Rechtspersoon een zelfstandige persoon is, dat *deze* al het Vereenigingswerk doet en dat het dáárom onverschillig is, of elk lid meer of minder „Vereenigingsman" is, dit alles is m. i. slechts een groot woord, slechts uiterlijkheid. *De aard der zaak* moet hier beslissen. En dan zullen voorstanders van orgaan-leer en fictie-leer moeten erkennen, dat, wanneer het rechtsgevoel zich ermede vereenigt, dat de houder van een toonder-aandeel rustig een pleizierreis kan maken, terwijl zijn N. V. een groote crisis doormaakt, terwijl van een lid van een Vakvereeniging verwacht wordt medewerking en belangstelling in tijden van staking, enz., als verklaring *niet* gegeven kan worden, dat het de naast de leden staande persoon, de „Rechtspersoon", is, die handelt; — immers beide, zoowel N. V. als Vakvereeniging, zijn Rechtspersoon —, *wel:* het verband tusschen vereenigingsdoel en levensdoel van elk lid, variëerend alnaar het geldt deze of gene Vereeniging.

De opvatting van de zelfstandige persoon rekent zich verder tot verdienste, dat het voor haar onverschillig is, of verwezenlijking van het Vereenigingsdoel in meerdere of in mindere mate aan de leden individueel ten goede komt. Hier behoeft het geen nader betoog, dat dit voordeel eigenlijk alleen gevolg is van erkenning van de zelfstandigheid van het Vereenigingsdoel.

Hier gaf ik eenige voorname quaesties, welke voorstanders van de personificatie-gedachte als evenzoovele voordeelen van hunne opvatting beschouwen. Aangezien deze voordeelen slechts

---

[1]) Het is SALLEILLES, die op blz. 392 en 420 van zijn reeds vermeld werk meent, dat met dit feit alleen door de opvatting van Rechtspersoon als „persoon" kan worden rekening gehouden.

consequenties bleken van het uitgangspunt: *de zelfstandigheid van het Vereenigingsdoel*, zoo is het duidelijk, dat voor erkenning van deze voordeelen alleen dit laatste punt een bepaald vereischte is, maar dat daarvoor niet noodig is het bestaan van een „onzichtbare persoon" te erkennen. Dit wordt erkend door SALEILLES: „Si l'on considère le patrimoine commun comme une „propriété grevée *d'affectation*, destinée à être employée confor„mément à son but, ne semble-t-il pas que cette idée d'affec„tation va suffir désormais à révéler l'activité personnelle collec„tive qui est le propre de l'association? Elle va souder l'une „à l'autre" [1]). Na deze woorden is het onverklaarbaar, hoe deze auteur [2]) kan volhouden, dat alleen de leer, die de Rechtspersoon als zelfstandige persoon beschouwt, ruimte laat voor eene werkzaamheid van de Vereeniging voor meer algemeene belangen, wanneer de privé-belangen van de leden minder naar voren treden.

Wel heeft deze auteur andere bezwaren: De leer, die de Rechtspersoon niet als zelfstandige persoon erkent, beperkt z. i. hare functie louter tot het vermogensrechtelijk terrein. Dit ware dan onjuist, omdat 1⁰. het vermogensrechtelijk element slechts secundair belang heeft, 2⁰. indien er in 't geheel geen vermogen ware „l'association n'en serait pas moins une per„sonne juridique" [3]). Immers, zoo zegt hij: „La plus grande „partie de l'activité sociale et collective s'exerce indépendam„ment de tout maniement de fonds" [4]). Hij geeft het voorbeeld

[1]) T. a. p. pag. 432. Dat erkenning van de zelfstandigheid van het doel, toch nog niet tot de leer van BRINZ (beschouwing van *het doel* als rechtssubject) behoeft te leiden, zooals SALEILLES, pag. 388 en 396 meent, zal in het volgende Hoofdstuk blijken.

[2]) T. a. p. blz. 452.

[3]) T. a. p. blz. 421, al. 2.

[4]) T. a. p. blz. 432.

van eene Vakvereeniging, die besluit tot het sluiten van een collectief contract of die eene staking proclameert.

Hierop zou ik willen antwoorden, dat het in dergelijke gevallen steeds geldt eene werkzaamheid van de leden in dienst van *het doel.* Deze werkzaamheid kan men erkennen, zoodra zij voldoet aan de statutaire eischen. Dat alleen beschouwing van de Rechtspersoon als zelfstandige persoon erkenning hiervan mogelijk maakt, is onjuist om de reden, dat een besluit tot staking, tot het sluiten van een collectief contract enz. evenzeer mogelijk is van een *niet*-Rechtspersoonlijkheid bezittende Vereeniging. Èn in zulk een geval, èn bij de Rechtspersoon blijft het dan een besluit van *menschen.* Het bijzondere van de Rechtspersoon komt voornamelijk alleen tot uiting bij de vermogensrechtelijke gevolgen, welke de wetgever, gelijk gezegd, om bepaalde *materiëele* redenen zal aanvaarden; bovendien komt de omstandigheid, dat het een „Rechtspersoon" gold hierdoor tot uiting, dat de wijze van werkzaamheid voor het doel gebonden is aan statuten. Blijft de daad binnen de statutaire grenzen, dan oefent dit zijn terugslag op datgene, dat door de leden voor het beoogde doel gereserveerd is, d. i. op *het vermogen.* En het feit van Rechtspersoonlijkheid bewerkt dan, dat als regel alléén op dat vereenigingsvermogen verhaal bestaat [1]). SALEILLES' bemerking getuigt dus van verwarring van de begrippen Vereeniging en Rechtspersoon. „Vereeniging" wil niet meer zeggen, dan dat degenen die zeker doel willen verwezenlijken, dit voortaan gemeenschappelijk doen om enkele voordeelen te genieten. „Rechtspersoon", als aan dat vereenigd handelen zekere vermogensrechtelijke gevolgen worden verbonden. Met het feit, dat een Rechtspersoon tevens Vereeniging

---

[1]) Aldus ook Prof. J. A. VAN HAMEL (T. v. S. XVII, blz. 165): „de rechts-„persoonlijkheid beteekent slechts, dat de overeenkomst van vermogensafzonde-„ring, ook processueel, tegen derden werkt.

is, is dus reeds gegeven, dat zij ook buiten het terrein van haar vermogen werkzaam kan zijn. Als zoodanig kan zij doen wat maar noodig is, om het doel te kunnen realiseeren, kan zij b.v., om mij te bepalen tot de voorbeelden van SALEILLES, tot staking besluiten of een collectief contract sluiten. Een besluit tot staking is en blijft een besluit van menschen, onverschillig of het genomen is door eene Vereeniging *met* of *zonder* Rechtspersoonlijkheid. Stel echter de staking was onrechtmatig en men meent, dat niettemin de leden bij het nemen van het desbetreffend besluit gebleven zijn binnen de Statutaire grenzen, dan zal de Rechtspersoonlijkheid van invloed zijn voor de vraag van al dan niet beperkte aansprakelijkheid. Een collectief contract kan evengoed geldig zijn, al ontbreekt de Rechtspersoonlijkheid bij de contracteerende Vereeniging. De Rechtspersoonlijkheid zal tot uiting komen, zoodra het de vermogensrechtelijke zijde betreft, b.v. wanneer het contract niet nageleefd wordt en schadevergoeding moet gegeven worden. Men leze dan ook het betoog van mr. MERKELBACH [1]), die, onder verwijzing naar vele auteurs van naam aantoont dat de geldigheid van het collectief contract volstrekt niet staat en valt met den eisch van Rechtspersoonlijkheid.

Andere voordeelen, door SALEILLES en MICHOUD als gewin van de personifatie-leer geboekt, zijn evenzeer te bereiken, indien men uitsluitend blijft bij de werkzaamheid van menschen voor het Vereenigingsdoel. De leden hebben dan niet uitsluitend de som van hunne individueele belangen te behartigen, maar wel degelijk een belang, algemeen van strekking, alnaar het Vereenigingsdoel in de statuten is omschreven. Ook in deze leer zal dus bijv. een Vereeniging van geneesheeren mogen

---

[1]) „Naar aanleiding van de collectieve Arbeidsovereenkomst" (diss. Leiden, 1909), blz. 34 vlg.; in gelijken zin het betoog van Prof. SIMONS, R. M. 1899, blz. 483.

werkzaam zijn ter verheffing van den stand, ter verbetering van de beroepsopleiding, in 't algemeen in gevallen, waar meer dan de individueele belangen van de leden ter sprake komen. Het is dus volkomen ongemotiveerd, wanneer deze auteur concludeert [1]): „Si le Syndicat n'est que la réunion, la totalisa-„tion des personnalités individuelles des syndiqués, il n'aura „d'autres droits, à ce point de vue, que ceux qui peuvent „appartenir à chaque syndiqué individuellement." Het is onjuist te zeggen, zooals PREUSZ [2]) het in nog sterker bewoordingen deed, dat elke leer, die de zelfstandige persoonlijkheid ontkent, individualistisch zou zijn, omdat zij slechts kent individueele, geïsoleerde rechten en geen rekening zou houden met het z.g. droit social. Zoo laat de Fransche jurisprudentie toe, het instellen van acties door het Syndicaat ter bescherming van algemeene beroepsbelangen. Hiervoor is het m. i. onverschillig, of men zegt: dit is mogelijk doordien in zulk een geval een belang van de Rechtspersoon, dan wel een belang van de leden, zooals dat in de statuten omschreven is, gelaedeerd is.

---

[1]) T. a. p. blz. 449.

[2]) JHERING's Jahrbücher, Bd. 44, blz. 429 vlg.; dezelfde in SCHMOLLER's Jahrb. 1902, blz. 103 vlg.

HOOFDSTUK VI.

WAT ONDER DE TERM „RECHTSPERSOON" TE VERSTAAN IS. IN HET BIJZONDER: WIE RECHTSSUBJECT IS VAN DE VOOR HET VEREENIGINGSDOEL GERESERVEERDE GOEDEREN.

„. . . . . dès qu'on abandonne ce fan-
„tôme des personnes fictives, on voit
„s'évanouir une foule de difficultés qui
„viennent, etc."

(PLANIOL) [1]).

Is de Rechtspersoon niet noodwendig een zelfstandige persoon, dan is bij het verder onderzoek naar de wijze waarop men haar deelnemen aan het rechtsleven verklaren wil, uit te gaan van het concrete, voor ieder waarneembare feit, dat het hier geldt een groep menschen, die gezamenlijk en op zekere georganiseerde wijze werkzaam zijn ter verwezenlijking van een bepaald doel. Die werkzaamheid openbaart zich, doordien op de wijze als bevorderlijk is voor het doel, in gemeen overleg gehandeld wordt en tevens doordien eene hoeveelheid goederen door bijdragen van leden, van derden of van beiden gelijktijdig wordt afgezonderd en gereserveerd voor het doel.

De heerschende opvatting meent, dat de leden, die eene Vereeniging oprichten, een éénheid boven zich willen plaatsen en dat deze eenheid als rechtssubject is te beschouwen. Ik bevind mij beter bij de verklaring, dat de leden de rechts-

---

[1]) Droit Civil (ed. 1908) I, blz. 991.

subjecten zijn, maar dat zij verplicht zijn, het vermogen aan te wenden in het belang van het Vereenigingsdoel, aangezien immers dit vermogen bij elkaar gebracht is alleen en uitsluitend voor dit doel. Degenen, die zich vereenigd hebben om op bepaald georganiseerde wijze het doel tot verwezenlijking te brengen, zijn dus de subjecten van het voor dat doel gereserveerde vermogen.

Wat de leden boven zich hebben, is niet de denkbeeldige éénheid van Savigny of Gierke, waarvoor zij zelve het veld moeten ruimen, maar slechts: *het doel*, waarvoor zij zich georganiseerd hebben [1]).

[1]) Maar daaruit hoeft nu nog volstrekt niet voort te vloeien, dat bij deze gedachte het doel van de Vereeniging per se *on*veranderlijk is, dat dus, zoodra het doel gewijzigd wordt, de Vereeniging een andere zou zijn geworden. Immers de vraag van doelverandering — zooals bekend, pleegt men dit alleen toe te laten als de wijziging zich uitstrekt tot eenigszins aangrenzend doel — is slechts een statutaire vraag. Laten de Statuten het toe, dan is doelverandering mogelijk. De leden zijn werkzaam voor het doel, *zooals dat in de Statuten staat omschreven.* Is de mogelijkheid van wijziging in de Statuten in beginsel toegelaten, dan is daarmede de inhoud van het doel ook van die eventueele wijzigingen afhankelijk gesteld. Ook bij beschouwing van de Rechtspersoon als éénheid pleegt men wijziging van het doel in beginsel slechts toe te laten, inzooverre de Statuten dit bepalen. Is dit juist, dan is er ook geen, reden de Vereeniging als éénheid te beschouwen. De woorden, waarmede Prof. Scholten *) deze meening van doelverandering bij meerderheidsbesluit alleen inzooverre de Statuten het veroorloven, verdedigt, meen ik volkomen te kunnen onderschrijven zonder daarom nog met Z.H.G. tot beschouwing van de Rechtspersoonlijkheid als éénheid over te hellen. „Verandering van doel is dus niet wijziging van de „in de Vereeniging geldende regels, het is een wegnemen van datgene, waardoor „en ter wille waarvan de Vereeniging zelf bestaat. Daartoe kan de meerderheid „aan het feit, dat zij meerderheid is, nooit het recht ontleenen. Wil zij het „doel niet meer, dan kan zij langs Statutairen weg de Vereeniging opheffen, „desnoods een nieuwe oprichten, maar behoud van de oude Vereeniging met „een nieuw doel is een tegenspraak in zichzelf."

De hooggeleerde schrijver verklaart zich wel voorstander van wijziging van

*) W. P. N. R., jrg. 1907, nr. 1942.

Uit deze gedachte vloeit voort, dat de individualiteit van de leden niet in aanmerking behoeft te komen en het dus onverschillig is, of de leden wel of niet verwisselen. Immers het komt er slechts op aan, *dat* het Vereenigingsdoel verwezenlijkt wordt. Dit zal geschieden, doordien de menschen, die zich deze verwezenlijking tot taak hebben gesteld, in een georganiseerde verhouding staan, als voor elk geval voorgeschreven is in de Statuten. Op de organisatie komt dus alles aan. Of nu A., B. en C., dan wel D., E. en F. aldus georganiseerd werkzaam zijn, kan wel invloed hebben op de wijze, waarop het doel verwezenlijkt zal worden, niet op de verwezenlijking op zichzelve.

Kunnen de leden dan nog wel als rechtssubjecten beschouwd worden? Hunne individualiteit komt niet in aanmerking en het vermogen moet worden aangewend voor het doel van de Vereeniging, dus *niet* voor het privé van de leden.

Geldt het eene Vereeniging, die werkzaam is uitsluitend in het belang van hare leden, dan klemt het laatste bezwaar niet zoo sterk. Immers après tout zal de verwezenlijking van het Vereenigingsdoel hier toch aan de leden ten goede komen. Bezwaar is er echter toch wel: de beschikking is beperkt door de Statuten, het voordeel komt den leden hoogstens indirect ten goede, eerst zullen de crediteuren moeten voldaan zijn.

---

het doel met *algemeene* stemmen. Toch brengt dit geen wijziging in het uitgangspunt, dat het hier alleen een *Statutaire* vraag geldt. Immers Z.H.G. laat dit toe louter om de practische redenen, dat „als alle belanghebbenden toe-„stemmen, er niemand blijft die zich tegen de verandering zal kunnen verzetten" en omdat onze wetgeving nog niet zoover is, dat zij Hölder's desideratum in vervulling heeft doen gaan om iemand aan te wijzen „die de macht zou hebben „de leden te dwingen tot vervulling van hun plicht, om het Vereenigingsvermogen „voor het Vereenigingsdoel te gebruiken." „Feitelijk" — zegt de schr. — „(is) „een dergelijke wijziging niet anders dan het opheffen der oude en het stichten „van een nieuwe corporatie." Het komt mij in alle bescheidenheid voor, dat volkomen dezelfde meening, ook zonder de Rechtspersoon als éénheid te beschouwen, verdedigd kan worden.

Sterker doet het bezwaar, zich gevoelen als niet het belang der leden, maar een ideëel belang, b.v. liefdadigheid, doel der Vereeniging is.

Bezwaar schijnt, oppervlakkig beschouwd, dus te zijn dat verwezenlijking van het Vereenigingsdoel den leden òf niet, òf slechts indirect ten goede komt.

Een bezwaar is hierin althans gelegen voor hem, die, ter definiëering van het subjectief recht, zich niet met het absolute wilsdogma kan vereenigen. Zou dit wilsstandpunt allesbeslissend mogen zijn, dan behoefde de vraag van „meer of minder belang" geen rol te spelen: de leden waren steeds de rechtssubjecten, hun *wil* is immers de beslissende in de realiseering van het doel. Dit wilsstandpunt leidt echter tot de welbekende moeilijkheid, waar het geldt de handelingsonbekwamen.

Maar anderzijds kan evenmin JHERING's beginsel van subjectief recht „Rechte sind rechtlich geschützte Interessen" hier helpen. Het onvoldoende van dit beginsel blijkt o. m. juist bij de quaestie van de Rechtspersoon, vooral bij de stichting en bij de z.g. altruïstische Vereenigingen. De moeilijkheid is hier *niet*, dat de leden geen belang zouden hebben; reeds het enkele feit van lidmaatschap bewijst afdoende het tegendeel. Maar degenen, aan wie verwezenlijking van het Vereenigingsdoel ten goede zal komen (b.v. „de armen" bij een liefdadigheidsvereeniging) hebben hierbij in vele gevallen *meer* belang dan de leden. Hen als rechtssubjecten te beschouwen, zou m. i. echter een voor het rechtsbewustzijn niet aannemelijke consequentie beteekenen [1]).

Bovendien kreeg men dan de anomalie [2]), dat de leden *wel*

[1]) Deze mogelijkheid is bepleit door JHERING (Geist des Röm. r. III, blz. 343, 352), laatstelijk nog door STAMMLER in zijn „Unbestimmtheit des Rechtssubjektes", (Giessen 1907) blz. 38. Zie hierover de kritiek van SCHWARZ, Archiv. f. Bürg. r, 1910, blz. 75 vlg. en van BINDER in Kritische Vierteljahrsschrift Dritte Folge Bd. XIII, blz. 247 vlg.

[2]) Hierop wordt de aandacht gevestigd door SCHWARZ in zijn zoo aanstonds te bespreken monographie in het Archiv für Bürg. Recht.

rechtssubjecten waren bij eene Vereeniging, waarbij de categorie van menschen, aan wie verwezenlijking van het doel ten goede komt, *niet* rechtstreeks aanwijsbaar is (b.v. een Vereeniging tot onderzoekingen naar de Noordpool), *niet* bij eene Vereeniging, wier altruïstisch doel direct aan menschen ten goede komt (b.v. Een Vereeniging tot hulp van armen).

En allerminst bevredigend is het resultaat, waartoe PLANIOL met JHERING's leer tot basis geraakt, wanneer hij zegt: „Il est „parfois difficile de déterminer les individus, qui doivent être „regardés comme collectivement propriétaires des biens de la „prétendue personne morale" [1]).

Dan kon de leer, die zich de Rechtspersoon als gepersonifïeerde éénheid denkt, er gemakkelijker komen! En voor deze leer is dan ook zoowel belangen-, als wilsdogma houdbaar.

Verwerpt men deze leer, dan blijkt het belangendogma niet voldoende solutie te geven. Dat pleit echter niet tegen de leer van PLANIOL, maar alleen tegen het vermelde beginsel. Daarom behoeft het bezwaar van mr. POLANO [2]), als zoude volgens PLANIOL's leer bij altruïstische vereenigingen het rechtssubject niet aanwijsbaar zijn, deze leer ook volstrekt niet te treffen [3]).

---

1) T. a. p. I, blz. 996, noot 1.

Dezelfde moeilijkheid bij STAMMLER:

„Allein es gibt nun in der Tat auch Stiftungen, bei denen die Begünstigten „(„Destinatäre") so vag angegeben sind, dasz die Vorstellung dieses irgendwie „eintretenden „Publikums" zu ungenau ist um in ihr Rechtsbeziehungen be„stimmter Personen zusammenziehen zu können, etwa bei Museen, Schutzhütten, „u. a." Hoe dit „Rechtsganze" rechtssubject kan zijn is „eine bis jetzt noch ungelöste Schwierigkeit" (blz. 38).

2) Rechtspersoonlijkheid van Vereenigingen, blz. 103.

3) Toch is deze kritiek van het standpunt van de door deze auteur gegeven definitie van subjectief recht minder duidelijk. Deze definitie luidt: „subjectief „recht is ieder *belang* door de rechtsorde voldoende gewaardeerd om *de wil* van „den belanghebbende of zijn vertegenwoordiger rechtswerking toe te kennen" (blz. 73). Subjectief recht heeft dus hij, wiens belang bij het object in zijne

Houdt men rekening met de redeneering, *waarom* het rechtsbewustzijn hen, aan wie verwezenlijking van het Vereenigingsdoel ten goede zal komen, geen subjectief recht wil toekennen, nl. omdat zij geheel buiten het Vereenigingsverband staan, d. w. z. aan de verwezenlijking van het doel geen deel nemen, dan blijkt tevens, dat mede het wilsmoment van belang is voor de vraag van subjectief recht.

Het is ook rationeel om aan te nemen, dat het recht ervan uitgaat, slechts hem als gerechtigde te beschouwen, die zijn belang kan verwezenlijken. Heel duidelijk zegt dit DERNBURG [1]:
„Die Jur. Person ist nicht blosz rechtsfähig, sondern auch „handlungsfähig, insbesondere geschäftsfähig. Was sollte ihr „sonst Vermögen frommen?"

Zoo blijft de gelegenheid open, den handelingsonbekwame als rechtssubject te beschouwen.

Zoo verklaart men het subjectief recht van de leden eener Vereeniging.

Zoo verklaart men, waarom degenen, die bij het Vereenigingsdoel wel geïnteresseerd zijn, maar aan de verwezenlijking daarvan geen actief aandeel nemen, *niet* als subjecten van het Vereenigingsvermogen kunnen worden beschouwd.

Welke nu de juiste definitie van subjectief recht is, kan ik niet onderzoeken. Ik zoude anders de grenzen van dit geschrift verre overschrijden. Wel kan, volgens mijn bescheiden inzicht, het vraagstuk van de Rechtspersoon leeren, dat slechts zúlk eene begripsbepaling aan alle verschijnselen uit het leven beantwoordt, waarbij èn aan het wils- èn aan het belangen-moment aandacht wordt geschonken. Alleen dán immers is de definitie

---

bevoegdheid daarover te kunnen beschikken tot uiting komt. Gaat het nu wel aan, om bij deze opvatting te zeggen, dat er twijfel kan bestaan, of de leden, dan wel de bij het doel meer direct geïnteresseerden de rechthebbenden zijn?

[1]) Lehrb. des Bürg. Rechts I, blz. 171.

ook houdbaar voor de Rechtspersoon. „Der Prüfstein jeder „Auffassung von Recht und Rechtssubject ist die Lehre von den „juristischen Personen" [1]).

Nu eenmaal vastgesteld is, dat aan het wilsmoment beteekenis is te hechten, moge verder voor mijn doel in het midden blijven, *welke* deze beteekenis is, welke beteekenis het belang daarnaast heeft. Inzooverre alleen kan ik mij dus vereenigen met de meening van Prof. MOLENGRAAFF [2]), „als zoude de vraag naar „het wezen van het subjectief recht voor het vraagstuk van de „Rechtspersoon onverschillig zijn", nu eenmaal voor het beschikkingsmoment mede een plaats gevraagd is. Nu is het duidelijk, waarom bij eene Vereeniging met altruïstisch doel degenen, aan wie verwezenlijking van het Vereenigingsdoel ten goede komt, *nimmer* rechtssubject kunnen zijn. Of nu de wil uitsluitende beteekenis heeft of niet, is voor onze vraag verder van *geen* belang.

Dus de leden rechtssubjecten van het voor het doel gereserveerde vermogen. Deze meening is in den laatsten tijd door eenige auteurs op eenigszins genuanceerde wijze verdedigd. Hier volge allereerst eene korte uiteenzetting van hun standpunt.

In de voornaamste plaats is te noemen HÖLDER in zijn werk „Natürliche und Juristische Personen" [3]).

HÖLDER wil een algemeene leer opstellen en gaat uit van het wils-beginsel. Hij onderscheidt dan tusschen egoïstische en altruïstische Vereenigingen. Bij de eerstgenoemde zijn de leden de subjecten; bij de 2e soort Vereenigingen zijn de leden slechts „ambtelijk gerechtigden": hun „ambt" maakt hen tot vertegenwoordigers van de eigenlijk-belanghebbenden. HÖLDER redeneert

---

1) Aldus SCHWARZ in Archiv für Bürgerl. Recht 1910, blz. 75.

2) Rechtsgel. Magazijn 1911, blz, 363. Met de meening van Prof. MOLENGRAAFF vereenigt zich LIBOUREL, T. v. Priv. r., Notar., enz. 1911, blz. 127.

3) Leipzig, 1905.

dat de mensch rechtssubject is inzooverre hij handelingsbevoegdheid heeft. Deze kan hij hebben in het belang van zichzelf of in het belang van anderen. Maar alleen *de mensch* kan rechtssubject zijn. „Die Verbandsperson hat keine animalische und „vor allem keine psychische Persönlichkeit." Een veelheid van menschen als zoodanig kan z. i. dus niet rechtssubject zijn. De éénheidsgedachte ziet men z. i. dan ook alleen in de verhouding tusschen de leden. Maar een verhouding kan geen rechtssubject zijn. Hier zijn dus de leden rechtssubjecten met de vermelde onderscheiding [1]).

De leer van BINDER.

HÖLDER's leer vindt, althans t. a. v. het feitelijk resultaat, een krachtig aanhanger in BINDER [2]). „In der Tat, nun HÖLDER „den Bann dieser Lehre, in die wir alle verstrickt waren, ge„brochen, fragen wir uns erstaunt, wie es möglich war, dasz „sie trotz der schweren Kämpfe um ihre Begreiflichkeit und „Begründbarkeit solange bestehen und wie sie den römischen „Juristen überhaupt imputiert werden konnte" [3]), aldus zijne betuiging van instemming met HÖLDER's kritiek op de beschouwing van de Rechtspersoon als éénheid. Zijne eigen meening geeft hij alsvolgt weer: „Auch der rechtsfähige Verein „ist nichts anderes, als eine Gemeinschaft zur gesamten Hand. „Die ihm zustehende rechtliche Macht ist eine Macht seiner „Mitglieder, etc." [4]). Heel duidelijk ook elders: „. . . . . die „Persönlichkeit der Korporation unmöglich so abstrakt gedacht „werden kann wie dies die frühere Theorie für möglich hielt, „wenn also die Persönlichkeit der Mitglieder für die der Kor-

---

[1]) Dezelfde leer in een kort betoog verdedigd door EBBECKE in Bd. I van „Das Bürgerl. Gesetzbuch mit besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung des Reichsgerichts" (Nürnberg und Leipzig 1910), blz. 18.

[2]) Das Problem der Juristischen Persönlichkeit, Leipzig, 1907.

[3]) Blz. 104.

[4]) Blz. 106.

„poration bedingend und in ihr wirkend ist, etc." [1]). Dit resultaat bereikt BINDER echter op gansch andere wijze. Hij verwerpt HÖLDER's standpunt, dat alleen de mensch subject van rechten kan zijn. Bij rechtssubject denkt hij minder aan een persoon als „Träger des Objektes", dan wel aan eene „verhouding" waarin het object zich bevindt. „Was also ist das „Rechtssubjekt? Die Antwort finden wir, wenn wir beobachten, „dasz es die Rechtsordnung überhaupt nie und nirgends mit „Dingen — die menschlichen Lebewesen mit eingerechnet — „zu tun hat, sondern immer nur mit *Relationen*" [2]). „Jedes „Rechtsverhältnis ist eine Relation. Da aber mit dem Begriff „des Rechtsverhältnisses der Begriff des Rechtssubjekts ohne „weiteres gegeben ist, musz das Rechtssubjekt selbst wieder „eine Relation sein" [3]). Welke deze verhouding nu is: „Rechts„subjekt sein heiszt in der durch die Rechtsordnung gegeben „Beziehung stehen, die wir ein subjektives Recht nennen" [4]). Zoo is dus Rechtssubject: zekere door de wet bepaalde *verhouding*. Voor het realiseeren van deze verhouding is geen psychologische wil vereischt. „Das subj. Recht ist eine Willens- und Handlungs„möglichkeit in einem ganz anderen als im psychologischen „Sinne. Es dient der Interessenbefriedigung und wird ausgeübt „in der Aussenwelt" [5]). „Das Wollen und Handeln als Aus„übung des Inhalts eines subjektiven Rechts, braucht kein „psycholog. Wollen und Handeln zu sein und deshalb braucht „auch . . . . das Rechtssubjekt nicht willens- und handlungsfähig „im psychologischen Sinn zu sein" [6]). Op grond van dit uit-

---

[1]) T. a. p. blz. 74.
[2]) T. a. p. blz. 48.
[3]) T. a. p. blz. 49.
[4]) T. a. p. blz. 49.
[5]) T. a. p. blz. 44.
[6]) T. a. p. blz. 49, evenzoo blz. 54.

gangspunt volgt dan [1]) de toepassing op ons geval: „Die den „Inhalt jedes subjektiven Rechts bildende Macht ist von der „Art, dasz sie mehreren Personen zustehen kann." Daarmede verwerpt hij dus HÖLDER's meening, dat alleen de mensch rechtssubject kan zijn en daarmede tevens de basis voor diens verschillende behandeling van egoïstische en altruïstische Vereenigingen.

De leer van SCHWARZ.

Tot de auteurs, die zich met HÖLDER's voorname kritiek tegen GIERKE vereenigd hebben, behoort ook SCHWARZ [2]). Hij meent echter, dat niet de leden, maar het *doel* van de vereeniging rechtssubject is („dem Zwecke angehört").

Hoewel van gansch ander standpunt uitgaande, is dit eenzelfde gedachte als bij BRINZ. Immers BRINZ beoogde deze oplossing alleen voor gevallen als: Vereeniging, Stichting, Inzameling enz., waarin het z. i. niet zoo gemakkelijk is, steeds een bepaald persoon als drager van het recht te kunnen vinden. Bij SCHWARZ is deze beschouwing van het Vereenigingsvermogen slechts toepassing van zijn algemeene leer, welke steeds, dus ook waar het geldt een enkel individu, *het doel* als rechtssubject wenscht te beschouwen. Uitgeoefend wordt het recht door den vertegenwoordiger van het doel, den „Zweckvertreter". Dengene, te wiens behoeve het doel bestaat, noemt hij „Zweckbeneficiat". Nu kunnen „Zweckvertreter" en „Zweckbeneficiat" coïncideeren in dezelfde persoon. Dit is b.v. het geval bij den handelingsbekwamen mensch, dan heet het: „Der einzelne Mensch ist „sein eigener Interessen-, resp. Zweckvertreter." „Zweckvertreter" en „Zweckbeneficiat" vallen echter niet samen bij handelingsonbekwamen en evenmin bij de altruïstische Vereenigingen. Waarom behooren de goederen nu toe aan het doel? Omdat

---

[1]) T. a. p. blz. 73, vlg.

[2]) Archiv für Bürgerliches Recht, 1910, blz. 10 vlg.

zij steeds bestaan *in het belang* van zeker doel. SCHWARZ zegt dan ook, partij te kiezen vóór het z.g. Interessen-beginsel.

Het voordeel van de leer van dezen auteur, speciaal voor het vraagstuk van de Rechtspersoon, lijkt mij gelegen in de volgende punten:

ontgaan is de consequentie van JHERING om degenen, aan wie verwezenlijking van het Vereenigingsdoel ten goede komt, een eigen, zelfstandig recht te geven.

ontgaan is de consequentie van HÖLDER, om analoog aan de rechtssubjectiviteit van de leden eener altruïstische Vereeniging in 't algemeen den vertegenwoordiger rechtssubject te noemen.

ontgaan is de consequentie van HÖLDER om een verschil te maken tusschen egoïstische en altruïstische Vereenigingen.

Voor de rechten van de leden eener meer altruïstisch getinte Vereeniging is bovendien als verklaring gesteld een *zelfstandige* verhouding van de leden ter verwezenlijking van het Vereenigingsdoel.

Tusschen de meeningen van deze auteurs bestaat bij nadere beschouwing niet zoo groote onderlinge afwijking, als men bij eerste lezing wellicht zou denken.

Allereerst is te vermelden, dat, wat de meening van BINDER betreft, deze uitvoerig becritiseerd is door HÖLDER [1]), zoowel als door SCHWARZ [2]). Zij wijzen erop, dat het eenvoudig onbegrijpelijk is, hoe men onder „rechtssubject" eene „verhouding" verstaan wil, zonder daarbij te denken aan eene grootheid, die zich in deze verhouding bevindt. Dan toont SCHWARZ met tal van voorbeelden aan, dat BINDER herhaaldelijk aan eigen leer ontrouw wordt. Eindelijk wijzen beide auteurs erop, dat een wil in „*juridischen*" zin eenvoudig iets onbegrijpelijks is.

Ik meen mij, onder verwijzing naar deze m. i. juiste kritiek,

---

1) JHERING's Jahrbücher 1908, blz. 48 vlg.

2) T. a. p., blz. 56 vlg.

van de plicht tot verdere bespreking van BINDER's leer, inzooverre zij van die van HÖLDER afwijkt, ontslagen te mogen rekenen.

Beziet men nu de meening van SCHWARZ (het doel is rechtssubject) naast die van HÖLDER (de leden zijn de rechtssubjecten), dan bestaat er schijnbaar een hemelsbreed verschil tusschen beider standpunt. Ik zal pogen aan te toonen, dat dit in waarheid *niet* het geval is.

Met het belangen-dogma als criterium voor subjectief recht tot basis, noemt SCHWARZ het doel rechtssubject, omdat goederen steeds in het belang van een bepaald doeleinde gegeven worden. Eenigszins nadere beschouwing van deze oplossing leert echter, dat deze niet ligt in het feit, dat het doel bij dit of dat belang heeft, maar *wel* hierin, dat er, zooals hij het leert, een „Zweckvertreter" is, d. w. z. dat er ook inderdaad voor de *verwezenlijking* van het doel gezorgd wordt. Zoo wordt de inhoud van het subjectief recht nader geanalyseerd alsvolgt: „es dient in „der Form von *Imperativen*, die an andere in meinem Interesse „erlassen sind". Inhoud van het subjectief recht is volgens hem: „die Aussicht auf die *Befolgung*, ev. auf die *Erzwingung der* „*Befolgung* dieser Imperative" [1]).

In deze bewoordingen kan m. i. uitsluitend op de *verwezenlijking* van het belang, dat men bij zijn rechtsobject heeft, gedoeld zijn. Immers mijn belang, aldus SCHWARZ, komt tot uiting in de omstandigheid, dat ik erkenning van mijn recht kan verlangen, d. w. z. wilsheerschappij kan uitoefenen. Duidelijk blijkt dus, dat de auteur zich het subjectief recht niet denken kan zonder mogelijkheid van verwezenlijking van den inhoud van het recht, m. a. w. zonder den mensch laat zich het subjectief recht niet denken dan op straffe van zijn bestaansrecht te verliezen.

Hiermede is gezegd, dat in de leer, die de goederen aan een

[1]) T. a. p. blz. 20.

doel toekent, een definitie van subjectief recht gegeven wordt, waarin met de essentiëele factor: dat de uitoefening van het recht de meest voorname rechtvaardigingsgrond voor het bestaan van het recht-zelf is, geen rekening gehouden wordt. En dat deze laatste factor van groot belang is, bewijst schrijver zelf. Want in beginsel stelt hij zich wel op het „belangen"-standpunt als begripsbepaling van subjectief recht, maar bij nadere preciseering toont hij herhaaldelijk, ook aan het wilsmoment beteekenis te hechten. Zoo stelt hij de vraag [1]): Wanneer zegt men, dat A. iets schuldig is? Antwoord: indien 1°. het vermogen van A. „haftet", 2°. de Zweckvertreter van het vermogen van A. de „Leistungshandlung" vornehmen soll. „*Beides zusammen drücken wir in den Worten aus: A. ist schuldig*" [2]). Het verrichten van de „Leistungshandlung" blijkt dus *wel* een essentiale te zijn.

Elders [3]) wordt gepolemiseerd tegen de meening van HÖLDER, als zou het voor de vraag of A. rechtssubject is, verschil uitmaken of A.-zelf, dan wel zijn vertegenwoordiger den inhoud van het subjectief recht realiseeren moet. Dat verwezenlijking van het recht een element van het recht is, wordt echter stilzwijgend toegegeven!

Voorts [4]) wil hij het bewijs leveren, dat de „Verfügungsmacht" geen element van het subjectief recht is. Als argument wordt er dan op gewezen, dat deze macht tot beschikking niet steeds den gerechtigde *zelf* toekomt. Wat hier bewezen wordt is dus alléén, dat de „*persönliche* Leistungspflicht" geen noodzakelijk bestanddeel van het recht is, maar dit was de vraag niet. „Verwezenlijking van het recht", onverschillig of dit geschiedt

---

1) T. a. p. blz. 22.

2) Cursiveering van mij.

3) T. a. p. blz. 21.

4) T. a. p. blz. 23.

door den gerechtigde of door zijn vertegenwoordiger, is dus bij SCHWARZ *stilzwijgend* erkend als voorwaarde voor het subjectief recht. Evenzoo, na aangetoond te hebben [1]), dat „*persönliche* Leistungspflicht" niet noodig is, concludeert hij, dat het enkele feit van „Vermögenshaftung" voldoende is om van „schuld" te kunnen spreken. Dat er tusschen „Haftung" en „*persönliche* Leistungspflicht" nog de middenweg bestaat van „Leistungspflicht" in 't algemeen, onverschillig al dan niet van de zijde van den gerechtigde zelven, wordt niet vermeld.

Voorts [1]) heet het „das Wesen der Verpflichtung in der Haftung", tevoren was echter reeds gezegd: . . . . . „dasz, was man „Verbindlichkeit des handlungsunfähigen Mündels nennt, in „Wahrheit nichts weiter bedeutet als *Handlungspflicht des Ver-„treters* [2]) und Haftung des Mündelvermögens".

Op grond van het bovenstaande meen ik te mogen concludeeren, dat SCHWARZ, hoewel verklarend, aanhanger van het belangen-dogma te zijn, *feitelijk* mede aan het wilsmoment beteekenis hecht. En als dit juist is, dan kan het niet anders, of ook deze auteur moet zich wel uitsluitend *den mensch* als rechtssubject denken.

Volgens mijne meening wijkt de leer van SCHWARZ in wezen dus *niet* af van die van HÖLDER, in het algemeen van de meening van hen, die de leden als subjecten van het Vereenigingsvermogen beschouwen.

Verdient nu, van dit standpunt uit, de hierboven beschreven onderscheiding van HÖLDER tusschen rechtssubjectiviteit in den gangbaren zin en in den zin van „ambtelijke gerechtigdheid", al naar het geldt een z.g. egoïstische of altruïstische Vereeniging, aanbeveling? M. i. is dit *niet* het geval.

Op den voorgrond zij gesteld, dat de onderscheiding op zich zelve weinig bezwaar oplevert. Men zou bezwaar kunnen

---

[1]) T. a. p. blz. 24.

[2]) Cursiveering van mij.

maken tegen het woord „ambtelijk gerechtigd" en de vraag kunnen stellen, of „gerechtigd" niet voldoende is, aangezien uit den aard van het lidmaatschap reeds vanzelf voortvloeit, dat het subjectief recht niet verder reikt dan door het doel bij elke concrete Vereeniging geëischt wordt. Maar dat is slechts een woordenquaestie [1]).

Mijn bezwaar richt zich echter tegen de door Hölder gegeven *rechtvaardiging* van deze ambtelijke gerechtigdheid der leden. Immers Hölder acht de leden van eene z.g. altruïstische Vereeniging „ambtelijk" gerechtigd, omdat zij „*vertegenwoordigers*" zijn van degenen, aan wie verwezenlijking van het Vereenigingsdoel ten goede zal komen. Welnu: vooreerst is alleen bij de wils-leer de vertegenwoordiger als rechtssubject te beschouwen. Verwerpt men de absolute beteekenis van dit dogma, dan kan dus nooit via deze vertegenwoordigingsopvatting ertoe geconcludeerd worden, de leden als rechtssubjecten te beschouwen. In de tweede plaats zijn de leden niet de vertegenwoordigers van degenen, die van verwezenlijking van het Vereenigingsdoel voordeel te verwachten hebben. Hölder denkt te veel aan de verhouding van vertegenwoordiger tot vertegenwoordigde, te weinig aan het feit, dat de vertegenwoordiger een *zelfstandige* functie heeft, die in zichzelve voldoende rechtvaardiging vindt.

---

[1]) Binder maakt deze gedachte meer algemeen: „man könne die im Rechte „enthaltene Macht nicht nur entweder ganz oder gar nicht, sondern auch zum „Theile haben. Es sei daher wie der Inhalt der subjectiven Rechtsmacht, so „auch der des Rechtssubjectes einer Steigerung oder Minderung fähig: man „könne mehr oder weniger vom Inhalte der Rechtsmacht haben, also mehr „oder weniger Rechtssubject sein" [1]). Feitelijk komen Kohler [2]) en Windscheid [3]) tot eenzelfde resultaat, wanneer zij erop wijzen, dat het rechtssubject niet steeds egoïst behoeft te zijn.

---

[1]) Das Problem der Juristischen Persönlichkeit, blz. 61.
[2]) Lehrb. des Bürg. Rechts I, blz. 147 en 321: „Es wäre sehr ungeeignet, „wenn der Träger des Rechts immer ein Egoïst sein müsste."
[3]) Pandekten (ed. Kipp) I, blz. 220.

In dit opzicht — het willen leggen van een bepaald verband tusschen leden en belanghebbenden — is er overeenstemming tusschen HÖLDER en JHERING. Deze personen, in het belang van wie de Rechtspersoon bestaat, wellicht zelfs is opgericht, kunnen, dunkt me, uit de beschouwing van het rechtskarakter van de Rechtspersoon, geheel geëlimineerd worden. JHERING ging zelfs nog een stap verder, doordien hij voor enkele gevallen de mogelijkheid aannam, deze personen *rechtssubjecten* te doen zijn. Het is juist dit geval, waarin JHERING te ver ging en dat, gelijk reeds opgemerkt, PLANIOL en STAMMLER tot een „non liquet" deed concludeeren.

Het is m. i. geheel onjuist, om eenige vertegenwoordigingsverhouding tusschen leden en degenen, in het belang van wie de Vereeniging wordt opgericht, aan te nemen. Daarom geeft ook SALEILLES [1]) geen volkomen juiste voorstelling van de zaak, wanneer hij van de leer, die de leden als subjecten beschouwt, zegt: „Il s'agit de patrimoines collectifs administrés par des „gérants qui *représentent* [2]) l'ensemble des intéressés." Zorgen de leden slechts, aan alle in de Statuten gestelde eischen te voldoen, dan zijn zij aan niemand rekenschap voor hun handelen verschuldigd. Wat baat het, hen als vertegenwoordigers te beschouwen van menschen, die op hun beheer toch geenerlei invloed kunnen oefenen? Voorts zal „vertegenwoordiging" wel steeds een *bepaald* persoon veronderstellen, die de voor- of nadeelige rechtsgevolgen van de daad van den vertegenwoordiger ondervindt. Hier kunnen de belanghebbenden intusschen individueel zeer gewijzigd zijn. Wanneer A. ondersteuning geniet uit de kas van eene Vereeniging, kan men niet zeggen, dat de leden, in hunne werkzaamheid, om die ondersteuning mogelijk

---

[1]) De la personnalité juridique, blz. 389, al. 2.

[2]) Cursiveering van mij.

te maken, A. vertegenwoordigen. A. wordt geholpen niet omdat hij mijnheer A. maar omdat hij armlastig is, en het geven van ondersteuning aan armlastigen is slechts *de verwezenlijking van het doel*, waarvoor de leden zich vereenigd hebben en *geheel zelfstandig* werkzaam zijn. In die werkzaamheid voor het doel, in de bevoegdheid tot beschikking over het vermogen, komt het geheel zelfstandige van de verhouding van het lidmaatschap tot uiting.

Dezelfde redeneering zal men met Hölder ook kunnen volgen voor de stichtingen. Dit vloeit voort uit het uitgangspunt, dat rechtssubject hij is, die belang heeft bij het recht en die ervoor aangewezen is, dit belang te verwezenlijken. De stichting komt hierin immers met elke andere Rechtspersoon overeen, dat het hier geldt een verwezenlijking van zeker doel [1]). De leer van Planiol [2]) lijkt mij nog 't meest aanbevelenswaard, omdat zij in overeenstemming blijft met de gebruikelijke terminologie, al dient deze leer dan ook te worden aangevuld juist bij de quaestie van subjectief recht [3]). Bovendien zal verderop blijken, dat Planiol te veel op de *individueele* leden gelet heeft, te weinig op het feit dat de *georganiseerde* wijze van werkzaamheid voor het doel het voorname punt is, waarop alles neerkomt. Deze bemerking geldt trouwens ook tegen het adagium van de glossatoren „Universitas nihil aliud est quam homines qui ibi „sunt". In dit Hoofdstuk kwam alleen de rechtssubjectiviteit in bespreking, maar er moet toch reeds thans op gewezen worden, dat deze niet slechts door haar karakter van „gezamenlijk eigendom" van den meer individualistisch getinten eigendom

---

[1]) Aldus ook Saleilles, blz. 426, laatste al.

[2]) Hier te lande verdedigd voornamelijk door Molengraaff, Leiddraad van het Ned. Handelsrecht, 2e ed., blz. 116; Rechtsgel. Mag. 1911, blz. 362 vlg.

[3]) Planiol verdedigt zijn leer uitdrukkelijk tegen het verwijt na de verschijning van de 1e editie van zijn „Droit Civil" aangevoerd, als zoude deze leer identisch zijn met de doel-leer (I, blz. 985 noot 1).

verschilt, maar ook door het feit, dat over haar slechts beschikt kan worden op in zekere objectieve regels neergelegde *georganiseerde* wijze.

Saleilles, die van deze leer eene minutieuse uiteenzetting geeft, heeft tegen dezen vorm van eigendom eigenlijk alleen positiefrechtelijke bezwaren. Immers in de wet is geheel onbekend „une propriété qui sans supprimer l'existence nominale des droits „individuels en paralyse provisoirement l'exercice" [1]. Het zou mij te ver voeren om te onderzoeken, of dit bezwaar gegrond is; voor mijn doel is het voldoende te mogen constateeren, dat Saleilles jure constituendo geen bezwaar in dergelijk soort van eigendom ziet [2].

Een ander bezwaar van dezen auteur getuigt niet van volkomen juiste voorstelling van de leer van het gezamenlijk eigendom. Hij stelt zich voor, dat deze leer er alleen zou kunnen komen met behulp van den „last". Op het Vereenigingsvermogen zou als 't ware drukken een last, een onus van gebondenheid aan Statutaire normen. Aldus, zoo denkt het Saleilles, ware de constructie: uit deze onus is te verklaren de plicht: het vermogen alleen voor het vereenigingsdoel te mogen aanwenden. Tegen deze constructie ontwikkelt Saleilles eenige bezwaren: van onus zou hier geen sprake mogen zijn. Ik ga deze bezwaren voorbij, omdat de praemisse onjuist is: elke herinnering aan dergelijke constructie is in de hier verdedigde leer overbodig. Het is hier een recht van de gezamenlijke leden, gezamenlijk handelend doen zij dit als leden, d. w. z. inzooverre zij voor verwezenlijking van het vereenigingsdoel, waaronder behoort beschikking over het vereenigingsvermogen, werkzaam zijn. Kunnen zij uitsluitend in de qualiteit van lid over het bedoelde vermogen beschikken, dan volgt hieruit als vanzelf, dat ook

[1]) T. a. p., blz. 408.

[2]) T. a. p., blz. 416 al. 2.

het vermogen alleen mag worden aangewend in het belang van het doel, waarvoor de tot beschikking bevoegde leden zich interesseeren.

Zoo blijf ik dus handhaven het boven omschreven uitgangspunt: de leden zijn subjecten van het voor het doel gereserveerde vermogen.

Wenscht men nu ter wille van het feit, dat historisch reeds bij het uitspreken van het woord „Rechtspersoon" altijd aan zekere zelfstandige éénheid gedacht is, van „éénheid" te blijven spreken [1]), mij wel. De éénheidsbeschouwing heeft dan geen andere beteekenis dan die van gemakkelijkheid van terminologie. Aldus ook de meening van Prof. MEIJERS [2]); aldus ook STAMMLER [3]) „Die Rechtsfähigkeit eines Vereines ist eine *Methode* die „Rechtsbeziehungen seiner Mitglieder untereinander und zu „Dritten einheitlich zu fassen. Indem dieses einheitliche *formale* „Verfahren sich dadurch charakterisiert, dasz die im Verbande „sich zusammenschlieszenden Rechtsbeziehungen der Mitglieder „wie die eines als Rechtssubject anerkannten Menschen zu „bestimmen sind, so erlangt man mit diesen auf der Hand „liegenden Vorteil der juristischen Technik des näheren zugleich „gegründeten Anlasz zu der Fassung: „Der rechtsfähige Verein „ist ein Rechtssubject".

Het blijft echter een quaestie van *methode*. Want de vraag,

[1]) Volgens Mittheis (Röm. Priv. r. bis auf die Zeit Diokletians I, blz. 346) waren in het Rom. r. *materïeel* de leden eigenaar van het gemeensch. vermogen. De eenheidsgedachte had z. i. ook daar alleen *formeele* beteekenis.

[2]) Arbeidscontract, 2e ed., blz. 76; zie dezelfde in R. M. 1907, blz. 162 vlg.

[3]) Unbestimmtheit des Rechtssubjectes, blz. 36.

Op hetzelfde standpunt EGGER, Komm. zum Schweizer. Zivilgesetzbuch (Zürich 1911), blz. 178: „Das Recht fragt überhaupt nicht nach der trans„zendenten Realität. Seine Betrachtungsweise ist eine teleologische. Diese „vermag aber ein Mehreres nicht auszusagen, als dasz bei den juristischen „Personen eine *rechtliche* Einheitsbehandlung im Sinne einer Subjectsaner„kennung vorliegt".

wie *feitelijk* rechtssubject is, houdt alle waarde. Dit moet wel gezegd worden, wil men b.v. niet vervallen in den twijfel van Stammler, wie bij de stichting het rechtssubject is.

En dat het een quaestie van methode *alléén* voor de *rechtssubjectiviteit* is, moet speciaal in dit geschrift, waar de *handelings*bevoegdheid in de 1e plaats belang inboezemt, vermeld worden. Bij het „handelen" heeft deze methode immers geen belang. Spreekt men alleen voor gemakkelijkheid van voorstelling van éénheid, dan kan deze éénheid nooit aansprakelijk zijn voor *eigen* daad.

HOOFDSTUK VII.

DE WILSUITING BIJ DE RECHTSPERSOON.

In het vorig Hoofdstuk sloot ik mij aan bij de meening van hen, die het handelen van de Rechtspersoon beschouwden als het handelen van *menschen* ter bevordering van het in de Statuten omschreven doel. In deze opvatting is het daarom niet noodig, een kunstmatig gebouw in elkaar te zetten, wanneer men wil nagaan, hoe dat „handelen" nu in zijn werk gaat.

't Meest eenvoudige geval is, dat door *alle* leden gehandeld wordt. Zij vormen in en door hun samen-zijn de hoogste autoriteit in de Vereeniging; de eenige beperking, hun bij hun handelen opgelegd, is, dat zij het vermogen uitsluitend mogen aanwenden in het belang van het doel, waarvoor zij zich georganiseerd hebben en dat ook zij zich in elk opzicht conform de Statuten gedragen. Overigens genieten zij volkomen vrijheid, om werkzaam te zijn op de wijze, zooals *zij* meenen, dat dit nuttig is voor de verwezenlijking van het doel der Vereeniging.

„Vereenigingsdoel" is dus slechts eene verkorte uitdrukking voor een bepaald doel, door een groep menschen *tezamen* gewenscht. Het specifieke ligt hier niet in het doel, maar uitsluitend in de omstandigheid, dat hier verschillende menschen *tezamen* aan de verwezenlijking van dat doel werkzaam zijn en dat zij eene bevoegdheid, om aldus gezamenlijk te handelen, alléén voor *dat* bepaalde doeleinde hebben.

Buiten de gezamenlijke leden is er geen hooger autoriteit. Het is dus onnoodig, hun handelen te qualificeeren als daad van een vertegenwoordiger of van een orgaan, van een hetzij als gefingeerd, hetzij als reëel bestaanbaar gedachte grootheid.

De bestuurder is bij deze opvatting te beschouwen als vertegenwoordiger van de leden; immers hij vervult de taak, hem toevertrouwd door hoogere autoriteit. Deze vertegenwoordiging berust op de basis van contractueele verhouding, b.v. van lastgeving of Arbeidscontract tusschen leden en bestuurder.

Gaat GIERKE's leer uit van een „zelf-handelen", althans van een spreken van „zelf-handelen" van de Vereeniging, waar het maar geldt een optreden van een bij de Statuten aangewezen representant, een z.g. „orgaan", in de eerste plaats is dit het geval met het Bestuur, verzorger van de dagelijksche belangen der leden. Toch is hier nog wel tegen te zeggen, dat het Bestuur, allerminst waar het geldt eene z.g. afgeleide bevoegdheid, maar evenmin waar eene statutaire bepaling voldoenden titel voor de bevoegdheid tot handelen oplevert, in zijne bevoegdheid tot handelen geheel vrij is. Deze omstandigheid lijkt mij op zichzelve reeds een bezwaar, in eene handeling van het Bestuur op gelijken voet als in een daad van de Algemeene Vergadering eene handeling van de Rechtspersoon-zelve te zien. Zeker echter schieten hier te kort degenen, die met het „zelfhandelen" van de Rechtspersoon niet slechts beoogen eene vergelijking met het gebeuren bij den mensch, maar die de Rechtspersoon geheel opbouwen als levend wezen „naar het evenbeeld van den mensch". Logisch is de constructie van zekere grootheid, wier handelen nog van latere goedkeuring afhankelijk is, als „orgaan", dan zeker niet.

De bestuurder is hier m. i. niet *wettelijke* vertegenwoordiger. Deze wettelijke basis was noodig vooral voor de aanhangers van de fictie-leer, volgens welke de gefingeerde eenheid niet bekwaam is, een overeenkomst te sluiten. De bestuurder wordt

benoemd door de Algemeene Vergadering, deze bekleedt hem met vertegenwoordigingsmacht [1]), deze is dus m. i. zijn lastgeefster (ruimer gezegd: zijn medecontrahent).

Tot de leden, die den bestuurder benoemen, kan ook hijzelf behooren. In ieder geval vertegenwoordigt hij *de* gezamenlijke leden en daaronder ook zichzelf. Ik zie in deze consequentie geenerlei bezwaar. Immers de leden, die een bestuurder benoemen, die in hem hun vertegenwoordiger vinden, komen alleen in aanmerking, inzooverre zij het hoogste gezag, bij de Statuten erkend, vormen. Daarvoor is alleen noodig, dat *formeel* alles in den haak zij: dat zij allen leden zijn, dat het vereischte getal van $^2/_3$ of $^3/_4$ aanwezig is, *wie* zij zijn is onverschillig.

Dezelfde opvatting kan gehuldigd worden voor lagere ondergeschikten, in dienst van eene Vereeniging, wanneer hunne werkkring eene vertegenwoordigingsfunctie met zich brengt (stel b.v. een technisch bedrijfsleider in dienst van eene Naamlooze Vennootschap; een bezoldigd propagandist in dienst van eene politieke Vereeniging, van een Vakvereeniging, enz.). De orgaan-leer beschouwt dezen evenzeer als in dienst van de leden; immers „orgaan" is uitsluitend degene, die bij de Statuten is aangewezen, zonder welke de Vereeniging als 't ware niet te denken is. Het is m. i. niet gerechtvaardigd, een dergelijk verschil te maken. De hoofdzaak is, of degene, die in een concreet geval handelt, bevoegdheid heeft, het doel van de Vereeniging te verwezenlijken. Gewoonlijk heeft een bestuurder ruimer vertegenwoordigingsmacht dan een ondergeschikte, dat is slechts eene quaestie van meer of minder. Staat de vertegenwoordi-

---

[1]) Voor verdere bezwaren tegen wettelijke vertegenwoordiging verwijs ik naar Mr. Polano's proefschrift, blz. 176. Ook Hölder, aldaar geciteerd, eischt *wettelijke* vertegenwoordiging, echter *niet* voor de egoïstische Vereenigingen. Hierboven verklaarde ik zijne opvatting van „ambtelijk gerechtigd" voor overbodig, en dáárom thans ook zijne *wettelijke* vertegenwoordiging.

gingsbevoegdheid eenmaal vast, dan is de meerdere of mindere ondergeschiktheid alleen maar van belang voor de onderlinge verhouding tusschen gezamenlijke leden en vertegenwoordiger.

Intusschen tegen de vertegenwoordigingsgedachte qua talis worden vele bezwaren aangevoerd, welke, als gezegd, betreffen het handelen van een bij de Statuten aangewezen persoon. De orgaan-opvatting pleegt door hare aanhangers voor een groot deel te worden geprezen, omdat men er met het „burgerrechtelijk" vertegenwoordigingsbegrip toch niet komen kan! Als bezwaar wordt vooral genoemd, dat bij de orgaan-opvatting de vertegenwoordigingsbevoegdheid *zich verder uitstrekt* dan bij de gewone vertegenwoordiging. En juist bij de in dit geschrift meer in het bijzonder te bespreken vraag zou dit verschil zich sterk accentueeren: bij de vertegenwoordigingsopvatting zou men nooit kunnen komen tot eene aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor gepleegde onrechtmatige daden, omdat de bevoegdheid van een vertegenwoordiger zich tot zoover niet uitstrekt [1]).

Dit verschilpunt rechtvaardigt men dan door te zeggen, dat het orgaan behoort *tot het wezen* van de Rechtspersoon, immers het orgaan realiseert den wil van de Rechtspersoon. Zoodoende, zegt men, is er een zeer nauw contact tusschen Rechtspersoon en orgaan, zelfs van zóó nauwen aard, dat het orgaan *qua talis* geen eigen wil meer heeft en *als zoodanig* ook eigen persoonlijkheid er geheel bij inboet. Het orgaan gaat geheel op in de Rechtspersoon. Handelt b.v. een bestuurder binnen zijn bevoegdheidsspheer, dan kent men op dat oogenblik uitsluitend eene *Vereenigings*handeling.

Daartegenover wordt de vertegenwoordiging gesteld. Hier

[1]) Men leze b.v. de korte conclusie van Mr. POLANO: „Het toerekenen van „onrechtmatige handelingen aan de *organismen* is juist de winst die de organische „leer ons brengt" (blz. 157).

blijven het twee *naast elkaar* staande personen: vertegenwoordiger en vertegenwoordigde. De vertegenwoordiger kan dus alleen zijn *eigen* wil verwezenlijken. Is in elk concreet geval buiten het orgaan niemand meer bevoegd den vereenigingswil te uiten, zoodat men van het orgaan kan zeggen: zijn daad beheerscht de Vereeniging *geheel*, achter den vertegenwoordiger staat steeds nog de vertegenwoordigde als hooger autoriteit.

Tot toelichting eenige korte citaten:

Michoud, met instemming wijzend op eene gelijke meening van Jellinek, concludeert na uitvoerige uiteenzetting alsvolgt [1]: „L'action du *représentant* n'embrasse jamais toute la vie juridique „du représenté. La personnalité de ce dernier n'est jamais „complètement supprimée et elle se manifeste par des actes, „qui, sous certains rapports, ont une valeur juridique, même „dans les cas où la représentation est le plus étendue. Au „contraire *l'organe* de la personne morale *incarne* [2]) sa vie juri„dique tout entière". Iets verder [3]: „Mais l'organe collectif ou „individuel n'est pas en tant qu'organe une personne distincte".

Heel scherp zegt het Mestre [4]: „Le représentant est un „individu qui veut à la place d'un autre, de sorte que la repré„sentation suppose toujours deux personnes *distinctes;* l'organe „peut au contraire ne pas constituer un être indépendant, etc."

Saleilles [5], in navolging grootendeels van Kohler [6], zegt van het orgaan: „En tant qu'il exprime la volonté du groupe, „du nom duquel il parle, il se pose comme faisant abstraction „de sa volonté propre, pour n'être plus que *l'interprête du senti„ment général*", terwijl het van den vertegenwoordiger heet:

---

1) La théorie de la personnalité morale I, blz. 132.

2) Cursiveering van mij.

3) T. a. p. blz. 134.

4) Les personnes morales etc., blz. 193.

5) T. a. p., blz. 323/324.

6) Lehrb. des Bürg. Rechts I, blz. 333.

„celui qui est censé avoir un mandat pour agir et parler *au* „*nom d'un autre*" [1]. En elders trekt de auteur zijne conclusie uit dit verschil [2]: „La volonté représentative vise l'intérêt „*individuel*", m. a. w. men wil dan, zooals het individu zou „gewild hebben. Daartegenover wil het orgaan „pour un but „qui n'a de réalisation chez aucun individu" [3].

Zooals de aandachtige lezer wellicht reeds begrepen heeft, vloeien de vermelde argumenten van de voorstanders der orgaanleer voort uit hunne voorstelling van de Rechtspersoon zelve. Voor een groot deel kan ik dus verwijzen naar de vroeger geleverde critiek op deze leer. Hier nog het volgende: De onderscheiding die de vermelde auteurs willen maken tusschen „l'organe comme tel" en „la personne investie de la qualité d'organe", om daarmede het geheel opgaan van het orgaan in de Rechtspersoon te motiveeren, is niet houdbaar. Er is geen scheiding te maken tusschen een bestuurder qua individu en qua drager van het ambt. Het blijkt veel duidelijker, dat eene bestuursfunctie nooit op één en dezelfde wijze vervuld wordt, maar steeds overeenkomstig de geschiktheid, de individueele eigenaardigheden van den toevalligen dignitaris, indien men zich blijft houden aan den aard der zaak: een daad van een mensch. Met hetzelfde recht als men de daad van bestuurder X. voor het doel van zijne vereeniging uitsluitend „vereenigingsdaad" wenscht te noemen, kan men er toe komen, bij eenzelfde physieke persoon steeds van de daad van een ander te willen spreken, al naarmate het doel variëert, waarvoor men zich interesseert. Het ware dan echter nooit een daad van den dader!

---

1) T. a. p. blz. 323.

2) Blz. 597.

3) Een groot deel van deze argumentatie wordt ook geleverd in het artikel van Preusz in Jhering's Jahrbücher Bd. 44, dat ik, ten einde niet in herhaling te vervallen, nu maar niet zal citeeren.

Heel duidelijk de tegenstelling ook bij Gierke, Verh. des 28ten Juristentags, blz. 111.

En welk verschil is er tusschen een „interprête du sentiment général" en iemand die „agit et parle au nom d'un autre"? Wanneer SALEILLES dit motiveert met te zeggen dat in het laatste geval uitsluitend het *individueele* belang van den vertegenwoordigde beoogd wordt, dan is dat niet juist. De vertegenwoordiger heeft te doen hetgeen zijn vertegenwoordigde hem opdraagt, in casu zal b. v. de Algemeene Vergadering den bestuurder een deel van de verwezenlijking van het vereenigingsdoel toevertrouwen. Waarom de vertegenwoordiger hier niet op dezelfde wijze aan zou kunnen voldoen, als wanneer het *wel* een individueel belang van den vertegenwoordigde gold, is mij niet duidelijk: De Algemeene Vergadering mag hier bovendien alleen maar een opdracht geven overeenkomstig het in de Statuten omschreven doel.

Of moet met dat „agir et parler au nom d'un autre" soms gezegd zijn, dat de vertegenwoordiger geheel *los* en *zelfstandig* staat tegenover den vertegenwoordigde? Als dit de bedoeling is, dan moet hetzelfde in niet mindere mate van het orgaan gezegd worden: Ook bij de orgaan-leer scheelt het alles of A. dan wel B. als „interprête du sentiment général" optreedt, m. a. w. persoonlijke hoedanigheden zullen ook hier een zeer groote rol spelen. En omgekeerd, mogelijke invloeden tengevolge van het gelijktijdig vereenigd zijn kunnen ook bij de vertegenwoordigingsopvatting erkend worden. Of de wil van den vertegenwoordiger of de vertegenwoordiger-zelf wel of niet opgaat in den wil van de Rechtspersoon of in de Rechtspersoon doet er niets toe, dat is alles zeer gekunsteld geredeneer. Hoofdzaak is: De bestuurder heeft overeenkomstig de hem gegeven opdracht te handelen, het feit van vertegenwoordiging wordt dan erkend doordien niet hem-zelf de rechtsgevolgen treffen.

SALEILLES zegt [1]), sprekende over de wilsuiting van het Bestuur

[1]) T. a. p. blz. 324.

van eene Vereeniging: „la solution qui en ressort, sous forme „de décision majoritaire, se présente bien, en effet, comme „réalisant aussi approximativement que possible *la volonté qui „corresponde le mieux au but* [1]) de l'association, aux intérêts „collectifs qu'elle poursuit, etc". Hier wordt het Bestuur dus bekwaam geacht, om een wil tot uiting te brengen, welke beantwoordt aan het doel van de organisatie. Waarom een nauwgezet vertegenwoordiger niet hetzelfde zou vermogen, waarom alleen de uitdrukking „Vereenigingswil" hier deus ex machina zou kunnen zijn, kan ik niet vatten. Ik zie mij dan ook genoodzaakt een vraagteeken te plaatsen achter den zin volgende op de boven geciteerde „C'est *donc* [2]) une volonté organique qui s'en dégage."

Hetzelfde geldt voor het betoog van MESTRE „de même à „raison de la cohésion, qui unit les divers membres d'un „groupement nous c o n s i d é r o n s [2]) les actes de ses organes „comme ses propres actes, etc."

En voor dit fictief geredeneer krijgt men als motiveering een beroep op de „cohésion" tusschen de leden en een beroep op de „tendance insurmontable de l'esprit humain en présence „d'un groupement à l'unifier"! Mij dunkt, dergelijk betoog weerlegt zichzelf.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat MESTRE-zelf niet heel vast in de leer staat. Immers van de tegenstelling Orgaan-Vertegenwoordiger wordt gezegd: „La distinction entre ces deux „termes est *capitale*" [3]); op andere plaats echter [4]) heet het t. a. v. hen, die den Vereenigingswil moeten verwezenlijken: „Ou plutôt ils présentent quelques-uns des caractères inhérents

---

1) Cursiveering van mij.

2) Cursiveering van mij.

3) T. a. p. blz. 193.

4) Blz. 120.

„à ces deux qualités." Het verschil schijnt dus niet zoo „capitale" te zijn, hij stelt althans voor de uitdrukking „organe *représentatif*". En een concessie doet evenzeer MICHOUD [1]): „Sans „doute le développement considérable que le droit moderne a „donné à la représentation a *atténué* la différence." In dezelfde richting KOHLER [2]): „Der Umkreis der organschaftlichen Wirk„samkeit ist ähnlich bestimmt, wie der Umkreis der Handlungs„weise des Stellvertreters kraft der Vertretungsmacht."

Vooral echter voor onze quaestie handhaaft men het verschil, omdat een vertegenwoordiger voor zijn vertegenwoordigde nooit zou kunnen doen „un acte, impliquant la conscience „ou la volonté *personnelle* de ce dernier", dus ongeveer dezelfde redeneering als hierboven [3]) reeds bleek te zijn gehuldigd door SAVIGNY met een beroep op de „Gesinnung" ter ontkenning van de aansprakelijkheid. Inzooverre hiermede bedoeld wordt de toelaatbaarheid van de vertegenwoordigings*fictie* bij dergelijke daden te ontkennen, kan ik mij ermede vereenigen. „Vertegenwoordiging" wil naar tegenwoordige opvatting slechts zeggen: het feit, dat de vertegenwoordigde de rechtsgevolgen ondervindt van de daad van den vertegenwoordiger. Daarom is er m. i. geenerlei reden, reeds a priori alle rechtsgevolgen uit te sluiten op grond dat de daad een onrechtmatige was.

In onze Rechtspraak is herhaaldelijk de aansprakelijkheid van den vertegenwoordigde ook voor onrechtmatige daden van den vertegenwoordiger erkend. Laatstelijk door de Rechtbank te 's Hage 12-10-'09, W. 8929. De Rechtbank oordeelde hier het door een deurwaarder gelegd beslag op den inhoud van een safe-loket voor onrechtmatig en zij veroordeelde den ged. in reconventie tot schadevergoeding „daar deze onrechtmatige

---

[1]) T. a. p. I blz. 133.

[2]) Lehrb. des Bürg. R. I, blz. 333.

[3]) Blz. 60/61.

„daden van den deurwaarder *op haar last* zijn geschied". Evenmin was de lastgevingsgedachte een bezwaar voor aansprakelijkheid van de N. V. voor onrechtmatige daden van haren Directeur in het vonnis Rechtb. Amsterdam 17-3-'05, W. 8266.

Op hetzelfde standpunt stelt zich LAND [1]): „in het algemeen „kan men ook door de onrechtmatige daden van een vertegen-„woordiger verbonden worden, wanneer die daad verricht is op „het gebied van de vertegenwoordiging".

Voorts zij gewezen op de reederij, waar nog door geen enkel auteur in de vertegenwoordigingsverhouding een bezwaar is gezien de aansprakelijkheid van den reeder ook voor onrechtmatige daden van schipper of boekhouder te erkennen [2]). Evenzoo wordt aangenomen aansprakelijkheid van de Vennootschap onder firma voor onrechtmatige daden van een vennoot gepleegd tijdens hij de Vennootschap vertegenwoordigt [3]). Dan erkent het aanhangige Ontwerp tot wijziging van de bepalingen betreffende onrechtmatige daad in art. 1403, al. 2 uitdrukkelijk aansprakelijkheid van den lastgever voor onrechtmatige daden van den lasthebber [4]).

In Duitschland was volgens het gemeene recht ook deze aansprakelijkheid van den vertegenwoordigde erkend [5]). In het tegenwoordige B. G. B. schijnt dit niet het geval te zijn [6]),

---

[1]) Verklaring van het B. W., 2e ed. IV, blz. 315 noot 2.

[2]) Zie KLUYVER, Aansprakelijkheid des reeders (diss. Leiden 1901), blz. 27; SCHILTHUIS, Aansprakelijkheid van de reederij (diss. Groningen 1910), blz. 40.

[3]) KIST—VISSER, Handelsrecht III, blz. 264.

[4]) Ook aansprakelijkheid van Zedelijk lichaam en Naamlooze Vennootschap voor onrechtmatige daden van bestuurders is volgens ons recht te construeeren uit de vertegenwoordigingsverhouding. Deze quaestie meer uitvoerig hieronder blz. 135 vlg.

[5]) Zie WINDSCHEIDT—KIPP I, § 73, Aanm. 18.

[6]) Aldus, onder verwijzing naar veel litteratuur, eene beslissing van den Zivilsenat 8-7-1905, Entsch. Bd. 61, blz. 207.

maar juist voor de Rechtspersoon is daar in § 31 B. G. B. eene uitzondering aangenomen [1]).

Voor het B. G. B. is dan echter hoogst lezenswaard het betoog van v. THUR, één van de jongste commentatoren [2]). Hij verwerpt elk verschil tusschen „Organ" en „Stellvertreter". „In der That ist die Handlung des Vorstandes seine eigene „Handlung, nicht die der Jur. Person; nur dasz die Wirkungen „dieser Handlung vermöge des Rechtssatzes, der ihn zum Organ „macht, nicht ihn selbst, sondern die Jur. Person treffen. In „dieser Beziehung sehe ich keinerlei Unterschied zwischen dem „Organ und einem Stellvertreter." En dan wijst hij erop, dat practisch *geenerlei* verschil tusschen „Organ" en „Stellvertreter" bestaat, dan juist alleen in § 31 B. G. B. Juist die erkenning van aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden is het eenige punt dat de orgaan-leer als practisch verschil kan aanwijzen. „Darum gipfelt auch noch die heutige Darstellung der Organ„lehre in dieser einen Konsequenz. Nachdem nun aber das „gewünschte Resultat gesetzlich festgestellt ist, könnte man „meines Erachtens die Waffe der Organtheorie, die ihren Dienst „getan hat, mit dankbarem Gefühl an die Wand hängen. Denn „der Rechtssatz des § 31 beruht nicht auf der theoretischen „Auffassung des Organs; nicht deshalb haftet die Jur. Person, „weil sie durch Hand oder Mund des Vorstands gehandelt und „daher selbst den Schaden angerichtet hat, sondern weil es „billig und recht erscheint, etc. Dieser Rechtsgedanke wurde, „wenn er nicht im Gewande der Organtheorie aufgetreten wäre, „auch bei der gesetzlichen Vertretung zum Durchbruch ge„kommen sein."

---

[1]) Tenzij men meent in deze § 31 de orgaan-leer te kunnen lezen.

[2]) Der Allgem. Theil des D. Bürg. R. (1910), blz. 464, Kritiek hierop, o. m. over deze quaestie, van WENGER in Zeitschrift für das Ges. Handelsrecht 1911, blz. 564.

Zie ook de auteurs geciteerd bij OERTMANN, t. a. p. blz. 100.

In Frankrijk is eveneens herhaaldelijk de lastgever voor een onrechtmatige daad van zijn lasthebber aansprakelijk gesteld. Uitdrukkelijk wordt dit ook toegelaten door BAUDRY [1]. Aldus evenzeer in een arrest van 12-11-1907 vermeld in de Revue trim. de droit civil, 1908, blz. 118: „Cette responsabilité du mandataire „ne supprime en rien la responsabilité qui peut incomber au „mandat en vertu de l'article 1384 et que la jurisprudence a „affirmée dans nombre d'arrêts."

Met het partij kiezen vóór de vertegenwoordigings-opvatting wil daarom nog niet gezegd zijn, dat de „vertegenwoordiging" hier zonder eenige afwijking geldt. Ik kan mij geheel aansluiten bij de woorden van Prof. MEIJERS [2]: „Een bestuur eener ver„eeniging handelt steeds als vertegenwoordiger der leden; zij „het ook dat dit eene vertegenwoordiging is, waarvoor in menig „opzicht een van de gewone vertegenwoordiging afwijkende „regeling dient gegeven te worden."

Of nu ook bij de Rechtspersoon, zoodra het geldt een onrechtmatige daad, én vertegenwoordiger èn vertegenwoordigde aansprakelijk zijn te stellen, zooals immers normaliter bij toepassing van 1403 het geval is, is een vraag voor later. Hier diende uitsluitend te worden geconstateerd dat het niet juist is, aan de vertegenwoordigings-gedachte bezwaren tegen aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden te ontleenen.

---

[1] Traité de Droit civil, dl. XXI, blz. 287.

[2] Het Arbeidscontract, 2e ed., blz. 78.

HOOFDSTUK VIII.

AANSPRAKELIJKHEID VAN DE RECHTSPERSOON VOOR ONRECHTMATIGE DADEN VOLGENS DE VERDEDIGDE BESCHOUWING VAN DE RECHTSPERSOON.

§ 1. Nadere uitwerking.

Bij het in dit geschrift verdedigde standpunt betreffende het wezen van de Rechtspersoon, zal men bij gepleegde onrechtmatige handelingen, waarvoor men verhaal op het Vereenigingsvermogen wenscht toe te kennen, allereerst hebben te vragen of het geldt een daad van de hoogste autoriteit bij de Statuten erkend, dan wel een daad van lagere autoriteit. In het eerste geval is de Vereeniging aansprakelijk voor hare eigen daad, in het tweede geval voor de daad van een ander. „L'idée d'une „reponsabilité pour les personnes fictives se concilie de la façon „la plus simple avec la théorie .... d'après laquelle ces prétendues personnes ne sont que des masses de biens possédées „collectivement. Elle signifie que les agents qui administrent „ces patrimoines collectifs engagent la masse par leurs fautes „aussi bien que par leurs actes juridiques, quand ils agissent „en la dite qualité", aldus motiveert PLANIOL verhaal op het „Vereenigingsvermogen voor gepleegde onrechtmatige daden [1].

[1] Traité de droit civil II, blz. 295 noot 1, (ed. van 1909).

Gerechtvaardigd wordt de aanwending van het vermogen, ook voor onrechtmatige daden, afdoende wanneer men zich herinnert de reeds vroeger [1]) vermelde onderscheiding van GIERKE tusschen juridisch kunnen en mogen. Daarnaast doet, althans civielrechtelijk, de rechtszekerheid hare eischen gelden. Immers de daad is gepleegd onder omstandigheden, welke het veelal noodzakelijk maken, dat eventueele schade op de Vereenigingskas kan worden verhaald. Dit wel vooral, doordien de onderlinge organisatie der leden benut is. Zeker, de dader individueel heeft de daad gepleegd; zúlk een invloed had hij echter vermoedelijk nimmer kunnen bereiken, zúlk een omvang had de teweeg gebrachte schade wellicht nooit genomen als „de Vereeniging" niet achter hem gestaan had. Het door v. LISZT [2]) en v. HAMEL [3]) uit *straf*rechtelijk oogpunt aangevoerde argument, nl. dat een daad verricht, in dienst van een Vereenigingsdoel, reeds alleen daardoor een geheel andere beteekenis krijgt, heeft *civiel*rechtelijk waar naar moderne opvatting in rechtszekerheid één van de gronden voor schadeloosstelling gelegen is, ongetwijfeld groote beteekenis [4]).

PLANIOL, wiens woorden ik zoo juist neerschreef, heeft echter juist voor iemand, die de aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden gaat bespreken, zijne opvatting van de Rechtspersoon, waarbij ik mij in beginsel aansloot, weinig aanlokkelijk gemaakt. Immers in een Note onder een rechterlijke uitspraak [5]), heeft hij verklaard, dat, waar het geldt onrechtmatige daden, hoofdelijke mede-aansprakelijkheid van alle leden der Vereeniging logische consequentie van zijn leer is. In zijn

[1]) Zie hierboven blz. 65.

[2]) Lehrb. des Deutschen Strafrechts, 9e ed., blz. 114 noot 1.

[3]) Tijdschrift voor strafrecht dl. XVII, blz. 190.

[4]) Bij bespreking van de grens voor aansprakelijkheid, hoop ik op deze motiveering nog nader terug te komen.

[5]) Vermeld in DALLOZ, R. P. 1907 II, blz. 32.

Traité de droit civil [1]) handhaaft hij dit standpunt: „La responsa-„bilité collective de la personne morale n'exclut pas la responsa-„bilité personnelle de ses directeurs et même, selon moi, celle „de *tous ses membres* [2]): la fiction de personnalité ne peut être „un manteau à l'abri duquel des actes illicites pourraient être „impunément commis par les syndiqués. Une sanction person-„nelle et énergique est absolument nécessaire". Hij wil dus bij onrechtmatige handelingen niet slechts mede-aansprakelijkheid van de *daders*, maar van *alle leden*, zonder uitzondering, zonder dat telkens in concreto bewijs van schuld van het lid, dat men aanspreekt, behoeft geleverd te worden. Het enkele feit van lid-zijn beteekent z. i. bij onrechtmatige daden mede-aansprake-lijkheid in eigen vermogen.

Is dit standpunt inderdaad slechts consequentie van de leer, die de leden als subjecten van het gezamenlijk vermogen beschouwt, dan is daarmede, men zal het SALEILLES [3]) moeten toegeven, deze leer voldoende veroordeeld. Nu kan hiertegen-over allereerst beroep gedaan worden op het feit, dat de jongste Duitsche auteurs, die evenzeer in de Rechtspersoon niet anders zien dan den georganiseerden vorm, waaronder een groep menschen ter verwezenlijking van zeker doeleinde werkzaam is, in geen enkel opzicht bezwaar erin zien, wanneer de gepleegde onrecht-matige daad verhaal op het Vereenigingsvermogen wettigt, hiervoor beperkte aansprakelijkheid mogelijk te achten op gelijken voet als voor rechtshandelingen, welke in de lijn van het doel der Vereeniging liggen. Zoo HÖLDER [4]): „Wie für Rechtsge-„schäfte, so hängt für die Wirkungen sonstigen menschlichen „Verhaltens die Frage, ob sie für die Jur. Person eintreten, ab „von der Eigenschaft des bestimmten Verhaltens als eines

---

[1]) II, blz. 296.

[2]) Cursiveering van mij.

[3]) T. a. p. blz. 346.

[4]) T. a. p. blz. 351, 352. Zie ook blz. 66, 67.

„amtlichen". Sprekende over § 31 B. G. B. zegt hij: „Es ist „damit gemeint ein Mensch, der gehandelt hat in Angelegen- „heiten seines Amtes". [1]) Hij wijst erop, dat dezelfde aansprakelijkheid ook is aan te nemen voor „Gesellschafte", maar juist als verschil noemt hij: „Sie unterscheidet sich von rechtsfähigen „Vereinen zu ihren Ungunsten dadurch, dasz es *nicht* Gesell- „schafts Verbindlichkeiten geben kann, die niemands persönliche „Verbindlichkeiten sind"; bij verbintenis uit delikt van een Rechtspersoon is dit dus *wel* het geval. Rechtsgevolgen van geoorloofde en ongeoorloofde daden worden op één lijn gesteld in de volgende woorden, handelende over de daad van den ambtsdrager: „wogegen sein amtliches Handeln zwar bestimmt „ist, die Angelegenheiten des Gemeinwesens und des Amtes zu „fördern, sie aber sowohl wegen seiner mangelnden Pflichttreue „als wegen seiner Unfähigkeit ebenso gut vielmehr schädigen „kann."

Binder: „Gewisz, wenn die Korporation eine Person ist, so „musz sie eigene Rechte und Verbindlichkeiten haben können: „aber daraus dasz ihre Mitglieder mit ihrem Privatvermögen „für die Korporationschulden nicht haften, folgt nicht, dasz die „Korporation eine abstrakte Person in dem oft erörterten Sinne „sein musz" [2]). Gelijk hij deze vraag van beperkte aansprakelijkheid, zelfs bij beschouwing van de Rechtspersoon als „persoon", geen „begrifflich dogmatische" maar een „rechtspolitische" acht en wel: in hoofdzaak voortvloeiend uit de kontinuïteit van de Vereeniging, zoo heet het nu t. a. v. § 31 B. G. B. [3]): „Mittelbar aber führt auch diese Vorschrift auf die Kontinuïtät des „Vereins zurück: die Kontinuïtät bedingt die Organisation: auf

[1]) T. a. p. blz. 351, 352.

[2]) Das Problem der Jur. Pers.l.k., blz. 115.

[3]) T. a. p., blz. 121.

„der Organisation beruht die Quasideliktshaftung der Korpo-„ration".

Gelijke meening verdedigt EBBECKE [1]), die zich in een kort betoog bij HÖLDER en BINDER aansluit:

„Es kann aber auch sein dasz das Sondervermögen nicht an „einen Eigentümer, sondern an Verfügungsberechtigte oder Ver-„waltungsberechtigte angeknüpft ist. Diese sind es dann die „innerhalb bestimmter Grenzen das rechtliche Geschick des „Vermögens zu bestimmen haben, die unter dem Namen der „Jur. Person klagen und verklagt werden können. Sie sind es „welche die Stelle des Berechtigten einnehmen, für deren Hand-„lungen daher die Jur. Person nach § 31 einzustehen hat."

De redeneering, welke PLANIOL tot zijn onbevredigend antwoord voerde, dient echter even nauwkeurig te worden gevolgd.

Allereerst het geval dat hem zijn Note in de pen gaf: Het Bestuur van een Syndikaat van arbeiders doet een arbeider op de zwarte lijst plaatsen, tengevolge waarvan deze geen werk meer kon vinden. De rechter oordeelde termen aanwezig, het Syndikaat aansprakelijk te stellen voor de door bedoelde daad den arbeider berokkende schade. Het Syndikaat echter, wenschte deze consequentie van zijn daad niet te aanvaarden: Op het moment, dat het vonnis zou worden ten uitvoer gelegd, had het Syndikaat ervoor gezorgd, van dit aardsch tooneel verdwenen te zijn door zich als vereeniging te ontbinden en eene nieuwe vereeniging met dezelfde leden en met gelijk doel op te richten. Aan deze moeilijkheid wist de Rechtbank niet goed te ontkomen: De leden *individueel* aan te spreken zou slechts gaan t. o. v. degenen, van wie men individueel de schuld zou kunnen be-wijzen. Dat ging zeer moeilijk. De oude vereeniging bestond

---

[1]) In zijne bewerking van § 1—89 in Bd. I van „Das Bürg. Gesetzbuch mit besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung des Reichsgerichts", erläutert von Hoffmann, u. a. (Nürnberg u. Leipzig 1910).

niet meer en tegen de nieuwe had men geene vordering. Resultaat: de werkman kon zonder eenige uitkeering vertrekken. PLANIOL verwijt dit resultaat aan de leer, die de Rechtspersoon beschouwt als losse éénheid en een zóó groote scheidsmuur optrekt tusschen vereeniging en leden, dat zij de leden gelegenheid geeft zich geheel achter de vereeniging te verschuilen. Tot dit resultaat zou men z. i. volstrekt niet behoeven te komen, indien men steeds bij uitsluiting denkt aan een daad van *menschen;* dan immers is het duidelijk, dat er verhaal openstaat op het vermogen van die menschen: wel in de eerste plaats het gezamenlijk vermogen, maar toch tevens daarnaast ook, zij het subsidiair, op het privé-vermogen van de leden. Zou de jurisprudentie slechts de leer van het collectief vermogen gevolgd hebben, dan zou men in het onderhavige geval niet machteloos gestaan hebben tegenover de leden der oude en der nieuwe vereeniging.

Nu zou ook m. i. in dit concrete geval wellicht voldoende reden voor subs. mede-aansprakelijkheid van de leden aanwezig geweest zijn. Dit dan echter *niet* als mede-aansprakelijkheid voor de eigenlijke onrechtmatige daad, waarover het liep — het plaatsen op de zwarte lijst —, maar *wel* als mede-aansprakelijkheid voor het onrechtmatig onttrekken van de waarborg voor crediteuren, door de Vereeniging te gaan ontbinden. Dat dit met mede-aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden niets te maken heeft, blijkt wel 't best hieruit, dat men zich dezelfde casus in verband met een afgesloten rechtshandeling kan denken. De moeilijkheid lag dan ook alleen hieraan, dat, evenmin als bij ons, in Frankrijk de wet afdoende waarborgen biedt tegen willekeurige ontbinding van Vereenigingen. En zelfs dan nog zal het de vraag zijn, of wel alle leden mede-aansprakelijk dienen te zijn, dan wel alleen degenen, die het besluit tot ontbinding namen. Naar mijn bescheiden inzicht maakt PLANIOL zich hier dus schuldig aan eene verwarring tusschen

2 geheel verschillende gevallen van aansprakelijkheid, evenzeer als SALEILLES, wanneer deze uit PLANIOL's conclusie munt tracht te slaan tegen de leer van het collectief vermogen [1]).

Zoo blijft als reden voor PLANIOL's mede-aansprakelijkheid van *alle* leden alleen over de bewijs-moeilijkheid, welke bij eventueele mede-aansprakelijkheid van de daders veelal tot gering resultaat doemt. Hierop hoop ik terug te komen, wanneer nagegaan wordt, of en wanneer mede-aansprakelijkheid gewenscht is. Mocht dit bewijs inderdaad moeilijkheid opleveren, dan geldt dit ook als bezwaar tegen GIERKE, SALEILLES en zoovele andere voorstanders van de orgaanleer die mede-aansprakelijkheid van den *dader* in beginsel mogelijk achten. Toch vonden deze auteurs in deze eventueele moeilijkheid nog geen aanleiding nu maar mede-aansprakelijkheid van alle *leden* als geneesmiddel voor te schrijven. Het ware ook een remedie erger dan de kwaal!

Het komt mij voor, dat er geenerlei aanleiding bestaat, voor ongeoorloofde handelingen andere rechtsgevolgen aan te nemen dan voor rechtshandelingen, indien men eenmaal voor de laatste collectieve aansprakelijkheid aanneemt. SALEILLES denkt er anders over. Hij acht het ongeoorloofd, bij onrechtmatige daden in de leer van het collectief vermogen tot beperkte aansprakelijkheid van de leden te concludeeren. „Si elle (l'as„sociation) n'est plus un individu capable de délit, comment „lui imputer une faute délictuelle?" Er kan dan slechts sprake zijn van schuld bij *menschen*. Maar dan mag men z. i. ook

---

[1]) Volkomen dezelfde bedenkingen tegen PLANIOL's standpunt trof ik aan in een artikel van RUNDSTEIN. „Der gewerbliche Arbeitstarifvertrag und sein Ver„hältniss zum inneren Vereinsrecht" (Zeitschr. für das Ges. Handels- und Konkursrecht, Bd. 67, Heft 4. blz. 474 vlg.). Op blz. 488 noot 6 zegt hij van PLANIOL's meening: „Konstructiv ist diese Begründung der Haftung von Einzel„mitgliedern für unerlaubte Handlungen des Syndikats unhaltbar".

geen beperkte aansprakelijkheid aannemen [1]). Bij rechtshandelingen wil hij dit wel toelaten op grond „que toute question „d'obligation personnelle sera écartée par une sorte de pré„somption de limitation de responsabilité". Waar het geldt rechtshandelingen, wordt dit vermoeden dan aanwezig geacht als „*une clause sous entendue* dans tous les engagements pris „par l'association" [2]). Het gelden hier „délits proprement dits, „impliquant une faute intentionnelle" en daarom mag er z. i. hier geen sprake zijn van een uitdrukkelijke of stilzwijgende overeenkomst, bestemd om de privé-aansprakelijkheid van de leden uit te sluiten of te beperken.

Deze redeneering is niet juist. Er is immers in de leer van het collectief vermogen geen sprake van een uitdrukkelijke of stilzwijgende overeenkomst om de aansprakelijkheid te beperken. Het uitgangspunt van deze leer is toch niet *on*beperkte aansprakelijkheid van de leden, waarvan dan bij overeenkomst zou worden afgeweken! De leer zegt: gehandeld wordt door de leden gezamenlijk op een wijze als voorgeschreven in de Statuten. Handelen zij aldus, dan is hun vermogen alleen en uitsluitend dat, wat zij *tezamen* bezitten. Wel bezitten zij elk individueel een privé-vermogen, wel is het mogelijk, dat enkele of wellicht alle leden nog op andere wijze, d. w. z. ter wille van een ander doel, een vermogen hebben; hier komen zij echter niet individueel in beschouwing, hier kent men alleen de *gezamenlijke* leden, met hen in hunne werkzaamheid voor het doel wordt onderhandeld, het eenig vermogen, dat hier bestaat, is het vermogen van de gezamenlijke leden qua tales [3]).

---

[1]) Vgl. blz. 402 en 452 vlg.

[2]) Blz. 452 beneden.

[3]) Dat daarom eventueele mede-aansprakelijkheid van enkele der leden bij onrechtmatige daden nog zeer wel mogelijk is, zal later blijken. Dezelfde argumentatie kan dan dienen als men eventueel waarborgen tegen willekeurige ontbinding wil stellen.

Het is dan ook geheel onjuist, wanneer SALEILLES bij contractueele verbintenissen de beperkte aansprakelijkheid voor deze leer motiveert met een beroep op een soort stilzwijgende overeenkomst. En aangenomen de juistheid van SALEILLES' praemisse, zoo is niet in te zien, waarom verschillend dient te worden geoordeeld voor rechtmatige en voor onrechtmatige handelingen.

Overigens verwijs ik naar vroegere uiteenzetting [1]) ten betooge, dat bij beschouwing van de Rechtspersoon als zelfstandige persoon geen enkel *materiëel* argument vóór beperkte aansprakelijkheid gegeven is indien men volstaat met te spreken van de *eigen* schulden van deze persoon. Zeer treffend leert dit BINDER [2]): . . . . „und für keinen Fall läszt sich (daraus) die „Argumentation rechtfertigen: Weil die Korporation Person ist, „haften ihre Mitglieder nicht für ihre Schulden. Vielmehr sieht „sich der Gesetzgeber aus irgend einem praktischen Motiv „veranlaszt, die getrennte Schuldenhaftung zu normieren, und „ist es eine blosze psychologische Konsequenz nicht des Gesetz„gebers, sondern des spekulativen Juristen, wenn er diese „Tatsache zur Grundlage für die Erschaffung eines besonderen „Rechtssubjekts macht."

Daarbij komt, dat PLANIOL'S bezwaren tegen beperkte aansprakelijkheid in geval van onrechtmatige daden, inzooverre deze heeten voort te spruiten uit zijne beschouwing van de Rechtspersoon, alleen gevolg zijn van het feit, dat hij te veel het individueele karakter van de leden naar voren schuift. Zoo komt hij er bijvoorbeeld ook toe om, lijnrecht tegen de Fransche jurisprudentie in, de z.g. actie van het syndikaat ter bescherming van een collectief belang der gezamenlijke leden te ontkennen,

---

1) Boven blz. 84.

2) t. a. p. blz. 116.

Te vergelijken tevens het historisch betoog bij v. WOELDEREN. De privaatrechtelijke zedelijke lichamen (diss. Leiden 1905, blz. 158, noot 1) ten bewijze dat beperkte aansprakelijkheid met de beschouwing als „persoon" niets te maken heeft.

alleen tengevolge van het feit dat hij slechts kent individueele belangen van de leden [1]).

En inzooverre zijne conclussie samenhangt met het onrechtmatige van de gepleegde daad, is zij gebaseerd deels op overwegingen van rechtszekerheid: „Une sanction *personnelle* et „énergique est absolument nécessaire" [2]). Anderdeels, vooral in de Note van 1907, wordt geredeneerd met het argument, dat het vermogen niet bijeengebracht is om onrecht te plegen: „Il n'y a pas d'association valable entre des gens qui se réunis-„sent pour commettre des crimes et des délits; quand il s'agit „de punir, la loi pénale ne découvre dans ces groupements que „des responsabilités individuelles; dans la mesure où il est „appelé à réparer, sous forme d'indemnité, les conséquences „dommageables des actes illicites, le droit civil doit, lui aussi, „accepter le même principe". Iets verder: „dès qu'il sort du „cercle des actes permis, le Syndicat n'a plus de valeur légale". Argument: „le Syndicat est un instrument juridique pour lequel „la possibilité d'un emploi utile est limité par le but même de „son institution".

Mij dunkt, het is niet vol te houden, dat PLANIOL's bezwaren een logisch gevolg zijn van zijn leer van het collectief vermogen. Deze bezwaren zouden evenzeer gelden als hij b. v. een aanhanger van GIERKE's leer was.

Ook bewijs van de individueele deelneming van elk lid, volgens SALEILLES noodwendig nu men *personen* gaat aansprakelijk stellen, behoeft volstrekt niet geleverd te worden. Zoodra de dader binnen nader te bepalen objectieve grenzen bleef, wordt daarmede toegegeven, dat het vermogen o. m. voor deze daad bestemd was; nader bewijs is dan evenmin noodig als bij aansprakelijkheid voor afgesloten rechtshandelingen.

[1]) Zie zijne Notes onder rechterlijke beslissingen DALLOZ, R. P. 1895, II, blz. 553 en 1898, II, blz. 129.

[2]) Droit Civil II, blz. 296.

§ 2. Hoe van uit het verdedigde standpunt volgens Nederlandsch recht aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden te rechtvaardigen is.

Nu positieve wetsbepaling ontbreekt, zal men slechts bij wijze van redeneering tot aansprakelijkheid van de Rechtspersoon kunnen komen.

De redeneering mag dan de volgende zijn: De wetgever kent de Rechtspersoon handelingsbevoegdheid toe. Het kan nooit 's wetgevers bedoeling geweest zijn door stilzwijgen de onrechtmatige Vereenigingshandeling voor onmogelijk te beschouwen. De rechtszekerheid zou bovendien op losse schroeven gezet worden, indien de Vereeniging op elke wijze handelend kon optreden, maar een vrijbrief zou hebben straffeloos allerlei onrecht te plegen. De benadeelde zou niet tevreden zijn, want hij zou òf geen schadevergoeding kunnen krijgen, òf slechts van den individueelen dader, in het laatste geval dan natuurlijk meestal tot een aanmerkelijk lager bedrag, dan wanneer hij verhaal op de Vereenigingskas had kunnen uitoefenen. En daarnevens zou de ontwikkeling van het Vereenigingsleven een groote belemmering ondervonden hebben: niemand zou zich er meer voor laten vinden, bestuurder te worden van eene Vereeniging, indien hij de risico moest loopen voor elke daad die wel aan zijn schuld te wijten was, maar toch geheel lag in de lijn van de nauwgezette vervulling van zijn bestuurstaak, uit eigen beurs de schade te vergoeden. Met deze redeneering wil intusschen nog niet gezegd zijn, dat daarom ook per se eene subsidiaire aansprakelijkheid van den dader naast die van de Vereeniging uitgesloten is. Op deze quaestie hoop ik later terug te komen.

Onze wet erkent de handelingsbevoegdheid van de Vereeniging in de artt. 1691, 1692, 1693 en 1694 B. W.

Van welke gedachte t. a. v. het wezen van de Rechtspersoon de wetgever in deze artikelen uitgaat en hoe men zich het handelend optreden van de Rechtspersoon volgens onze wet dus verklaren moet, is niet zoo heel duidelijk te zeggen.

Allereerst het geval van 1691 B. W.

Blijkens tegenstelling tot het volgende artikel doelt de wet hier op het geval, dat gehandeld is door de gezamenlijke leden van de Vereeniging. Dit blijkt ook uit de geschiedenis. Art. 1691 correspondeert aan het in het aanv. Ontwerp- 1833 voorgestelde art. C., dat luidde: „In zoodanige gevallen, waarin „er geen Bestuur over het zedelijk lichaam bestaat, wordt het „beheer *door dit ligchaam zelve* uitgeoefend, enz. [1]) Als tegenstelling tot de daad van het Bestuur kan hier niet anders bedoeld zijn dan de daad van de hoogste autoriteit in de Vereeniging. Tot deze daad behoeft m. i. volstrekt niet te zijn medegewerkt door alle leden; voldoende is, dat degenen die handelden in vorm van organisatie, in wijze waarop zij werkzaam waren gezamenlijk bevoegd waren tot het nemen van onaantastbare besluiten in hoogste instantie. Dit is slechts consequentie, indien men het beginsel van gebondenheid der minderheid [2]) van de leden door de meerderheid erkent. Zoo zal, dunkt me, niemand eraan twijfelen, eene rekening en verantwoording van een bestuurder tegenover de op rechtsgeldige wijze bijeengekomen Algemeene Vergadering voor geldig te verklaren, al spreekt 1695 B. W. ook van „de *gezamenlijke* leden". Aldus ook 55 lid 2 W. v. K. Geeft men deze ruimere uitlegging aan 1691 B. W., dan kan het *positiefrechtelijk* nog de eenige vraag zijn, hoe men zich in zulk een geval, waar het betreft een daad van de hoogste autoriteit, bij de statuten

[1]) Voorduyn V, blz. 316.

[2]) Onder „minderheid" te verstaan: niet slechts minderheid van de *aanwezige*, maar van *alle* leden.

erkend, het onrechtmatig handelen denkt. Kan men volstaan met te zeggen, dat het geldt een zelf-handelen van de hoogste autoriteit in de Vereeniging (de Algemeene Vergadering), dan zal art. 1401 hier in toepassing kunnen komen. Hoe men de verhouding van de Algemeene Vergadering tot de Rechtspersoon zelve ook construeere, zooveel is wel zeker: hier wordt gehandeld door menschen, die *geheel zelfstandig*, en aan niemand ondergeschikt of verantwoording schuldig zijn. Reeds om deze reden kan toepassing van 1403 B. W., zooals door vele voorstanders van de fictie-leer gewenscht wordt, in dit geval nooit bevredigen. Verwerping van het schuldbeginsel in 1403 lid 3 B. W., waarvan ook voor onze quaestie veel verwacht is [1], zou dus reeds bij onrechtmatige daad van de Algemeene Vergadering niet kunnen helpen. Dán immers dient men bij logischen gedachtengang niet tot toepassing van 1403 B. W., maar van 1401 B. W. te concludeeren. Historisch staat het bovendien vast, dat voor dit geval door den wetgever niet anders dan aan „zelfhandelen" gedacht is. Het moge waar zijn, dat de wetgever toenmaals op onjuiste wijze — immers met behulp van de fictie van het handelen van den vertegenwoordigde *door* zijn vertegenwoordiger — tot dit resultaat gekomen is [2], deze denkwijze is in elk geval niet met zooveel woorden in den wettelijken tekst neergelegd. Daarom kan men het resultaat aanvaarden, zonder aan deze denkwijze gebonden te zijn.

Dat in het geval van 1691 B. W. wel degelijk aan een zelfhandelen gedacht is en dat dus toepassing van 1401 B. W. gerechtvaardigd is, kan ook blijken uit de uitdrukking „*zijn bevoegd*", in tegenstelling tot „handelen *in naam van het lichaam*" in het volgende artikel [3].

---

1) Zie hieronder blz. 141 vlg.

2) Zie Polano, t. a. p. blz. 312.

3) Duidelijker bleek dit laatste nog uit art. *a*, al. 3 van het aanv. Ontwerp: „Het zedelijk lichaam is door de handelingen van het Bestuur . . . „*aansprakelijk*".

In de woorden van 1691 B. W. lees ik dus eene praktische beslissing van den wetgever, om degenen die de hoogste autoriteit, bij de Statuten van de Vereeniging erkend, vormen, tot een zelfstandig handelen bevoegd te verklaren. Is hun daad een onrechtmatige, dan is hierop 1401 B. W. toepasselijk.

Thans het geval van 1692 B. W.

Het betreft hier een daad van den bestuurder. Blijkens de woordenkeuze van 1692 en 1693 B. W., overeenstemmend met die van 1829 B. W., denkt de wet hier aan „lastgeving", respectievelijk aan de opvatting, dat het Bestuur „vertegenwoordiger" is van het lichaam. Duidelijk heet het hier, dat *de bestuurder* degeen is, die handelt en hij doet dit „in naam van het lichaam", „om hetzelve te verbinden". Bij onrechtmatige daad van den bestuurder dient dus 1403 B. W. te worden toegepast [1]).

Intusschen kan nu niet met zekerheid gezegd worden, wie volgens onze wet dan als lastgever, als werkgever, in 't algemeen als medecontrahent is te beschouwen. Is het de denkbeeldige eenheid? Zijn het de menschen, die tezamen de hoogste autoriteit in de Vereeniging vormen? In beide gevallen is er volgens de auteurs eene moeilijkheid: in het 1e geval deze: dat de denkbeeldige persoon geen wil kan uiten, dus geen overeenkomst kan sluiten; in het 2e geval deze: ging men de Algemeene Vergadering als lastgeefster beschouwen, dan zou dit

---

[1]) Zoodoende stelt men zich op een rationeel standpunt als verklaring voor de vertegenwoordiging. Ik wees er reeds op, dat de wetgever in '38 meer dacht aan de verklaring van het gefingeerd handelen van den vertegenwoordigde *door* zijn vertegenwoordiger. Bij die opvatting behoorde in dit geval 1401 B. W. te worden toegepast.

De opvatting van den wetgever wordt nog gehuldigd door ARNTZENIUS (Themis dl. 56, blz. 58 vlg.): „Er is in deze gevallen een algeheele plaatsvervanging. „De wil van den vertegenwoordiger *is* wil van den vertegenwoordigde. In geen „anderen zin een fictie, dan wanneer men Rechtspersonen personae fictae noemt". Inderdaad beide opvattingen in gelijke mate een fictie en m. i. reeds alleen daarom beide even verwerpelijk!

getuigen van eene identificatie van de Vereeniging met hare toevallige leden op zeker moment. *Wettelijke* vertegenwoordiging zou de deus ex machina zijn. Voor onze wet ligt m. i. de beslissing in 1691 B. W. Zooals reeds opgemerkt, regelt de wet hier „het handelen" van de hoogste autoriteit in de Vereeniging. Onder „handelen" is toch ook begrepen het verleenen van volmacht door overeenkomst of éénzijdige daad aan hen, die voor de meer dagelijksche bemoeiingen van het Vereenigingsleven hebben te zorgen. Zij, de leden, die tezamen de Alg. Verg. vormen en enkelen uit hun midden met representatiemacht bekleeden zijn de lastgevers, respectievelijk werkgevers. Het is niet juist om te zeggen, dat deze voorstelling alleen houdbaar is, indien men de Vereeniging geheel in de haar op zeker moment samenstellende leden doet opgaan. Want in het midden gelaten, of deze voorstelling inderdaad zulk eene zondiging tegen het Vereenigingsrecht zou zijn, voor onze positieve wet zal men waarschijnlijk *wel* aan de voorstelling van afzonderlijke eenheid hebben te denken. Dat blijkt uit de uitdrukking van 1691 B. W.: „Alle zedelijke lichamen zijn *evenals particuliere personen* bevoegd". Evenzeer uit art. *a*, al. 1 van het aanv. Ontwerp: „dit Bestuur „vertegenwoordigt het zedelijk lichaam *als persoon* beschouwd". Deze voorstelling van onze wet van de Vereeniging als éénheid boven de leden, blijft behouden, ook als men den bestuurder als lasthebber van *de leden* beschouwt. Immers dan strekt de lastgeving om „*het lichaam* te vertegenwoordigen", „in naam „van *het lichaam* te handelen". Tot het geven van deze vertegenwoordigingsfunctie van „het lichaam", zijn *zij*, gezamenlijke leden, bevoegd, omdat, waar sprake is van „*handelen* van het lichaam", dit toch steeds op hen terug valt. Ook de orgaan-leer, die in een daad van den bestuurder een Vereenigingsdaad ziet, kan er toch niet aan ontkomen, als achterliggende verhouding van den bestuurder aan lastgeving of Arbeidscontract te denken. In het reeds meer geciteerde art. *a* van het aanv. Ontwerp

luidde het „door een daartoe volgens de instellingen of regle„menten *aangesteld* Bestuur". Door wien de Ontwerper zich deze aanstelling dacht, stond er echter niet bij. Wel heette het ook hier vertegenwoordiging van „*het lichaam*".

Ook bij de Naamlooze Vennootschap wordt naar geldend en toekomstig recht de bestuurder als vertegenwoordiger krachtens lastgeving beschouwd. Wel spreekt art. 44 W. v. K. van „daartoe door *de Vennootschap* aangestelde bestuurders", art. 48 van het aanhangig Ontwerp van „de bestuurder eener N. V. is *haar* lasthebber", „arbeider in *haren* dienst", „overeenkomst tusschen *Vennootschap* en bestuurder", art. 48*b* lid 3 van „lasthebbers der *N. V.*", enz. Echter wordt in het voorgestelde art. 48*c* duidelijk gezegd: „De benoeming van bestuurders ge„schiedt voor de eerste maal bij de akte van oprichting en „later door de Algemeene Vergadering van aandeelhouders": duidelijker nog blijkt de ondergeschiktheid aan de *Algemeene Vergadering* uit art. 48*d*: „Ieder bestuurder kan door *de Alge„meene Vergadering* van aandeelhouders worden geschorst of „ontslagen". En zeer uitdrukkelijk in de toelichting ad art. 49*d* [1]): „Lasthebber zijnde, is de bestuurder aan de bepalingen „van het Burgerlijk Wetboek omtrent lastgeving onderworpen".

Als vaststaande meen ik dus te mogen stellen, dat onze wet als regel den bestuurder als lastgever van de leden beschouwt.

Neemt men op dezen grond bij gepleegde onrechtmatige daad hier eene toepassing van 1403 B. W. aan, dan is er nog de vraag, op welke alinea van dit art. men zich heeft te beroepen. Kent men met Diephuis aan de 1e alinea van dit art. geen zelfstandige beteekenis toe, dan zou slechts overblijven een beroep op de 3e alinea, welke echter alleen zou kunnen helpen, als degene, die voor de Vereeniging handelt, werkelijk in *ondergeschikte* verhouding staat, wat men van een bestuurder, met

---

1) Blz. 89.

de dagelijksche vertegenwoordigingsmacht bekleed, zelfs al wordt hij bezoldigd, toch niet kan zeggen. Voor het geval van bestuurders zou men zich m. i. kunnen baseeren op 1403 al. 1, waar gezegd wordt: „dat men ook verantwoordelijk is voor de „schade, veroorzaakt door de daad van personen, voor welke „men aansprakelijk is, enz." LAND [1]) wil hier denken aan het geval van zedelijke aansprakelijkheid, omdat het een tautologie zou zijn, als de wet de verantwoordelijkheid creëerde voor de daad van personen, voor wie men *rechtens* reeds aansprakelijk is. In deze redeneering wordt voorbij gezien, dat de wet het hier speciaal heeft over de aansprakelijkheid voor *onrechtmatige* daden. Deze bepaling is dan ook niet overbodig, omdat, wanneer elders in de wet aansprakelijkheid van den een voor een daad van den ander wordt vastgesteld, deze aansprakelijkheid zich nog niet als vanzelfsprekend tot onrechtmatige daden behoeft uit te strekken. Zoo stelt 1844 B. W. de aansprakelijkheid tegenover derden vast van den lastgever voor alle daden van den lasthebber. Hier wordt echter alleen gedacht aan rechtshandelingen, en, zooals ik boven reeds zeide, kan in den titel „lastgeving" de oplossing dus niet gezocht worden, wanneer het gold een door den lasthebber gepleegde onrechtmatige daad. Is er door een lasthebber een onrechtmatige daad gepleegd, waarvoor men verhaal wil zoeken op den lastgever, zoo zal 1403 lid 1 hiervoor de vereischte wettelijke steun kunnen geven. Uitvoerig is door Prof. SCHOLTEN in zijn proefschrift [2]) de onhoudbaarheid aangetoond van de leer, die in 1403 lid 1 B. W. eene overbodige wetsbepaling wil zien. Meer in het bijzonder wordt t. a. v. de aansprakelijkheid voor *zaken* het zelfstandig bestaan van deze alinea gerechtvaardigd, op grond, dat men hier te doen heeft met een geval van aansprakelijkheid buiten

---

[1]) Verklaring van het B. W. IV 2e ed., blz. 320.

[2]) T. a. p. blz. 48 vlg.; zie ook BRUINS t. a. p. blz. 86.

schuld. De hooggeleerde schrijver stelt echter voorop, dat „aansprakelijkheid *buiten* schuld" voor zaken nog niet praejudicïeert tot dezelfde conclusie t. a. v. de in bedoelde eerste alinea vermelde personen [1]). Voor aansprakelijkheid voor *personen* zou dus ook het schuld-beginsel hier kunnen gelden. Op deze vraag ga ik intusschen thans niet verder in. Later zal wel in ander verband het practisch belang blijken van de quaestie of rechtsgrond voor aansprakelijkheid van de Vereeniging voor een daad van den bestuurder dient te zijn schuld- of risico-beginsel.

Voorloopig hechtte ik er slechts aan, vast te stellen, dat ook t. a. v. de in het 1e lid vermelde *personen* het belang van deze alinea als wetsbepaling met zelfstandige beteekenis kan worden verdedigd en dat de overweging, welke hiertoe leidde, nog niet dezelfde behoeft te zijn als die, welke aanleiding gaf aan deze alinea t. a. v. de aansprakelijkheid voor *zaken* een geheel eigen beteekenis te geven [2]). Deze quaestie zal, althans inzooverre het betreft aansprakelijkheid van de Vereeniging voor onrechtmatige daad harer bestuurders, wel spoedig haar practisch belang verloren hebben. Wordt het ontwerp tot wijziging van het B. W. „omtrent de verbintenis uit onrecht- „matige daad", ingediend bij Kon. Boodschap van 11 Jan. 1911, tot wet verheven, dan zal door opneming van de 2e alinea van het nieuw voorgestelde art. 1403 uitdrukkelijk de gelijkstelling verkregen zijn van aansprakelijkheid van den lastgever voor een onrechtmatige daad van den lasthebber met de aansprakelijkheid van den meester voor de daden van zijn knecht. En aangezien, zooals reeds opgemerkt, onze wet den bestuurder als *lasthebber* beschouwt, is door *deze* wetsbepaling m. i. tevens

---

[1]) „Alleen wanneer men in dit voorschrift, *althans wat de aansprakelijkheid „voor zaken betreft* een vaststelling van een verantwoordelijkheid ook buiten schuld „ziet, is het niet overbodig".

[2]) Op gelijke wijze als voor bestuurders heeft men te oordeelen t. a. v. andere vertegenwoordigers met zelfstandige functie bekleed.

de aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden van den bestuurder erkend. Het is te wenschen, dat dit, hetzij bij de discussies in de Staten-Generaal, hetzij door eene kleine toevoeging aan het voorgestelde artikel, nog eens uitdrukkelijk wordt gezegd. De ontwerper geeft er in de M. v. T. rekenschap van, dat de aansprakelijkheid van de *publiekrechtelijke* corporatie geheel ongeregeld is gelaten. Over de *privaatrechtelijke* corporatie wordt echter zelfs deze mededeeling gemist. Nu de ontwerper uitdrukkelijk rekenschap geeft van het stilzwijgen van het Ontwerp over de publiekrechtelijke corporatie louter op *publiekrechtelijke* gronden en dus voor regeling van Vereenigingsonrecht op zichzelf het Ontwerp wel de aangewezen plaats acht, mag over de privaatrechtelijke corporatie niet worden gezwegen [1]). Naar mijn bescheiden inzicht is dit een leemte in het Ontwerp. Het is reeds gebleken, dat de rechter zich ook zonder de wettelijke basis toch wel wist te helpen en, mocht de wettelijke basis blijven ontbreken, in de toekomst ook nog wel zal kunnen helpen. Praktisch is de leemte dus niet zoo groot. Maar dat is geen reden om de aansprakelijkheid niet uitdrukkelijk te vermelden. Duidelijk zal dan tevens ook dienen te worden vermeld de toepasselijkheid van 1401 B. W. op het geval, dat gehandeld is door de hoogste autoriteit in de Vereeniging.

Geldt het een daad van ondergeschikten, dan zal art. 1403, al. 3 (resp. het voorgestelde art. 1403 al. 1) in toepassing dienen te komen.

Uit het tot dusverre betoogde blijkt nu wel voldoende, dat alleen huldiging van het risico-beginsel als rechtsgrond van aansprakelijkheid voor een onrechtmatige daad van anderen

---

[1]) Denkbaar ware ook, dat, overeenkomstig de regeling in Duitschland en Zwitserland, de aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden in den titel over de Vereenigingen werd opgenomen.

het hier gestelde probleem nog niet oplost [1]). In de eerste plaats komt men dan, zooals reeds vermeld [2]), bij daad van het hoogste orgaan niet tot bevredigend resultaat. In de tweede plaats ziet men zich dan genoodzaakt, de aansprakelijkheid bij alle Vereenigingen op gelijke wijze te regelen: bestaat er evenmin gelegenheid om bijv. te onderscheiden, of het gold de daad van iemand met zelfstandige functie bekleed, dan wel de daad van een ondergeschikte.

Voorts kan het niet de juiste methode heeten vraagstukken als „het beginsel t. a. v. de verantwoordelijkheid voor ondergeschikten", en „het wezen van de Rechtspersoon", die beide niets met elkaar te maken hebben, aldus in onderling verband te brengen. Bovendien voldoet de oplossing niet bij gevallen als „het verrichten van rechtshandelingen", „wanpraestatie", „bezit" enz., waar men zich immers toch voor de vraag van wilsuiting der Rechtspersoon gesteld vindt. Theoretische verklaring van aansprakelijkheid der Rechtspersoon wordt op deze wijze dus niet gegeven. Practisch voor alle gevallen bevredigend kan de oplossing zoodoende evenmin zijn. Voorzooverre het de mogelijkheid van aansprakelijkheid van de Rechtspersoon betreft, had de Ontwerper van de nieuwe artt. 1401 vlg., zij het ook onbewust, dus wel gelijk, toen hij de vraag naar den rechtsgrond van art. 1403 practisch zonder beteekenis achtte. [3])

Onjuist is de meening van Bruins [4]), dat de Duitsche wetgever in § 31 B. G. B. met voordacht, omdat het een Rechtspersoon

[1]) Dat dit *wel* het geval is wordt geleerd in de dissertaties van mrs. v. Lennep (Amsterdam 1895) blz. 15 en 124, Scholten (Amsterdam 1899) blz. 17 en Bruins (Leiden 1906) blz. 26 vlg.

[2]) Hierboven blz. 134.

[3]) M. v. T. ad art. 1403 nieuw.

Dat intusschen bij de uitwerking van deze aansprakelijkheid de vraag naar dezen rechtsgrond wel degelijk van belang is, zal later blijken.

[4]) T. a. p. blz. 29; Zie ook hierboven blz. 44.

gold, de schuldgedachte heeft laten varen. Immers volgens alle auteurs valt aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor *knechts* onder § 831 B. G. B., waar de schuldgedachte wel gehuldigd is. Wel had schrijver zich voor de door hem verdedigde meening kunnen beroepen op Engeland en Frankrijk. Voor Engeland leert Pollock: „And as this liability is not founded on any personal „default in the principal, it equally holds when the principal is „a corporation." [1]) Maar het bleek reeds vroeger, dat men in Engeland de fictie-leer huldigt, de aansprakelijkheid wel practisch aanneemt, maar niet verklaart. [2]) In Frankrijk huldigt men in 1384 C. c. gewoonlijk de schuldgedachte, maar voor geval het een Rechtspersoon betreft, volgt men de risico-leer, juist om te ontgaan de inconsequentie van vroegere schrijvers als b.v. Laurent, om èn bij fictie-leer èn bij schuldbeginsel toch aansprakelijkheid te erkennen. Men leze echter de kritiek van Saleilles [3]) en Michoud [4]) op dit volgen der risico-leer „pour besoin de la cause", dan zal blijken, hoe weinig stelsel ook daar in deze methode der rechtspraak wordt gezien.

§ 3. Hoe strafrechtelijke aansprakelijkheid van de Rechtspersoon zich denken laat.

Ook voor strafrechtelijke aansprakelijkheid van de Rechtspersoon kan de gevonden theoretische constructie tot basis strekken. Immers een principiëele grens tusschen civielrechtelijk onrecht, inzooverre dit op „schuld" berust, en strafrechtelijk onrecht is er eigenlijk niet [5]). Erkent men de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden

---

[1]) Law of Torts, blz. 299/300.

[2]) Hierboven blz. 49 vlg.

[3]) T. a. p. blz. 322 vlg.

[4]) T. a. p. II blz. 219 vlg.

[5]) Vgl. o. m. Simons, Themis 1902.

tengevolge van schuld, dan is daarmede tevens als vanzelf de mogelijkheid harer strafrechtelijke aansprakelijkheid erkend.

Wel heeft v. BAR, één van de jongste auteurs over dit vraagstuk, elke toepasselijkheid van civielrechtelijke conclusies op strafrechtelijk terrein ontkend. „Aus der zivilrechtlichen Haf-„tung Juristischer Personen für Handlungen ihrer Organe ist „also ein Schlusz auf eine strafrechtliche Verantwortlichkeit zu „ziehen durchaus unzulässig, etc." [1])

Maar dit standpunt behoeft alleen gevolgd te worden door hem, die met dezen auteur de civielrechtelijke aansprakelijkheid slechts noodgedwongen, alleen ter wille van de zekerheid van het maatschappelijk verkeer wenscht te erkennen. Alleen dàn kan men zich met de volgende redeneering vereenigen: „Das „Zivilrecht geht aber, indem es aus Gründen der Rechtssicher-„keit die Gesellschaft haften läszt, *über die reine Rechtskonse-„quenz hinaus* [2]). Das Strafrecht dagegen kann diesen Schritt, „da es sich bei ihm nicht um Bewahrung vor einem Schaden, „*sondern um strenge Gerechtigkeit* [2]) handelt, nicht mitmachen" [3]). Het kan echter moeilijk juist zijn, bij het steeds toenemend vereenigingsleven de civielrechtelijke aansprakelijkheid alleen als overschrijding van de „reine Rechtskonsequenz" te willen verklaren. En dat erkenning van civielrechtelijke aansprakelijkheid ter wille van de billijkheid geen overschrijding van de „reine Rechtskonsequenz" beteekent, zal onmiddellijk toegegeven worden door een ieder, die nog steeds de billijkheid als recht in zijn hoogste uiting pleegt te beschouwen. De geheele vergelijking tusschen civielrechtelijke en strafrechtelijke aansprakelijkheid herinnert aan het reeds lang begraven sprookje van

---

[1]) Gesetz und Schuld im Strafrecht (Berlin 1907), II blz. 143.

[2]) Cursiveering van mij.

[3]) Blz. 147.

de formeele waarheid, waarmede in het civiel recht zou kunnen worden volstaan.

v. Bar ontkent aansprakelijkheid voor onr. daden, omdat de Rechtspersoon geen besluiten kan nemen „die ausserhalb des „gesetzlichen Rahmens fallen” [1]), maar in gevallen van aansprakelijkheid zonder schuld rechtvaardigt het verkeersvertrouwen wel een uitzondering. Hierop is van toepassing, het antwoord dat ik hierboven [2]) gaf op de meening van hen, die door de risico-gedachte voor 1403 lid 3 B. W. aan te nemen, meenen, het probleem geheel opgelost te hebben. Daar bleek reeds, dat aansprakelijkheid alleen bij afwezigheid van schuld te erkennen de moeilijkheid niet oplost, maar verschuift. Maar ook bij onrechtmatige daad tengevolge van schuld wil v. Bar wel aansprakelijkheid erkennen met het betoog, dat men „auch „leicht dahingelangen (kann), die Schuld eines Organs der „Juristischen Person für solche Fälle zu fordern, ohne deshalb „eine wirkliche Deliktsfähigkeit der Juristischen Person vor„aussetzen zu müssen” [3]). Hoe eenerzijds schuld noodzakelijk is, anderzijds strafrechtelijk de „Deliktsfähigkeit” ontkend wordt, is mij niet duidelijk. Ik acht daarom geen grond aanwezig om, zooals v. Bar, strafrecht slechts in enkele gevallen „aus rein praktischen Gründen” en dan bij wijze van „anomales Recht” te erkennen [4]).

Ook is het nog niet voldoende, om met v. Lilienthal [5]) de theoretische constructie te laten voor hetgeen zij is en eenvoudig praktisch door den wetgever den knoop te laten doorhakken. Ook op strafrechtelijk gebied kan de eenige vraag zijn, of

[1]) T. a. p. blz. 145.

[2]) Zie blz. 141.

[3]) T. a. p. blz. 143.

[4]) Men zie het wetsvoorstel van v. bar, t. a. p. blz. 156.

[5]) Vergl. Darstellung des Deutschen und ausl. Strafrechts, Allgem. Theil Bd. V, blz. 97.

aansprakelijkheid van de Rechtspersoon maatschappelijk gevorderd wordt. Is dit het geval, dan dient de theorie deze strafrechtelijke aansprakelijkheid te erkennen. Het is mijne meening, dat bij het toenemend Vereenigingsleven de wetgever vrijheid dient te hebben om, wanneer hij dit wenschelijk acht, zoowel een civielrechtelijke als een strafrechtelijke sanctie op normovertreding van de zijde van een Rechtspersoon te stellen. Immers in vele gevallen zal met civielrechtelijke veroordeeling tot schadevergoeding niet bereikt kunnen worden, wat op grond van de groote ontwikkeling van het Vereenigingsleven vereischt wordt. Vooral de paedagogische elementen van de straf kunnen ook bij de georganiseerde werkzaamheid van menschen, in het belang van zeker doel, nuttige diensten bewijzen.

Aan den eisch van strafrechtelijke aansprakelijkheid kan het door mij ingenomen standpunt van het wezen van de Rechtspersoon voldoen [1].

Geldt het een daad van de hoogste autoriteit in de Vereeniging, dan is er geen bezwaar. Op grond van dezelfde redeneering als in dit geval bij onrechtmatige daad tengevolge van schuld tot toepassing van 1401 B. W. geconcludeerd is, kan dan een willekeurig artikel van de Strafwet toepassing vinden.

Een bezwaar ontstaat bij de hier verdedigde opvatting schijnbaar, wanneer het betreft de daad van een lager orgaan, in 't algemeen van een ondergeschikte. Civielrechtelijk kon 1403 lid 1 of lid 3 B. W. hier helpen; strafrechtelijk gaat dit echter niet, omdat men hier nog steeds heeft vastgehouden aan het beginsel van de identiteit van dader en bestrafte.

Voor daad van lager orgaan zal men de Vereeniging dus

[1]) Hoogstens zou men, onder vigueur van ons W. v. S., als bezwaar kunnen opwerpen dat de wetgever, het moge zijn tengevolge van een niet houdbaar gebleken voorstelling van de Rechtspersoon, *de facto* blijkens opname van art. 51 en vele andere artikelen nu eenmaal van niet-strafbaarheid als beginsel is uitgegaan.

slechts dan kunnen straffen, wanneer deze daad tevens een culpa in eligendo, in custodiendo enz. voor de Algemeene Vergadering oplevert. Wel is het natuurlijk mogelijk, dat deze culpa zóó hoogen graad bereikte, dat de leden in privé gestraft moeten worden. Maar deze zelfde mogelijkheid bestaat, wanneer men de Vereeniging straffen wil voor een *eigen* daad van de hoogste autoriteit. Ook dán is het mogelijk, dat men voor zúlk een daad verhaal op het Vereenigingsvermogen niet meer toelaatbaar acht.

De conclusie is deze: Onverschillig, of het geldt een daad van hoogere of lagere autoriteit in de Vereeniging, van strafrechtelijke veroordeeling van de Rechtspersoon kan slechts sprake zijn bij schuld en het betreft dan steeds schuld van de hoogste autoriteit in de Vereeniging. Deze schuld is, waar het geldt *eigen* daad: culpa in den gewonen zin; waar het geldt een daad van lager orgaan: culpa in eligendo, in custodiendo, enz. De bezwaren uit civielrechtelijk oogpunt tegen de schuldgedachte in 1403 B. W. ontwikkeld, hierop vooral neerkomend, dat de groote Vennootschappen van den modernen tijd hun uitgebreid personeel onmogelijk meer met zorgvuldigheid kunnen kiezen en er ook geen voldoende contrôle meer op kunnen houden [1]), klemden alleen inzooverre aan de zekerheid van het verkeer bevrediging moest worden geschonken en de schuldgedachte voor deze overweging moest wijken. De veiligheid van het verkeer is voldoende verzekerd door een civielrechtelijke actie tot schadevergoeding. Strafrechtelijk echter is het niet om zekerheid van het verkeer te doen. Hier straft men omdat de dader *schuld* heeft, de dader, d. z. menschen. „Een op de „schuldleer gebouwd Strafrecht mag zelfs niet de kans wagen „te treffen, waar geen schuld is", met deze woorden van Prof.

[1]) Vgl. de dissertatie van Prof. SCHOLTEN, blz. 46—48 en 134 vlg., die van Mr. BRUINS, blz. 64 vlg.

G. A. VAN HAMEL [1]) houdt de door mij gegeven verklaring van Strafrecht tegen de Rechtspersoon geheel en al rekening.

Omdat de leden bleven binnen hunne werkzaamheid voor het doel, bestaat verhaal op de voor dat doel bijeengebrachte goederen. Daaruit blijkt tevens dat, afgescheiden van eventueele mede-aansprakelijkheid van de daders, indien de Vereeniging gestraft wordt de menschen hier slechts op bepaalde wijze gestraft kunnen worden, nl. op de eenige wijze waarin hun samen-zijn in het belang van het doel juridisch tot uiting komt, d. i. in het speciaal vermogen, dat bestemd is voor het doel dat de strafwaardige daad deed geboren worden. Bij de orgaan-leer vloeit ditzelfde resultaat voort uit de eigenaardige persoon, die gestraft wordt, hier uit de eigenaardige wijze, waarop de verhouding tusschen menschen tot uiting komt.

Practisch komt het verschil met aansprakelijkheid volgens GIERKE's leer hierop neer, dat deze in *meerdere* gevallen strafrecht zal kunnen mogelijk achten. Dan immers *is* er bij schuld b. v. van den bestuurder steeds eo ipso schuld van de Rechtspersoon. Zeer duidelijk vindt men GIERKE's meening weergegeven bij MICHOUD [2]): „Si cet auteur a agi en tant que membre „ou organe de la collectivité, il est légitime qu'il soit frappé „en cette qualité et en cette qualité seulement. Ce n'est pas „sa volonté qui est coupable, c'est celle de l'être moral dont „il n'a été que l'organe; il serait injuste qu'il expiât en totalité, „comme individu, la faute qu'il a commise seulement comme „membre d'un tout organisé."

Naar mijn inzicht leidt schuld van den bestuurder *niet* per se tot straf tegen de Vereeniging. Het is inderdaad zeer de vraag, of GIERKE in dit opzicht niet verder is gegaan dan billijkerwijze toelaatbaar is te achten. Dit is b. v. de meening

[1]) Inleiding tot het Strafrecht, 2e ed., blz. 187.

[2]) T. a. p. II, blz. 246.

van MICHOUD [1]): „D'ordinaire, le délit ou le crime accompli par „l'organe devra être considéré comme excédant les limites de „sa fonction, *même s'il a été accompli dans l'intérêt de la per-„sonne morale.* Sans doute la volonté de la personne morale „peut, comme nous l'avons vu à propos du délit civil, se „mouvoir entre le bien et le mal, le licite et l'illicite. Mais il „sera en général conforme à la realité de considérer comme „étranger à cette volonté, comme excédant les pouvoirs de „l'organe, comme constituant de sa part un fait tout personnel „(fût-ce un fait d'excès de zèle dans l'intérêt corporatif), l'acte „tombant sous le coup de la loi pénale." Uitvoerig wordt ook door v. BAR [2]) en v. LILIENTHAL [3]) GIERKE's standpunt becritiseerd, om b.v. een N. V. te straffen, wier Directeur een woekercontract heeft afgesloten, een „Genossenschaft" wiens „Vorstand" bedrog heeft gepleegd, zonder dat van schuld van de vereeniging ook maar in 't minst blijkt. Het komt ook mij voor, dat het billijkheidsgevoel bij dergelijk standpunt in het geheel niet bevredigd ware.

Om eens een enkel voorbeeld uit onze jurisprudentie te kiezen. In het vonnis van de R'b te Amsterdam 17-3-'05, W. 8266 wordt een N. V., wier Dir. op grond van een valsch prospectus tot het nemen van aandeelen verleid had (misdrijf bedoeld bij art. 335 W. v. S.), *civielrechtelijk* tot het vergoeden van schade veroordeeld. Stel nu, dat de vergadering van Aandeelhouders met vermelde daad volkomen onbekend was, dat van haar geenerlei last tot het uitgeven van een valsch prospectus was uitgegaan, dat de Dir. ontslagen werd, wien zou dan *strafrechtelijke* veroordeeling van de Rechtspersoon bevredigd hebben? Waarom ware het billijkheidsgevoel hier niet bevredigd? Omdat hier

---

[1]) T. a. p. II, blz. 249/250.

[2]) T. a. p. blz. 145.

[3]) T. a. p. blz. 99.

verhaal zou worden uitgeoefend op het vermogen van de leden voor een daad, waaraan *zij*, gezamenlijke leden, volkomen onschuldig zijn. Hier zou dus strafrecht worden uitgeoefend, zonder dat sprake is van schuld. Meer nog, en dat is een punt, waarop reeds van oudsher de aandacht was gevestigd [1]: hier zou zijn prijs gegeven het strafrechtelijk beginsel van de identiteit van dader en betrafte. Dat is dan ook het geval in de Belastingwetten ten onzent en in Frankrijk, waar men de Rechtspersoon strafbaar stelt [2]. Men zegt wel: de R'p. handelt door haar orgaan, is dus strafbaar voor *eigen* daad. Re vera wordt een ander dan de dader gestraft.

Dat de lagere autoriteit op dezelfde wijze de belangen van zijne Vereeniging kan behartigd hebben als de hoogere autoriteit moge waar zijn, daarmede is niet gemotiveerd dat de laatste ook voor alle strafwaardige daden aansprakelijk moet zijn. Een lasthebber handelt veelal even goed voor de belangen van zijn meester als deze zelf. Gaat het daarom aan den lastgever zoo maar strafrechtelijk te veroordeelen voor de daad van den lasthebber? Wel maakt de bestuurder ook een deel uit van den lastgever („de leden"), maar in zijne hoedanigheid van bestuurder staat hij wel degelijk tegenover „*de* gezamenlijke leden", als beide bij de statuten erkende grootheden.

Overigens is voor bepaling van den schuldgraad met het vooral door v. Liszt [3], ten onzent door J. A. van Hamel [4] in het licht

[1]) Vgl. de auteurs, vermeld bij Hafter blz. 129 noot 7. Hoever deze schrijver de organ-leer drijft, blijkt wel 't beste hieruit, dat hij omgekeerd juist in *niet*-strafbaarheid van de korporatie inbreuk op het beginsel van de indentiteit ziet. Immers, zoo zegt hij, straft men dan de handelende organen, dan straft men hen behalve voor hunne „allerdings bestehende individuelle Schuld", ook nog voor de „Sonderschuld" van de Rechtspersoon!

[2]) Aldus ook Saleilles, blz. 638/639.

[3]) Lehrb. des D. Strafrechts, 9e ed. blz. 114 noot 1.

[4]) T. v. S. dl. XVII, blz. 190.

gestelde argument, dat de daad van den bestuurder een hoogere beteekenis heeft juist doordien zij voor het Vereenigingsdoel verricht is voor *strafrechtelijke* aansprakelijkheid van de Rechtspersoon, rekening te houden [1]). Zeker is dit het geval bij strafrechtelijke aansprakelijkheid van modern criminologisch standpunt. Waar aan het schuld-beginsel niet wordt vastgehouden, gelijk volgens sommigen ook bij vele overtredingen het geval is, dient in elk geval de gedachte der identiteit van dader en bestrafte te worden gehandhaafd. Of vindt men het voorbeeld van de strafrechtelijke fictie in de Nederlandsche en Fransche Belastingwetten zoo aanbevelenswaard?

Daarom geloof ik ook niet, dat van modern criminologisch standpunt, waar minder te letten is op „schuld" [2]), *elke* bestuursdaad of daad van anderen ondergeschikte straf tegen de Rechtspersoon kan rechtvaardigen. Ook dan wanneer de straf meer zal worden „noodzakelijk middel ter handhaving van de rechts-„orde" [2]) zal men immers alleen hem, die de daad gepleegd heeft, mogen straffen. Prof. VAN HAMEL geeft als voorbeeld: „Er is immers onloochenbaar een groot verschil tusschen hem „die voor eene Vereeniging, om harentwille, een ander beleedigt „en hem die eene op zichzelf staande beleediging pleegt. Even-„zeer moet men anders bezien hem, die als directeur eener „onderneming volgens opdracht der aandeelhoudersvergadering „een prospectus met onwaarheden verspreidt, en hem, die dit „als promotor op eigen gelegenheid doet" [3]). Is het bewuste feit gepleegd „volgens opdracht" der aandeelhoudersvergadering, dan ligt in deze opdracht de schuld van de hoogste autoriteit en dan kan dáárom de Vereeniging gestraft worden. Ook zal uit andere omstandigheden de schuld kunnen worden afgeleid,

[1]) Anders v. BAR t. a. p., blz. 149/150.

[2]) Prof. G. A. v. HAMEL, Inleiding 2e ed. blz. 48.

[3]) T. v. S. dl. XVII, blz. 189/190.

b. v. dat de daad geduld is, niet afgekeurd is, enz. Maar als dit niet het geval is, dan is het enkele feit, dat de dader het Vereenigingsbelang beoogde te dienen, nog geen reden tot straf tegen de Vereeniging. Als argumenten noemt de hoogleeraar: het delikt is begaan „onder invloed van de gemeenschap", „een „delikt, waarbij de gemeenschap mededader genoemd wordt", „de gemeenschap, de medebelanghebbenden", „de gemeenschap, „die mede des daders daad veroorzaakte". Met bescheidenheid moet ik hiertegen zeggen, dat het mij niet duidelijk is hoe men kan zeggen, dat de gemeenschap mede de daad veroorzaakt op grond van het feit, dat b. v. een bestuurder werkzaam is in het belang van het gemeenschappelijk doel. Gaat men op grond van het enkele feit, dat de daad gepleegd is in het belang van „de gemeenschap", deze belanghebbende straffen, dan wordt daarmede de schuldgedachte en de gedachte der identiteit van dader en bestrafte overbodig geacht. De schrijver oordeelt anders: Z. H. G. sluit zich in beginsel aan bij GIERKE, maar is van meening dat deze niet voldoende onderscheiden heeft tusschen Rechtspersoon en Gemeenschap, respectievelijk civielrecht en werkelijkheid. „Dáár op allerlei juridisch-„economische gronden de aansprakelijkheid van een *vermogen* „voor andermans handelingen, zoowel in als buiten contract, — „hier uitsluitend zoeken naar het *wezen*, dat aansprakelijk te „stellen is" [1]). Wil en schuld van dat wezen zijn nog niet voldoende afgebakend, de collectieve psychologie is ook nog een jonge wetenschap. Dat is echter geen bezwaar om, waar de praktijk het vordert, reeds toch strafrecht te erkennen: immers historisch is men ook bij het individueele Strafrecht niet blijven wachten op het schuldvereischte, dat kwam eerst later. Schrijver is er zich dus van bewust dat het schuldmoment vooralsnog niet volkomen duidelijk is.

1) Blz. 180.

Ik ontkende reeds vroeger de beteekenis van het leerstuk der collectieve psychologie voor ons vraagstuk [1]). De noodzakelijkheid om te onderscheiden tusschen Rechtspersoon en Gemeenschap, waar het gaat om Strafrecht tegen de eerstgenoemde zie ik dan ook niet in. „Gemeenschap" is nu eenmaal een geheel ander begrip dan „Rechtspersoon". Zoowel civielrechtelijk als strafrechtelijk heeft het beprip „Rechtspersoon" eenzelfde beteekenis: georganiseerde werkzaamheid van menschen ter verwezenlijking van zeker doel. En dit is „werkelijkheid" zoowel voor civiel recht als voor Strafrecht. Inhoeverre nu strafrecht tegen „gemeenschappen" mogelijk is, is een quaestie waarvoor de collectieve psychologie zeker belang heeft, maar die geheel buiten het terrein van de Rechtspersoon ligt, omdat de geheele quaestie van den invloed van het collectief bijeen-zijn er buiten ligt.

En al ware de schuld-constructie geheel duidelijk, ik zou mij bovendien niet kunnen vereenigen met de verklaring door den hooggeleerden schr. gegeven van het geval, dat niet alle leden handelen. Steeds, dus ook bij een daad van bestuurders, wil hij dat terugvoeren tot een besluit van „allen" door aan te nemen, „dat de deelnemers, die tegen het besluit stemden of „het er niet mede eens waren, zich er tenslotte bij hebben „neergelegd door niet uit te treden [2])." Hoever dit wel gaat kan hieruit blijken, dat schr. ook bevoegdheid van den dader *niet* tot eisch stelt voor strafrechtelijke aansprakelijkheid van de Rechtspersoon. Het komt mij voor, dat er in vele gevallen geen grond bestaat uit niet-bedanken voor het lidmaatschap af te leiden dat men zich bij de daad van elk lager orgaan heeft neergelegd.

Van *modern criminologisch standpunt* is daarom m. i. Straf-

[1]) Zie hierboven, blz. 73.

[2]) T. a. p., blz. 180; zie hieronder blz. 158.

recht tegen de Rechtspersoon in de eerste plaats mogelijk bij daad van de hoogste autoriteit in de Vereeniging, onverschillig of dit wel of niet is een daad tengevolge van schuld. Om voor daad van lager orgaan de Vereeniging te kunnen straffen, zal echter zekere deelneming van de zijde van de hoogste autoriteit moeten vaststaan. Dit kan bijv. zijn: de Bestuurder is in functie gelaten, de Algemeene Vergadering had moeten begrijpen, dat een Vereeniging in zulke tijden door een energiek bestuurder moet worden beheerd. Het lijkt mij te ver gaand, uit het enkele daderschap van een bestuurder tot straf tegen de Vereeniging te willen concludeeren. Er zij op gewezen, dat juist van modern criminologisch standpunt, eene richting, die ook voor schrijver dezes veel aantrekkelijks biedt, bestraffing van de Rechtspersoon, opgevat alleen in den hier verdedigden zin, volle bevrediging geeft. Dán immers wil men vooral *de individualiteit* van den dader naar voren brengen. Hoe is dit beter begrijpelijk, dan nu vastgehouden wordt aan de idee, dat alleen *menschen* gestraft worden?

Voorts is bij het hier verdedigde standpunt duidelijk, waarom er geenerlei reden is om met JELLINEK [1]), KOHLER [2]) e. a. Strafrecht te beperken tot gevallen van „polizeiliche Ungehorsam". JELLINEK geeft zijn bezwaar tegen ruimere erkenning van Strafrecht alsvolgt: „Wissen, überlegen, fühlen, wünschen, „sehnen, träumen, hoffen, glauben, bleibt eigenster Besitz des „Individuums.". HAFTER kan hiertegen zijn standpunt moeilijk anders dan met een soort fictie volhouden: „ . . . . . aber das „Resultat ist, dasz man auszerdem von einem Wissen, einer „Überlegung des Verbandes *sprechen kann*" [3]). En tegen KOHLER's

[1]) System der subj. Öffentl. Rechten, 2e ed. blz. 258 vlg. JELLINEK's meening uitvoerig uiteengezet bij HAFTER, blz. 110—112.

[2]) Verschillende tijdschriftartikelen gecit. in de litt.-opgave bij HAFTER, blz. XII.

[3]) Blz. 96.

typeerende uitdrukking „(die Körperschaft) zählt nicht zu den „Wesenheiten, die lachen und weinen", antwoordt de schr., dat hij ook volstrekt niet zúlk een straf bedoeld heeft „deren direkte „Folge ein körperliches Unbehagen, ein körperliches Leiden ist"[1]). Het baart geen verwondering, dat KOHLER zich niet overtuigd toont. In het in 1908 verschenen 1e deel van zijn Lehrbuch des Bürgerl. Rechts schrijft hij: „Das Richtige bleibt „es immer, dasz, wenn die Juristische Personen sich vergehen „können, doch von einer kriminellen Bestrafung nicht die Rede „sein kann, weil die Strafe ein Leiden ist und ihnen die „Leidensfähigkeit fehlt. Was HAFTER (pg. 126) dagegen aus„führt, bricht von selber zusammen; denn er beachtet hierbei „in keiner Weise den Begriff der Strafe im kriminalistischen „Sinn[2])."

Wil men het tot erkenning van werkelijk Strafrecht brengen en aan de straf hare normale strekking toekennen, dan zal men m. i. de beschouwing van de Rechtspersoon als zelfstandige persoon moeten laten varen en slechts denken aan eene bestraffing van menschen. Prof. VAN HAMEL is reeds een eind in deze richting gegaan door erop te wijzen, dat men bij een gemeenschap alleen van „besluiten" mag spreken, want dat de handelingen uitsluitend door individuen verricht worden. De oplossing blijft m. i. echter halverwege, zoo men niet tevens t. a. v. de wilsuiting uitsluitend denkt aan menschen.

Dat de meer moderne vorm van de orgaan-leer niet bij machte is tot strafrecht tegen de Rechtspersoon te concludeeren, blijkt voldoende uit het betoog van SALEILLES[3]). „Ainsi admet„trais-je difficilement que l'on puisse faire bénéficier la personne „morale d'une mesure éducative, ou encore par exemple, du

---

[1]) T. a. p. blz. 126.

[2]) T. a. p. blz. 330.

[3]) T. a. p. blz. 640 vlg.

„sursis à la peine . . . . . Mais lorsqu'il s'agit des conséquences „purement pécuniaires du délit, je ne vois pas pourquoi *au* „*point de vue de l'équité* [1]), celui qui devrait profiter du délit „n'en subirait pas la sanction; et ici celui qui devrait profiter „du délit, ce n'est pas l'agent qui l'a commis, c'était la collectivité pour laquelle il le commettait." Zelf wijst schr. erop dat zijn resultaat tot bezwaren heeft: „la personnalité des peines „et la règle d'après laquelle tout délit suppose une faute". Maar dat bezwaar is z. i. gering, wanneer men bedenkt, dat veroordeeling tot boete toch maar hoofdzakelijk beoogt „réparation sociale" [2]).

Van strafrecht in den eigenlijken zin blijft er dan intusschen weinig over!

Van den anderen kant is het betoog van HAFTER, culmineerend in deze woorden: „Die Strafe soll den Verband als solchen „treffen und nicht die einzelnen Glieder" [3]), voor een gewoon menschenverstand niet te begrijpen. Ik kan dit betoog niet beter bestrijden dan met woorden van v. LILIENTHAL: „. . . . „bedeutet ja die Bestrafung der Gesellschaft auch nichts als „eine Bestrafung der einzelnen Mitglieder." En verder: „Jede „Geldstrafe trifft auch das einzelne Mitglied, denn die Verrin„gerung des Vermögens der Verbandspersonen ist auch eine „Verringerung des Vermögens der Einzelpersonen, aus denen „sie besteht." En het geldt niet slechts voor vermogensstraffen: „Ehrenstrafen werden von den Angehörigen einer Korporation „sehr häufig als Minderung der eigenen Ehre empfunden, ge„rade wie umgekehrt Ehrenbezeugungen für die Korporation „von dem Einzelnen als Ehrung empfunden werden" [4]).

---

[1]) Cursiveering van mij.

[2]) T. a. p. blz. 641.

[3]) T. a. p. blz. 131.

[4]) Vergl. Darstellung, Allg. Th. Bd. V. blz. 99.

Al zijn deze woorden mij sympathiek, toch vereenig ik mij niet met v. LILIENTHAL's standpunt van Strafrecht tegen de Rechtspersoon. Strafrecht acht hij slechts mogelijk in lichtere gevallen „in einzelnen Fällen von sachlich geringer Bedeutung" [1]. Als argument daarvoor geeft hij, dat het bij zwaar delikt nimmer een „Strafausschliessungsgrund" kan zijn „wenn man be-„wuszt eine strafbare Handlung begeht, indem man einen fremden „Willen freiwillig ausführt". Bedoeld als kritiek op de phraseologie van de orgaanleer, welke den wil van den bestuurder geheel in dien van de Vereeniging wil doen opgaan, leveren deze woorden tenslotte meer een pleidooi vóór bestraffing van den bestuurder, dan wel een bezwaar tegen bestraffing van de Vereeniging. Mede-aansprakelijkheid van den bestuurder zal later besproken worden. Aansprakelijkheid van de Vereeniging is volstrekt niet uitgesloten in zulk een geval, zeker niet bij modern criminologisch standpunt. Welke voorstelling de schrijver heeft van de Rechtspersoon, verneemt men niet. Wel becritiseert hij de conclusies van de orgaanleer. Wellicht ligt in dit gemis van theoretisch uitgangspunt de oorzaak van zijne beperkte erkenning van strafrecht tegen de Rechtspersoon. De kritiek op de orgaanleer om bij een door den Dir. van een N. V. afgesloten woekercontract steeds en per se de N. V. „die daran „doch vollständig unschuldig ist" te willen straffen, acht ik juist. Maar is de Vereeniging, die zulk een Directeur handhaaft dan per se straffeloos? En t. a. v. een zelfstandige daad van de hoogste autoriteit in de Vereeniging, wordt door v. LILIENTHAL nu wel gezegd, dat dit praktisch weinig voorkomt, omdat meestentijds de bestuurder handelt. Maar is het door Prof. SIMONS [2]) gestelde voorbeeld van de Algemeene Ver-

---

[1]) T. a. p. blz. 101.

[2]) Rechtsgel. Mag. 1899, blz. 484.

gadering eener Vereeniging, die besluit tot de uitgave van een opruiend geschrift dan waarlijk zoo denkbeeldig? Juist bij de zwaardere gevallen, waar schr. slechts individueele aansprakelijkheid mogelijk acht, zal Strafrecht tegen de Vereeniging noodig zijn, omdat men dan b.v. uit niet onmiddellijk gegeven ontslag aan den dader, eerder schuld van de hoogste autoriteit kan afleiden, dan bij lichtere delikten. Hier ook mogelijk strafrechtelijk verhaal te ontkennen, ware mijns inziens de bij uitstek praktische resultaten der orgaan-leer onnoodig verwerpen.

Een klassiek bezwaar tegen Strafrecht bij Rechtspersonen, dagteekenend reeds van INNOCENTIUS, is, dat men zoodoende ook eo ipso de onschuldige leden zou treffen. Immers, zoo zegt men, is het een daad van den bestuurder, waarvoor verhaal op de Vereenigingskas wordt toegestaan, dan treft de straf dus feitelijk ook de overige geheel onschuldige leden. Hetzelfde geldt bij een daad van de Algemeene Vergadering t. a. v. de afwezige leden. Bij de orgaan-leer is dit dan uitsluitend consequentie van het reeds vermelde feit, dat bij schuld van een orgaan *steeds* schuld van de Vereeniging aanwezig is. Aan dit bezwaar wil GIERKE [1]) dan ontkomen door te zeggen, dat hier toch een geheel andere „persoon" dan de leden gestraft wordt, zoodat van „het-ook-treffen-van-onschuldigen" geen sprake is. Voor afdoende weerlegging van dit argument zij verwezen naar v. BAR [2]); voldoende zij het hier te vermelden dat zelfs HAFTER, die, naar boven bleek, de meening verdedigt dat bestraffing „den Verband als solchen und nicht die einzelnen „Glieder treffen soll", niettemin het bezwaar juist achtte. Hij komt nu met de oplossing [3]), de onschuldige leden van Staats-

---

[1]) Gen. theorie, blz. 775.

[2]) T. a. p. blz. 147 vlg.

[3]) T. a. p. blz. 138; zie bij dezen schr. blz. 132 vlg. nadere historische toelichting van deze quaestie.

wege schadeloos te stellen. Zeker geen gemakkelijke taak voor een rechter, die eventueel in zulk een schadeprocedure zou moeten oordeelen! Bovendien is het bezwaar van v. BAR hiertegen evenzeer juist, dat van de straf weinig zou overblijven bij Vereenigingen met een groot getal leden maar een klein getal daders. GIERKE's redeneering past bovendien niet voor den modernen vorm van de orgaan-leer, waarin men van zoo groote scheiding tusschen Vereeniging en leden immers niet wil weten.

Volgens het hier verdedigde standpunt is het bezwaar niet klemmend. Er is in het belang van het Vereenigingsdoel gewerkt op Statutaire wijze, daarmede is verhaal op het Vereenigingsvermogen gerechtvaardigd. Nu worden de Statuten juist o. m. gemaakt, om mogelijk te maken: het nemen van besluiten door slechts enkelen. Door lid te worden stemt een lid in deze werkwijze toe, geeft hij dus te kennen, de volle risico van zijn lidmaatschap te willen dragen; door lid te blijven ook na het plegen van een afkeurenswaardige daad toont hij, eene paedogogische correctie te verdienen [1]). Stel dus het geval van de Algemeene Vergadering, die besluit tot de uitgave van een opruiend geschrift: een lid, dat niet door bedanking voor het lidmaatschap zijn afkeuring over het genomen besluit manifesteert, geeft dan daarmede zijne instemming met de daad te kennen.

De gedachte is vrij duidelijk, als de leden gewoonlijk een actief aandeel aan het vereenigingsleven nemen. Maar geldt zij b.v. ook voor een toonder-aandeelhouder in een N. V.? M. i. wel. Het

---

[1]) Deze gedachte wordt dus alléén gevolgd t. a. v. afwezige of tegenstemmende leden bij besluit van Algemeene Vergadering of voor het geval dat op bovenvermelde gronden besluit of daad van lager orgaan straf tegen de Vereeniging rechtvaardigt, dus *niet* bij *elke* daad van lager orgaan.

verschil wijst er alleen op, dat de schuldgraad variëeren kan, al naar het geldt deze of gene vereeniging.

Van het ook-treffen van onschuldigen ware wel sprake, als men alle leden in privé mede-aansprakelijk wilde stellen, volgens de gedachte van PLANIOL. Maar daaraan wordt niet gedacht.

Als verder bezwaar noemt men, dat de straf omdat zij alleen of in elk geval voornamelijk geld-straf kan zijn, voor groote vereenigingen met ruim vermogen weinig effect zou hebben [1]. Maar dat is m. i. volstrekt geen argument tegen vereenigingsstraf. Dat raakt de quaestie, dat in 't algemeen de boete een verschillende werking heeft, naarmate het geldt een rijken of een armen beklaagde. Tegen de civielrechtelijke veroordeeling van de Rechtspersoon zou men hetzelfde argument kunnen aanvoeren. Dat deze een vermogende Vereenigingskas wel degelijk kan treffen, heeft b.v. de groote strijd in Engeland van de Trade-Unions naar aanleiding van de staking bij de Taff Vale Spoorweg Mij. in 1900 bewezen.

Voorts kan tegen het kiezen van den vorm van een strafvonnis in de procedure bedoeld in art. 10 der wet '55, nu niet meer als dogmatisch bezwaar worden aangevoerd, dat Strafrecht tegen een Rechtspersoon niet mogelijk is [2].

Gebleken is nu, dat er geenerlei reden bestaat voor het constante gebruik van onzen wetgever om nimmer de Vereeniging, steeds den bestuurder strafrechtelijk aansprakelijk te stellen.

---

1) v. BAR, t. a. p. blz. 149, 151.

2) Overigens bestaat over de vraag, of het hier werkelijk een geval van Strafrecht geldt, niet slechts in onze jurisprudentie, maar ook onder de auteurs groot meeningsverschil. Vóór deze opvatting verklaren zich GIERKE (blz. 777 vlg.), HAFTER (blz. 149 vlg.), v. HAMEL (blz. 163 vlg.); vóór de meening, dat het meer is een administratieve maatregel, een „Verwaltungsrechtlicher Thatbestand", v. BAR (blz. 150), v. LILIENTHAL (blz. 99/100), v. WOELDEREN (blz. 137).

Eene bevredigende oplossing is tevens verkregen voor de vroeger besproken leemte in onze wet, dat de voogdij van een Rechtspersoon niet verloren gaat, indien de bestuurders zich schuldig maken aan een strafbaar feit, als bedoeld in 437 sub 1 en 6—8 B. W. Immers staat vast, dat een bestuurder zulk een feit heeft bedreven, dan zal men aanleiding kunnen vinden de voogdij aan de Vereeniging te ontnemen, zoo ook haar schuld is aan te toonen, omdat zij bijv. niet actief tegen den bestuurder is opgetreden [1]).

Tenslotte zij vermeld, hoewel deze quaestie buiten het terrein van dit geschrift ligt, dat de bekende vraag, of beleediging van een Rechtspersoon mogelijk is, bevestigend kan worden beantwoord. Ook hierbij leverde beschouwing van de Rechtspersoon als éénheid langen tijd veel moeilijkheid op. Zoo b.v. NOYON: „Een Vereeniging is alleen door een rechtsfictie een „persoon, maar daardoor nog niet met menschelijke eigen-„schappen toegerust. Zij kan daarom niet beleedigd zijn [2]).” Maar het is dunkt me toch wel wat onbevredigend, om een beleediger steeds vrij spel te geven, zoodra hij zijne wapens richt tegen menschen, op georganiseerde wijze werkzaam ter verwezenlijking van zeker doel. Stel een N. V. wordt ervan beschuldigd, het aandeelenkapitaal volteekend te hebben gekregen door van harentwege een valsch prospectus de wereld in te zenden. Het zijn m. i. de gezamenlijke aandeelhouders, die in zulk een geval beleedigd worden. Indertijd bij de totstandkoming van art. 261 W. v. S. werd de vraag ontkennend beantwoord [3]). En op dien grond, door art. 261 S. toe te passen

---

[1]) Vgl. ASSER—SCHOLTEN, Burgerl. recht I, blz. 534. Zie t. a. p. blz. 485 voor de voordeelen om de Rechtspersoon, *niet* den bestuurder als voogd te beschouwen.

[2]) Het Wetb. v. Strafr. III 2e druk, blz. 12 noot 1.

[3]) Zie v. WOELDEREN, De priv.-r. zedelijke lichamen, blz. 138—142.

op 1408 B. W., ontzegde de Rechtbank Amsterdam (30-10-'03, W. 8082) eene Vereeniging haren eisch tot schadevergoeding. In Duitschland wordt het ook ontkend door het R. G. in Strafsachen, arg^{o}.: De eer is een attribuut van de menschelijke persoonlijkheid [1]). Daarentegen is in Engeland deze vraag steeds bevestigend beantwoord [2]).

---

[1]) Dernburg, Das Bürg. R. I, blz. 170 noot 5. Zie voor andere meening v. Liszt, t. a. p. blz. 354; evenzoo een Belgisch vonnis van 5-2-1908, in uittreksel vermeld in de Revue trim. 1910, blz. 467, nr. 85.

[2]) Zie Pollock, Law of Contracts, blz. 120.

HOOFDSTUK IX.

WANNEER IS DE RECHTSPERSOON AANSPRAKELIJK, WANNEER DE DADER INDIVIDUEEL?

§ 1. Opvatting van Kanonisten en Glossatoren. Standpunt van GIERKE.

Door Kanonisten en Glossatoren werd aansprakelijkheid van de Rechtspersoon steeds erkend. Hiervoor was intusschen *niet* strikt vereischt, dat de dader bij het plegen van de daad gebleven was binnen de grenzen van het in de Statuten omschreven doel. Veelal volgde men de meening van BARTOLUS, die onderscheidde tusschen z.g. „proprie et improprie delinquere". Er werd reeds vroeger op gewezen, dat vooral BARTOLUS' theorie van den gefingeerden Vereenigingswil langen tijd veel invloed oefende. „Proprie delinquere", d. w. z. het begaan van onrechtmatige daden in den eigenlijken zin, acht hij mogelijk bij omissiedelikten en bij dié delikten, die binnen de grenzen van het Vereenigingsdoel liggen. Voorbeelden: onrechtmatige Statuten, ongeoorloofde belastingen, een onjuist vonnis, enz. Hier wordt dus de bevoegdheid van den dader als regel verondersteld [1]). „Improprie delinquere", dus in *on*eigenlijken zin, komt voor bij *alle* andere commissiedelikten, als b.v. moord, geweld enz., in

---

[1]) Zie uitvoerig MESTRE t. a. p. blz. 94, HAFTER t. a. p. blz. 106.

het algemeen „ceux qui ne se rapportent pas au cercle d'action „de l'universitas" (MESTRE).

Practisch komt het verschil tusschen eigenlijk en oneigenlijk delikt hierop neer: bij de eigenlijke delikten is alléén de universitas dader, terwijl de individueele daders als medeplichtigen strafbaar kunnen zijn; bij de oneigenlijke delikten echter acht hij in beginsel alleen de physieke daders strafbaar, hier zal de universitas alleen dán aansprakelijk kunnen zijn, wanneer zij de daders aangezet heeft tot de daad of deze daad heeft goedgekeurd „universitas punietur tamquam fieri faciens vel tam„quam ratum habens suo nomine" (l. 16, § 10 D. 48, 49). Het eenige contact, dat er in dit laatste geval bestaat tusschen daad en Vereeniging, is: dat hare leden de daad gepleegd hebben en dat zij de daad gebillijkt heeft. Overigens kan de daad geheel buiten het terrein der Vereeniging liggen.

Dat buiten het doel van de Vereeniging Vereenigingsdelikten mogelijk zijn, is ook de meening van BASSIANUS, die tot eenigen eisch stelt, dat gehandeld is *in naam* van het lichaam en dat de formaliteiten alle zijn nageleefd [1]). Aan het laatste vereischte hield men in de Middeneeuwen, in navolging van BASSIANUS, steeds streng vast. Zoo werd dezen schrijver eens het volgende geval voorgelegd: De aartsbisschop van Ravenna bezat een groot woud, waar het den inwoners van de Gemeente verboden was, hout te kappen. Een inwoner trotseerde dit verbod, hij werd deswege door de omgeving van den bisschop gedood. De andere inwoners richtten daarop uit wraak groote schade in het bosch van den geestelijke aan. De vraag was nu: Moet de Gemeente „ut universitas" of moeten de inwoners „ut singuli" gestraft worden? Het antwoordt luidt: Hebben de leden van de universitas gehandeld „ad sonum campanae", zijn zij, onder trompetgeschal en het luiden van klokken, met het Bestuur

[1]) Zie MESTRE, blz. 95.

aan het hoofd, onder inachtneming van alle formaliteiten bijeen gekomen, dan is de Gemeente strafbaar. Anders de inwoners [1]).

Overigens was het in de Middeneeuwen voldoende, als de corporatie tot de daad heeft last gegeven of deze heeft goedgekeurd. De enkele auteurs, die in lateren tijd de aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor onrechtmatige daden nog erkennen, stellen daarentegen *wel* tot uitdrukkelijken eisch, dat gehandeld is binnen het doel van de Vereeniging. Zoo b.v. vooral SINTENIS in zijn „De delictis et poenis universitatum" (1825), wiens meening ik reeds vroeger in ander verband vermeldde [2]).

Daarna is GIERKE degene, die meer in bijzonderheden de grenzen aangeeft, waarbinnen de „Deliktsfähigkeit" erkend kan worden. Noodig is volgens hem steeds, dat het orgaan gebleven is op het terrein van het Vereenigingsdoel. „Ein Körperschafts- „delikt im Rechtssinn liegt also stets nur insoweit vor, als eine „unerlaubte Handlung an sich in die der fraglichen Verbands- „einheit vom Recht gesetzte Lebenssphäre hineinfällt" [3]). Iets verder: „Was daher jenseits der Grenzen des Körperschaftlichen „Lebensgebietes mit körperschaftlichen Mitteln, in körperschaft- „lichen Formen rechtswidrig geschieht, gilt im Rechtssinne „*lediglich* als schuldhaftes Handeln der betheiligten Individuen".

De dader moet dus gebleven zijn binnen de competentiesfeer van zijne Vereeniging. Hoever deze reikt wordt mede bepaald door den indruk bij derden: „und soweit mindestens gegen „gutgläubige Dritte jede Körperschaft, die sich mit bestimmten „Organen in den Verkehr begiebt, eine *den Verkehrsanschauungen „entsprechende* Kompetenz ihrer Organe als vorhanden gelten

---

1) Zie MESTRE, blz. 55 en 254.

2) Zie hierboven blz. 62.

Voor verdere auteurs uit dien tijd zie men HAFTER blz. 90, noot 7.

3) Genossenschaftstheorie, blz. 775.

„lassen musz, wird auch hiervon zugleich den Kreis der von „ihr zu vertretenden Delikte berührt [1]." Bij wijze van uitzondering kan zelfs bij *on*bevoegdheid aansprakelijkheid van de Vereeniging aangenomen worden, n.l. als de benadeelde de competentie toch niet controleeren kan „(ihm) kein Vorwurf „daraus gemacht werden kann, dasz derselbe das Vorhandensein „der Kompetenz annahm oder aber dem rechtswidrigen Eingriff „sich fügen zu müssen glaubte [2]." Maar het uitgangspunt blijft: „Niemals jedoch wird durch alle derartige Erscheinungen „den Satz umgestossen, dasz alles was ein Organ ausserhalb „seiner Zuständigkeit rechtswidrig thut, lediglich dem Individuum „zur Last fällt." Dit alles volgt trouwens reeds uit GIERKE's redeneering, dat daad van de meerderheid of van lager orgaan tot daad van de vereeniging gestempeld wordt, omdat dit reglementair toegelaten wordt. Hieruit volgt dan voor deze gevallen als vanzelf, dat de daad ook moet geweest zijn conform de statuten, d. i. dat de dader *bevoegd* was.

Gelijk aanstonds blijken zal, is GIERKE's meening, dat bevoegdheid tot voorwaarde voor aansprakelijkheid van de Vereeniging te stellen is en dat bij het vaststaan van deze bevoegdheid de Vereeniging steeds aansprakelijk is, de tegenwoordig gangbare opvatting. Ook de schrijvers stellen zich meest op dit standpunt [3].

Eene uitzondering is te maken voor HAFTER. HAFTER hecht aan het doel geen essentiëele beteekenis voor het wezen van de Rechtspersoon: „einziges Kriterium für die Umgrenzung der „Willens- und Handlungsfähigkeit der Verbände ihre *natürliche* „Beschaffenheit" [4]). Duidelijker nog aldus: „. . . . die Hand-

[1]) T. a. p. blz. 765.

[2]) T. a. p. blz. 766.

[3]) Zie b.v. MESTRE, t. a. p. blz. 225, 271. Verdere auteurs hieronder passim.

[4]) T. a. p. blz. 89.

„lungsfähigkeit einer Verbindung nur da ein Ende nimmt, wo „Eigenschaften des Menschen Voraussetzung sind" [1]; „danach „können die Organe in ihrer Organstellung nur das nicht wollen, „was ihnen lediglich in ihrer Individualsphäre möglich ist" [2]. Zijn algemeen uitgangspunt is ook, dat het doel alleen is „Enstehungs- und Existenz*grund*" [3]) voor de Rechtspersoon, meer niet.

Zoo ziet men met betrekking tot de grens der „Deliktsfähigkeit" bij dezen auteur weer een opleven van Bartolus' theorie. Zelfs gaat hij nog verder, immers Bartolus onderscheidde nog tusschen proprie en improprie delinquere, voor Hafter maakt het geenerlei verschil, of de daad al dan niet met het Vereenigingsdoel samenhing [4].

§ 2. Nederland.

Gelijk vanzelf spreekt, vindt men in onze wet, strafrechtelijk evenzeer als civielrechtelijk, maar heel weinig antwoord op deze vraag. Eenige aanwijzing is alleen te vinden in art. 1403 B. W. Daar stelt de wet, naar bekend, tot eisch, dat de daad gepleegd is *in de werkzaamheden*, waartoe de meester den dader heeft gebruikt. De bedoeling is dus, en aldus is de bepaling ook door jurisprudentie en schrijvers opgevat, dat de dader op *bevoegd* terrein moet geweest zijn. Is dit het geval, dan is de meester bijna steeds aansprakelijk gesteld, wat vooral gemakkelijk gaat, wanneer men zich op het standpunt van de risico-gedachte plaatst.

Zelfde aanwijzing in de artt. 321 en 335 W. v. K., welke, zooals vroeger vermeld, ook op onrechtmatige daden worden

---

1) T. a. p. blz. 92.
2) T. a. p. blz. 112.
3) T. a. p. blz. 48.
4) Op hetzelfde standpunt Prof. J. A. van Hamel (T. v. S. XVII, blz. 180).

toegepast, en waarbij dan eenige eisch voor aansprakelijkheid van eigenaars van het schip of van mede-reeders is, dat de daad plaats had op terrein, „dat tot het schip en de onderne- „ming betrekking heeft".

Wel heeft de wet zich partij gesteld, wanneer in een enkel geval kortweg *persoonlijke* aansprakelijkheid van den bestuurder eener Vereening voor gepleegd onrecht wordt voorgeschreven. Dit is het geval in het thans aanhangige Wets-Ontwerp op de Naamlooze Vennootschappen [1].

Allereerst worden door art. 38*c* aansprakelijk gesteld voor den inhoud van een prospectus: N. V., Bestuurders, Commissarissen, alle onderteekenaars en z.. g. promotors. De uitbreiding door dit art. bedoeld op het thans vigeerende recht — aansprakelijkheid ook voor die onjuistheden, wier doleus karakter *niet* gebleken is, [2]) — is vooral voor de privé-aansprakelijkheid van bestuurders enz. van vergaande strekking.

Art. 50*e* schrijft voor andere gevallen van schadeveroorzaking als regel *persoonlijke* aansprakelijkheid van den bestuurder voor, welke echter ophoudt, zoodra de bestuurder bewijst, dat de overtreding den derde „bij diens medewerking bekend was." De bepaling is eene uitbreiding, omdat zij niet slechts slaat op overtreding van de wet, maar ook van de akte van oprichting. In hoofdzaak in opgewekt vertrouwen zoekt de M. v. T. [3]) den rechtsgrond dezer bepaling.

Art. 50*c* opent de mogelijkheid, dat een bestuurder ook tegen een individueelen aandeelhouder aansprakelijk kan zijn.

Bij art. 51 wordt ook de bestuurder, die niet alle pogingen in het werk stelt, de overtreding, bedoeld in art. 50*e* te voorkomen, *persoonlijk* aansprakelijk gesteld.

---

[1]) Ingediend bij Kon. Boodschap van 14 Febr. 1910.

[2]) M. v. T., blz. 55.

[3]) T. a. p., blz. 92.

Art. 51*a* creëert privé-aansprakelijkheid van bestuurders voor publicatie van onware balans- en winst en verliesrekening. Blijkens de toelichting [1]) is dit eene uitbreiding, doordien, in verband met art. 336 W. v. S., thans slechts doleuse onwaarheid onder art. 1401 B. W., bij en geopvatting van dit art., kan vallen.

Art. 52*a* legt de privé-aansprakelijkheid van bestuurders tevens op de schouders van Commissarissen.

Eindelijk geeft art. 52*b* eene regeling, om ontduiking der privé-aansprakelijkheid van den bestuurder te voorkomen [2]).

Betreft art. 421 B. W. een geval van persoonlijke aansprakelijkheid van den bestuurder voor onrechtmatige daad?

Het is een betwist punt, of ook art 421 B. W. een artikel, dat bij de totstandkoming van de Kinderwetten tot veel discussie aanleiding gaf, als voorbeeld van persoonlijke aansprakelijkheid van den bestuurder voor onrechtmatige daad mag worden aangehaald. De woorden van het betreffende lid 4 geven tot deze opvatting *geen* aanleiding. Zij stellen de leden van het Bestuur persoonlijk en hoofdelijk aansprakelijk voor *„de uitoefening*" der voogdij en in de aan het slot toegelaten exculpatie wordt alleen gesproken van „behoorlijke *uitoefening* der voogdij".

Ook in de stukken bij het aanvankelijk voorgestelde artikel was niet aan onrechtmatige daad gedacht. De M. v. T. luidde: „De persoonlijke en hoofdelijke aansprakelijkheid der bestuurders „is mede overgenomen uit het Ontwerp der Staatscommissie. „Het voorschrift is trouwens geheel in overeenstemming met „het beginsel van art. 11 der Wet op het Armbestuur." [3]) Het beroep op het art. der wet op het Armbestuur wil nog niet zeggen, dat aan onrechtmatige daad gedacht is. In dat art.

---

[1]) M. v. T., blz. 93.

[2]) Cf. M. v. T., blz. 97.

[3]) DE VRIES en VAN TRICHT II, blz. 64.

wordt boete bedreigd tegen den bestuurder, die verzuimt, een lijst van het getal der door zijne Vereeniging bedeelden bij de Gemeente in te dienen. Het art. geeft dus alleen een sanctie op bepaalde administratieve verplichting, maar leert niets over aansprakelijkheid in 't algemeen bij onrechtmatige daden. Later zegt de Minister in zijn antwoord op de bemerkingen der Commissie van Voorbereiding terloops over lid 4 van art. 421 alleen: (persoonlijke en hoofdelijke aansprakelijkheid) „is noodig voor „het geval, dat op den voogd zelf — de rechtspersoon — geen „voldoende verhaal mogelijk is." Maar over onrechtmatige daad wordt niet gesproken.

In de Kamer wordt over deze quaestie echter *wel* gesproken, voornamelijk door den heer DE SAVORNIN LOHMAN. Deze meende, dat het art. wel degelijk bedoelde, ook op onrechtmatige daad te slaan. Dit achtte hij dan onjuist en onbillijk. *Onjuist*, omdat de Rechtspersoon en niet de bestuurder de voogd is, als regel dus, ook bij onrechtmatige daden, de eerstgenoemde aansprakelijk moet zijn; *onbillijk*, omdat een bestuurder van dergelijke Vereeniging, niet bij elk verzuim de risico van *persoonlijke* aansprakelijkheid moet loopen [1]). Wel wilde Mr. LOHMAN den bestuurder, zoo zijn daad onder 1401 viel,

---

[1]) Zie DE VRIES en VAN TRICHT II, blz. 73 vlg.

't Meest duidelijk blijkt JHR. LOHMAN's meening in de toelichting op het door hem voorgestelde amendement, t. a. p., blz. 79 noot 2. Dat de spreker vooral dáárom de regeling onbillijk vond, omdat hij, terecht of ten onrechte, verschil meende te zien tusschen de in 421 lid 3 gebezigde uitdrukking „aansprakelijk voor „alle handelingen of verzuimen bij het uitoefenen der voogdij" en die in 443 B. W. (gewone voogd) „verantwoordelijk voor slecht beheer" en omdat hij tevens meende, dat de bestuurder in privé niet slechts voor eigen daden maar ook voor die van ondergeschikten aansprakelijk zou zijn, is eene omstandigheid, die de langdurigheid der gehouden discussies verklaart. Mij is het slechts om het beginsel te doen; daarom kan ik laten rusten de vraag, of de spreker met grond zoo groote vrees van aanneming van den oorspr. tekst mocht koesteren. Zie hierover LIMBURG, blz. 158/159.

ook in privé aansprakelijk stellen. Vermoedelijk bedoelde hij dit slechts als *mede*-aansprakelijkheid, zoodat dan tevens *ook* de Vereeniging, als wier „orgaan" de bestuurder was opgetreden, aansprakelijk zou zijn [1]). Heel zeker heeft de spreker zich hierover echter niet uitgelaten. Ook was de wijze, waarop de spreker wijziging wilde, niet volkomen helder. Eenerzijds kon hij goedvinden dat 421 lid 4 werd geschrapt en lid 3 kwam te luiden: De Vereeniging staat gelijk met een gewonen voogd *en draagt gelijke verantwoordelijkheid.* De Rechtspersoon ware dan dus aansprakelijk. Anderzijds ware hem goed, als lid 4 van art. 421 behouden bleef, doch de uitdrukking van art. 443 overgenomen werd. Dan was het dus aansprakelijkheid van den bestuurder [2]).

Dit hinken op twee gedachten daargelaten, in geen geval mocht volgens den spreker art. 421 op de onrechtmatige daad worden toegepast. Wilde men deze, dan was daarvoor art. 1401. Dit schijnt wel de strekking van het betoog.

In haar antwoord op deze bedenkingen toont de Regeering, bij monde van minister Cort van der Linden, ook op gepleegde onrechtmatige daden te doelen. „De geachte afgevaardigde „heeft gewezen op artt. 1401 en 1402 B. W. Is die verant- „woordelijkheid nu zóó verschrikkelijk, dat niemand haar zou „durven op zich nemen *als bestuurder* van een gesticht? Maar „deze artikelen gelden toch ook voor den gewonen voogd, enz." [3]).

Maar het bezwaar van Jhr. Lohman werd niet getroffen, immers over aansprakelijkheid van *de Rechtspersoon* ex art. 1401 spreekt de Minister niet. Alleen dán ware zijne vergelijking met den „gewonen" voogd steekhoudend, aangezien hier de Rechtspersoon, *niet* het Bestuur voogd is.

---

1) T. a. p. II, blz. 81, al. 3 en 4.
2) T. a. p. II, blz. 72.
3) T. a. p. II, blz. 78.

Deze omstandigheid geeft Mr. LIMBURG in zijne bespreking van de vraag aanleiding, art. 421 lid 4 in het geheel niet voor onrechtmatige daden geschreven te achten. „Is het gesticht, „de Rechtspersoon, aansprakelijk voor de onrechtmatige daden „van zijn bestuurders?" Die vraag zou even goed vóór de nieuwe „wet als daarna kunnen worden gesteld en de beantwoording „van die vraag is vóór en na de nieuwe wet dezelfde; deze „brengt in den stand van dat vraagstuk geen verandering" [1]).

Deze meening komt mij juist voor. Gelijk reeds vermeld, dacht men aanvankelijk niet aan onrechtmatige daden. Wel werd dit anders tijdens de beraadslagingen, toen zelfs de Regeering aan deze vraag ging denken. Hoe de Regeering den heer LOHMAN op dezen weg kon volgen, is mij na bestudeering der gehouden redevoeringen echter niet duidelijk geworden. De bezwaren van den heer LOHMAN, ingeval 421 lid 4 ook op onrechtmatige daden mocht slaan, waren juist. Mij dunkt, de door hem verdedigde zaak is erbij gebaat, voor onrechtmatige daden alleen te letten op de daarvoor geschreven artikelen. Want dan — de zoo aanstonds te bespreken gedragslijn van onze rechtspraak staat er borg voor — zal de bestuurder niet bij elk verzuim persoonlijk aansprakelijk gesteld worden, is in elk geval de Rechtspersoon aansprakelijk.

En de argumenten van de Regeering, om nu voor dit soort Vereenigingen in 421 B. W. *als regel* pers. aanspr. h. neer te schrijven, zijn s. r. toch waarlijk ook niet zoo overtuigend: „Wanneer „eene Vereeniging verzorging van minderjarigen op zich neemt, „mag men ook van de bestuurders eischen, dat zij letten op „den persoon van de minderjarige." „Wij kennen geen andere con„trôle op Vereenigingen." „Het is ook in de richting van dezen „tijd, waarin men Commissarissen en Bestuurders van Ven-

[1]) Blz. 163. Aldus ook ASSER—SCHOLTEN, Burgerlijk Recht I, blz. 487.

„nootschappen ook persoonlijk aansprakelijk wil stellen." [1]) „Het „besef der verantwoordelijkheid zal leiden tot het voorkomen „van verkeerde handelingen." [2])

De vergelijking met Commissarissen en Directeuren eener N. V. gaat niet op. Het geldt dan eene Vereeniging, louter in het belang der deelhebbers met winstbejag, hier in het belang van anderen. De andere argumenten kunnen hoogstens tot *mede*-aansprakelijkheid van den bestuurder leiden [3]). Tegen aansprakelijkheid van de Rechtspersoon bewijzen zij niets.

Daar staan dan tegenover de argumenten, zoo krachtig door den heer LOHMAN naar voren gebracht, dat het hier geldt een zaak, waar zoo goed als alles van particulier initiatief is te verwachten. Maar dan is ook privé-aansprakelijkheid van den bestuurder voor elk verzuim niet aanbevelenswaard. De Regeering wilde zelfs zoover gaan, om ook bij een daad van de ledenvergadering het Bestuur aansprakelijk te stellen, „want het „Bestuur kan over die daden waken, kan op die handelingen „toezien en als iemand meent, dat iets niet strookt met zijne „verantwoordelijkheid, kan hij als bestuurder — en geen andere „voogd kan dat doen — eenvoudig bedanken".

In art. 421 B. W. zie ik dus *geen* voorbeeld van persoonlijke aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden.

Auteurs.

De schrijvers dalen in het algemeen niet in bijzonderheden over de hier besproken vraag af.

LAND: „In het algemeen kan men ook door de onrechtmatige „daden van een vertegenwoordiger verbonden worden, wanneer „die daad verricht is *op het gebied van de vertegenwoordiging*" [4]).

OPPENHEIM: „. . . . . dat hetgeen in gehoorzaamheid aan de

---

1) Blz. 72/73.

2) Blz. 86.

3) Op de vraag of deze in casu gewenscht is, kom ik later terug.

4) LAND—LOHMAN IV, blz. 315, noot 2.

„Statutaire voorwaarden en binnen de Statutaire grenzen als „wil (van de rechtspersoon) wordt naar buiten gebracht, hem, „rechtmatig of niet, als zoodanig wordt toegerekend" [1]).

Visser [2]) bij bespreking van de vraag, of ook de Venn. onder firma door onrechtmatige daden van den vennoot verbonden wordt. „In beginsel ongetwijfeld. Onrechtmatige daden kunnen „zeer goed *met het bedrijf samenhangen;* men denke b.v. aan „het nabootsen van handelsmerken. Hoe echter met beleedi- „gingen?" Schr. antwoordt, onder verwijzing naar een vonnis der Rechtbank Utrecht [3]): „Het zal ervan afhangen, inhoeverre „die beleediging al dan niet *samenhing* met het bedrijf, *naar* „*aanleiding van de zaken* der Vennootschap geuit is."

v. Woelderen: „Ook voor handelingen, namens haar door „hare Bestuurders buiten contract verricht, blijft zij aansprake- „lijk, voor zoover deze bestuurders daarmede bleven *binnen den* „*formeelen kring hunner bevoegdheid*" [4]). Het door schr. gegeven voorbeeld voor dit eenigszins vage criterium, dat, gelijk aanstonds blijken zal, in de rechtspraak schering en inslag is, is weinig sprekend. De bestuurder neemt namens zijne Vereen. aan een optocht deel, een straatjongen jouwt hem uit, de bestuurder slaat den jongen een gat in het hoofd, de Vereeniging is niet aansprakelijk. Argument: „Men kan moeilijk zeggen, „dat in de opdracht, aan een optocht deel te nemen, eventueel „is begrepen het slaan van gaten in de hoofden van jongens, „die zich onderweg lastig betoonen". Geschiedt dezelfde mishandeling door een bestuurder, die de opdracht heeft, een de Vereeniging toebehoorende zaak onder alle omstandigheden terug te krijgen en het hem geboden verzet op deze wijze breekt,

1) Gemeenterecht, 3e druk, I, blz. 792.

2) Bewerking Van Kist III, blz. 265.

3) 14—2—1900, W. 7464

4) T. a. p., blz. 130.

dan is er *wel* aansprakelijkheid van de Vereeniging. Bevredigend is dat verschil niet. Immers als de schr. zich in het 2e geval dezelfde vraag had voorgelegd als in het 1e geval, nl. of tot de onrechtmatige *daad* bevoegdheid bestond, ware hij ook dán tot niet-aansprakelijkheid van de Vereeniging gekomen. Maar dat doet schr. *niet;* immers in het 2e geval heette het, of de dader formeel bevoegd was, d. w. z. niet tot *de daad* maar tot *de opdracht*, waarbinnen de daad plaats vond. Van uit dezen verschillenden maatstaf is het verschillend antwoord te verklaren. In elk geval blijkt duidelijk, dat schr. tot uitdrukkelijke voorwaarde stelt voor aansprakelijkheid van de Vereeniging, dat de daad op bevoegd terrein plaats vond.

De auteurs, die van het volgen der risico-gedachte in 1403 B. W. veel gewin voor de aansprakelijkheid der Rechtspersoon verwachten, dienen ook hier dezelfde grens te volgen. Dan staat dus ook bevoegdheid tot optreden voorop. v. LENNEP laat voor enkel geval ook bij *on*bevoegdheid aansprakelijkheid van den meester toe, n.l. indien dezen schuld treft [1]). Of hij deze consequentie ook voor de Rechtspersoon aanvaardt, verneemt men echter niet.

Ook v. SCHELVEN [2]) volstaat met *bevoegdheid* te eischen: „....
„alles wat de Directeur binnen den kring van zijn bevoegdheid
„doet, handeling van de N. V. en wordt die handeling later
„onrechtmatig geoordeeld, dan is niet hij, maar de Vennootschap
„aansprakelijk."

Nederlandsche Rechtspraak.

Onze rechtspraak pleegt als eersten eisch voor aansprakelijkheid van de Vereeniging te stellen, dat de daad verricht is op een terrein, waarop de dader tot optreden bevoegd was.

Aldus was het geval in de volgende beslissingen:

---

1) T. a. p., blz. 113.

2) De N. V. als corporatie, blz. 154.

Rechtbank Nijmegen 30-6-'54, W. 1562.
Rechtbank Almelo 8-9-'58, W. 2019.
H. R. 21-3-'59, W. 2044.
Rechtbank Arnhem 28-6-'60, W. 2201.
H. R. 22-2-'61, W. 2252.
Kantongerecht Amsterdam 31-7-'66, W. 2829.
Rechtbank Tiel 12-4-'67, W. 3048.
H. R. 26-3-'68, W. 2992.
Prov. Hof N.-H. 9-4-'68, W. 3038.
H. R. 2-4-'80, W. 4516.
Rechtbank Amsterdam 22-6-'80, W. 4609.
H. R. 12-1-'83, W. 4868.
Rechtbank Middelburg 29-2-'88, W. 5614.
Rechtbank Rotterdam 22-4-'95, W. 6681.
Rechtbank Heerenveen 22-5-'96, W. 6820.
Rechtbank Amsterdam 25-3-'97, W. 7034.
Hof Amsterdam 5-12-'02, W. 7873.
Hof Leeuwarden 22-4-'03, W. 7919.
H. R. 26-6-'03, W. 7938.
Rechtbank Assen 26-4-'04, W. 8087.
Rechtbank Amsterdam 17-3-'05, W. 8266.
Rechtbank Rotterdam 28-12-'08, W. 8945.
Hof 's Hage 21-2-1910, W. 9006.
H. R. 9-12-1910, W. 9112.

Aangezien de motiveering, welke tot dit resultaat leidde, in de meeste gevallen vrijwel op hetzelfde neerkomt, volsta ik, teneinde niet in herhaling te vervallen, met bij wijze van voorbeeld een enkel geval meer in het bijzonder te vermelden. Ik kies de beslissing van het Hof te Amsterdam 5-12-'02, W. 7873. B. en W. van de Gemeente Amsterdam hadden geweigerd, vergunning te verleenen tot het bebouwen van een erf. De eigenaar van het erf was van meening, dat deze weigering was geschied op gronden, niet in het Algemeen Politiereglement voorkomend,

dus meende hij, dat B. en W. door de gevraagde vergunning te weigeren hunne bevoegdheid *overschreden* hadden en daarom *persoonlijk* aansprakelijk dienden te worden gesteld. Het Hof tracht in antwoord hierop aan te toonen, dat er op grond van het algemeen belang wel degelijk redenen voor B. en W. waren tot het uitvaardigen van het bouwverbod, zij dus *wel* bevoegd waren. Gegeven de bevoegdheid, is de schadevergoeding voor desniettemin gepleegd onrecht, geheel ten laste van de corporatie. Deze gedachte leest men in de overweging: „dat immers ook „de Gemeente-zelve door hare bestuursorganen een onrecht„matige daad kan begaan, terwijl desniettemin de organen „binnen de grenzen hunner bevoegdheid kunnen blijven."

Heel duidelijk wordt hetzelfde standpunt gehuldigd in het vonnis van de Rechtbank te Assen 26-4-'04, W. 8087. Voor de als onrechtmatig gewraakte daden van den gedaagde, lid eener door B. en W. der Gemeente Meppel benoemde Commissie, is deze *Gemeente* aansprakelijk „indien n.l. de gedaagde *in* de „uitvoering van zijn opdracht kan gezegd worden, zich te hebben „bepaald tot het verrichten van handelingen, liggende binnen „den formeelen kring zijner bevoegdheid."

Als bijna constant gebruikelijke formule, waarmede aansprakelijkheid van de Vereeniging gemotiveerd wordt, vindt men: „dat de dader gebleven is binnen den kring van zijn formeele „bevoegdheid" [1]), „dat hij gehandeld heeft bij gelegenheid van „de waarneming zijner functie" [2]), „dat ook voor onrechtmatige „daden de Vereeniging aansprakelijk is, tenware er onbevoegd „gehandeld is" [3]), enz.

In enkele gevallen werd zelfs deze nadere motiveering gemist,

---

1) H. R. 12-1-'83, W. 4868; 't allerlaatst in de procedure tegen de N. V. het Rott. Nieuwsblad R.b. Rotterdam 28-12-'08, W, 8945, Hof 's Hage 21-2-1910, H. R. 9-12-1910, W. 9112.

2) H. R. 26-3-'68, W. 2992.

3) R.b. Almelo 8-9-'58, W. 2019.

uit de feitelijke toedracht is dan echter wel af te leiden, dat aansprakelijkheid aangenomen werd omdat de daad verricht was op terrein, waarop de dader bevoegd was. Aldus was het geval in de beslissingen Rechtbank Nijmegen 30-6-'54. W. 1562, Rechtbank Amsterdam 25-3-'97, W. 7034, Hof Leeuwarden 22-4-'03, W. 7919.

Slechts in een enkel geval is eene afwijking te vinden van het standpunt om, zoodra de bevoegdheid tot optreden vaststaat, de Vereeniging aansprakelijk te stellen. Zoo wordt b.v. uitsluitend aan *persoonlijke* aansprakelijkheid gedacht in het requisitoir van den Adv.-Gen. Römer, voorafgaande aan het arrest van den H. R. 4-12-'67, W. 2969, evenzoo in eene arbitrale beslissing van 23-1-'69, W. 3104.

Eenigszins is de H. R., naar het mij toeschijnt, van dit standpunt ook afgeweken in de zeer recente beslissing, gewezen in de procedure tegen de Vereeniging de R. K. Volksbond, gevestigd te Nijmegen. De zaak kwam hierop neer:

Het gebouw, toebehoorende aan de Nijmeegsche R. K. Volksbond, was ter gelegenheid van eene festiviteit verhuurd aan het St. Barbarusgilde, dat daar een voor het publiek toegankelijke voorstelling georganiseerd had. Op den avond van de feestviering wil een houder van een introductiekaart, die hij zich tegen betaling verschaft had, toegang hebben. Het Bestuur van den Volksbond houdt hem echter met ruw geweld tegen. Hij spreekt den Volksbond aan. De Rechtbank te Arnhem [1] meent, dat de Volksbond, eigenaar van het gebouw, bevoegd was uit te maken wie hij wel of niet in het gebouw wilde zien, dat daarom ook het Bestuur bevoegd was en ontzegt dus den eisch. Het Hof [2] echter constateert, dat tusschen partijen juist

[1] Beslissing van 23-2-'05. Het vonnis in zijn geheel heb ik nergens gepubliceerd gevonden.

[2] Beslissing van 20-12-'05, W. 8352.

betwist is, inhoeverre de Volksbond voor dien avond bevoegdheid op het terrein van zijn gebouw had. Dat gebouw had de Bond voor dièn avond verhuurd aan het gilde, t. a. v. alles, wat tot de feestviering in verband stond, had alleen het gilde dus bevoegdheid. Dus had ook de Volksbond zich in geen enkel opzicht in de feestviering te mengen en was het gilde volkomen souverein om te beoordeelen, wie wel en wie niet de voorstelling zou bijwonen. Ter plaatse was de Volksbond dus onbevoegd; wijl het Bestuur uitvoering te geven heeft aan Statutaire bepaling en dit natuurlijk alleen dáár kan doen, waar de Vereeniging bevoegd is, was dus ook het Bestuur onbevoegd, dus heeft niet de Vereeniging gehandeld en dus kunnen voor eventueele schade hoogstens de bestuursleden in privé aansprakelijk zijn.

Letterlijk luidt de betreffende Overweging:

„O. toch, dat waar de appellant-zelf bij dagvaarding stelt de „onbevoegdheid van de geïntim. Vereeniging, om ter plaatse en „ten tijde daar omschreven tegen hem op te treden of eenig „gezag uit te oefenen tegenover hem, daaruit noodwendig voor „den appellant had moeten volgen, dat nu ook het Bestuur der „geïntim. Vereeniging, desniettegenstaande handelend tegen hem „optredende, zeer zeker niet die Vereeniging daarmede bond, „daargelaten nog de vraag of het Bestuur de Vereeniging al „ooit zou kunnen binden bij een optreden tegenover een 3e met „ruw geweld, wat toch nimmer kan geacht worden te liggen „binnen den kring der bevoegdheid van het genoemd Bestuur „en den kring der door dat Bestuur voor de Vereeniging te „behartigen belangen."

Scherp zegt het Hof het dus: uit het feit, dat de Vereeniging onbevoegd is, volgt ook eo ipso, dat het Bestuur onbevoegd is. Vermits „bevoegdheid" een 1e eisch is om de Vereeniging te kunnen binden, volgt hieruit dus als vanzelf dat de Vereeniging *niet* aansprakelijk is.

Tegen deze beslissing komt de eischer op met het cassatie-

middel „dat de verantwoordelijkheid van de Vereeniging *steeds* „aanwezig is, indien, zooals in casu, de handelende personen „daadwerkelijk in hunne bevoegdheid van bestuurders van die „Vereeniging ter plaatse en ten tijde vermeld aanwezig zijn en „in de uitoefening van hunne functie van bestuurders de onrecht-„matige handelingen tegenover eischer plegen".

In dit cassatiemiddel wordt dus geheel in het midden gelaten de vraag, of *de Vereeniging* ter plaatse bevoegd was. Er wordt alleen wel gezegd: *de bestuurder* was daar en op dat moment bevoegd en hij was in qualiteit toen hij het feit bedreef. Zoodat dit cassatiemiddel voor bevoegdheid van den bestuurder blijkbaar nog niet per se bevoegdheid van de *Vereeniging* een noodzakelijken eisch acht.

Op den Proc.-Gen. Polis maakt het middel blijkbaar weinig indruk. Hij vereenigt zich in hoofdzaak met 's Hofs arrest: „Het zedelijk lichaam is alleen dán aansprakelijk wanneer er „gehandeld is binnen den formeelen kring van des bestuurders „bevoegdheid en dat zouden de handelingen die het Bestuur „van den Volksbond in dezen beweerd wordt bedreven te heb-„ben *niet* zijn geweest; want die handelingen waren niet anders „dan een zich bemoeien van het Bestuur met iets dat den R. K. „Volksbond niet aanging".

Bij den H. R. (arrest van 7-12-'06, W. 8469), vindt het middel echter een welwillend gehoor in eene Overweging, die ik wegens het belang der zaak geheel citeer:

„dat het Hof derhalve alleen uit de onbevoegdheid der Ver-„eeniging om ter plaatse en ten tijde, in de dagvaarding gesteld, op te treden heeft afgeleid, dat het Bestuur der Ver-„eeniging aldaar niet door onrechtmatige daden konde verbin-„den en enkel op dien grond den appellant (eischer) niet-„ontvankelijk heeft verklaard;

„dat deze beslissing niet juist is;

„dat toch een Vereeniging door haar Bestuur een onrecht-

„matige daad kan plegen, wanneer dit *namens haar optreedt*[1]) en „blijft binnen de grenzen door de Statuten in 't algemeen voor „de bevoegdheid van dat Bestuur t. a. der Vereeniging gesteld;

„dat een binnen die grenzen door het Bestuur gepleegde „daad de Vereeniging aansprakelijk kan doen worden voor de „gevolgen dier handeling, wanneer het Bestuur *als zoodanig*[1]) „handelende t. a. v. derden onrechtmatig handelt *en alsdan de „onbevoegdheid der Vereeniging ten tijde en ter plaatse waar ge-„handeld is alleen en op zichzelve geen grond kan zijn van hare „niet-aansprakelijkheid voor de daad van haar Bestuur*[1]);

„dat het Hof door enkel op dien grond de vordering niet-„ontvankelijk te verklaren en niet te onderzoeken of het Bestuur, „zooals was gesteld, *als zoodanig*[1]) namens de Vereeniging had „gehandeld, de artt. 1692 en 1401 B. W. heeft geschonden, „zoodat het cassatiemiddel gegrond is".

De H. R. baseert zich hier dus niet, zooals men wellicht verwachten zou, op eene feitelijke beslissing of de Vereeniging al dan niet ter plaatse bevoegd is, om van uit deze bevoegdheid of onbevoegdheid eene bepaalde conclusie t. a. v. de aansprakelijkheidsvraag te trekken. De bestuurder kan, zoo luidt het ongeveer, zeer wel bevoegd zijn al is de Vereeniging ook onbevoegd. En bij dit uitgangspunt meent de H. R., waar het in casu inderdaad een daad van een bestuurder gold, de vraag naar de bevoegdheid van de *Vereeniging* voorbij te kunnen gaan.

Wel eischt de H. R. ook hier bevoegdheid van den bestuurder, wil er sprake kunnen zijn van aansprakelijkheid van de Vereeniging, maar, gelijk duidelijk is, voor deze bevoegdheid wordt hier dan andere maatstaf aangelegd dan in vele andere geciteerde beslissingen, b.v. die van het Hof in dit geval, waar bevoegdheid van den bestuurder wel degelijk van bevoegdheid van de Vereeniging afhankelijk wordt geacht. Door den H. R. wordt

---

[1]) Cursiveering van mij.

de bevoegdheid van den bestuurder afgeleid uit het feit, dat de bestuurder optrad „namens de Vereeniging" en dat hij bleef „binnen de grenzen door de Statuten in 't algemeen voor de „bevoegdheid gesteld". Wat betreft de laatste voorwaarde moet reeds dadelijk de vraag gesteld worden, hoe het denkbaar is, dat bij *on*bevoegdheid van de Vereeniging de bestuurder toch gebleven is „binnen de grenzen door de Statuten in 't alge- „meen gesteld". Immers de H. R., in de 1e alinea stellend, dat onbevoegdheid van de Vereeniging voor de vraag harer aansprakelijkheid voor een bestuursdaad *niets* beslist, moet zich dus het geval denken, dat bij *on*bevoegdheid van de Vereeniging de bestuurder niettemin zijne Vereeniging t. o. v. 3en verbinden kan. Dan zou echter toch nog noodig zijn, dat de bestuurder „binnen de grenzen van de Statuten" bleef. Maar dat is volgens mijn bescheiden inzicht onmogelijk, omdat de Statuten steeds onderstellen: bevoegdheid van de *Vereeniging*. Blijft dus over het enkele feit, dat de Bestuurder handelt „namens de Vereeniging", of, zooals het aan het slot heet, dat de Bestuurder „als zoodanig" handelt. Dan acht de H. R. dus onverschillig, welke middelen ter bereiking van het doel zijn aangewend. Wanneer nu echter *namens* de Vereeniging gehandeld wordt, zoo dit niet op bevoegdheid behoeft te steunen, is mij niet volkomen duidelijk [1]).

Er behoeft nu echter geen sprake van te zijn, dat de H. R. bij deze beslissing de vermelde formule heeft laten varen. Dat blijkt wel uit de daarna gevolgde, reeds vermelde beslissing tegen de N. V. Het Rotterdamsch Nieuwsblad, waar men de formule weer terugvindt. In de beslissing tegen de Nijmeegsche Vereeniging kwam echter niet zoozeer de vraag aan de orde, of de dader „überhaupt" op zijn terrein gebleven was, dan wel de vraag, of hij op dit en dat moment nog bevoegd was.

[1]) Het standpunt van den H. R. gevolgd door R.b. Amsterdam 9-12-'10, W. P. N. R. nr. 2185.

In beginsel is door deze beslissing het vermelde standpunt dus eigenlijk intact gebleven.

Onze jurisprudentie is geneigd, zoodra de bevoegdheid eenmaal vaststaat, nogal spoedig aansprakelijkheid van de Vereeniging aan te nemen. Het was veelal onverschillig, of met schuld, dan wel met opzet gehandeld was. Aan de omstandigheid of de ter bereiking van het doel, ter vervulling van de bestuurstaak gekozen middelen al dan niet te ver gingen, werd evenmin aandacht geschonken. Zoo was opzettelijke beleediging [1]), misleiding van het publiek [2]), mishandeling door een bestuurder [3]) geen bezwaar, hiervoor de Vereeniging aansprakelijk te stellen.

Daartegenover staan enkele andere beslissingen waar deze factor wel degelijk een onderwerp van ernstige overweging vormde. Zoo motiveert de H. R. 26-6-'03, W. 7938 aansprakelijkheid van een Gemeente door o. m. te zeggen „dat er toch „van geen machtsoverschrijding of willekeur in de toepassing „der verordening sprake is" en het Hof Arnhem (W. 8352) zegt: „. . . . . daargelaten nog de vraag of het Bestuur de „Vereeniging al ooit zou kunnen binden bij een optreden tegen„over een derde met ruw geweld, enz." [4]).

Zoo was ook in de laatste beslissing van den H. R. over deze quaestie, waar het gold de opname van een beleedigend stuk door de Redactie van het Rotterdamsch Nieuwsblad waarvoor de N. V. aansprakelijk werd gesteld, geen sprake van eene motiveering, dat b.v. de schuld wel of niet aanwezig was bij de N. V. Als eenige aanduiding ter rechtvaardiging van de

[1]) Hof Leeuwarden 22-4-'03, W. 7919.

[2]) R.b. Amsterdam 17-3-'05, W. 8266.

[3]) R.b. Arnhem en H. R. in de procedure v./d. Nijmeegsche Vereeniging.

[4]) Hiervoor is ook te wijzen op de beslissing van den H. R. 30-11-'83, W. 4988, waarbij de daad van brandstichting door den Dir. van een N. V. geoordeeld werd *niet* te vallen onder art. 294 W. v. K. (Over deze beslissing, ook in de lagere instanties, uitvoerig v. Schelven, t. a. p. blz. 161 vlg.)

aansprakelijkheid wordt gegeven de vermelde formule, aanduidende dat de dader op bevoegd terrein werkzaam is.

De wijze, waarop deze bevoegdheid veelal aangeduid wordt, is een 2e bewijs dat onze rechtspraak geneigd is, de aansprakelijkheid van de Vereeniging nogal spoedig aan te nemen. Immers in de meeste gevallen gold het een daad van bestuurders, zelfstandige dignitarissen. Deze hebben meestal *zelf* te beoordeelen wat op het terrein van de Vereeniging ligt. De vraag naar hun bevoegdheid komt dan dus neer op een vraag naar den omvang van het doel van de Vereeniging. Welnu, aan dezen omvang gaven onze rechters veelal een ruime interpretatie. De daad mag staan „in dadelijk of zijdelingsch ver- „band tot het doel van de Vereeniging" [1]). Een andere beslissing [2]) laat de indruk van 3en uitdrukkelijk meespreken en acht het voldoende als de daad was „een onmiddellijk uitvloeisel „van of in onmiddellijk verband staande tot eenigerlei attribuut, „hem toegekend bij plaatselijke verordening, enz."

De *conclusie* luidt dus, dat, zoodra de bevoegdheid tot optreden vaststaat, onze rechtspraak de aansprakelijkheid als regel erkent. Eenige motiveering *waarom* de aansprakelijkheid dan steeds en zonder uitzondering te erkennen is, wordt echter zoo goed als niet gegeven.

§ 3. Frankrijk.

In Frankrijk is men uitteraard op de jurisprudentie aangewezen om het standpunt te vernemen, immers de wet zwijgt.

De jurisprudentie schijnt in 't algemeen de grens te zoeken in de vraag, of de dader gebleven is binnen het terrein van zijne bevoegdheid. Michoud [3]) wijst erop, dat dit vooral bij de rechtspersonen uit het publieke recht herhaaldelijk is beslist.

[1]) R.b. Rotterdam 19-3-'81, W. 4634.

[2]) R.b. Tiel 12-4-'67, W. 3048; aldus ook H. R. 2-4-'80, W. 4516.

[3]) T. a. p. II, blz. 239.

Zoo noemt hij als voorbeeld een geval, waar een orgaan wel eigen bevoegdheid had overschreden, maar op het terrein van een ander orgaan gekomen was. De Rechtspersoon is nu aansprakelijk „Car il a pu empiéter sur les attributions d'un autre „organe de la personne morale sans sortir pour cela du cercle „d'action de cette personne".

In zeer vele beslissingen, vooral waar de Syndikaten van arbeiders of werkgevers aansprakelijk gesteld worden voor gepleegde onrechtmatige daden, werd over de quaestie, waarom de bestuurder of de Algemeene Vergadering niet zichzelf in privé maar de Vereenigingskas aansprakelijk maakte, gezwegen. Het betroffen dan meestal: inbreuken op de vrijheid van arbeid, handel en beroep, enz. Zoo vooral het plaatsen van arbeiders of werkgevers op de zwarte lijst, het boycotten enz. Ter sprake kwam vrijwel steeds alleen de vraag *wanneer* zoo iets aanleiding tot schadevergoeding kan opleveren en dan heet het steeds als criterium: *wel* schadevergoeding als de daad was geschied alleen met de „intention de nuire" of „pour satisfaire quelque rancune" of als niet-oirbare middelen (geweldpleging enz.) zijn aangewend, echter *niet* als de daad was geschied „dans l'intérêt professionnel" en er geen buitensporige handelingen gepleegd waren. Dan immers vond de daad wettelijke sanctie in art. 3 der wet van 1884 „sur les syndicats professionnels" luidende: „Les „syndicats professionnels ont exclusivement pour objet l'étude „et la défense des intérêts économiques, industriels, commer„ciaux et agricoles." Nu vormde het nog wel een vraag of de daad, zelfs al was zij ingegeven alleen door de „intention de nuire", wel tot schadevergoeding aanleiding kon geven [1]. Immers bij het totstandkomen der wet van 1884, welke de vrijheid tot het vormen van Syndikaten voluit verleende, werd afgeschaft art. 416 van de Code Pénal, dat strafbaar stelde

---

[1]) Bij buitensporige middelen zal schadevergoeding wel nooit betwijfeld zijn.

arbeiders, werkgevers en aannemers van werken, welke de vrije uitoefening van arbeid en industrie in gevaar brachten „à l'aide d'amendes, défenses, proscriptions, interdictions pro„noncées par suite d'un plan concerté". De overweging van den wetgever tot afschaffing van deze bepaling was, dat de verleende vrijheid van vereeniging een wassen neus zou zijn, indien de vereenigingen niet de tot dusverre verboden daden mochten verrichten „actes que les Syndicats seraient naturelle„ment amenés à accomplir dans le développement de leur „activité" [1]). Daarmede was dus beslist, dat het aanwenden van strijdmiddelen als zwarte lijst, enz. in beginsel geoorloofd is en tevens, dat het in geen geval strafbaar zou zijn. Maar civielrechtelijk bleef de vraag belang houden of dergelijke daden nimmer tot veroordeeling tot schadevergoeding aanleiding zouden kunnen geven. En deze vraag is door de jurisprudentie, op eene enkele uitzondering na, steeds in bevestigen den zin beantwoord op grond van art. 1382 C. c., dank zij de daaraan gegeven bekende ruimere uitlegging dan, althans in de meeste gevallen, ten onzent bij het correspondeerende art. 1401 B. W. het geval was. Den Syndikaten moge het recht van toepassing van zwarte lijst, boycot enz. gegeven zijn, daaraan staat niet in den weg, dat zij bij uitoefening van dat recht, zoo goed als een eigenaar bij uitoefening van zijn eigendom, aan het bestaan van 1382 C. c. hebben te denken. Aldus ongeveer de veeltijds gevolgde redeneering.

Wordt nu, op grond van deze overweging, een actie tot schadevergoeding toegekend, dan is het *steeds* tegen de Vereeniging, aan mogelijke veroordeeling van de leden in privé denkt men zelfs niet. Dat de daad hier steeds *bewust* onrecht-

[1]) Woorden van BRAUNSCHWEIG. La responsabilité civile des Syndicats professionnels à raison des atteintes à la liberté du travail (thèse Paris 1902), blz. 47, aan wien het volgende overzicht ten deele ontleend is.

Zie ook Finance. Les Synd. Profess., Paris 1911, blz. 17 vlg.

matig geschiedt, of de dader wel of niet ver gaat in zijne middelen, maakt geen punt van overweging uit. Mede-aansprakelijkheid van den dader is het hoogste, waar men toe komt en dit eerst in den laatsten tijd. Hierover later meer.

Van de vele geciteerde gevallen noem ik alleen het geval-Joost. de daarbij gegeven beslissing werd sindsdien zoo goed als steeds gevolgd. Het gold een werkman, die geroyeerd was uit het Syndicaat. Vanwege het Syndicaat wordt hij nu op de zwarte lijst geplaatst. Gevolg: werk kan hij nergens meer vinden. De patroon, die bereid is hem aan te nemen, wordt met werkstaking bedreigd. Broodeloos geworden, stelt hij het Syndicaat aansprakelijk voor de hem berokkende schade. De lagere colleges wijzen zijn actie af, in hoofdzaak met het betoog: Coalitie is een uitdrukkelijk toegekend recht, wie van zijn recht gebruik maakt valt niet onder art. 1382 C. c. Wel heeft de daad nu grooter gevolgen dan wanneer zij door een éénling verricht ware „mais c'est précisément pour donner aux ouvriers „cette force qui leur est indispensable pour la défense de leurs „intérêts, que les coalitions ont théoriquement leur raison „d'être, etc." Hoogstens wil men aansprakelijkheid van het Syndicaat erkennen, indien gebruik gemaakt ware van „manoeuvres frauduleuses" of „voies de fait". De Cour de Cassation (22-6-'92, Dalloz 1892, I, 449) wijst de actie echter toe, vooral op grond van eene zeer gedocumenteerde conclusie van den Proc.-Gen. Roxjat. Hij erkent evenzeer in beginsel de geoorloofdheid van middelen als „zwarte lijst" enz. Maar de feiten, op zichzelf rechtmatig, kunnen onrechtmatig worden „par les circonstances dans lesquelles ils se produisaient et par „le but que leurs auteurs se proposaient d'atteindre". Er was hier geen aanleiding tot toepassing van het middel, immers geenerlei „intérêt professionnel" kwam in het gedrang: Joost ging niet werken voor te laag salaris, onder te hooge arbeidstijd, enz. Ware dit het geval, dan zou het middel ook z. i.

geoorloofd zijn. Hier was alleen gehandeld met de „intention „de nuire", om den man te dwingen, zich te vernederen voor het Syndicaat en dan weer lid te worden. „Le Syndicat de „Jallieu avait commis une faute parce qu'il avait *abusé* de son „droit et l'avait outrepassé."

Ook in den allerlaatsten tijd wordt dit standpunt nog gevolgd. Zoo eene beslissing van het Trib. de Douai, geciteerd in de Note van PLANIOL (DALLOZ 1903, II, blz. 329). „Un Syndicat „ouvrier excède son droit et commet une faute qui l'oblige à „réparer le préjudice causé lorsqu'il rend publique par voie „d'affiches une mise à l'index contre certains patrons en leur „adressant un blâme et une censure inutile et vexatoire et en „les désignant ainsi à la malignité et aux commentaires déso- „bligeants du public." „Excéder son droit" is hier eigenlijk onjuist gezegd. Zij blijven binnen het doel en blijven dus bevoegd. Alleen zij doen dat slecht. Men ziet tevens in deze beslissing een duidelijk voorbeeld, dat het voor aansprakelijkheid van de Vereeniging van geen invloed geacht wordt of de aangewende middelen ver gingen.

Evenzoo Trib. Civ. de Besançon 31-12-1909 (DALLOZ 1910, blz. 23): Wanneer een Syndicaat werkgevers op de zwarte lijst plaatst, verplicht dit tot schadevergoeding, indien de daad niet is verricht „dans les intérêts professionnels", maar alleen uit een soort autoriteitsbewustzijn met het doel om te benadeelen.

Zooals reeds vroeger opgemerkt, komt de Fransche jurisprudentie door toepassing van de artt. 1382 en 1384 C. c. tot erkenning van de aansprakelijkheid der Vereeniging. Nu is het een bekend feit, dat de jurisprudentie in 't algemeen bij artikel 1384 „bevoegdheid" niet tot eisch voor aansprakelijkheid stelt. De ondergeschikte kan zijn meester aansprakelijk maken, al bevond hij zich bij het plegen van de daad op geheel vreemd terrein. Herhaaldelijk is dat in Frankrijk beslist. Bij de aansprakelijkheid van Vereenigingen gaat men echter, gelijk bleek,

niet zoo ver, niettegenstaande men zich daarvoor van hetzelfde art. 1384 C. c. bedient. Het z.g. „principe de spécialisation", de eisch, dat de goederen alleen voor het Vereenigingsdoel mogen worden aangewend, schijnt hierbij den doorslag te geven. In 't algemeen treden de Fransche auteurs over deze vraag maar weinig in bijzonderheden.

SALEILLES zegt alleen, dat de daad moet gepleegd zijn „dans „l'accomplissement de leurs fonctions, c'est-à-dire lorsqu'ils „agissent au nom de l'établissement qu'ils représentent" [1]).

MICHOUD vrijwel hetzelfde: Het orgaan moet gehandeld hebben „en qualité d'organe et dans le cercle des affaires de „la personne morale." Het moet zijn „un acte de fonction, „c'est-à-dire un acte fait dans l'intérêt de la personne morale et non dans son intérêt popre". [2]) Als voorbeeld noemt hij het geval van een Burgemeester, die tijdens de vervulling van zijn ambtelijk werk rookt en zoodoende door onvoorzichtigheid brand veroorzaakt. De Gemeente is nu niet voor de aangerichte schade aansprakelijk. De Gemeente ware z. i. echter *wel* aansprakelijk als dezelfde daad verricht was door een ondergeschikte (préposé, employé), want dan is de meester (die immers ook rechtspersoon kan zijn) aansprakelijk „alors „même qu'il ne s'agit pas d'un acte de la fonction". Tot dit verschil komt hij doordien hij voor 1384 C. c. de schuldgedachte huldigt [3]) en dit artikel alleen bij daad van een employé toepast: daad van een „orgaan" leidt voor hem, verdediger van de leer van de „volonté légale", immers tot toepassing van art. 1382. Dit standpunt is intusschen, zooals reeds bleek, in overeenstemming met de jurisprudentie, hoewel deze in beide gevallen 1384 toepast.

---

1) T. a. p., blz. 327.

2) T. a. p. II, blz. 238/239.

3) Hoewel de jurispudentie tot deze ruime opvatting juist komt dank zij de risico-gedachte. Zie, tevens voor critiek op deze uitlegging, SALEILLES, blz. 329 vlg.

Waar het betreft de daad van een z.g. „orgaan" stellen Michoud zoowel als Saleiles dus uitdrukkelijk de eisch van bevoegdheid.

Braunschweig zwijgt geheel over de grensvraag. Blijkbaar acht hij de Rechtspersoon steeds aansprakelijk [1]).

Voor Planiol heeft de grensvraag weinig belang. Immers, gelijk vroeger uiteengezet, erkent hij steeds een mede-aansprakelijkheid van alle leden.

Marais [2]): Het Syndicaat is aansprakelijk, wanneer bewezen is: „que les administrateurs ont exécuté des ordres coupables „dont ils auraient été chargés, ou ont accompli des actes „délictueux *par suite de l'exercice même* de leurs fonctions, telles „qu'elles leur avaient été imposées". Wanneer dit het geval is? „. . . . la solution dépend d'une pure question d'espèce, „laissée à l'appréciation des tribunaux."

Echter valt te constateeren, uit het gegeven overzicht zal dit wel reeds gebleken zijn, dat de jurisprudentie, waar het geldt Syndikaten, een ruimer opvatting van hun toekomende bevoegdheden huldigt dan waar het betreft andere Vereenigingen [3]). Daarom is Syndikaten in de 1e plaats veel geoorloofd vóór zij aansprakelijk worden en is het in de 2e plaats verklaarbaar, dat men hier bijna nooit van uitsluitende persoonlijke aansprakelijkheid gesproken vindt. En gerechtvaardigd wordt deze ruime interpretatie van de doelomschrijving van de Syndikaten, zooals deze voorkomt in art. 3 der wet van '84 om historische redenen. Wellicht ook om praktische redenen, gezien immers de steeds voortschrijdende beteekenis van het z.g. Syndicalisme.

Hoever men in Frankrijk deze doelomschrijving uitstrekt, is

---

[1]) Vlg. blz. 43, 45.

[2]) Les syndicats professionnels et la jurisprudence (1908), blz. 156.

[3]) Te vergelijken Saleilles, blz. 329.

ook af te leiden uit de door constante jurisprudentie en ook reeds door enkele wetten toegelaten Syndikaatsactie ter bescherming van z.g. collectieve belangen van het Syndicaat. En het is van belang, erop te wijzen, dat voor toelaatbaarheid dezer actie meermalen een zeer ruime maatstaf wordt aangelegd, omdat men kan zeggen, dat dáár, waar de rechter de grens trekt waarbinnen alleen van Syndikaatsbelangen en dus van ratio voor vermelde actie sprake kan zijn, hij ook tevens de limiet zal moeten stellen van mogelijke aansprakelijkheid voor daarbinnen gepleegd onrecht. Immers voor beide gevallen geldt tot eisch, dat gedacht is aan de „intérêts professionnels", als bedoeld in art. 3 der wet van '84 [1]).

In het Vennootschapsrecht ziet men daartegenover in Frankrijk een streven in de richting van *persoonlijke* aansprakelijkheid.

Bij de Naamlooze Vennootschappen bepaalt, in geval de onrechtmatige handeling nietigheid van de Vennootschap ten gevolge heeft, art. 42 der wet van '67:

„Lorsque la nullité de la société ou des actes et délibérations „a été prononcée aux termes de l'article précédent, les fondateurs „auxquels la nullité est imputable et les administrateurs en „fonctions au moment où elle a été encourue, sont responsables „*solidairement* envers les tiers, sans préjudice des droits des „actionnaires. — La même responsabilité solidaire peut être „prononcée contre ceux des associés dont les apports ou les „avantages n'auraient pas été vérifiés et approuvés confor„mément à l'art. 24.

Volgens SOURDAT [2]) gelden het hier vooral „infractions à la

---

[1]) Voor deze actie te vergelijken: ESCARRA, Etude sur la recevabilité des recours exercés par les syndicats (Thèse, Paris 1907); BARTHOU, l'Action syndicale (Paris 1904); MARAIS, Les Synd. prof. et la jurisprudence (Paris 1908) blz. 76 vlg.; FINANCE, Les Synd. prof., Paris 1911 blz. 195 vlg.

[2]) Etude sur le fondement de la responsabilité, nr. 1255.

De wetten van 1 Aug. 1893 en 9 Juli 1902 hebben in deze materie *geene* wijziging gebracht.

„loi en ce qui concerne l'organisation de la société". Tegenover 3en werkt de aansprakelijkheid volgens de jurisprudentie alleen „si la nullité a causé un préjudice" [1]). Hier is solidaire aansprakelijkheid.

Ongeveer dezelfde aansprakelijkheid geldt bij nietigheid van de „Société en Commandite". Hier is nietigheid gewoonlijk gevolg van „fraude" of „négligence" van den „gérant", van de „conseil de surveillance" of van anderen [2]). De „gérant" is altijd aansprakelijk voor „fraude" of „négligence". De aansprakelijkheid van de leden der „Conseil de Surveillance", zoowel als van anderen (gewoonlijk „fondateurs") is echter facultatief. T. a. v. de leden der Conseil de Surveillance klemt hiervoor vooral als argument hunne goede trouw veelal en de moeilijkheid om bij contrôle de fraude van den gérant te ontdekken [3]). Daarom is het aan den rechter overgelaten. Art. 7 der wet van '56 stelde hun solidair met dén gérant aansprakelijk, de wet van '67 (art. 8) verwerpt dit, handhaaft wel de solidaire aansprakelijkheid der leden van de Conseil onderling. De schuld van den gérant is immers veelal grooter.

Voor andere onrechtmatige daden, dus buiten geval van nietigheid, voorziet, wat de N. V. betreft, art. 44 der wet van '67:

„Les administrateurs sont responsables, conformément aux „règles du droit commun, individuellement ou solidairement, „suivant les cas, envers la société ou envers les tiers, soit des „infractions aux dispositions de la présente loi, soit des fautes „qu'ils auraient commises dans leur gestion, notamment en „distribuant ou en laissant distribuer sans opposition des divi„dendes fictifs."

Deze bepaling bedoelt *niet*, de „administrateurs" persoonlijk

---

[1]) Vgl. Lyon Caen et Renault, Droit Commercial II, blz. 592.

[2]) Vgl. Lyon Caen et Renault, nr. 992 vlg.

[3]) Lyon Caen, nr. 994; Sourdat, nr. 1177.

aansprakelijk te stellen voor de meest eenvoudige „fautes de gestion" [1]); slechts wel, wanneer er is „déloyauté de leur part", of wanneer zij „volontairement ont induit les tiers en erreur" [2]).

Hier is solidaire aansprakelijkheid niet vereischt, zoodat b.v. een afwezig of tegenstemmend bestuurder niet veroordeeld behoeft te worden [3]).

Art. 44 spreekt alleen van de „administrateurs" der N. V. Het zwijgt over aansprakelijkheid van de „Commissaires de Surveillance" tegenover derden. LYON CAEN neemt de aansprakelijkheid van hen niettemin aan, omdat z. i. de ratio hier dezelfde is: ook zij vormen een college, opgericht in het belang van derden [4]). SOURDAT verwerpt deze echter omdat art. 43 wet-'67 slechts spreekt van hunne aansprakelijkheid tegenover de N. V. en omdat dit z. i. met voordacht is geschied, juist in tegenstelling tot de persoonlijke aansprakelijkheid tegenover derden der leden van de analoge „conseil de Surveillance" bij de „Société en Commandite par actions" geregeld in art. 9 wet-'67. Z. i. heeft de contrôle van Commissarissen eener N. V. *geen* „publicité obligatoire", terwijl z. i. bij de Société en Commandite het analoge college heeft „une mission légale dans un intérêt public". Daarom erkent hij persoonlijke aansprakelijkheid van de Commissarissen der N. V. alleen, als zij vallen onder art. 1382 C. c. „bij manoeuvres déloyales", bij „publicité intentionnellement „donnée à des appréciations fausses" [5]).

Voor de *Société en Commandite* bepaalt nu art. 9 der wet van '67:

„Les membres du Conseil de surveillance n'encourent aucune „responsabilité à raison des actes de la gestion et de leurs

---

1) LYON CAEN, nr. 824.
2) SOURDAT, nrs. 1268, 1269.
3) LYON CAEN, nr. 825.
4) Blz. 629.
5) T. a. p., nrs. 1287 vlg.

„résultats. Chaque membre du Conseil de Surveillance est „responsable de ses fautes personnelles dans l'exécution de son „mandat conformément aux règles du droit commun" [1]). Art. 15. § 4 stelt hun uitdrukkelijk vrij van aansprakelijkheid voor delikten van den gérant. Op grond van de geschiedenis van art. 9 staat vrijwel vast, dat voor persoonlijke aansprakelijkheid voldoende is „faute". Noodig is *niet* het bewijs b.v. van „fraude" of „intention mauvaise".

Art. 15, § 4 bedoelt te reageeren tegen vroegere jurisprudentie in anderen zin. De Conseil moet alleen voor *eigen* schuld aansprakelijk zijn, want zij heeft geen „direction", maar „contrôle" [2]).

Bij de *Société en nom collectif* is gewoonlijk alleen de gérant voor onrechtmatige daden aansprakelijk.

Wel is, volgens Lyon Caen, de Société aansprakelijk wanneer autorisatie tot de daad gegeven was of deze later is goedgekeurd, nadat zij eerst geduld was. Hij noemt vooral gevallen van deloyale concurrentie.

§ 4. Duitschland.

In Duitschland geeft de wettelijke bepaling (§ 31 B. G. B.) ook inlichting t. a. v. de grens voor de aansprakelijkheid. De bepaling worde nog even in herinnering gebracht:

„Der Verein ist für den Schaden verantwortlich den der „Vorstand, ein Mitglied des Vorstandes oder ein anderer ver-„faszungsmäszig berufener Vertreter *durch eine in Ausführung „der ihm zustehenden Verrichtungen begangene, zum Schadens-„ersatze verpflichtende Handlung* einem Dritten zufügt."

---

[1]) Voor de geschiedenis dezer bepaling zie men vooral Lyon Caen, nrs. 1009 vlg.

[2]) Lyon Caen, nr. 1014.

Op de gecursiveerde woorden komt thans alles aan. Wil er sprake kunnen zijn van aansprakelijkheid der Vereeniging, dan moet dus vaststaan dat de dader bleef op het terrein der hem „zustehende Verrichtungen". De onrechtmatige daad-zelf moet hebben plaats gehad terwijl de dader was „in Ausführung" van deze bevoegdheidssfeer. Hieruit volgt dat alleen de „Verrichtung", waarbinnen de daad plaats vond, moet „zustehen", niet deze daad-zelf. Anders zou § 31 ook maar weinig aan zijn doel kunnen beantwoorden, het artikel zou weinig in toepassing kunnen komen. Immers het zal maar hoogst zeldzaam voorkomen, dat het orgaan bevoegdheid heeft voor een concrete ongeoorloofde daad [1]).

Aan dezen eisch van prealabele bevoegdheid wordt door de meeste auteurs nogal streng vastgehouden. Zoo bestrijdt Oertmann, evenzeer als Gierke [2]), de meening dat het alleen zou mogen slaan op „*vermeintlich*" zustehende Verrichtungen. Dit is h. i. zonder belang, het is onverschillig, of men zijn taak met meer of minder zorgvuldigheid heeft uitgevoerd, hoofdzaak is: of men bevoegd is tot die taak. „Die Frage der Zuständigkeit „steht nicht *hinter*, sondern *vor* der Durchführung der Ver„richtung; nur deren *allgemeine* Eigenart, *nicht* ihre *konkrete* „Vollziehung ist für die Antwort darauf maszgebend" [3]). Dat de Vereeniging alleen met het oog op oordeelkundige vervulling de taak heeft toevertrouwd, is alleen van invloed op de inwendige verhouding: „. . . . . . für die Haftung des Vereins „nach auszen schon deshalb unerheblich, weil diese Haftung „auf dem Gesetz beruht, das dabei seinerseits nur auf den

[1]) Aldus meer in het bijzonder Oertmann, t. a. p., blz. 117; Ebbecke, t. a. p., blz. 27; Endemann, Lehrb. des Bürg. R. I, blz. 198, noot 21; Klingmüller, diss. Breslau 1900, blz. 39/40.

[2]) Verhandl. des 28sten Deutschen Juristentages (1905), I, blz. 136 vlg.

[3]) Oertmann, t. a. p., blz. 115.

„*objektieven* Zusammenhang zwischen Verrichtung und Schädi-„gung abstellt" [1]).

Anderzijds wordt de bevoegdheid gemeenlijk ver uitgestrekt. Aan den indruk van derden wordt daarbij invloed toegekend. Uitdrukkelijk verbod tot het verrichten van zekere daad hoeft zelfs geen invloed te oefenen, zoolang derden dat verbod niet kenden. Zelfs gaan enkele auteurs zoover, om ook bij onbevoegdheid (b.v. machtsoverschrijding) aansprakelijkheid aan te nemen. Dat is echter uitzondering; de meerderheid is wel geneigd, den bevoegdheidskring zeer ruim op te vatten. De uitdrukking „Verrichtung" komt tevens voor in § 831 B. G. B. Ook daar volgt men deze meening.

De „Verrichtung" mag omvatten „alle mögliche Betätigungen." Het is onverschillig, of het is een rechtshandeling of een feitelijke daad. De laatste interpretatie vindt steun in de geschiedenis van § 31. In het aanv. Ontwerp las men inplaats van de uitdrukking „eine *in Ausführung* der ihm zustehenden Verrich-„tungen begangene Handlung", eene engere uitdrukking. n.l.: „*in Ausübung seiner Vertretungsmacht*". Deze uitdrukking vond men te eng, omdat zij alleen slaat op daden, gepleegd „*bei der Vornahme eines Rechtsgeschäftes*" [2]). De tegenwoordige uitdrukking biedt dus ruimte de Vereeniging *ook* aansprakelijk te stellen voor schade „der durch rein thatsächliche Verrichtungen „veranlasst wird" [3]).

De bevoegdheid heeft men direct of indirect af te leiden uit de Statuten: „von der Satzung zugeschriebene Wirkungskreis" [4]);

---

[1]) Oertmann, t. a. p., blz. 117. Dezelfde meening onder citeering van diverse auteurs bij Klingmüller (diss. Breslau 1900), blz. 39, Reineke (diss. Göttingen 1900), blz. 43, al. 3, Ebbecke, t. a. p., blz. 27, wanneer zij erop wijzen, dat het *opzettelijk* verrichten geen invloed hoeft te oefenen.

[2]) Protokolle, blz. 523,

[3]) Saenger (diss. Jena 1903), blz. 29; Gierke, Verh. 1906, blz. 111; Reineke, t. a. p., blz. 42.

[4]) Saenger, t. a. p., blz. 33.

„die Zuständigkeitsgrenzen ergeben sich aus der Satzung und „dem Gesetz, namentlich aus dem für die Jur. Person be„stimmten Zweck" [1]); „innerhalb der ihr von der Rechtsordnung „begrenzten Lebenssphäre, Lebenszweck" [2]).

Soortgelijke uitdrukkingen bij de algemeene commentatoren op het B. G. B. [3]).

Oertmann is van meening, dat § 31 ook zal gelden bij „Geschäftsverteilung" van de „Vorstand", wanneer men zijn bevoegdheid dus niet rechtstreeks aan de Statuten, maar aan de onderlinge regeling van werkzaamheden ontleent. Het mag echter niet zijn een handelen krachtens bijzondere opdracht voor één geval. B.v. de Directeur van de handels-afdeeling van een N. V. geeft den Dir. van de techn. afd. opdracht een klant te bezoeken. Fraudeert de technische Directeur bij die gelegenheid, dan is de N. V. *niet* aansprakelijk. In 't algemeen echter zal deze eisch van bevoegdheid wel weinig moeilijkheid opleveren.

De moeilijkheid openbaart zich wel wanneer men let op den 2en eisch van § 31, n.l: dat gehandeld moet zijn *ter uitvoering* van bevoegdheid. De auteurs wijzen er op, dat deze eisch vooral gesteld is om daarmede uit te sluiten aansprakelijkheid voor alles wat slechts *bij gelegenheid* der vervulling van de taak verricht is. Zoo Oertmann: Er mag niet zijn een „äuszerer, „zufälliger Zusammenhang" tusschen onrechtmatige daad en werkkring [4]). De moeilijkheid is echter de grens aan te geven tusschen iemands handelen „ter uitvoering" van zijne bevoegdheid en „bij gelegenheid" van zijne bevoegdheid. „Wann das

---

[1]) Reineke, t. a. p., blz. 42.

[2]) Krüger (diss. Jena 1900), blz. 35.

[3]) Zie b.v. Kohler, Bürg. R., I, blz. 329.

[4]) Meer uitvoerig, maar met gelijk resultaat vindt men dit toegelicht bij Reineke, t. a. p., blz. 45; Kohler, I, blz. 331; Endemann, I, blz. 198, noot 2; v. Thur, blz. 540.

„eine und wann das andere vorliegt, ist nicht immer leicht „festzustellen. Das ist quaestio facti" [1]).

Wordt op grond van de omstandigheden in het concrete geval aangenomen, dat inderdaad gehandeld is „ter uitvoering" van de bevoegdheid, dan pleegt men — de woorden van § 31 geven tot geen andere oplossing aanleiding — de Vereeniging *steeds* aansprakelijk te stellen. De wijze waarop gehandeld is oefent geenerlei invloed.

Als voorbeelden vindt men de volgende gevallen:

Kohler [2]): Een ambtenaar moet een persoon „amtlich" ondervragen, hij mishandelt hem tijdens de duur van het verhoor, de Staat is aansprakelijk.

Daarentegen: Dezelfde ambtenaar treft iemand toevallig in zijn bureau aan, hij mishandelt hem, de Staat is niet aansprakelijk.

Reineke [3]): Het bestuur van een N. V. besluit een fabrikaat, waar een andere N. V. patent op genomen heeft, te vervaardigen en in den handel te brengen. De N. V. is nu aansprakelijk.

Het bestuur van een Vereeniging is bevoegd een proces te voeren. De bestuurder zweert een valschen eed en berokkent daardoor schade aan derden. De Vereeniging is nu aansprakelijk.

Geraakt echter bij behandeling van eene Vereenigings-aangelegenheid een bestuurder met een derde in strijd, dan acht schr. de Vereeniging niet aansprakelijk voor de verwonding.

Saenger [4]): De „verf.mäszig bestellte" geneesheer van een ziekenhuis maakt zijne Vereeniging aansprakelijk, onverschillig of de operatie door een kunstfout, dan wel door grove nonchalance slecht uitvalt.

Besteelt de geneesheer echter zijne patienten tijdens de

---

[1]) Meurer, t. a. p., blz. 176, noot 2.

[2]) Lehrb. des Bürg. R., I, blz. 332.

[3]) T. a. p., blz. 43.

[4]) T. a. p., blz. 36.

medische behandeling, dan is de Vereeniging niet aansprakelijk [1]).

De auteurs komen op grond van de voorbeelden tot het volgende criterium:

„Man wird dann zu untersuchen haben ob die schädigende „Handlung ein Ausfluss der zustehenden Verrichtung gewesen „war, oder auch selbständig ohne letztere hätte vorkommen „können", aldus SAENGER [2]). Hij concludeert in navolging van KUHLENBECK dat er moet zijn een „Kausalnexus" tusschen „That" en „funktionelle Stellung des Thäters." REINEKE [3]) zegt: de handeling moet „ihrer Art nach in den Kreis der dem Vertreter „zukommenden Obliegenheiten hineinfallen". Er moet zijn een „Beziehung" tusschen „Handlung des Vertreters" en „Angelegenheiten der Juristischen Person", zóó dat de gewraakte daad deel uitmaakte van de „Verrichtung-selbst". Zoo het voorbeeld van den eed. Vermits eedsaflegging onderdeel is der „Verrichtung" (het voeren van een proces), maakt valsche eedsaflegging *de Vereeniging* aansprakelijk.

Staat eenmaal vast, dat de bestuurder tot de taak bevoegd is, dan is de Vereeniging dus *steeds* aansprakelijk.

De rechtspraak heeft nog slechts in zeer enkele gevallen gelegenheid gevonden haar oordeel over de hier besproken vraag te zeggen. Over 't algemeen gaat dit oordeel in gelijke richting als dat van de schrijvers. Zoo bijv. eene beslissing van het R. G. van 27-9-'99 (Entsch. Bd. 44, blz. 306). Is de daad louter „bei Gelegenheit" der vervulling van de taak verricht, dan is er geen sprake van aansprakelijkheid der Vereeniging, want dan ontbreekt de „Zusammenhang". Was de dader op bevoegd terrein, dan luidt het echter: „Die Haftung der Jur. Person kann (des-

---

1) Hetzelfde voorbeeld bij OERTMANN, blz. 117.

2) T. a. p., blz. 36/37; evenzoo HARTWIG (diss. Breslau 1899), blz. 62; KLINGMÜLLER, t. a. p., blz. 39.

3) T. a. p., blz. 43 vlg.

„halb) nicht aus dem Grunde verneint werden, weil der Vorstand „bei Vornahme der Handlung *nicht die Absicht der Vertretung „hat*, sondern das ihm als Vertreter der Jur. Person übergebene „Geld für sich unterschlagen will".

Hetzelfde standpunt, veelal uitsluitend af te leiden uit het niet nader gemotiveerde feit dat de Vereeniging aansprakelijk gesteld wordt, werd gehuldigd in de beslissingen van:

14-12-'02, (Entsch. Bd. 56, blz. 271).
4- 4-'07, („ „ 65, „ 423).
14-10-'07, („ „ 66, „ 379).
3- 5-'09, („ „ 71, „ 108).
29- 9-'09, („ „ 72, „ 4).

Bij wijze van voorbeeld vermeld ik de belissing van 3-5-1909 (Entsch. Bd. 71, blz. 108): Een leermeisje op een fabriek geeft aan de „posters" voortdurend inlichtingen omtrent hetgeen in de fabriek voorvalt. Zij wordt ontslagen. De Vereeniging van werkgevers plaatst haar op de zwarte lijst, deze Vereeniging wordt aangesproken tot schadevergoeding. De Vereeniging beslist, alvorens personen op de zwarte lijst geplaatst worden, eerst na onderzoek van eene vertrouwenscommissie. Nu luidt de beslissing: Blijkt het dat deze commissie geen juiste inlichtingen geeft, dan is *de Vereeniging* tot schadevergoeding gehouden. „Man wird von einem Arbeitgeberverbande, der sich durch seine „organisatorischen Einrichtungen in den Stand gesetzt hat *in so „schwerwiegende Weise* in das wirthschaftliche Leben von Arbeit-„nehmern einzugreifen, wie es durch die Versagung von Arbeits-„nachweisscheinen von Seiten der verklagten und ähnlichen „Vereinigungen tatsächlich geschieht, verlangen dürfen und „müssen, dasz sie bei Verhängung solcher Masznahmen vorsichtig „verfahren, insbesondere dazu nicht verschreiten sofern sie keine „verläszlichen Unterlagen bezüglich der tatsächlichen Vorgänge „und Verhältnisse haben, die ihnen Anlasz zu solcher Maszregel „geben".

Bij de beslissing van 4-6-'07, (Bd. 66, blz. 181) wordt de bekende vraag besproken of de N. V., wier Directeur zich tijdens den loop der verzekering aan brandstichting enz. heeft schuldig gemaakt, daardoor recht op uitkeering verliest. Dit wordt bevestigend beantwoord: „... auch Nichterfüllung oder „Zuwiderhandeln gegen die Vertragspflichten seitens des Ver- „tretungsorgans (wirkt) unmittelbar gegen die Gesellschaft selbst". Analogie met § 31 B. G. B., waar geëischt wordt, dat de daad was „in Ausführung der ihm zustehenden Verrichtungen" wordt afgewezen. „Das ist aber nicht entscheidend wenn .... aus „der Brandstiftung Verwirkung des Anspruchs wegen Verletzung „der Vertragspflichten hergeleitet wird. Es kommt dann auch „nicht darauf an ob die Tat aus von den Vorstandsbefugnissen „unabhebliche Beweggrunde verübt worden ist". Door deze redeneering wordt dus een daad van het orgaan, zelfs ook dán met die van de Vereeniging vereenzelvigd, wanneer het orgaan *on*bevoegd gehandeld heeft. Ook t. a. v. de feiten, dat de Directeur „*böswillig* Rettung unterlassen habe", de bewijsmiddelen geweigerd heeft aan de maatschappij uit te leveren, enz. wordt kortweg gezegd: „Auch hier sind Handlungen und Unterlassungen „desjenigen Organs, welches die versicherte Gesellschaft in der „Verhandlungserfüllung zu vertreten hat *identisch* mit Hand- „lungen und Unterlassungen der Vertragskontrahentin selbst". Ten slotte: „Der Vorstand spricht für die Gesellschaft; seine „Erklärungen sind diejenigen der Versicherten selbst und, sofern „von ihm dabei betrügerisch gehandelt wird, müssen notwen- „digerweise die Folgen die versicherte Gesellschaft treffen".

Dat is dus eene vergaande beslissing [1]).

Hier in dit geval ziet men tevens eene bevestiging van het

---

[1]) Gelijk bekend, werd deze quaestie bij ons in anderen zin beslist door H. R. 30-11-'83, W. 4988. Zie hierboven blz. 182, noot 4.

reeds boven vermelde feit, dat ook bij *feitelijke* daden van het zoogenaamde orgaan aansprakelijkheid van de Rechtspersoon mogelijk is. Dit laatste is ook beslist door den Zivilsenat 19-2-'04, (Bd. 57, blz. 94).

In het algemeen is § 31 B. G. B. ook toepasselijk op de Vereenigingen uit het Handelsrecht. Toch heeft de rechtspraak hier ook wel *persoonlijke* aansprakelijkheid aangenomen, nl. bij Aktiëngesellschaft, Gesellschaft m. b. H., Genossenschaft in gevallen „wenn der Beitritt eines Mitgliedes durch Betrug des „Vorstandes veranlaszt oder das Ausscheiden eines Genossen „durch Schuld des Vorstandes nicht angemeldet ist". Aldus beslissingen van het R. G. vermeld in Bd. 54, blz. 128, Bd. 68, blz. 344, Bd. 72, blz. 293. Gemotiveerd wordt deze afwijking doorgaans „im Interesse der Erhaltung des den Gläubigern „verhafteten Gesellschaftsvermögens" [1]).

Zoo b.v. de beslissing vermeld in Bd. 54 (Zivilsenat 14-3-1903). De Vorstand publiceert een valsche balans, daardoor wordt eischer verleid aandeelen te nemen, waarvoor hij nu schadevergoeding vraagt. Laagste en hoogste instantie (nl. Berufungsgericht en Zivilsenat) ontzeggen den eisch, terwijl de revisiebeslissing den eisch had toegewezen op grond van de gewone overweging: „Gläubiger sei er aber deshalb weil die Gesellschafs-„organe ihn betrogen hätten und die Gesellschaft für den ihm „hierdurch erwachsenen Schaden hafte". De ontzegging van den eisch was gebaseerd op de Overweging, dat § 31 en 823 B. G. B. hier *niet* toepasselijk zijn. De artt. van het Handelsgesetzb. beoogen: *bewaring* van het grondkapitaal, bescherming van *alle* crediteuren („Die Aktiëngesellschaft ist eine *reine* „*Kapital*gesellschaft"). Daarom hier hoogstens eene *persoonlijke* actie tegen de organen [2]).

[1]) Ebbecke, t. a. p., blz. 27.

[2]) Gelijke beslissing R. G. 15-12-'09, Entsch. Bd. 72, blz. 293.

§ 5. Zwitserland.

Ook hier schijnt men, zoodra de werkzaamheid op bevoegd terrein vaststaat, *steeds* aansprakelijkheid aan te nemen. De wet geeft geen nadere regeling. Art. 55, al. 2 luidt: „Sie (Die „Organe) verpflichten die Juristische Person sowohl durch den „Abschlusz von Rechtsgeschäften *als durch ihr sonstiges Ver-„halten*". De regeling in de Duitsche wet is bij de totstandkoming van dit artikel herhaaldelijk besproken [1]).

§ 6. Engeland.

Ook in Engeland staat op den voorgrond de idee, dat alleen wanneer de dader zich op bevoegd terrein bevonden heeft er van aansprakelijkheid der corporatie voor onrechtmatige daden sprake kan zijn. „It (a corporation) is created and endowed „for certain objects and for certain objects *only* and its powers „are impliedly restricted to doing what is necessary for the „attainment of those objects; in other words those objects define „and circumscribe the corporation's sphere of activity. Outside „this sphere the corporation is struck with impotence and all „that it does is „*ultra vires*" and wholly void [2]). Voor enkele oudere „corporations" geldt wellicht nog een z.g. „general capacity", maar dit „ultra-vires" beginsel geldt thans voor de meeste corporaties, zeker voor die, welke vallen onder de Companie's Act van 1862 [3]). Zelfs de omstandigheid dat de daad bona fide verricht is, maakt geen verschil. Is de daad „ultra-

---

[1]) Vgl. Egger, t. a. p., blz. 193.

[2]) Aldus Manson in Encyclop. of the laws of England, 2e ed. 1909, dl. XIV, blz. 359.

[3]) Dit „ultra vires" beginsel is vooral uitgewerkt door Brice in zijn werk „The law of corporations and companies. A treatise on the doctrine of ultra vires", 3e ed. London 1893.

vires", dan is de dader persoonlijk aansprakelijk. Voor rechtshandelingen is dat in 1908 eenigszins verzacht door S. 279 van de Companie's Act „giving power to the Court in any proceeding „against a Director for breach of trust, to grant relief where „the Director has acted honestly and reasonably and ought „fairly to be excused" [1]). Over onrechtmatige daden wordt daar echter niet gehandeld. Zelfs toestemming van de leden kan aan het beginsel niets veranderen: „Acts which are merely ultra „vires the governing body, but intra vires the Company, may „be ratified by the members; but not even the consent of every „member in the Company can authorise or ratify an act which „is ultra vires *the Company*" [2]). Zoo in het bijzonder t. a. v. Naaml. Vennootschappen: „If directors apply the funds of the „Community to ultra-vires purposes, they are liable to replace „them *however honestly they may have acted*, e. g. if they have „misapprehended the scope of the company's objects" [3]).

Wat in Frankrijk wordt aangeduid door „principe de spécialisation", bij ons door „*doel*gedachte", wordt in Engeland genoemd „intra vires".

Beweegt de dader zich op het terrein van zijne Vereeniging, dan wordt zoo goed als steeds aansprakelijkheid van de Vereeniging erkend [4]). In Engeland wordt de bestuurder als „agent" beschouwd, vandaar dan ook dat men voor aansprakelijkheid van de corporatie voor daden van den bestuurder dezelfde grens volgt als in het algemeen voor aansprakelijkheid van den „principal" bij daden van den „agent". „. . . . . it is plain that „the ordinary principles of agency apply to companies" [5]). Ook daar nu eischt men in Engeland steeds, dat de dader op be-

[1]) Manson, in Encyclop. dl. XIV., blz. 363.

[2]) Manson, in Encyclop. dl. XIV., blz. 360.

[3]) Manson in Encyclop., dl. III, blz. 292.

[4]) Zie Lindley, Law of Companies, 6e ed. 1902, blz. 213.

[5]) Lindley, t. a. p., blz. 257.

voegd terrein was. Aldus b.v. POLLOCK: „A point of importance „to be noted in this connexion is that only such acts bind a „principal by subsequent ratification as were done at the time „*on the principal's behalf.* What is done by the immediate „actor on his own account can't be effectually adopted by „another" [1]). Hij citeert eene rechterlijke beslissing „which „may now be regarded as a classical authority", luidende: „The master is answerable for every such wrong of the servant „or agent as is committed *in the course of the service and for „the master's benefit*, though no express command or privity of „the master be proved." Als rechtsgrond voor aansprakelijkheid wordt daar niet steeds van eenzelfde standpunt uitgegaan. Nu eens beroept men zich op de regel „respondeat superior „cui prodest", dan weer de regel „qui facit per alium facit „per se", laatstelijk volgde men bij de aansprakelijkheid van de Trade Union voor de staking onder de arbeiders der Taff Vale Spoorweg-maatschappij de regel „qui sentit commodum „sentire debet et onus". Toch zijn er gevallen, waar men juist bij de Rechtspersoon dit standpunt heeft laten varen, al moge men het overigens volgen. De Rechtspersoon werd dan wel aansprakelijk gesteld, al was zij door de concrete daad ook niet verrijkt, wel in strijd met vermelde Rom. r. regel „but „our modern commercial corporations were unknown to the „Roman lawyers" [2]). Met den animus van den dader wordt echter wel degelijk gerekend. „But conversely a false and „fraudulent statement of a servant made *for ends of his own*, „though in answer to a question of a kind he was authorized „to answer on his master's behalf, will not render the master „liable in an action for deceit" [3]).

---

[1]) Law of Torts, 7e ed. 1904, blz. 75.

[2]) POLLOCK, t. a. p., blz. 300.

[3]) Law of Torts, blz. 94; zie blz. 309 ten bewijze dat actie wegens „deceit" tegen een Rechtspersoon overigens niet uitgesloten is.

Illustratie van een en ander geeft het volgende voorbeeld, te vinden bij SCHIRRMEISTER [1]) en overgenomen uit dl. II der Law Reports van de Queen's Bench, blz. 535: Eischer laat zijn paard vervoeren, de stationschef grijpt bij aankomst den eischer vast, in de meening, dat voor het paard niet betaald was. Eischer vraagt schadevergoeding wegens vrijheidsberooving. Nu spreekt de wet, welke „railway Companies" het recht geeft door arrestatie tot vrachtbetaling te dwingen, alleen over vervoer van *passagiers*. Hier gold het: vervoer van een *paard* en daarom werd de arrestatie „ultra vires" geoordeeld.

Dezelfde regelen gelden voor z.g. quasi-corporations, welke in menig opzicht bij „corporations" ten achter staan, b.v. doordien zij slechts door middel van z.g. „trustees" eigendom kunnen hebben. Vooral de Trade-Unions behooren hiertoe [2]). Een goed voorbeeld van aansprakelijkheid van de Trade-Union levert de beslissing van Sir JUSTICE MATHEW in het geval LINAKER v. PILCHER [3]). 't Laatst is de Trade-Union aansprakelijk gesteld bij de bekende Taff Vale staking. Door de Trade Dispute's Act van 1906 is deze aansprakelijkheid thans echter, althans grootendeels, teruggenomen. Aangezien bij het totstandkomen van deze wet, welke aan Engelsche Vakvereenigingen vrijwel een privilege geeft bij gepleegd onrecht, minder juridische dan wel politieke overwegingen den boventoon voerden, hoop ik deze wet later te bespreken.

De Naamlooze Vennootschap is *niet* aansprakelijk voor daden van den Directeur, wanneer deze zich heeft schuldig gemaakt aan „breach of duty or acts of misconduct" [4]). Dit is echter niet het geval bij „negligence", „mere imprudence" enz. Direc-

---

[1]) Das Bürgerl. Recht Englands (Berlin 1906), blz. 85.

[2]) POLLOCK, t. a. p., blz. 94.

[3]) Vermeld bij HERMAN COHEN, Trade Union Law, 2e ed. 1907, blz. 13.

[4]) LINDLEY, t. a. p., blz. 126.

teuren zijn verplicht „to use fair and reasonable diligence in „the discharge of their duties and to act honestly but they are „not bound to do more". Wel zijn zij aansprakelijk bij „crassa neglegentia" [1]). In 't algemeen echter neemt de Engelsche wet en jurisprudentie t. a. v. N. V. hetzelfde standpunt in als bij andere corporaties. Zoo concludeert LINDLEY [2]) op grond van een zeer uitvoerig overzicht van de jurisprudentie: „All that is „necessary to charge the Company is that the act complained „of should be intra vires, and not ultra vires, and should be „committed for the Company by its agent or servant in the „course of the business to which it is his duty to attend, or „as it is sometimes expressed, in the course and as part of „his employment". Zoo noemt hij als voorbeelden uit de rechtspraak: aansprakelijkheid bij verwaarlozing van waardepapieren, bij onrechtmatig beslag, bij schriftelijke beleediging, enz. Zelfs is het niet noodig „to prove any formal appointment of the „agent by the Company". Ook bij bedrog van den „Director" is de Maatschappij aansprakelijk. „It has been held that the „general interests of society demand that representations by „the directors of a Company may bind the Company, although „the shareholders may be ignorant of the representations and „of their falsehood" [3]).

Wel is er *persoonlijke* aansprakelijkheid van directeuren bij verspreiding van een valsch prospectus. Gemotiveerd wordt dit omdat hierbij bijzondere nauwgezetheid vereischt wordt, hier in bijzondere mate vertrouwen wordt opgewekt [4]). Dat de persoonlijke aansprakelijkheid ook hier slechts matig wordt

---

[1]) Encycl., III, blz. 291 vlg.

[2]) T. a. p., blz. 257.

[3]) LINDLEY, t. a. p., blz. 260.

Zie ook POLLOCK, t. a. p., blz. 92 vlg.; MANSON in Encycl., dl. III, blz. 286.

[4]) Hierover uitvoerig LINDLEY, t. a. p., blz. 95 vlg.; Encyclop., dl. III, blz. 279 vlg.

erkend, kan blijken uit de woorden van LINDLEY: „But the law „of this country is unquestionably very lenient to persons who „act honestly, but who nevertheless put their names to statements „on the faith of what they are told by others and the truth of „which they too readily assume" [1]).

In de gevallen waar *strafrecht* tegen de Rechtspersoon is toegelaten, schijnt men in Engeland evenzeer eraan vast te houden, dat de dader op bevoegd terrein was. „An act of „misfeasance must come *within the scope* of corporate duty", en iets verder als grens: „chiefly on the nature and duties of „the particular corporation and the extent of its powers in the „special matter" [2]).

§ 7. Conclusie.

Het bleek dus wel uit het gegeven overzicht van wetgeving en rechtspraak, dat vrij algemeen als eerste eisch voor aansprakelijkheid van de Vereeniging gesteld wordt, dat de daad gepleegd was op een terrein, waar de dader tot optreden bevoegd was. Zelfs in Frankrijk houdt men bij de Rechtspersoon hieraan vast, hoewel men overigens bij toepassing van 1384 C. c. dezen eisch in vele gevallen laat varen. M. i. zal men hieraan moeten vasthouden, uitvoerige toelichting behoeft dit wel niet. Het is eigenlijk vanzelfsprekend, dat alleen dán als de dader op bevoegdheid wijzen kan, aansprakelijkheid van de Vereeniging gerechtvaardigd is. Wel is er nog even aan te herinneren — in het bijzonder bij het overzicht van de Duitsche bepaling werd dit meer uitvoerig toegelicht — dat bedoeld wordt: bevoegdheid tot het *terrein* van werkzaamheid, waarop de onrechtmatige daad plaats vond, *niet* tot deze daad zelf.

---

[1]) T. a. p., blz. 111.

[2]) BISHOP, Commentaries, § 422 vlg.

Van onbevoegdheid kan sprake zijn, doordien de dader òf werkzaam was geheel buiten het terrein van zijne Vereeniging, òf doordien hij niet te dien tijde of te dier plaatse bevoegd was of niet aan alle formaliteiten, noodig voor de vervulling van zijn taak had voldaan.

Wat het eerstgenoemde geval betreft, sluit ik mij aan bij de ruime opvatting van den inhoud van het doel der Vereeniging, voorgestaan door GIERKE, door onze rechtspraak, in Duitschland en in Frankrijk voornamelijk bij de Syndikaten. In dit geval waar de bevoegdheidsvraag dus eigenlijk samenvalt met de vraag naar den omvang van het doel der Vereeniging, komt de taak van den rechter gewoonlijk neer op interpretatie van eene Statutaire bepaling, welke slechts een algemeen beginsel opstelt doch niet in bijzonderheden afdaalt. Bijv. wanneer men als bevoegdheidsomschrijving van een bestuurder vindt: „waarneming van het beheer der zaken", „zorg voor het dagelijksch beheer", enz. Wat nu onder dat „beheer der zaken" valt, is steeds een zeer concrete vraag.

In het tweede geval, daarentegen, staat de vraag van al dan niet bevoegdheid gewoonlijk wel uitdrukkelijk vast, hetzij door bepaling in de Statuten, hetzij van elders, bijv. besluit van de Algemeene Vergadering. Reeds vroeger besprak ik de recente beslissing van den H. R., waarbij in afwijking van het arrest van het Hof te Arnhem uitgemaakt werd dat bij *on*bevoegdheid in den thans bedoelden zin, aansprakelijkheid van de Vereeniging niettemin mogelijk is, terwijl bovendien de in casu benadeelde uitdrukkelijk bekend was met de onbevoegdheid van den bedoelden bestuurder op dat moment. Het komt mij voor, dat dit *niet* juist is, omdat de tijd en de plaats, waar men van zijne bevoegdheid gebruik zal maken een element van deze bevoegdheid vormen, zoo goed als ook het feit, dat alle daarvoor vereischte formaliteiten zijn nageleefd. Van de vreemde wetgeving is mij geen geval bekend, waar van dit standpunt is afgeweken.

Ook bij toepassing van 1403, lid 3 B. W., in 't algemeen pleegt men hieraan vast te houden. Bij de eerstbedoelde bevoegdheid moest er wel degelijk rekening mede gehouden worden of het verkeer aan de gekozen omschrijving soms eene bepaalde, gangbare beteekenis hecht; hier echter, waar het geldt eene *duidelijke* aanduiding van de bevoegdheid, kan daarvan geen sprake zijn, onverschillig of deze neergelegd is in bepaling voorkomend in de Statuten, dan wel in besluit van de Algemeene Vergadering. Ook bij rechtshandelingen afgesloten door een lasthebber, denkt men er immers niet aan, dáár waar de woorden van den last voor niemand nog reden tot twijfel kunnen geven, de vraag hoever de lastgever gebonden is afhankelijk te stellen van wat een 3e in deze duidelijke woorden gelieft te lezen [1]). Vooral waar het betreft eene reserveering van goederen voor een bepaald doel, zooals bij Vereenigingen het geval is, moet men nauwlettend toezien op de consequentie. Deze zou hier zijn, dat een bestuurder, die maar de beschikking heeft over een beetje machtsvertoon of brutaliteit de macht in handen zou hebben de Vereeniging tot ver buiten de grenzen van het geoorloofde te binden [2]).

Een enkel voorbeeld tot nadere toelichting. Art. 15 Wetb. v. Burg. Rechtsv. geeft den deurwaarder bevoegdheid tot het uitbrengen van exploiten van 's morgens 7 tot 's avonds 8 uur. Meermalen is de Staat of de directe lastgever van den deurwaarder aansprakelijk gesteld voor door hem bij die gelegenheid gepleegd onrecht. Stel nu eens den deurwaarder, die te middernacht een exploit gaat uitbrengen. Kan men volhouden dat ook dán, wanneer dus gehandeld is op een moment waarop de deurwaarder *niet* tot handelen bevoegd is, Staat of lastgever

[1]) Vgl. Kist—Visser, Handelsrecht, I, blz. 244. Voor aansprakelijkheid van Vereen., zie Hof Arnhem 13-2-'07, W. 8601.

[2]) Bij aansprakelijkheid van een particulier voor de daad van een ander geldt deze overweging *niet*. Zie Michoud, II, blz. 237.

voor bij die gelegenheid gepleegd onrecht aansprakelijk moeten zijn? Toch kan het best zijn, dat hij ook dán, volgens de vroeger geciteerde zegswijze van den H. R. „als deurwaarder" gehandeld heeft!

De meest gangbare opvatting is, gelijk na de vroegere uiteenzetting wel geen nader betoog zal behoeven, deze, dat, zoodra vaststaat dat de dader op bevoegd terrein werkzaam was, de Vereeniging ook per se aansprakelijk is. M. a. w., staat de bevoegdheid tot optreden vast, dan acht men daarmede de vraag, wie aansprakelijk is, tevens beslist. Zoo vooral in Frankrijk en in Duitschland; in Engeland gaat men ook wel ver, maar toch denkt men zich daar wel eenige grens; in onze rechtspraak is, gelijk bleek, dit standpunt in de meeste gevallen gehuldigd, terwijl in enkele gevallen wel degelijk *de wijze waarop* gehandeld werd, invloed oefende voor bepaling van de aansprakelijkheid van de Vereeniging [1]). Zoo verwijs ik slechts naar de boven geciteerde voorbeelden van de Duitsche auteurs: de bestuurder, bevoegd tot het voeren van een proces, die daarbij een valschen eed zweert; de „verfassungsmäszig bestellte" Arts van een ziekenhuis, die door grove nalatigheid de patiënten slecht behandelt, enz., voorbeelden van aansprakelijkheid der Vereeniging, die door de bepaling van § 31 inderdaad gerechtvaardigd schijnen. Ik herinner voorts aan het boven beschreven optreden van de Fransche Syndikaten, waar nòch de intentie van den dader, nòch de bij het plegen van de daad aangewende middelen eenig punt van overweging uitmaakte voor de vraag wie aansprakelijk is. Zoo herinner ik ook aan het boven beschreven standpunt van GIERKE.

Staat de bevoegdheid vast, dan is het m. i. nog een geheel andere vraag, of de Vereeniging nu per se aansprakelijk is. En dit is nu een quaestie, waarvoor de Statuten den rechter

---

[1]) Zie boven, blz. 182 en 200 noot 1.

wel *nimmer* inlichting zullen geven, omdat bij het opstellen van Statuten heel eenvoudig niet aan het plegen van onrechtmatige daden wordt gedacht. Deze vraag is door den rechter dus steeds naar zijn inzicht in elk concreet geval te beoordeelen. Bij rechtshandelingen kan men voor gebondenheid van de Vereeniging volstaan met na te gaan of degeen, die het contract sloot, bevoegd was. Bij onrechtmatige daden is dit m. i. niet het geval. Mede hierop doelende, wees ik er boven reeds op, dat het antwoord op de hier te bespreken vraag geheel buiten art. 1692 B. W. om moet worden gezocht.

Hoe komt het nu dat men als regel volstaat met „bevoegdheid" te eischen, zoo weinig aandacht schenkt aan de wijze, waarop de daad gepleegd is? Daar moeten eenige oorzaken voor te vinden zijn. Immers het billijkheidsgevoel was in de gewraakte beslissingen *niet* bevredigd. Ik wijt het onbevredigende resultaat aan de volgende omstandigheden:

In de 1e plaats aan de richting, die de Rechtspersoon als fictie beschouwt, eigen wil bij haar uitgesloten acht, maar haar toch ter wille van de eischen van het maatschappelijk leven aansprakelijk wil stellen en dit dan doet met behulp van de z.g. risico-leer [1]. Men wijst er dan op dat de risico-leer toch zulke goede diensten bewijzen kan, omdat zoodoende ook aansprakelijkheid van de Rechtspersoon mogelijk is. Het komt mij voor, dat in deze wijze van redeneeren een bij uitstek dogmatische methode gelegen is, die met de werkelijkheid *niet* voldoende rekening houdt. Men verzuimde na te gaan of het risico-beginsel, toegepast op de wijze waarop Vereenigingen aan het rechtsleven deelnemen, wel zoo zonder uitzondering zou kunnen worden aanvaard. Zonder nader onderzoek werd het risico-beginsel hier toegepast, omdat men schuld bij de Rechtspersoon nu eenmaal iets onmogelijks achtte. Men dacht

---

[1]) Ik beschreef deze richting hierboven, blz. 140 vlg.

alleen aan de gefingeerde eenheid, die geen schuld kan hebben. Zoo kwam men a priori ertoe, alle Vereenigingen *op gelijke wijze* aansprakelijk te willen stellen. Eene bepaalde onderscheiding al naar de soort van Vereeniging werd niet gegeven. Men had dit wel moeten doen. Hij, die ervan uitgaat, dat de practische toestanden moeten beslissen voor de door het recht te stellen regelen, moet toegeven, dat de groote verscheidenheid van Vereenigingen eene gelijke behandeling niet gedoogt. Toch moet men hiertoe komen, indien van „de fictieve eenheid zonder schuld" wordt uitgegaan, want in dit opzicht zouden immers alle Vereenigingen gelijk staan.

De 2e reden, waardoor men ertoe kwam, de aansprakelijkheid van de Vereeniging verder uit te breiden dan billijkerwijze toelaatbaar is te achten, lijkt mij gelegen hierin, dat men door het volgen van de orgaan-leer, dan wel door aan te nemen eene fictie van het handelen van vertegenwoordigde *door* vertegenwoordiger, in *elke* daad van een bestuurder een daad van de Vereeniging is gaan zien. Zoo herinner ik slechts aan Gierke's boven nader omschreven standpunt.

Bij de eerstvermelde richting wilde men dus te veel bij 1403 lid 3 onder dak brengen, bij het 2e standpunt had men te veel het oog gericht op 1401 B. W.

Hoe is juiste oplossing te verwachten?

In de 1e plaats een daad van lager orgaan: bestuurder of ander representant van de Vereeniging. Gelijk vroeger betoogd, is deze lagere functionaris te beschouwen als vertegenwoordiger van de leden. Wenscht men de leden voor een onrechtmatige daad van iemand, die naar buiten hunne belangen behartigt, aansprakelijk te stellen, dan dient voor de vraag, *wanneer* dit het geval is, allereerst vast te staan welk standpunt in de quaestie naar den rechtsgrond voor aansprakelijkheid van den een voor een daad van den ander het juiste is: het risico-, resp. het profijts-, dan wel het schuldbeginsel.

Voor zooverre het betreft een daad van ondergeschikten in den waren zin van het woord, kan ik kort zijn. Hier is op m. i. afdoende gronden, hier te lande voornamelijk in de proefschriften van MRS. V. LENNEP [1], SCHOLTEN [2] en BRUINS [3], uitvoerig de onhoudbaarheid aangetoond van de leer, die als verklaring voor de aansprakelijkheid de gedachte aan schuld bij den meester naar voren brengt. Men wijst er tevens op, dat juist de moderne Vennootschappen en andere Vereenigingen met haar heirleger van ondergeschikten, die onmogelijk allen den patroon bij name bekend kunnen zijn of door hem persoonlijk gecontroleerd kunnen worden, tot eene zeer ruime toepassing van de nieuwe gedachte moeten leiden. Gelijk gezegd, dit alles lijkt mij juist; bij Vereenigingen vooral ook hierom, omdat daar, wegens het *georganiseerd* handelen, de daad veelal grooter uitwerking heeft, dan bij werkzaamheid in dienst van particulieren; de ratio voor het doen dragen van risico daar dus des te sterker is. Ik volsta daarom met eene verwijzing naar vermelde auteurs. Wel wijs ik er op, zoo aanstonds kom ik hierop terug, dat alles neerkomt op *de toepassing* die men aan het beginsel wenscht te geven. Juist bij Vereenigingen is het noodig, aan het beginsel goed vast te houden, omdat ervoor gewaakt moet worden, dat het vermogen uitsluitend voor het Statutaire doel wordt aangewend.

Kan men dit beginsel ook aanvaarden als rechtsgrond voor aansprakelijkheid van de Vereeniging voor een bestuursdaad? Hier zoekt men tevergeefs naar een antwoord bij de auteurs. Hoe dit stilzwijgen bij de auteurs te verklaren is, gaf ik boven reeds aan. Maar zelfs wanneer buiten het Vereenigingsterrein aansprakelijkheid van den vertegenwoordigde voor een daad van

---

[1]) T. a. p., blz. 5 vlg.

[2]) T. a. p., blz. 43 vlg.

[3]) T. a. p., blz. 63 vlg.

den vertegenwoordiger wordt vastgelegd, ontbreekt nadere motiveering. Zoo in het Ontwerp-Regout, waar de vraag naar den rechtsgrond als van louter academische waarde wordt geoordeeld. De onjuistheid hiervan ligt voor de hand: Stel ik iemand aansprakelijk voor de daad van een ander omdat hij de risico heeft te dragen van het feit, dat de ander door hem aan het werk gezet is, dan geldt de aansprakelijkheid voor elke daad, welke als uitvloeisel van de opgedragen werkzaamheid kan worden beschouwd. Neemt men de schuldgedachte als rechtvaardiging, dan dient *in beginsel* alleen bij gebleken schuld — te bewijzen door wie dan ook — van den meester, diens aansprakelijkheid te worden aangenomen. M. i. dient ook voor den bestuurder de risico-, respectievelijk de profijtsgedachte te worden aanvaard, afgescheiden van de vraag, welk beginsel men overigens buiten het Vereenigingsterrein bij aansprakelijkstelling van den lastgever moge huldigen. Het is niet te aanvaarden, dat de leden van eene Vereeniging die een bestuurder kiezen, dezen heel goed kennen, zoodat men een schuld bij hen zou mogen aannemen, indien de keuze later blijkt verkeerd te zijn uitgevallen. Evenmin kan goede keuze tot *plicht* gesteld worden. Tot dergelijke redeneering zou men oogenschijnlijk komen bij Vereenigingen, die zich de verzorging van gewichtige maatschappelijke belangen tot taak stellen, zooals eene Vereeniging tot opvoeding van kinderen, als bedoeld in 421 B. W. Juist bij dergelijke z. g. altruïstische Vereenigingen, waar niet als b.v. bij een Vakvereeniging een gemeenschappelijk levensdoel de leden samenbindt en zij door gezamenlijk strijden, elkaar goed leeren kennen, maar de leden veelal slechts door een toevalligen band verbonden zijn, is, hoe gewenscht wellicht ook, niet te eischen, dat de leden alleen zúlke bestuurders uit hun midden kiezen, die zij absoluut goed kennen. En al wilde men de leden dwingen, goed uit de oogen te zien, door b.v. hun schuldvermoeden wettelijk vast te leggen, met het

betoog, dat niemand hun toch dwingt, zich aan zulk een verantwoordelijke taak te wijden, als zij in casu op zich genomen hebben, een grens voor de gevallen waarin dergelijke zijdelingsche dwang bevrediging geeft, ware moeilijk aanwijsbaar. En de vraag is dan toch steeds, of men in dergelijke gevallen niet verder gaat dan men beoogde: het particulier initiatief, van zoo groot belang voor den bloei van het Vereenigingsleven, ware zoodoende niet bevorderd. In dubiis abstine!, zou men ook hier een wetgever kunnen toeroepen.

Uit gebrekkige keuze kan aansprakelijkheid van eene Vereeniging voor de daad van haren bestuurder dus niet worden verklaard. In beginsel is daarom ook hier uit te gaan van de risico-, respectievelijk de profijtsgedachte.

De vraag luidt nu: Wat te verstaan is onder dit denkbeeld van „het dragen van risico", respectievelijk het werkzaam zijn „in het belang van den meester" als rechtvaardiging van de aansprakelijkheid voor een daad van den ander? Veelal wordt dit uitgedrukt ongeveer aldus: „Wie gevaar vermeerdert, dient meer gevaar te dragen", of een beroep op den regel: Ubi lucrum ibi et periculum esse debet. Zoo vindt men het in de groote reeks van gevallen, als bijv. het exploiteeren van een fabriek, waar rechtmatig handelen niettemin tot schade-veroordeeling kan leiden; zoo vindt men het ook hier, wanneer het juridisch geweten gerustgesteld moet worden voor het feit, dat de meester schadevergoeding betalen moet voor een daad, waarbij *zijn* schuld in geen enkel opzicht betrokken is.

Maar waarin bestaat hier dit „veroorzaken van meerder gevaar"? Toch in het feit, dat B. als ondergeschikte in hooge of lage functie, *in dienst van A*, in zijn belang werkzaam is. Wanneer dit juist is, dan volgt hieruit dat de bedoelde risico — aansprakelijkheid van A. — alleen dán gerechtvaardigd is, wanneer vaststaat, dat B. inderdaad nog werkzaam was op het terrein, waarop A. hem tot optreden de bevoegdheid gaf. En nu behoort

tot werkzaamheid op bevoegd terrein ook, dat men ernaar streeft, de opgedragen taak *op behoorlijke wijze* te vervullen. Gebeurt er onrecht terwijl men op behoorlijke wijze, zooals volgens de concrete omstandigheden te eischen is, werkzaam was, dan is vol te houden, dat de dader niettemin op bevoegd terrein is gebleven. Immers de dader heeft er naar *gestreefd*, de hem opgedragen taak op behoorlijke wijze ten uitvoer te brengen.

Uitvloeisel van de gedachte dat de aansprakelijkheid van den een voor een daad van den ander rechtvaardiging vindt in het feit, dat gewerkt is *in het belang* van den eerstgenoemde, dat door hem *gevaar* veroorzaakt is, waarvoor hij de risico heeft te dragen, is dus uitsluitend, dat deze aansprakelijkheid slechts dán gerechtvaardigd is, wanneer de daad, onrechtmatig in zijne gevolgen, als zoodanig *niet bedoeld* is, d. w. z. wanneer het veroorzaakt onrecht gevolg is van schuld. Is er bewust, *met opzet* onrechtmatig gehandeld, dan is immers niet vol te houden, dat de dader nog gebleven is „binnen de grenzen van de hem „opgedragen taak", aangezien het streven naar nauwgezette vervulling een element van de opgedragen werkzaamheid vormt [1]). Alleen dán, wanneer van dit streven blijkt, kan men volhouden, dat de ondergeschikte *in het belang* van den meester werkzaam is, alleen dán is het rationeel om vol te houden, dat de meester, door zijn knecht aan het werk te zetten, *gevaar* verhoogd heeft. Uit het betoogde is dus geenszins af te leiden, dat het profijts- of het risico-beginsel in consequentie tot onbillijkheid leiden zou, uitsluitend dit: dat een op zich zelf juist beginsel ook op rationeele wijze dient te worden *toegepast*, wil het niet tot onbillijkheid leiden en zoodoende zijn doel voorbijstreven. Het is niet eene consequentie van de vermelde beginselen voor *elk*, op welke wijze ook, toegebracht nadeel verhaal van schade op

---

[1]) Ik kies als tegenstelling uitsluitend de begrippen: opzet en schuld, omdat ik mij vereenig met de meening van hen, die eene onderverdeeling van schuld in lichte en grove schuld niet wel doorvoerbaar achten.

den meester toe te kennen met de enkele redeneering, dat het onrecht voorviel terwijl de dader werkzaam was „ter uitvoering van de hem opgedragen functie", of gebleven was „in de werk„zaamheden, waartoe zijn meester hem gebruikt heeft". Immers tot „uitvoering" behoort ook: een op behoorlijke *wijze* uitvoeren. Geschiedt het onrecht *bewust* onbehoorlijk, dan is de dader daardoor getreden buiten den kring van de hem opgedragen werkzaamheden [1]). Daarop dient dus gelet! Zoo wijs ik op de boven vermelde voorbeelden van de Duitsche auteurs: Geeft het nu waarlijk bevrediging om voor aansprakelijkheid van den Staat voor mishandelingen van een ambtenaar zich tevreden te stellen met de zoo nietszeggende rechtvaardiging: de mishandeling geschiedde tijdens het „amtlich" ondervragen? Kan men volhouden, dat de bestuurder van eene Vereeniging, die competent is, voor zijne Vereeniging een proces te voeren, nog binnen zijn terrein van bevoegdheid blijft, indien hij bewust een valschen eed zweert? Zoo ja, waarin zit dan die meerdere bevoegdheid in dit geval boven het geval, dat de valsche eed slechts „bij gelegenheid" der vervulling van zijn taak werd gezworen? Allerminst toch in zijn animus, de Vereenigingsbelangen naar eer en geweten te dienen! Ik releveer de aansprakelijkstelling van eene Verzekering-Maatschappij voor eene beleedigende circulaire, verspreid door den Directeur der Maatschappij, terwijl het Hof te Leeuwarden (22-4-'03, W. 7919) moest aannemen als feitelijk vaststaande, dat de Dir. „opzettelijk onwaarheid had gesproken", dat hij had gehandeld „willens en wetens met het „bepaalde opzet het publiek te misleiden". Zoo wijs ik nog op eene beslissing van de Rechtbank Utrecht (14-2-1900, W. 7464), waarbij voor eene beleediging door een firmant verhaal op het

---

[1]) Dat de voorstanders van profijts- of risico-beginsel op deze quaestie de aandacht niet vestigen, komt hierdoor, dat zij zich nog niet tot *de uitwerking* van het gestelde beginsel gezet hebben.

firma-vermogen werd toegekend „omdat de beleediging in verband stond tot de zaken van de firma”. Wanneer dit „verband” de uitsluitende rechtvaardiging moet zijn, dan is de aansprakelijkheid bij opzettelijk onrecht m. i. *niet* gemotiveerd. Want door aldus opzettelijk onrecht te plegen wordt feitelijk het verband tusschen daad en terrein van bevoegdheid verbroken. De dader gaat te ver, zijn daad staat gelijk met zulk een, welke in *geen* verband tot zijn werkkring staat.

Summa Summarum: Wil men de aansprakelijkheid van den meester verklaren uit een profijts- of een risico-gedachte, dan is de daarvoor gestelde eisch van verband tusschen daad en terrein van bevoegdheid alleen *dán* afdoende, wanneer ook aan *de wijze waarop* van deze bevoegdheid gebruik wordt gemaakt, aandacht wordt geschonken.

Of nu absoluut bij *opzettelijk* handelen nimmer aan aansprakelijkheid van den meester gedacht mag worden, zal ik in deze regelen niet beslissen. Al wil ik erkennen dat, voorloopig beschouwd, mijne meening inderdaad in deze richting gaat, een woord van twijfel moet worden geopperd, omdat de vrijwel heerschende meening, zoowel ten onzent als elders wel in de richting gaat, ook bij opzettelijk onrecht den meester aansprakelijk te stellen. Of de billijkheid dit inderdaad vordert, is, gelijk gezegd, te betwijfelen. Zooveel is echter zeker — het belang voor mijn doel, dit vast te stellen, zal aanstonds blijken — mocht men zoover willen gaan, dan kan hiervoor niet beroep op het profijts- of het risico-beginsel worden gedaan. Voor eventueele aansprakelijkheid van den meester, in geval van opzettelijk onrecht, zou dus eene andere basis in elk geval noodig zijn.

Hoe dient nu dit alles bij Vereenigingen te worden toegepast?

De zaak is eenvoudig, wanneer het betreft onrecht tengevolge van *schuld*. Verhaal van de schade op het Vereenigingsvermogen is dan buiten twijfel. De ratio is dan dezelfde als bij aanspra-

kelijkheid van een enkel particulier voor onrecht, gevolg van schuld van zijn vertegenwoordiger. In hoofdzaak dus ter wille van de zekerheid van het maatschappelijk leven. Als bijzondere reden klemt hier bovendien nog: het oefenen van billijkheid tegenover den bestuurder, die niet als risico voor zijne vaak onbezoldigde en niet begeerde functie aansprakelijkheid voor niet voorzien onrecht dient op te loopen [1]). Daarmede hangt samen, dat aansprakelijkstelling veelal een maatregel is in het belang van de Vereeniging-zelve, die b.v. haar bestuurder wil behouden en daarom de veroorzaakte schade voor eigen rekening neemt of die anders in den vervolge niet gemakkelijk bestuurders zou kunnen krijgen.

Nu het geval, dat *opzettelijk* onrecht veroorzaakt is. Op den voorgrond zij gesteld, dat voor de vraag *wanneer* door schuld, *wanneer* door opzet onrecht veroorzaakt is, speciaal bij werkzaamheden in dienst van een Vereenigingsdoel een zeer concrete maatstaf dient te worden aangelegd. Algemeene regelen zijn hiervoor niet te stellen. Staat vast, dat het onrecht *opzettelijk* veroorzaakt is, dan zal de boven besproken vraag inhoeverre ook in dit geval aansprakelijkheid van den een voor een daad van den ander dient te worden aanvaard, haar volle belang doen gelden. Immers bij Vereenigingen wordt in zoo goed als alle gevallen door vertegenwoordigers — vooral bestuurders — gehandeld. En in de 2e plaats: wanneer de rechtszekerheid, zelfs bij opzettelijk onrecht, de hier bedoelde aansprakelijkheid zou eischen, dan klemt dit zeer zeker als argument bij zoogenaamd Vereenigingsonrecht, waar immers tengevolge van het *georganiseerd* optreden een zooveel grooter invloed geoefend wordt.

---

[1]) Deze reden geldt voornamelijk voor de gevallen, waarin uitsluiting van mede-aansprakelijkheid van den dader in privé gewenscht wordt. Zie beneden, blz. 232.

Maar kan de casus wel zoo *zonder uitzondering* bij Vereenigingen toepassing vinden?

Stel nu eens het standpunt: zoodra de bevoegdheid tot optreden van den dader vaststaat, het verder voor aansprakelijkheid van den meester *on*verschillig te achten, of met culpa dan wel met dolus onrecht veroorzaakt is, is het juiste. Dan vereenigt men zich zonder twijfel met toepassing van dit standpunt, indien het betreft eene Vereeniging, als b.v. een N. V., waarbij het belang van de leden sterk op den voorgrond staat. Gelijk gezegd, hier is de ratio dan zelfs in sterker mate aanwezig. Maar is dit ook het geval, indien het geldt eene Vereeniging, waarbij het belang van de leden geenszins rechtstreeks naar voren treedt, als b.v. eene Vereeniging tot hulp aan armen? M. i. is dit *niet* het geval. Hoe men over de hierbedoelde aansprakelijkheid bij *opzettelijk* onrecht ook moge denken, nimmer zal men hiertoe mogen geraken bij Vereenigingen, opgericht zonder dat de gedachte aan eigen rechtstreeksch voordeel bij de deelnemers voorzat. De ratio van werkzaamheid *in het belang* van den vertegenwoordigde is hier uitteraard in veel geringer mate aanwezig. Maar bovenal: het ware zeer onpractisch eene op algemeen terrein hoogst nuttig werkzame Vereeniging te doen boeten voor opzettelijk onrecht van een bestuurder, waartegenover zijzelve geheel onschuldig staat. Voor de totstandkoming van nuttige dingen van algemeen belang is — het behoeft wel geen betoog — de bloei van het Vereenigingsleven in onzen tijd een voorname factor. Mocht dus inderdaad de rechtszekerheid zulke hooge eischen stellen, om ook voor opzettelijk onrecht den vertegenwoordigde aansprakelijk te stellen, dan staat hiertegenover een ander belang, dat evenzeer bescherming verdient: reserveering van het vermogen voor het in de Statuten omschreven doel van algemeene strekking.

Een enkel voorbeeld ter toelichting: De Duitsche schrijvers stellen het geval van den medicus van een Ziekenhuis, die de

patiënten opzettellijk slecht behandelt. Het ziekenhuis ware aansprakelijk. Zou dezelfde geneesheer de patiënten tijdens de behandeling bestelen, dan ware dit echter *niet* het geval. M. i. mag van aansprakelijkheid in het eerstgenoemde geval evenmin sprake zijn; tenzij natuurlijk schuld van het Ziekenhuis-zelf mocht kunnen worden aangetoond, waarover aanstonds.

Volgens onze kinderwetten is het *niet* mogelijk, eene Vereeniging, als bedoeld in 421 B. W., wier bestuurder zich schuldig maakt aan de feiten omschreven in art. 437 sub 1 en 6—8 B. W., van de voogdij te ontzetten. Reeds vroeger wees ik erop, dat volgens het in dit geschrift verdedigde standpunt betreffende het wezen van de Rechtspersoon, deze ontzetting wel degelijk mogelijk is en het dus niet noodig is met Mr. LIMBURG tot opdracht van de voogdij aan den bestuurder als desideratum te concludeeren [1]). Maar *wanneer* moet deze ontzetting volgen? Is het enkele feit, dat een bestuurder zich misgrepen heeft — een feit, ongetwijfeld afdoende om *hèm* eens en vooral als bestuurder ongeschikt te doen zijn — reeds voldoende grond, om eene Vereeniging, die overigens nuttig werkt, die kan aantoonen, al het hare te hebben gedaan om de verzorging van de haar toevertrouwde kinderen naar eisch te doen geschieden, de voogdij te ontnemen? Het billijkheidsgevoel komt hiertegen in opstand. Maar evenzeer het feit, dat bij dergelijke Vereenigingen een bestuurder nu eenmaal zelfstandig handelen moet. De toestanden zijn nu eenmaal zoo, dat men tot leden van dergelijke Vereenigingen alleen heeft menschen, die uit sympathie met het doel eene donatie geven, maar verder zich niet met de zaken inlaten. Deze omstandigheid verklaart tevens, waarom men niet mag vergelijken de particuliere voogdij, waarbij in een geval van art. 437 B. W. de voogdij *onmiddellijk*

[1]) Vgl. boven, blz. 160.

zou eindigen, en de gestichten-voogdij, waarbij dit nog niet per se het geval behoeft te zijn. Het zijn nu eenmaal verschillende gevallen, die zich niet gelijkstellen laten. Iets anders wordt het, indien schuld van de Vereeniging-zelve kan worden aangetoond, waartoe men bij zulk eene werkzaamheid als: opvoeding van kinderen, al heel spoedig zal kunnen concludeeren. Stel, de bedoelde bestuurder is in functie gelaten of het feit geschiedt voor een 2en keer. Op dit geval van eigen schuld kom ik echter terug.

Als criterium om uit te maken, bij welk soort van Vereenigingen het eigen belang van de leden *niet* naar voren treedt, waarbij dus *in geen geval* aansprakelijkheid voor opzettelijk onrecht van den vertegenwoordiger zou kunnen worden aanvaard, wensch ik te stellen: het gelde zúlk eene Vereeniging, waarbij van eene winst*verdeeling* ten behoeve van de leden geen sprake is [1]. Winst*bejag* lijkt mij op zichzelf dus nog geen bezwaar; het komt er op aan, dat het doel van de Vereeniging *niet* is: winst*verdeeling*. Het begrip „winst" dient dan ruim te worden opgevat, zoodat er niet slechts onder valt eene vermogensvermeerdering in den letterlijken zin, maar ook: afwending van schade, vermindering van uitgaven, enz. Tot de Vereenigingen, waar het laatste speciaal betrekking op heeft, reken ik b.v. de Onderlinge Waarborg-maatschappijen, de Coöperatieve Vereenigingen. Als type van Vereenigingen, waarbij in geen geval van aansprakelijkheid voor *opzettelijk* onrecht sprake zou mogen zijn, zijn dus b.v. te noemen: Publiekrechte-

---

[1]) Dit criterium is gekozen in navolging van de meertijds gevolgde onderscheiding van het zedelijk lichaam van de maatschap. (Vgl. Kist—Visser, t. a. p., III, blz. 182).

Daarmede is intusschen *niet* gezegd, dat de uitdrukking „zedelijk lichaam" zich geheel dekt met de Vereenigingsvormen, waarin ik uitsluiting van aansprakelijkheid bij opzet van den dader zou wenschen. Zie het in den tekst betoogde.

lijke lichamen, liefdadigheidsvereenigingen, Vereenigingen met wetenschappelijk doel, Gezelligheidsvereenigingen, Vereenigingen tot opleiding voor ambachten, tot bestrijding van woeker, tot bescherming van dieren, Vakvereenigingen, enz. De Vakvereenigingen wil ik nog even speciaal noemen, juist omdat deze in den loop der tijden nogal dikwijls bij uitsluitingen, stakingen enz. veroordeeld werden. Bij Vakvereenigingen staat zeer zeker *niet* de gedachte aan winstverdeeling op den voorgrond; wel beoogen zij, hoewel veelal slechts ten deele, een egoïstisch doel, vandaar dat zij veelal onder de z.g. egoïstische Vereenigingen, in tegenstelling tot de altruïstische, gerangschikt worden. Dit is voor mij geen bezwaar, ook voor deze Vereenigingen de vermelde regeling te bepleiten: immers de onderscheiding tusschen Vereenigingen, alnaar het doel egoïstisch of altruïstisch is, is m. i. niet houdbaar [1]). Eén ander bezwaar t. a. v. Vakvereenigingen tegen het vermelde criterium is wel dit: veelal hebben zij ten behoeve van de leden een eigen pensioenfonds, dit pensioen kan natuurlijk varieeren alnaar de stand van de kas, in zulk een geval zou de Vakvereeniging inderdaad wel in haar doel de winstverdeeling nabij komen. Jure constituto zou dit bezwaar moeten worden erkend, jure constituendo zou men de oplossing hierin moeten zoeken: de Vakvereenigingen aanraden onderafdeelingen als *zelfstandige* Vereenigingen op te richten en deze geheel met de verzorging van ziekengelden, pensioenuitkeeringen enz. ten behoeve van de leden te belasten [2]). Men zou ook kunnen volstaan met te eischen dat het *hoofd*-doel van de Vereeniging moet zijn: werkzaamheid op algemeen

---

[1]) Het onhoudbare van deze tegenstelling is reeds dikwijls aangetoond. Ik kan hierover dus verder zwijgen.

[2]) Dergelijke afscheiding tusschen het pensioenfonds voor de leden en het z.g. strijdfonds is vooral bepleit in Engeland door degenen, die de algeheele vrijstelling van aansprakelijkheid, welke de Trade-Unions aldaar sinds 1906 genieten, niet gemotiveerd vonden.

terrein, en niet, gelijk b.v. bij een N. V., winstverdeeling onder de leden. Dan valt de Vakvereeniging in elk geval er binnen [1]).

Met erop te wijzen, dat bij opzettelijk onrecht van een vertegenwoordiger déze Vereenigingen niet als vanzelfsprekend, gène uitsluitend indien de zekerheid van het maatschappelijk leven zulks bepaald mocht vorderen, aansprakelijk dienen te zijn, is niets beslist t. a. v. de aansprakelijkheid voor *eigen* schuld, d. w. z. schuld van de hoogste autoriteit in de Vereeniging.

Deze eigen schuld is af te leiden zoowel uit gebrekkig optreden van het hoogste gezag in de Vereeniging bij een daad van lager orgaan, alsook uit eigen besluiten.

Wat het 1e geval betreft, ik wees reeds terloops op gevallen als: het ziekenhuis, dat den ongeschikten medicus niet ontslaat; de Vereeniging, bedoeld in art. 421 B. W., die den onwaardigen bestuurder niet afzet. Te denken is vooral aan de Vakvereeniging, die in tijden van intimidatie den opruienden representant in dienst laat of de voortdurende ophitsing tot ongeoorloofde boycot, posten, tot contractbreuk enz. gedoogt. Te letten is hiervoor ook op de factor, of al dan niet contrôle op den dader tot eisch te stellen was. Hiervoor zal men zich op objectief standpunt dienen te plaatsen en zich niet tevreden moeten stellen met wat in een concreet geval de Statuten zeggen of niet zeggen. Bij daad van bestuurders is contrôle als regel buitengesloten. Men kiest hen juist omdat er menschen moeten zijn, die geheel *zelfstandig* kunnen optreden. Denkbaar echter ook hier: Zoo bij een N. V., waar men een Raad v. Commissarissen heeft.

---

[1]) Dan is tevens rekening gehouden met een geval als vermeld bij v. WOELDEREN, t. a. p., blz. 7, n.l.: eene Vereeniging, wier hoofddoel is kunstontwikkeling van de leden, maar waarbij het batig slot van eene tooneelvoorstelling onder de leden zal worden verdeeld.

Ook is het dan onverschillig, of de leden als *in*direct gevolg van de werkzaamheid der Vereeniging voordeel zullen genieten. (Voorbeeld hiervan bij KIST—VISSER, III, blz. 183).

Stelt men zich op het standpunt, dat opzettelijk onrecht van den Dir. niet per se tot aansprakelijkheid van de N. V. behoeft te leiden, dan gaat de N. V. vrijuit, zoo zij bewijst, dat er opzet in het spel was en dat er van harentwege goed gecontroleerd is. Kan zij dit laatste niet aannemelijk maken, dan is zij aansprakelijk, maar dan voor *eigen* schuld. Vooral bij ondergeschikten is contrôle veelal tot eisch te stellen. Zoo herinner ik aan het geval van het slaan op de scholen in de Gestichten te Neerbosch [1]). Hier mag men eischen contrôle op de ondergeschikten. Daartegenover zal contrôle uit den aard der zaak veelal niet mogelijk zijn bij ondergeschikten in dienst van groote Vennootschappen, plaatselijke vertegenwoordigers van eene Vereeniging, enz. Geldt het zulk een geval, hetzij daad van een bestuurder, hetzij van een ondergeschikte, waarbij contrôle *niet* te eischen was, dan is de Vereeniging alweer uitsluitend aansprakelijk zoo van elders *haar* schuld kan blijken, tenzij men (dit nog even herhaald) opzet van den bestuurder geen bezwaar acht.

Schuld van de Vereeniging kan vooral hieruit blijken dat de daad is verricht op last van, althans met blijkbare instemming van de Algemeene Vergadering. Zoo wijs ik op het geval, dat in een blad van eene Vakvereeniging *bij herhaling* opruiende artikelen worden opgenomen, terwijl tevoren gewaarschuwd is. Of stel het geval van den technischen leider van een N. V., die het handelsmerk van een concurreerende fabriek nabootst. Wordt de man in dienst gehouden, gaat de N. V. van zijn bedrog profiteeren, dan ligt dáárin haar schuld. Vooral bij de vraag, wanneer *deze* schuld van de Vereeniging aanwezig is, zal zeer met concrete omstandigheden moeten worden gerekend. Zoo verwacht men schorsing of ontslag, bij den Dir. van een

[1]) Medegedeeld door Mr. de Sav. Lohman in zijne redevoering over 421 B. W. (de Vries en v. Tricht, II, blz. 82).

Verzekering-Maatschappij die den concurrent deprimeert; echter volstrekt niet bij den Dir. van een N. V. tot uitgave van een courant, die een beleedigend artikel doet opnemen.

Van invloed op dit verschillend standpunt zal ook zijn de vraag welke middelen bij het plegen van de daad zijn aangewend. Zoo was bijv. bij het bekende Taff-Vale proces in Engeland, één van de redenen die er toe leidde de Trade-Unions aansprakelijk te stellen: dat, vermits er *ruw geweld* bij de staking gebruikt was, de leiders van de staking *onmiddellijk* hadden moeten zijn ontslagen als plaatselijke vertegenwoordigers van de Vakvereeniging. Door dit niet te doen had de Vakvereeniging uitbreiding van de staking mogelijk gemaakt, dáárin lag haar schuld. Ware het geweld van minder beteekenis geweest dan zou men zich vermoedelijk met gansch andere afkeuring van de zijde van de Vakvereeniging tevreden gesteld hebben om afwezigheid van schuld bij háár aan te nemen. Evenzoo zal de omstandigheid, of de Vereeniging door de daad al dan niet is gebaat, bij de bepaling van haar schuld een rol spelen.

Zoo goed als bij schuld van het hoogste orgaan als gevolg van daad van lager orgaan aansprakelijkheid verdedigd wordt, zal dit ook het geval moeten zijn bij onrechtmatig besluit van de Algemeene Vergadering-zelve. In het 1e geval is het gewoonlijk lichte schuld bij de Algemeene Vergadering; zware schuld is eerder denkbaar, wanneer het betreft een eigen daad of nalatigheid van de Algemeene Vergadering. Reeds vroeger bij de bespreking van Strafrecht tegen de Rechtspersoon wees ik op de mogelijkheid, dat de culpa zóó hoogen graad bereikt heeft, dat alleen aan privé-aansprakelijkheid mag worden gedacht. Practisch zal dit echter, voorloopig althans, wel niet mogelijk zijn. Zoo goed als men Statuten-verandering met algemeene stemmen op elke willekeurige wijze moet dulden, omdat de contrôle op Vereenigingen nog ontbreekt, zal men

zich er bij hebben neer te leggen, wanneer de Algemeene Vergadering een schadevergoeding uit de Vereenigingskas laat betalen, waarvoor billijkerwijze alleen privé-aansprakelijkheid gerechtvaardigd scheen. Werd het besluit echter met meerderheid van stemmen genomen, dan diende de minderheid wel het recht te hebben, daartegen op te komen. Er kan een vitaal belang bij betrokken zijn. Stel de Algemeene Vergadering van een N. V. besluit een bewust onwaar prospectus te verspreiden, groote schadevergoeding wordt opgelegd; het dividend van de minderheid zou nu leelijk in het gedrang kunnen komen. Evenzoo bij Vakvereenigingen, die er tevens eene pensioenverzekering voor de leden op nahouden en waar men nog niet, gelijk wel eens geadviseerd, eene afzonderlijke Vereeniging speciaal voor strijd-doeleinden heeft gevormd. Intusschen het geval, dat met *algemeene* stemmen besloten wordt, zóó groot onrecht te veroorzaken, is denkbeeldig. Mocht het al eens voorkomen, dan is de prijs van contrôle van bovenaf voor andere Vereenigingen wel te duur betaald!

Wat betreft de vraag wanneer bij toepassing van *strafrecht* Vereenigingsaansprakelijkheid mogelijk is, wanneer uitsluitend aan privé-aansprakelijkheid mag worden gedacht, hierover kan ik kort zijn, omdat de aard van het onderwerp het noodzakelijk maakte reeds bij bespreking van de quaestie hoe van het hier ingenomen standpunt betreffende het wezen van de Rechtspersoon strafrecht mogelijk is, hierbij even te verwijlen. Voor strafrecht werd geëischt: eene gedraging van de hoogste autoriteit in de Vereeniging, positiefrechtelijk: *schuld*, bij modern criminologisch standpunt: elke daad, elk besluit, eene houding van dulden, lijdzaamheid, niet-afkeuren, enz. t. a. v. daad van lager orgaan. Bij dit alles dient echter ook hier voorop te staan, dat de dader op *bevoegd* terrein was. Voor de reeds vermelde opvatting van HAFTER, waarbij Prof. VAN HAMEL zich aansluit, dat strafrechtelijk deze bevoegdheid *niet* vereischt is,

schijnt mij geen grond aanwezig. Alleen dàn mag men de menschen, die in hunne werkzaamheid voor het doel zich misdragen hebben, te kennen geven, dat deze werkzaamheid voor den vervolge beter moet worden, wanneer inderdaad vaststaat, dat *in deze* werkzaamheid de fout begaan is. Vooral bij bestraffing van de Vereeniging wegens deelneming der hoogste autoriteit aan de daad van lager orgaan, zal dit standpunt practisch van veel belang zijn. En overigens heeft ook strafrechtelijk de zoo juist voor het civielrecht gevolgde redeneering, dat, *zelfs* bij bevoegdheid tot optreden, niet steeds aansprakelijkheid van de Vereeniging is aan te nemen, beteekenis. Ontkomen is op grond van dit standpunt aan de te ruime toepassing, door GIERKE van de zoogenaamde „Deliktsfähigkeit" gegeven.

Dit „juste milieu" wordt trouwens ook in het oog gehouden door MICHOUD, één van de voorstanders der orgaan-leer in meer modernen vorm. Strafrecht erkent hij in beginsel, maar, zegt hij: „d'ordinaire le délit ou le crime accompli par l'organe „devra être considéré comme excédant les limites de sa fonc-„tion, même s'il a été accompli dans l'intérêt de la personne „morale" [1]. Anderzijds gaan v. LILIENTHAL [2] en v. BAR [3] niet ver genoeg door alleen bij lichtere delikten strafrecht toe te laten.

---

[1] T. a. p., II, blz. 249.
[2] T. a. p., blz. 101.
[3] T. a. p., II, blz. 146.

HOOFDSTUK X.

INDIVIDUEELE MEDE-AANSPRAKELIJKHEID.

Al vanouds erkende men, zoo aansprakelijkheid van de „universitas" werd aangenomen, daarnevens aansprakelijkheid van den dader. Zoo achtte BARTOLUS in de gevallen van „delicta propria" individueele mede-aansprakelijkheid van de „singuli" geen inbreuk op het beginsel „ne bis in idem" [1]. Ontkend werd de mede-aansprakelijkheid wel door auteurs, die meenden dat men zoodoende eene dubbele bestraffing zou krijgen [2]. GIERKE erkent de mede-aansprakelijkheid: „Schliesslich aber „erschöpft das Körperschaftsdelikt als solches überhaupt niemals „den Thatbestand, in dem es sich verwirklicht, sondern lässt „stets einen Rest von selbständiger Individualverschuldung „stehen" [3].

Door BARTOLUS werd deze mede-aansprakelijkheid geconstrueerd als eene uit deelneming, aldus evenzoo door MESTRE [4] en SALEILLES [5]. De redeneering van SALEILLES is deze: „Tout en „se faisant les interprètes de la volonté organique du groupe, „ils le font comme individus et sous leur responsabilité indi-

[1]) Zie GIERKE, Genossensch. theorie, blz. 769, noot 1.

[2]) Zie GIERKE, Genossensch. theorie, blz. 774, noot 3.

[3]) T. a. p., blz. 768.

[4]) T. a. p., blz. 272 vlg.

[5]) T. a. p., blz. 640.

„viduelle." MICHOUD argumenteert de mede-aansprakelijkheid op gronden van rechtszekerheid: „. . . . la victime de la faute „souffrirait de cette substitution de la responsabilité collective „à la responsabilité individuelle, au cas où l'être moral se „trouverait moins solvable que son organe" [1]). De deelnemingsgedachte door MESTRE en SALEILLES aangevoerd als verklaring voor de mede-aansprakelijkheid wordt becritiseerd door HAFTER. „Deelneming" veronderstelt 2 gelijksoortige „nicht näher ver„bundenen" personen, terwijl het orgaan, dat men als deelnemer wil beschouwen, hier een deel uitmaakt van den dader (de Rechtspersoon). HAFTER verklaart de mede-aansprakelijkheid, omdat het orgaan „immer noch bleibt ein Mensch mit selb„ständigem Willen". Er is in zulk een geval een „Überschusz „über den Gesammtwillen" [2]). Ook deze constructie is weinig bevredigend [3]). HAFTER onderscheidt nl. ts. collectieven en individueelen wil en tusschen beide willen wil hij dan de juiste verhouding bepalen. Daar moet men echter steeds een concreten maatstaf voor aanleggen. „Nur das kann allgemein gesagt „werden, dasz die individuelle Schuld eines Menschen, der als „Organ oder Beauftragter eines Verbandes tätig wird, durch „diese Eigenschaft sich verringert" [4]).

Deze gekunstelde verklaring is overbodig, het vermelde bezwaar tegen de deelnemingsgedachte verdwijnt bij de opvatting, dat het steeds geldt eene bestraffing van menschen: dan is b.v. de Alg. Verg. *deelnemer* aan een bestuursdaad.

Nu heerscht er weinig zekerheid, in welke gevallen de medeaansprakelijkheid is aan te nemen. GIERKE zegt: in beginsel *steeds* mede-aansprakelijkheid, alleen behoeft het recht hieruit

---

1) II, blz. 240.

2) T. a. p., blz. 107.

3) Zie LAND—LOHMAN, IV, blz. 315.

4) T. a. p., blz. 105.

niet steeds alle consequenties te trekken [1]); als eenig houvast hiervoor volgen deze woorden: „nur musz bei der Abmessung „solcher Strafen stets darauf Rücksicht genommen werden, „dasz dem Individuum derjenige Bestandtheil der Strafthat „nicht zugerechnet werden darf, für welchen eben lediglich „die fehlerhafte Richtung des Gemeinwillens verantwortlich „gemacht und welcher daher in der Körperschaftsstrafe ver-„büsst wird" [2]). HAFTER wil, zooals reeds bleek, voor de verhouding tusschen individueelen en collectieven wil telkens eene concrete beslissing, maar eenigen maatstaf wordt niet gegeven. Ik wensch de vraag allereerst van civielrechtelijk, dan van strafrechtelijk standpunt te bespreken.

Herinnerd zij in de 1e plaats hieraan, dat van mede-aansprakelijkheid alleen sprake kan zijn t. o. v. de daders, niet t. o. v. alle leden, dus alleen bij bestuurders waar het geldt een bestuursdaad, bij aanwezige voorstemmers, waar het betreft een daad van de Algemeene Vergadering. Wat betreft de vroeger geconstateerde moeilijkheid, te kunnen bewijzen, wie daders zijn, het lijkt mij volkomen gemotiveerd op de wijze als door SALEILLES [3]) en MICHOUD [4]) wordt voorgesteld, op grond van het feit, dat gewerkt wordt voor een gemeenschappelijk doel, een vermoeden van schuld van alle aanwezige leden op te stellen met bevoegdheid tot exculpatie van hen, die tegenstemden. „Peut-être „y aurait-il lieu d'admettre pour ce cas une présomption de „faute personnelle contre tous ceux qui ont pris part à une „délibération collective; mais cette présomption n'est pas dans „la loi, et la question de savoir si on doit l'y introduire est „tout à fait indépendante de la question de personnalite morale". (MICHOUD).

---

1) T. a. p., blz. 768.

2) T. a. p., blz. 769.

3) T. a. p., blz. 348 en 657.

4) T. a. p., II, blz. 240, noot 1.

Wat betreft een daad van een lager orgaan, is deze het gevolg van opzet, dan zal, naar ik boven betoogde, uitsluitend bij die Vereenigingen, waar het karakter van winstverdeeling onder de leden op den voorgrond staat aan aansprakelijkheid gedacht mogen worden. Hier schijnt mij mede-aansprakelijkheid van den dader eisch van billijkheid. Het is de vraag, of aansprakelijkheid van de Vereeniging bij opzettelijk onrecht wel dient te worden aanvaard, of hier eigenlijk niet uitsluitend aan privé-aansprakelijkheid dient te worden gedacht. Daarop ga ik nu niet weder in. Mocht men wel tot aansprakelijkheid concludeeren, dan dient in elk geval de dader daarnevens aansprakelijk te zijn. Dit ligt zoozeer in de lijn van elementaire rechtsopvattingen, dat nadere motiveering wel overbodig mag heeten. Deze conclusie is trouwens in overeenstemming met de gangbare opvatting, dat aansprakelijkheid van den meester krachtens 1403 B. W. daarom den knecht nog niet van aansprakelijkheid krachtens art. 1401 ontheft [1]).

Moet dit laatste standpunt ook gelden, wanneer de daad, waarvoor de Vereeniging aansprakelijk wordt gesteld, gevolg is van schuld in engen zin? Zeker is dit het geval, indien het geldt een bestuurder van eene Vereeniging, welke zich als hoofddoel winstverdeeling onder de leden tot taak stelt. Dan bestaat er geenerlei reden, af te wijken van de regeling in geval een particulier aansprakelijk is voor de onrechtmatige daad van zijn vertegenwoordiger.

De heerschende opvatting wil, gelijk aanstonds blijken zal, dit standpunt bij *alle* Vereenigingen handhaven. Mij komt dit intusschen *niet* juist voor, waar het betreft Vereenigingen, waarbij winstverdeeling onder de leden niet op den voorgrond staat. Gelijk gezegd, in geval van *opzettelijk* onrecht zal men

---

[1]) Vgl. een onderschrift van HAMAKER onder eene rechterlijke beslissing in W. P. N. R., jrg. 1895, nr. 1323.

bij deze Vereenigingen uitsluitend aan *privé*-aansprakelijkheid hebben te denken. Bij *culpoos* onrecht m. i. uitsluitend aan aansprakelijkheid van de Vereeniging. Voor *deze* Vereenigingen zou ik dus een uitzonderingstoestand op mede-aansprakelijkheid bij toepassing van art. 1403 B. W. willen bepleiten. Hoofdargument hiervoor is voor mij, dat men de functie van bestuurder van dergelijke, op algemeen terrein nuttig werkzame Vereenigingen, eenigszins aanlokkelijk moet maken en daarom den bestuurder niet voor elk onbewust veroorzaakt, bij nauwgezet handelen veelal niet te vermijden, onrecht in privé mede-aansprakelijk moet stellen. Zoo denk ik b.v. aan de Vereeniging, bedoeld in art. 421 B. W. Wanneer aan de functie van bestuurder van dergelijke Vereenigingen, waarbij van particulier initiatief alles afhangt, het risico van persoonlijke mede-aansprakelijkheid voor onbewust veroorzaakte schade verbonden is, dan wordt het dezen Vereenigingen zeker niet gemakkelijk gemaakt flinke bestuurders te vinden. Hoogstens dient in zulk een geval mogelijk te zijn een inwendig regres van de Vereeniging tegen den bestuurder. En vooral hierom meen ik uitsluiting van elke privé-aansprakelijkheid voor dit geval te mogen bepleiten, omdat voor geval van onrecht veroorzaakt door opzet (waaronder te ressorteeren gevallen van z.g. grove schuld) uitsluitend privé-aansprakelijkheid door mij verdedigd werd. Daardoor is m. i. eenerzijds rekening gehouden met de waarheid, dat een functie van bestuurder nog geen vrijbrief geeft voor het straffeloos begaan van onrecht, anderzijds aan den bloei van het Vereenigingsleven geenerlei belemmering in den weg gelegd.

Hetzelfde standpunt zal dienen te worden ingenomen, wanneer het betreft een besluit van de Algemeene Vergadering. Dan ontbreekt echter de mogelijkheid van inwendig regres, want de Algemeene Vergadering heeft niemand boven zich.

Hoe onze wet hiertegenover staat, hangt af van de interpretatie van art. 1698 B. W. De woorden van dit art. slaan zoowel

op verbintenissen uit overeenkomst als uit de wet. „De leden „van een zedelijk lichaam zijn niet persoonlijk aansprakelijk „voor *de verbintenissen* van hetzelve. *De* schulden kunnen alleen „verhaald worden op de goederen van dat lichaam.”

Waar ik zoowel uitsluiting als toelating van mede-aansprakelijkheid bepleitte, en, gelijk reeds opgemerkt, toepassing van 1403 B. W. mede-aansprakelijkheid van den dader ex 1401 B. W. niet uitsluit, zal hiervoor dus in elk geval éène wettelijke bepaling noodig zijn. De opvatting van 1698 B. W. beslist, of dit geldt voor het 1e dan wel voor het 2e geval. Immers beperkt men 1698 B. W. tot verb. uit contract, dan geldt steeds tegen den dader (onverschillig of hij deel uitmaakt van Algemeene Vergadering of Bestuur) toepassing van art. 1401 B. W. Dan is wettelijke tusschenkomst noodig voor de gevallen waarin mede-aansprakelijkheid *niet* gewenscht is. Acht men art. 1698 B. W. ook van kracht op verb. uit de wet, dan dient bij wettelijke bepaling de mogelijkheid van mede-aansprakelijkheid te worden erkend. Mij komt onder het stelsel van onze wet het eerste standpunt 't meest aannemelijk voor, omdat de aansprakelijkheid van de Vereeniging voor onrechtmatige daden nu eenmaal geheel buiten den titel „Van zedelijke lichamen” om, pleegt te worden geconstrueerd. Practisch verschil maakt het echter niet, of men nu deze of gene wettelijke oplossing zoekt.

De Duitsche wet zwijgt over mogelijke mede-aansprakelijkheid van den dader. Toch wordt deze zoowel door de auteurs als door de rechtspraak erkend. Zoo OERTMANN [1]): De daad blijft een daad van den physieken dader, al geldt zij ook krachtens § 31 als daad van de corporatie. v. THUR [2]) stelt zelfs de individueele aansprakelijkheid op den voorgrond en dan vervolgt hij: „*Neben* dem schuldigen Organ läszt § 31 B. G. B. auch

---

[1]) T. a. p., blz. 118.

[2]) T. a. p., blz. 538.

„den Verein selbst haften". Van de rechtspraak is te noemen R. G. 25-6-'90, Entsch, Bd. 28, blz. 238 en 29-9-'09, Entsch. Bd. 72, blz. 11.

In Zwitserland wordt in art. 55, al. 3 van het nieuwe wetboek uitdrukkelijk de mede-aansprakelijkheid erkend. „Für ihr „Verschulden sind die handelnden Personen auszerdem persön„lich verantwortlich". EGGER [1]) wijst erop, dat deze bepaling in overeenstemming is met de rechtspraak van tot dusverre en dat deze mede-aansprakelijkheid juist alleen bij onrechtmatige daden, dus niet bij rechtshandelingen geldt.

In Engeland wordt mede-aansprakelijkheid geregeld aangenomen [2]). In Frankrijk is mede-aansprakelijkheid meermalen erkend. Voor vroegere beslissingen zie men MICHOUD [3]). Uit den lateren tijd is te vermelden MONTPELLIER 20-2-'08, geciteerd in een Note van PLANIOL (DALLOZ 1909 II, blz. 185). De beslissing luidde: „Un synd. prof. peut être poursuivi par l'ouvrier qui a „été victime de ses agissements et de ses décisions arbitraires. „Cet ouvrier peut *également* agir contre le président et les autres représentants du Syndicat, qui ont participé *activement* „à ses agissements ou ont exécuté ses décisions."

Daartegenover is mede-aansprakelijkheid ontkend in een geval, waar men niet den dader-zelven wilde mede verantwoordelijk stellen, door de Cour de Paris 30-5-1908 [4]). Het Syndicaat was nl. ex 1384 C. c. aansprakelijk gesteld voor een daad van een ondergeschikte. Men wilde nu ook de leden van het Bestuur aansprakelijk stellen, omdat de Vereeniging niet handelen kan zonder leden, die haar besturen; bewijst men schuld van de

---

[1]) T. a. p., blz. 194.

[2]) Zie LINDLEY, Law of Companies, blz. 348; POLLOCK, Law of Contracts, blz. 574. Indiv. mede-aansprakelijkheid ook aangenomen in het hieronder te bespreken Taff Vale proces in 1901.

[3]) T. a. p., II, blz. 240, noot 1. Zie ook BAUDRY, dl. XXI, blz. 387.

[4]) Revue trim. de droit civil 1908, blz. 693.

leden, dan dus eo ipso die van de bestuurders. Daarop antwoordde het Hof: voor mede-aansprakelijkheid is noodig bewijs van *schuld*: „vermoeden van schuld", voldoende voor 1384, C. c. helpt niet voor aansprakelijkheid voor eigen daad.

In de gevallen van *strafrecht* tegen de Rechtspersoon is, gelijk na het boven gezegde wel niet nader betoog behoeft, m. i. mede-aansprakelijkheid van den dader *steeds* gewenscht. De Dir. van een N. V., die zich aan belastingontduiking schuldig maakt, heeft zelf ook eene correctie noodig, al is zijn daad verricht in het belang van de Vennootschap en al is deze laatste wegens deelneming van de Algemeene Vergadering ook mede strafbaar. Zoodra strafrecht noodig blijkt, onverschillig of men zich stelt op standpunt van oude of moderne richting, is niet meer te zeggen, dat de dader als fatsoenlijk man louter zijn plicht deed [1]). Het bleek bovendien reeds, dat het niet gemakkelijk valt, strafrechtelijk een grens te trekken voor gevallen, waar men geen mede-aansprakelijkheid wenscht. Door de hier verdedigde meening wordt bovendien ondervangen het bezwaar van v. BAR tegen bestraffing van de Rechtspersoon, nl. dat de straf beter gevoeld wordt, als de dader-zelf gestraft wordt.

Strafrecht mede tegen den dader leidt daarom niet tot dubbele bestraffing. Bestraffing van de Vereeniging is bestraffing van „*de* gezamenlijke leden", waarvoor niet alle leden behoeven gehandeld te hebben, maar slechts een aantal als vereischt voor bevoegdheid van de Algemeene Vergadering. Nu wordt verdedigd mede-bestraffing van de laatstgenoemde leden individueel. Daartegen kan *niet* als bezwaar genoemd worden, dat zij reeds bestraft zijn als deel van „de gezamenlijke leden". Immers het laatste beteekent slechts bestraffing van de leden *als zoodanig*, in hunne qualiteit, d. w. z. van hen, die het Vereenigingsdoel

---

[1]) Strafrechtelijke mede-aansprakelijkheid in alle gevallen neemt ook aan v. HAMEL, T. v. S., XVII, blz. 193.

verwezenlijken, zonder dat men erop let, *wie* deze leden nu zijn. Daarnevens bestraffing van den individueelen dader.

Toch zal steeds met beleid moeten worden gehandeld, waartoe het hier geldende opportuniteitsbeginsel wel de gelegenheid biedt. Zoo zal mede-aansprakelijkheid van de leden eener groote Vakvereeniging, die gestraft wordt met boete, omdat b.v. de Algemeene Vergadering een onwettig besluit tot staking nam, niet per se noodig zijn. De leden gevoelen het wel degelijk individueel, als de Vereenigingskas een knak heeft gekregen, n.l. in geval van uitkeering bij ziekte, invaliditeit, enz.

HOOFDSTUK XI.

VOOR DE DADEN VAN WIE DE VEREENIGING AANSPRAKELIJK IS.

Voor Nederland is op deze vraag uitteraard geen antwoord te geven. Het eenige dat gezegd kan worden is, dat in het vroeger gegeven overzicht van de rechtspraak het steeds gold een daad van bestuurders of van ondergeschikten. Nimmer gold het een onrechtmatig besluit van de Algemeene Vergadering. Past men de artikelen 1401—1403 B. W. analogisch toe op de regeling voor het optreden bij rechtshandelingen in den titel „Zedelijke lichamen", dan zal dit blijkens vroeger gegeven uiteenzetting mogelijk zijn bij een daad zoowel van hooger als lager representant.

Ook in Frankrijk maakt het geen verschil, of men te doen heeft met een daad van „Assembleé générale", van „Conseil de direction ou d'Administration", van „Administrateurs", „Commissaires de Surveillance", etc. De rechtspraak bereikt hier het resultaat op gelijke wijze als ten onzent. Zoo min voor ons land als voor Frankrijk heb ik echter een antwoord kunnen vinden op de vraag, of het beslist voor aansprakelijkheid van de Rechtspersoon een vereischte is, dat de personen of de persoon, die handelde, een in de Statuten vermelde functie bekleedt. In de meeste gevallen zal dit practisch wel zoo zijn (Bestuurder, bezoldigd propagandist van een Vakvereeniging, Directeur van een Vennootschap, enz.). Het blijkt echter niet,

of men dit tot absoluten eisch stelt. Ook Michoud en Saleilles, de 2 voornaamste aanhangers van de orgaan-leer in Frankrijk, laten zich in hunne definitie van „orgaan" er *niet* over uit, of beslist noodig is: vermelding der qualiteit van het orgaan in de Statuten.

Wel is in Frankrijk ter sprake gekomen de vraag, of de Vereeniging ook voor een daad van individueele *leden* aansprakelijk is te stellen. Voornamelijk tegen Syndicaten heeft een desbetreffende eisch tot schadevergoeding de jurisprudentie verschillende malen bereikt, maar deze eisch is door haar steeds *afgewezen* [1]). Steeds werd geëischt de daad van een z.g. „orgaan": direction, conseil, enz. De herinnering aan aansprakelijkheid van de Rechtspersoon voor de daad van leden vond men ook in de wet van Vendémiaire an IV: „la commune était rendue „responsable de la faute de ses habitants et non pas seulement „d'une faute, présumée ou prouvée, de l'administration muni- „cipale". Exculpatie was niet toegelaten, alleen wel wanneer de Gemeente bewees, dat geen harer inwoners aan de „attrou- „pements et rassemblements" had deelgenomen. In de tegenwoordige „loi municipale" (art. 106) is de exculpatie toegelaten, maar de idee van aansprakelijkheid voor de daad van leden is bewaard gebleven. In het Wetsontwerp tot wijziging van de Code, in 1907 aangeboden aan de „Commission de revision du Code civil" (art. 12), is alleen gehuldigd de gedachte van aansprakelijkheid voor z.g. organen. Het voorgestelde artikel luidt:

„L'association doit réparation des dommages causés par le fait „des membres chargés de la direction ou de l'un d'eux indivi- „duellement ou d'un gérant, lorsqu'ils ont agi en cette qualité."

Daarop is echter voorgesteld een amendement, strekkende tot aansprakelijkheid ook voor de daad van leden [2]).

---

[1]) Voorbeelden bij Michoud II, blz. 343, noot 1; zie ook Marais, blz. 157.

[2]) Zie Michoud II, blz. 244, noot 1.

In Duitschland is ook deze quaestie geregeld. Daar is blijkens de meer geciteerde § 31 de Vereeniging aansprakelijk voor een daad van „der Vorstand, ein Mitglied des Vorstandes oder ein „anderer verfaszungsmäszig berufener Vertreter".

Daar wordt dus *niet* gesproken van een daad of besluit van de hoogste autoriteit: de Algemeene Vergadering. Begrijpelijk, omdat in de meeste gevallen het bestuur naar buiten optreedt. Er zijn evenwel auteurs, die in de laatste omstandigheid aanleiding vinden, aansprakelijkheid voor de daad van Algemeene Vergadering geheel uit te sluiten: zij is geen naar buiten representeerend orgaan [1]). OERTMANN verwerpt dit argument; ook stilzwijgen van de wet acht deze schr. geen bezwaar, „noch „mehr als das Tun eines sonstigen Organs ist das Verhalten „der Mitgliederversammlung Tun des Vereins selbst", „die Ver „antwortlichkeit des Vereins für seine *eigenen* Beschlüsse ist „selbstverständlich" [2]).

Heel duidelijk en practisch 't meest voorkomend is de aansprakelijkheid voor een daad van den „Vorstand". Bedoeld is dan de „Vorstand", zooals deze omschreven is in § 26 B. G. B. Het is ook goed, wanneer, indien de Vorstand uit *meerdere* leden bestaat, door één lid als lasthebber van den „Vorstand" gehandeld is. Juridisch, immers, heeft dan toch de „Vorstand" gehandeld [3]). Daarnevens aansprakelijkheid van de Vereeniging voor de daad van één bestuurder, waar deze geheel zelfstandig optrad. In de 1e plaats kan dit voorkomen, wanneer die bestuurder tot geheel *zelfstandig* handelen op het terrein van deze speciale daad bevoegd was (B. v. de secretaris vervalscht het protocol) [3]), en bovendien, wanneer, hoewel de Statuten *„kollektive* Ver-

---

[1]) Aldus LÖWENFELD—STAUDINGER ad § 31 nr. 5; v. THUR t. a. p. blz. 538/539.

[2]) T. a. p. blz. 119.

[3]) OERTMANN blz. 113, zie ook SAENGER t. a. p. blz. 22.

tretung" eischen, toch door één bestuurder gehandeld is [1]), „denn „dadurch wird nur die Gültigkeit des rechtsgeschäftlichen „Handelns, nicht aber die Möglichkeit deliktischer Schädigung „beschränkt" [2]).

Tot veel moeilijkheid heeft echter aanleiding gegeven de aansprakelijkheid ook voor daden van „ein anderer verfassungs-„mäszig berufener Vertreter". Deze toevoeging gaf zelfs Gierke aanleiding, zijn oordeel over de regeling in § 31 te resumeeren alsvolgt: „Schwierig und unsicher dagegen ist die Beantwor-„tung der Frage, wie der Kreis der Personen abzugrenzen ist, „für deren Handeln und Unterlassen die Jur. Person einzustehen „hat" [3]). In het aanvankelijk Ontwerp (§ 46) stond alleen aansprakelijkheid voor de daad van Bestuur en Bestuurder. „Ver-„fassungsmäszig" stond er toen *niet* bij, vermoedelijk niet omdat dit wel vanzelf sprak. Men wilde echter nog voor eene andere categorie, die meestal de Vereeniging representeert, aansprakelijkheid van de Vereeniging in het vooruitzicht stellen [4]). Daarvoor koos men toen de uitdrukking „oder ein sonstiger Angestellter". De toelichting luidde alsvolgt: „der Entwurf habe sich im „§ 46 nicht vollständig genug von dem indiv. Prinzipe des „Röm. Rechts frei gemacht nach welchem für einen Schaden „nur derjenige hafte, welchen derselbe schuldhaft verursacht „habe. Es sei kein Grund einzusehen, weshalb die Körperschäft „zwar haften solle wenn ein Vorstandsmitglied in Ausübung „seiner verfassungsmäszigen Vertretungsmacht schuldhaft Scha-„den stifte, nicht aber wenn die Schadenszufügung erfolge in „Ausführung einer ihm durch einen Auftrag des Vorstandes „übertragenen Verrichtung. Die Haftung müsse allgemein auf

1) Aldus beslist door R. G. Bd. 57, blz. 93.

2) v. Thur blz. 540. In gelijken zin Oertmann blz. 113.

3) Verhandl. des 28en Juristentags blz. 110.

4) Deze historische bijzonderheden ontleend aan Saenger blz. 24.

„jede Schadenszufügung von Seiten eines Angestellten der Kör-„perschaft erstreckt werden" [1]). Toch vond men dit weer te ruim. Men wilde uitdrukkelijk eischen, dat de dader bevoegdheid had krachtens de Statuten, omdat men geen reden aanwezig achtte, t. a. v. lagere ondergeschikten anders te oordeelen voor aansprakelijkheid van een Rechtspersoon dan van een particulier. In het laatste geval immers had men toepassing van § 831 met de mogelijkheid van exculpatie, wat bij § 31 juist niet het geval was. Vandaar dat men niet te ver met deze aansprakelijkheid los van elke gedachte aan schuld wilde gaan. Toen ging men lezen „Vertreter" en kwam erbij „ver-„fassungsmäszig".

Hieronder pleegt men in de eerste plaats te verstaan den geheel los van den „Vorstand" staanden „besonderen Vertreter" van § 30 [2]). In 't algemeen echter zegt men: onder „verfassungs-„mäsziger Vertreter", daaronder dan de Vorstand begrepen, is te verstaan wat in GIERKE's leer heet „orgaan". Wil men weten, wie behalve den „Vorstand", behalve een lid van den Vorstand, behalve den „besonderen Vertreter" van § 30, onder de uitdrukking „verfassungsmäsziger Vertreter" zijn begrepen, dan wordt men dus aangewezen op het woord „orgaan". Hier is het twistpunt onder de schrijvers, hier ook een vraag voor de positieve Duitsche wet van practisch belang, omdat het gaat om de vraag, waar de grens ligt tusschen toepasselijkheid van § 31 en van § 831. Aan de eene zijde staan zij die, vasthoudend aan de woorden van de wet, tot criterium voor het zijn van „orgaan" stellen, dat men direct of indirect in de Statuten vermeld is, dat men „verfassungsmäszig" zij [3]). Daartegenover staan anderen, in de

---

1) Komm. Protokolle I, blz. 523.

2) Zie MEURER, blz. 152, v. THUR blz. 540.

3) Aldus OERTMANN, LENEL, PLANCK, KLINGMÜLLER, DERNBURG, v. THUR, SAENGER, e. a.

1e plaats GIERKE-zelf, die dezen eisch te beperkt achten[1]). GIERKE geeft eerst als definitie van „orgaan": „jede als Teil des Ver-„bandsorganismus gesetzte Person oder Personenmehrheit, die „*kraft der gemeinheitlischen Lebensordnung* berufen ist, eine „Funktion des Verbandslebens zu versehen". Blijkens de gecursiveerde woorden zou men denken, dat ook hij eraan vasthoudt, dat de dader een in de Statuten bekende functie bekleedt. Toch blijkt het tegendeel uit de volgende woorden: „verfassungs-„mäszig ist jede Berufung, die *im Rahmen der Verbandsorgani-„sation* erfolgt". Voldoende is dan dus, dat het gold, de daad van iemand, benoemd om werkzaam te zijn in het belang van het Vereenigingsdoel, onverschillig of zijne benoeming in de Statuten zij voorgeschreven. GIERKE meent, dat tegen zijn standpunt slechts één bezwaar mogelijk is: Of een groot-industrie in handen is van een Rechtspersoon of van een particulier, zal voor de aansprakelijkheid voor de daad van eenzelfden ondergeschikte thans veel verschil maken (al dan niet exculpatie). Deze inconsequentie ligt z. i. hieraan, dat men in dergelijke gevallen van groot-ondernemingen, alleen omdat zij door particulieren beheerd worden, te veel binnen het raam van het privaatrecht is gebleven. Afgezien van de feitelijke juistheid van GIERKE's meening, komt het mij voor, dat zij verder gaat dan de woorden van § 31 B. G. B. gedoogen en dus voor de positieve Duitsche wet niet kan worden gevolgd.

Overigens is er onder de auteurs evenmin éénstemmigheid. of de uitdrukking „verfassungsmäszig berufener Vertreter" in § 31, in dit opzicht verder gaat dan „besonderer Vertreter" in § 30, n.l. of zij niet slechts slaat op een persoon belast met het verrichten van rechtshandelingen, maar ook op iemand, wiens taak het is, *feitelijke* daden te verrichten (de Arts van een Ziekenhuis, de technische leider van een N. V., de propagandist van

[1]) Aldus ook KOHLER, ENDEMANN, e. a.

eene Vakvereeniging) [1]. Gesproken in de terminologie van de orgaanleer: of men § 31 niet slechts toepasselijk acht bij een daad van *Willens-*, maar ook van *Ausführungs*-organe. Argument hiervoor is, dat ook in § 26 al. 2 onder „Vertretung" feitelijk handelen begrepen moet zijn; in de 2e plaats, dat alleen dàn aansprakelijkstelling ook voor daden van één bestuurslid en van „andere Vertreter" praktisch eenigen zin kan hebben" [2]. Algemeen is men het er over eens, dat het woord „Vertretung" dan wel buiten zijne gewone beteekenis wordt toegepast. Het Reichsgericht wil in beginsel § 31 uitsluitend toepassen bij een daad van „*Willens*organe", maar Gierke toont zeer duidelijk aan, hoe weinig consequent de rechtspraak op dit punt is, en hoe zij alleen met behulp van onderscheidingen als: „wirkliche", „unmittelbare", „repräsentative" Willensorgane" haar uitgangspunt kan handhaven [3]. Zoo heet volgens de rechtspraak het criterium te liggen in de omstandigheid: of men al dan niet, volgens den aard van zijne werkkring, op zekere *zelfstandige* wijze kan handelen, „eine mehr oder weniger umfangreiche „Tätigkeit auf einem gröszeren sächlichen oder örtlichen Ge- „schäftsgebiet" [4]. Eene latere beslissing laat toepassing van § 31 toe in een geval waar de „Verrichtung" een louter feitelijke daad betrof [5].

Houdt men vast aan den eisch „verfassungsmäszig", dan is daarom nog niet noodig, dat de Statuten direct de functie regelen, voldoende is, als zij regeling dezer functie aan een ander orgaan, b.v. Bestuur of Algemeene Vergadering hebben overgelaten.

---

1) Zie Saenger, blz. 11; v. Thur, blz. 540; Gierke, Verhandl., blz. 113; Oertmann, blz. 114.

2) Aldus Gierke, blz. 113 en de daar geciteerden; Oertmann, blz. 114; Saenger, blz. 23—26, e. a.

3) Aldus ook de auteurs, vermeld bij Gierke, blz. 113, noot 43.

4) Aldus de Zivilsenat Bd. 53, blz. 279.

5) Zivilsenat 19-2-'04, Jur. Wochenschrift 1904, blz. 232.

Voor den „besonderen Vertreter" van § 30 schijnt echter anders te moeten worden geoordeeld [1]).

Noodig is ook: benoeming met inachtneming van alle formaliteiten [2]).

Is de Vereeniging ook aansprakelijk voor de daad van een b.v. door een bestuurder aangestelden plaatsvervanger? Zeker is dit het geval als de plaatvervanging door de Statuten mogelijk wordt geacht. Is dit het geval *niet*, dan hangt het antwoord af van het standpunt, dat men inneemt t. a. v. de beteekenis der uitdrukking „verfassungsmäszig". Maar zelfs is, ingeval men deze uitdrukking *letterlijk* interpreteert, mogelijk eene aansprakelijkheid van de Vereeniging voor de daad van een *niet*-Statutairen plaatsvervanger. Dit is gevolg van de schuldgedachte in § 831: de bestuurder is dan aansprakelijk krachtens § 831, de Vereeniging voor zijn schuld krachtens § 31 [3]).

In Engeland past men, zooals meermalen opgemerkt, de beginselen bij particulieren geldend voor aansprakelijkheid voor de daad van anderen („law of agency") toe op corporaties. Zoo acht men daar de corporatie steeds voor de daad van „agents" aansprakelijk [4]). Bij de Vakvereenigingen heeft men hierop in 1906 bij totstandkoming van de Trade Dispute's Act eene uitzondering willen maken, door de Trade Unions niet aansprakelijk te stellen voor de daden van plaatselijke vertegenwoordigers („Branch Agents"), omdat de plaatselijke afdeelingen veelal onafhankelijke, min of meer zelfstandige vereenigingen vormen, waarover het Centraal Bestuur toch geen contrôle heeft. Men is echter verder gegaan en heeft de Trade Union geheel van aansprakelijkheid vrijgesteld. Overigens schijnt men voor de

---

[1]) Zie Oertmann, blz. 117.

[2]) Zie Saenger, blz. 12; Krüger, blz. 32.

[3]) Hierover Oertmann, blz. 115; Saenger, blz. 27 vlg.

[4]) Zie Pollock, Law of Contracts, blz. 119, 572.

daad van alle „agents" aansprakelijkheid van de Vereeniging te erkennen. POLLOCK noemt een geval, waar de N. V. aansprakelijk is gesteld voor de daad van een „agent", aangesteld door den Dir. van een N. V.

In Zwitserland stelt art. 55 de Rechtspersoon aansprakelijk voor daden van „organen". Voor het zijn van „orgaan" is blijkbaar noodig: vermelding in de Statuten. Zie art. 54: „Die „Juristischen Personen sind handlungsfähig, sobald die nach „Gesetz und Statuten hierfür unentbehrlichen Organe bestellt sind".

Volgens de meening van EGGER is het echter *wel* mogelijk, dat de Vereeniging aansprakelijk is voor de daad van organen, die *niet* in de Statuten vermeld staan [1]). Overigens is ook hier de afscheiding van „Organ" en „Hilfspersonen" niet door de wet voorzien, maar aan de wetenschap overgelaten.

EGGER [1]) meent ook, dat een orgaan feitelijke daden mag verrichten, dat een orgaan eene hoogere zoowel als eene lagere functie kan bekleeden. Criterium ligt z. i. in het „active Interesse", een beginsel, dat de „Deliktsfähigkeit" zelve verklaart, maar ook dienst kan doen „für die Abgrenzung des Personenkreises, „dessen Handeln der Jur. P. unmittelbar zugerechnet wird".

Bij toekomstige regeling ten onzent zal op dit punt ongetwijfeld het voetspoor van de Duitsche bepaling, gelijk reeds in Zwitserland het geval was, kunnen worden gevolgd. In de voornaamste plaats is de Vereeniging dan aansprakelijk voor een daad van degenen, die krachtens de Statuten werkzaam zijn ter verwezenlijking van het Vereenigingsdoel. Beschouwt men het handelend optreden van de Vereeniging slechts als een naam voor: de werkzaamheid van menschen ter verwezenlijking van een doel op bepaald georganiseerde wijze, als omschreven in de Statuten, dan is het ook duidelijk, dat voornamelijk een

---

[1]) T. a. p. blz. 191 en 226.

daad van degenen, die krachtens de Statuten aan verwezenlijking van het doel behulpzaam zijn, de Vereeniging aansprakelijk maakt. In dit opzicht meen ik naar de boven gegeven uiteenzetting der Duitsche bepaling te mogen verwijzen.

Eene aanvulling zal noodig zijn, om uitdrukkelijk ook voor een besluit van de Algemeene Vergadering, verhaal op de Vereenigingskas te kunnen oefenen. Practisch zal het weinig voorkomen, de gevallen zijn toch niet denkbeeldig. Ik wees reeds vroeger op een voorbeeld van prof SIMONS: een Algemeene Vergadering eener Vakvereeniging besluit tot uitgave van een opruiend geschrift, men kan dit geval ruimer nemen: de Algemeene Vergadering besluit tot ongeoorloofde daden van tyrannie en intimidatie op te wekken. Te denken is ook aan de Vergadering van Aandeelhouders eener N. V., die b.v. besluit, een prospectus met onwaren inhoud uit te geven.

In de tweede plaats geloof ik niet, dat het noodig is, den eisch te handhaven, dat de dader een bij de Statuten bekende functie bekleedt. Practisch zal dit wel meestal voorkomen; maar het geval is denkbaar, dat iemand door toevallige omstandigheden krachtens opdracht van Bestuur of Algemeene Vergadering voortdurend in het belang van het Vereenigingsdoel werkzaam is, zonder dat de Statuten van zijne werkkring gewag maken. De ratio voor aansprakelijkheid van de Vereeniging kan m. i. dan heel goed aanwezig zijn. Zoo sluit ik mij dus aan bij de meening, welke GIERKE, blijkens boven gegeven uiteenzetting, reeds thans in de Duitsche wet wenscht te lezen. Ik voeg er echter aan toe, dat, al gold het een niet in de Statuten voorziene werkkring, zij toch wel steeds eene Statutaire basis zal hebben in een artikel, dat b.v. tot bevoegdheid van Algemeene Vergadering of Bestuur rekent: het verrichten van alles, wat het Vereenigingsdoel bevorderen kan, waaronder: benoeming van vertegenwoordigers van de Vereeniging. Stel eens een Naamlooze Vennootschap. De Bestuurder wil een nieuw arbeids-

veld voor zijne onderneming openen, waartoe de Statuten nog niet bevoegdheid gegeven. Wachtte hij op aanvulling van de Statuten, dan zou zijne Algemeene Vergadering wellicht veel gelijken op den lang delibereerenden Senaat van Saguntum. Daarom creëert hij zelfstandig de nieuwe functie. Voor bij die gelegenheid gepleegd onrecht lijkt mij, ceteris paribus, aansprakelijkheid evenzeer gerechtvaardigd als wanneer het een wel voorziene werkzaamheid betrof. Zoo goed als men de Vereeniging laat genieten van de voordeelige gevolgen der op zulk een wijze afgesloten rechtshandelingen, dient zij ook de nadeelen te dragen. Het komt mij dus voor, dat de eisch van werkzaamheid als gevolg van eene bij de Statuten voorziene functie eenigszins ruim moet worden geïnterpreteerd. Deze meening geloof ik vooral hierom te kunnen verdedigen, omdat ik, zooals reeds gezegd, de tegenstelling tusschen orgaan en vertegenwoordiger niet juist acht en daarom ook de verschillende behandeling voor aansprakelijkheid in beide gevallen, gelijk in Duitschland het geval is, verwerp. Komt § 831 in toepassing, dan is van den eisch „verfassungsmäszig" geen sprake. Maar als dit het geval is, dan is deze eisch ook niet essentïeel om tot aansprakelijkheid van de Vereeniging te kunnen concludeeren. Men kan dus volstaan met te zeggen: noodig is een daad van hem, die namens de leden werkzaam is. Die werkzaamheid kan dan bestaan in het verrichten van rechtshandelingen, zoowel als van feitelijke daden. En onverschillig is ook, of het geldt een hoogere of een lagere werkkring [1]).

Nu is het echter steeds een feitelijke vraag, hoever men hiermede gaan moet. Zoo is het b.v. de vraag, of bij Vereenigingen met wijd en zijd over het land vertakte afdeelingen — vooral

---

[1]) Dit laatste dient ook te worden erkend door hen, die als mrs. Scholten, Bruins, v. Lennep van huldiging van het risico-beginsel in 1403 oplossing van ons probleem verwachten.

bij Vakvereenigingen is dit het geval [1]) — aansprakelijkheid voor de daad van elken plaatselijken representant gewenscht is. Het is immers de vraag, of in zulk een geval de plaatselijke afdeeling, hoewel in naam nog onderdeel van de hoofd-Vereeniging, niet feitelijk tot zelfstandige Vereeniging is geworden. Dit zou men bijv. moeten afleiden uit de omstandigheid of het Centraal Bestuur ook invloed heeft op den gang van zaken, de te beramen plannen, de wijze van aanwending der geldmiddelen, enz., dan wel of de ondergeschiktheid zich b.v. bepaalt tot het jaarlijks zenden van een afgevaardigde naar de Alg. Vergadering en elke Afdeeling verder haar eigen weg kiest. Staat de invloed van de zijde van het Centraal Bestuur vast, dan is het in overeenstemming met het boven aanvaarde risico-beginsel ook dán de aansprakelijkheid van de Vereeniging te erkennen. Hoofdzaak is immers of *de bevoegdheid* tot optreden van den vertegenwoordiger vaststaat [2]). Bovendien bestaat in beide gevallen nog de mogelijkheid, dat men de vereeniging kan aanspreken voor *eigen* schuld, b.v. omdat zij aan de daden van de plaatselijke afdeeling actief heeft deelgenomen.

Overigens doet de vraag, voor *wiens* daden de rechtspersoon alzoo aansprakelijk is, zich op dezelfde wijze voor bij aanspra-

---

1) Zie SCHILDBACH, Verfassung und Verwaltung der freien Gewirkschaften in Deutschland, (Leipzig 1910), blz. 40 vlg.

Voorts zij verwezen naar een hieronder (blz. 264) te vermelden wetsvoorstel van 1903 in Australië, waar t. a. v. Vakvereenigingen eene voorziening voor deze quaestie getroffen is.

2) Duidelijk blijkt ook de onlogische regeling in de Duitsche wet, waar voor „knechts" exculpatie van de Vereeniging toegelaten is (§ 831), voor z.g. organen echter niet (§ 31).

Van den anderen kant blijkt ook bij deze quaestie, dat de in het Ontwerp-REGOUT tot wijziging van de artt. 1401 vlg. geuite meening, als zoude de quaestie schuld- of risico-beginsel alleen van academisch belang zijn, niet volkomen juist is.

kelijkheid van een particulier voor de daad van anderen [1]). Aan het enkele feit, dat men te doen heeft met een Rechtspersoon, ontleent deze vraag geen bijzondere beteekenis.

Onder degenen, tegenover wie de Vereeniging aansprakelijk is, kunnen individueele leden begrepen zijn. Dit doet zich b.v. voor bij: royeering van leden, verleiding tot het nemen van aandeelen in N. V., enz.

Is nu ook voor de daad van individueele *leden* aansprakelijkheid van de Vereeniging gewenscht? Ik meen dit te moeten ontkennen. Immers welk beginsel als rechtsgrond voor aansprakelijkheid voor daden van anderen men ook huldigt, steeds zal noodig zijn eene *bevoegdheid* van den dader. Van individueele leden, optredend zonder eenige opdracht, geeft het enkele feit van lidmaatschap daarom nog geen bevoegdheid tot optreden voor de Vereeniging. In de lijn van dezen gedachtengang ligt tevens, dat *wel* juist is, eene bepaling als voorkomende in het Ontwerp-1820 (art. 883):

„Het vereenigde ligchaam, als zoodanig, wordt door geene „daad of handeling van een bijzonder lid verbonden, uitgezon„derd alleen in het geval, wanneer de aard des ligchaams of „der inrichting een bijzonder lid tot die handeling wettigt, of „wel deze daartoe uitdrukkelijk is gelastigd. In alle andere „gevallen is het ligchaam niet aansprakelijk, dan wanneer, en „voorzooverre, hetzelve uit die handeling voordeel heeft ge„trokken."

Gelijk reeds vroeger opgemerkt, verwerpt MICHOUD aansprakelijkheid van de Vereeniging voor een daad van individueele leden. Met zijne redeneering kan ik mij echter niet vereenigen. Aansprakelijkheid van de Vereeniging in zulk een geval zou z. i. getuigen van verwarring van de Vereeniging met hare

---

[1]) Men denke b.v. aan den eigenaar van eene winkelonderneming, die in verschillende deelen van het land filialen gevestigd heeft.

leden, zooals het geval was bij de glossatoren in hun gezegde: „Universitas nihil aliud est quam homines qui ibi sunt." De leden zijn de Vereeniging. Dit is ook mijne meening. Ik voegde er echter iets aan toe, n.l.: de leden *werkzaam op georganiseerde wijze in de Statuten omschreven.* Uit de laatste toevoeging blijkt voldoende, waarom verwerping van de éénheidsgedachte *niet* praejudiciëert tot aanneming der aansprakelijkheid van de Vereeniging voor een daad van leden, die optreden zonder zich te storen aan het feit dat alleen degenen die daartoe krachtens statutaire bepaling geroepen zijn, bevoegdheid hebben. Trouwens MICHOUD verweert zich ook alleen tegen miskenning van de laatste gedachte bij de glossatoren, niet zoozeer tegen hunne miskenning van de éénheidsbeschouwing. Na citeering van de zinspreuk bovenvermeld, zegt hij [1]: „Elle méconnait cette „vérité que la personne morale n'est pas seulement une collecti- „vité, mais une collectivité *organisée* [2]. Tout que cette orga- „nisation n'intervient pas dans les faits délictueux ou dommage- „ables, on ne peut la rendre responsable . . . . . . par cela seul, „qu'un mombre plus ou moins considérable de membres a été „en faute."

Uit de ter ontkenning van aansprakelijkheid van de Vereeniging voor een daad van leden gevolgde redeneering, volgt tevens dat deze niet kan worden erkend bij een daad van één bestuurder, indien deze niet tot zelfstandig optreden bevoegd was. [3]).

---

1) Dl. II blz. 243.

2) Cursiveering van MICHOUD-zelf.

3) Anders de Duitsche auteurs (zie boven blz. 240/241).

HOOFDSTUK XII.

VERDIENT EENE VRIJSTELLING VAN AANSPRAKELIJKHEID VOOR SOMMIGE VEREENIGINGEN AANBEVELING?

Aanleiding tot deze vraag vind ik in het feit, dat in Engeland de Vakvereenigingen *niet* aansprakelijk zijn voor onrechtmatige daden.

In Engeland genieten thans de Trade-Unions [1]) sinds 1906, krachtens uitdrukkelijke bepaling in de Trade Dispute's Act van dat jaar, vrijstelling van aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden. De bedoelde Section 4, waarin deze vrijstelling van aansprakelijkheid is opgenomen, luidt alsvolgt:

(1) „An action against a trade union, whether of workmen „or masters, or against any members or officials thereof on „behalf of themselves and all other members of the trade union „in respect of any tortious act alleged to have been committed „by or on behalf of the trade union, shall *not* be entertained „by any court."

(2) „Nothing in this section shall affect the liability of the „trustees of a trade union to be sued in the events provided „for by the Trades Union Act, 1871, section 9, except in „respect of any tortious act committed by or on behalf of the „union in contemplation or in furtherance of a trade dispute."

---

[1]) Vereenigingen zoowel van werk*gevers* als van werk*nemers*.

Nevens het vele gewin, dat als gevolg van den bekenden strijd in het jaar 1900 van de Vakvereeniging van spoorwegarbeiders tegen de Taff Vale Spoorwegmaatschappij, in 1906 den arbeiders is ten deel gevallen, als: geoorloofd posten (Section 2), geoorloofd aanzetten tot contractbreuk (Section 3), enz. is ook gekomen een privilege van Vakvereenigingen op het stuk van aansprakelijkheid voor onrechtmatige daden. Hieronder zijn echter alleen begrepen de in Section 7 van de „Conspiracy and Protection of Property Act" van 1875 vermelde feiten, d. z. zoodanige feiten, welke gewoonlijk bij gelegenheid van staking of uitsluiting plegen voor te vallen. Het blijkt uit de geschiedenis van de wet en uit den naam „Trade *Dispute's* Act". Zoo is met name uitgesloten een actie, zoowel tegen de Vereeniging als tegen de leden wegens „conspiracy to injure". Mogelijk blijft wel een individueelen dader in zulk een geval aan te spreken, met opzet is daarom de meervoudsvorm gebezigd „against any member*s* or official*s*". Dat zal echter weinig voorkomen, aangezien de bedoelde feiten meestal door een groot getal menschen tegelijkertijd worden gepleegd [1]).

De 2e alinea bedoelt ontduiking van de bepaling te voorkomen. De Trade-Union is nl. in Engeland *niet* Rechtspersoon. Zij is, naar gangbare opvatting, een niet tot éénheid geworden veelheid van menschen, die al dan niet geregistreerd kan zijn. In het 1e geval heeft zij enkele rechten van een Rechtspersoon, waaronder dat om bij contractueele verbintenissen eischend en verwerend in haar geregistreerden naam te kunnen optreden. Juist echter omdat zij niet Rechtspersoon is kan zij — en dit geldt dan tevens voor de niet-geregistreerde trade-unions — nog op eene andere wijze in rechte optreden. Immers is de Vereeniging niet Rechtspersoon, dan is niet zij subject van het vermogen, ook de leden zijn het niet, maar de bestuur-

[1]) Vgl. Cohen, Trade Union law, 2e ed., 1907 (blz. 9 en 97).

ders („trustees"). Voor Vereenigingsschulden worden *zij* dan aangesproken bij wege van z.g. „representative actions" in *eigen* naam, maar op hun privé-vermogen bestaat geen verhaal, alleen op het z.g. Vereenigingsvermogen (S. 9 wet 1871). In het Taff-Vale proces heeft men deze section 9, die alleen handelt overt acties „touching or concerning the property", ook willen toepassen op acties uit onrechtmatige daad. Deze mogelijkheid is thans uitdrukkelijk afgesneden door de reeds vermelde alinea 2.

De reeds bovenvermelde bedoeling om niet-aansprakelijkheid alleen uit te strekken tot daden, gepleegd bij gelegenheid van een „trade dispute", blijkt duidelijk uit deze 2e alinea, welke wil voorkomen ontduiking van de 1e alinea door aansprakelijkheid van de trustees voor „torts committed by or on behalf of the union „*in contemplation or in furtherance of a trade dispute*. Heel zeker is de wettelijke toestand dan toch nog niet. Immers voor „torts" *niet* gepleegd bij gelegenheid van een trade dispute ware de bedoelde representative action dus *wel* toegankelijk, terwijl s. 9 der wet-71 alleen spreekt over acties „touching or concerning the property". Hier staan 2 rechterlijke beslissingen tegenover elkaar: Zoo achtte Sir Justice MATHEW de actie mogelijk bij: beleediging voorkomende in een courant van eene Vakvereeniging, een ongeluk veroorzaakt door den automobiel van eene Vakvereeniging, enz. Daartegenover leerde Sir Justice FARWELL, in de Taff Vale beslissing, die door de House of Lords later geheel werd overgenomen, dat de uitdrukking in S. 9 der wet-71 „impliedly excludes such trustees from being sued in „tort". Volgens COHEN [1]) bestaat er geen strijd tusschen beide uitspraken, aangezien de laatstvermelde alleen wilde uitsluiten „actions for torts in no way connected with the union's property". Wat hiervan zij, zooveel is wel absoluut zeker: een actie tegen

---

[1]) T. a. p. blz. 14.

eene Vakvereeniging wegens „tort" voortvloeiende uit een trade dispute is thans, ingekleed in welken vorm ook, *uitgesloten*.

Wat onder „trade dispute" te verstaan is, leert section 5 sub 3 der wet van 1906.

„In this act and in the Conspiracy and Protection of Property „Act 1875 the expression „trade dispute" means any dispute „between employers and workmen, or between workmen and „workmen, which is connected with the employment or non-„employment or the terms of the employment, or with the „conditions of labour of any person and the expression „work-„men" means all persons employed in trade or industry, whether „or not in the employment of the employer with whom a trade „dispute arises; and in S. 3 of the lastmentioned Act, the words „between employers and workmen" shall be repealed."

De niet-strafbaarheid van vertegenwoordigers der Union krachtens de wet van 1906 laat niettemin hunne aansprakelijkheid voor verduistering van gelden, bedrog, het niet in acht nemen van formaliteiten, alles geregeld in S. 10—18 der wet van '71, geheel intact.

Het is een betwist punt, of met de clausule van niet-aansprakelijkheid in section 4 tevens uitgesloten is in dergelijke gevallen de z.g. „injunction", het gebruikelijke bevel met de ongeoorloofde daden voor den vervolge op te houden [1]).

Voor een groot deel is er dus eene onschendbaarheid van vakvereenigingen in Engeland. Voor deze afwijking van het gemeene recht moeten wel zeer overwegende redenen aanwezig zijn, anders is deze inbreuk op het billijkheidsgevoel niet verklaarbaar. Om na te gaan, inhoeverre er afdoende gronden voor deze regeling aanwezig zijn, is een kort historisch overzicht noodwendig [2]).

---

[1]) Hierover Cohen, blz. 11.

[2]) Het hier volgende overzicht ontleend aan het „Report of the Royal Com-

De tijd van bemoeienis van den Engelschen wetgever met de Vakvereeniging dateert van 1871. In 1824 was het coalitieverbod opgeheven. Vóór dien was de Vakvereeniging geheel verboden, omdat zij geacht werd te zijn „in restraint of trade". Was desniettemin eene Vereeniging opgericht, dan werd de schadevergoeding voor gepleegd onrecht verhaald op het door de leden bijeengebrachte vermogen en bovendien op hun privévermogen. „In the eyes of the law a Trade Union before 1871 „was nothing but an aggregate of individuals: and there never „was a time when, if all the individuals had been brought „before the court in an action of tort and the tort had been „proved against them or their agent, the property of the mem„bers, including the union funds, which belonged to them, „would not have been liable to make good the damage. The „union might be an unlawful association, but this would be „immaterial. The fact that the wrong was done in pursuance „of an unlawful purpose could be no excuse to the tort-feasors, „nor any reason why the sufferer should be deprived of redress" [1]). Practisch ging dit echter alleen gemakkelijk, wanneer het gold eene Vereeniging met een klein getal leden, vandaar dat ver-

mission on trade disputes and trade combinations". (London 1906).

Eene uiteenzetting, ontleend aan dit Report, vindt men ook bij MACROSTY, Die Vorgeschichte des Englischen Streikgesetzes von 1906, in Archiv. für Sozialw. und Sozialpolitiek, Bd. XXVI, blz. 405 vlg.; bovenal echter eene zeer gedocumenteerde uiteenzetting bij HANELD, Das Englische Gewerkvereinsrecht nach 1870 (Leipzig 1909).

Zie ook SALOMONSON in Onze Eeuw, 1907, blz. 212 vlg.

Afzonderlijk uitgegeven zijn ook de „Minutes of Evidence taken before the Royal Commission on Trade Disputes and Trade Combinations" (1906). Van belang is vooral het op blz. 62 vlg. van de Appendices vermelde Summing-Up voor de Jury van Mr. Justice Wills.

Te vergelijken voorts GILMAN, Methods of industrial peace (Boston, 1904) blz. 181 vlg.

[1]) Report blz. 4.

volging van de leden van een Trade-Union practisch nooit voorkwam. „If the liability was not enforced, it was not „because Trade Unions were regarded as peculiar institutions „outside the law, but simply because of the following reason. „An action to recover damages in respect of a tort could be „instituted only in the Courts of Common law, and those Courts, „although they did not allow the non-joinder of defendants to „be pleaded in such an action either in bar or in abatement, „adopted a rigid rule that judgment could not be recovered „against any person or persons not named as defendants in the „action. From this it followed that no property could be taken „in execution which was not the property of the *named* defendants. „If, therefore, an association consisted of so large a number of „persons that it was impracticable to ascertain the names of „all of them or to make them all defendants, the property of „the association, as distinguished from that of the individual „members, could not be taken in execution in a Common law „action."

Zoo was het dus om *practische* redenen niet mogelijk, dat de leden van een Trade-Union eischend of verwerend optraden waar het betrof onrechtmatige daden. Maar ook bij contractueele verbintenissen konden zij niet in rechte optreden, omdat zij immers „unlawful" waren: „for any such proceeding would „be deemed to be a furtherance of the illegal purposes of the „Trade Union". Vooral het optreden bij contractueele verbintenissen en het optreden als eischer bij onrechtmatige daden, werd begrijpelijkerwijze dringend gewenscht. Zoo was b.v. geen verhaal mogelijk tegen ontrouwe ambtenaren. „The consequence „was that Trade-Union funds were at the mercy of dishonest „officials". De wet van 1871, thans nog geldend, bracht hierin verandering. Men trof eene regeling, welke het midden hield tusschen den tot dusverre geldenden toestand en die van Rechtspersoonlijkheid. Rechtspersoon werd de Trade-Union dus *niet*:

men achtte het in '71 niet gewenscht de Trade-Unions tot Rechtspersoon te maken, de belanghebbenden hadden er niet om gevraagd, zij wenschten hoofdzakelijk: bescherming van het Vereenigingsvermogen [1]). Dit werd verkregen doordat een Trade-Union, die aan bepaalde eischen voldeed, zich kon laten registreeren. Zulk een geregistreerde Trade-Union kwam dan alleen in *enkele* opzichten overeen met een Rechtspersoon: „a „system of registration which would give to Unions capacity „for rights and duties resembling in some degree that of cor„porations, but which apparently would confer upon them little „more than protection to their funds in case of misappropria„tion, etc." Met bewustheid werd de Trade-Union dus niet tot Rechtspersoon verheven. · Nu zou men zeggen — op dit feit is ook inderdaad beroep gedaan — dat de wetgever van 1871 ook *bedoeld* heeft de aansprakelijkheid van de Trade-Union *als zoodanig* voor „torts" uit te sluiten. Dit argument is echter onjuist: in '71 werd over deze aansprakelijkheid *met geen woord* gesproken; daarom was, volgens de Enquête-Commissie 1906, in den stand van *déze* vraag door de wet van '71 geenerlei verandering gekomen. „The Act said nothing about actions of „tort; but one of the results of the Statute legalizing Trade „Unions, was to enable them to sue others in tort. As to the „liability to be sued in tort, this, as has been shown, did not „depend on the legality of the Trade Union: and if the general „legal procedure permitted, or should come to permit, a Trade „Union to be sued in tort, there was certainly nothing in the „Trade Union Act to prevent it."

Moeilijkheid leverde dus alleen op de *processueele* zijde van de vraag: *hoe* men de Vereeniging aansprakelijk zou stellen, in het *feit* der aansprakelijkheid van de Vereenigingskas was in 1871 geene verandering gekomen. De moeilijkheid, de leden

---

[1]) Report blz. 5, nr. 20 en 21.

allen te dagvaarden, was dezelfde gebleven, vandaar dat *practisch* de aansprakelijkheid op *niets* neerkwam. Immers het *verwerend* optreden van de Vereeniging in haar geregistreerden naam nam men in '71 nog niet aan, terwijl men zich voor de actie tegen de trustees strikt hield aan de woorden van section 9.

Een oogenblik scheen het, alsof deze processueele moeilijkheden overwonnen zouden worden. Door de Judicature Acts van 1881 werd de procesregeling geheel herzien. De „Courts of Common Law" en de „Courts of Equity" werden onderdeelen van één Supreme Court, afgeschaft werd de onderscheiding tusschen „legal" en „equitable rules". Als uitvloeisel hiervan verscheen in 1883 een „General Order" van de Supreme Court, voorschrijvend: „that where there are numerous parties having „the same interest in one cause or matter, one or more of such „persons may sue or be sued, or may be authorised by a Court „or Judge to defend in such cause or matter, on behalf or for „the benefit of all persons so interested". Zoo zou dus deze modus procedendi, toegepast op Trade Unions, gelegenheid bieden voor onrechtmatige daden verhaal te oefenen op de Vereenigingskas, analoog aan de wijze van section 9 der wet '71. Door onbekendheid werd echter gedurende ± 10 jaar aan toepassing van deze „General Order" op Trade Unions *niet* gedacht. In 1893 beriep men zich op dezen procesvorm; de toepasselijkheid werd echter door de Court of Appeal ontkend, niet echter omdat de Trade Union onschendbaar werd geacht, *wel:* omdat om louter formeele redenen ook buiten geval van onrechtmatige daad, volgens dit college bedoelde regel bij Trade Unions *geen* toepassing kon vinden. De Enquête-Commissie van het jaar 1894, onder den indruk van deze beslissing, zag in het vigeerende recht geen mogelijkheid, de Vereeniging aan te spreken; zij drong echter aan op spoedige regeling der aansprakelijkheid. Het gevolg was tevens, dat in dien tijd bij

herhaling veroordeeling van „agents" en „officials" in *eigen* vermogen plaats had, nimmer van Trade-Unions [1]).

In het jaar 1901 besliste de House of Lords echter dat de vermelde „General Order" van 1883 *wel* op Trade Unions van toepassing was. Daarmede was dus processueel de mogelijkheid voor aansprakelijkstelling bij onrechtmatige daad geopend. Dit geschiedde dan ook in hetzelfde jaar bij de Taff Vale procedure; maar zoowel de 1e rechter als de „House of Lords" bereikten dit resultaat door de Vereeniging in haar *eigen*, *geregistreerden* naam aansprakelijk te stellen, terwijl slechts enkele der Lords de modus van de Order van 1883 tot eisch stelden. Zoodoende was zeker t. a. v. *den vorm* de aansprakelijkstelling voor „torts" in dit geval iets nieuws.

Ter wille van het verband allereerst een kort overzicht van de feiten: In den nacht van 19 op 20 Augustus 1900 was onder de arbeiders van de Taff Railway Company eene staking uitgebroken, veroorzaakt, doordat de Mij. een beambte had overgeplaatst naar een kleinere plaats, waar hij niet zooveel gelegenheid vond om propaganda te maken voor zijn partij. De staking nam een grooten omvang: 1227 man staakten, allen waren gehouden aan een opzegtermijn van 14 dagen; voor 363 man was op 20 Aug. die termijn juist verstreken; 400 hadden 1 week tevoren opgezegd, de rest in het geheel niet. Door ruim 800 lieden was dus contractbreuk gepleegd. De plaatselijke afdeeling van de Vakvereeniging, de „Amalgam. Society of Railway Servants" mengde zich in het geschil bij monde van haar Bestuur. Ook de Vakvereeniging-zelve mengde zich officiëel in den strijd, vertegenwoordigd door RICHARD BELL. Vanwege de Vakvereeniging werd een geheele dienst van „posten" georganiseerd; op instigatie van BELL werden ciculaires verspreid,

---

[1]) Vgl. WEBB, Theorie en praktijk van het Britsche Vakvereenigingswezen (vert. door HENRI POLAK, Amsterdam 1901/1902), II, blz. 816.

waarin iedere onderkruiper („blackleg") die zich kwam aanmelden, met letsel werd bedreigd. Zoodoende lag het bedrijf geheel stil, de Spoorwegmij. leed veel schade. Deze sprak toen de Trade-Union en hare „Officers" aan „for having conspired to „induce the workmen of their company to break their contracts, „and also for having conspired to interfere with the traffic of „the Company by picketing and other unlawful means". Men meende dat hier verder dan geoorloofd staken, geoorloofd posten enz. was gegaan, dat tyrannie was geoefend en deze vooral de ontzaglijke schade had veroorzaakt. Van de zijde van de Trade-Union werd dit feitelijk gegeven ontkend, maar bovendien werd op bovenvermelde *juridische* gronden de onmogelijkheid van verhaal op de Vereenigingskas, tenzij men alle leden — eenige keeren honderdduizend! — individueel mocht dagvaarden, aangevoerd.

De eerste rechter, Sir Justice FARWELL, veroordeelt niettemin de Trade-Union in haar *eigen geregistreerden* naam. Louter op *logische* gronden wordt de aansprakelijkheid gemotiveerd [1]): De Trade-Union kan eigendom verwerven, contracteeren, als eischende partij optreden; welnu, zoo vraagt deze rechter zich af, hoe kan het mogelijk zijn, dat men eene zekere — hoe ook te definieeren — grootheid toestaat, aan het verkeer deel te nemen op een wijze zooals een individu dit vermag, wanneer daarbij niet de gedachte voorzat, haar tevens voor de door haar te veroorzaken schade gebonden te achten? Ware het verkeersvertrouwen niet geheel op losse schroeven gezet, zoo men de Vakvereeniging door haar uiterlijk machtsvertoon alle vertrouwen

[1]) Dank zij vriendelijke bemiddeling van den heer M. M. KLEERKOPER, letterkundige te Amsterdam, vroeger journalist te London, was ik in de gelegenheid kennis te nemen van de offic. verhandelingen van het geding, behoorend aan de Labour Party. Op blz. 400 van deze Verh. is het belangrijke vonnis van Sir FARWELL vermeld.

Zie ook JEVONS, The law of Trade Unions (1907), blz. 20/21.

waardig keurde, maar haar op het beslissende moment als „*geen* vertrouwen waardig" moest gaan beschouwen? Hoe kan men iemand eenerzijds mondig, anderzijds onmondig noemen? Te zeggen, dat het recht zoo iemand dan maar *geheel* onmondig moet beschouwen, gaat in den tijd van toenemende associatie toch zeker niet aan. Uit de elementaire rechtsopvattingen volgt, dat, als de wet de aansprakelijkheid niet had gewild, hij de Vereenigingen ook in het geheel niet had moeten erkennen. Daartegen kan een stilzwijgen van de wet op dit punt niet worden aangevoerd.

De Court of Appeal had in beginsel geen bezwaren tegen aansprakelijkheid maar wel om formeele redenen.

In hoogste instantie werd echter de aansprakelijkheid door de House of Lords op vrijwel gelijke gronden als door den eersten rechter aangenomen [1]).

Deze beslissing vond in de arbeiderswereld weinig sympathie. Voor de billijkheidsoverwegingen had men geen oor. Men hechtte er niet aan of het privilege voor de Trade-Unions al dan niet gevolg was van onbevangen wetsuitlegging. Het *feit* stond vast, dat tot dusverre aansprakelijkheid voor „torts" nog nooit was aangenomen, daarin wenschte men geene verandering. Men wilde vrijheid om te strijden, de consequentie van aansprakelijkheid durfde men niet aan.

Van andere zijde, vooral van de Webbs, werd de aansprakelijkheid in beginsel gebillijkt; alleen achtte men het veel te vergaand dat bij de concrete beslissing de Vereeniging voor daden van plaatselijke vertegenwoordigers was aansprakelijk gesteld.

De overhand behield echter de meening, die voor Vakvereenigingen een vrijbrief wenschte, waarvoor als eenige recht-

---

[1]) De overwegingen en de meeningen van de Lords in extenso vermeld in het werkje van Richard Bell, Trade Unionism (London, 1907), blz. 37—50.

vaardiging werd gegeven, dat het altijd zoo was en dat de Vakvereenigingsactie anders mislukken zou. Dit was zelfs zóó sterk, dat eene door de Regeering in 1903 benoemde Enquête-Commissie, waarin o. m. WEBB — waarlijk geen arbeidersvijand — zitting had, door de arbeiders gedesavoueerd werd. De vraag werd in 1906 als verkiezingsleuze gebruikt: de liberale parlementsleden hadden hun woord gegeven uitdrukkelijk te zullen medewerken tot maatregelen om eene Taff-Vale beslissing voor den vervolge onmogelijk te maken, de liberalen behaalden de overwinning, vele arbeidersafgevaardigden werden gekozen.

De nieuwe Regeering, waaronder de arbeidersgezinde Minister JOHN BURNS, kwam toen met voorstellen in aansluiting aan het inmiddels uitgebrachte rapport der Enquête-Commissie van 1903. Deze leerde: „In short, it turns out that the notion of a Trade-„Union having been intended to be specially exempted from „actions of tort is a mere misconception resting on no other „foundation than long practical immunity, which was simply „the result of defects in general legal procedure that have now „been remedied on general considerations of equity quite irres-„pective of Trade-Unions and Trade-Union law" En dan iets verder: „There is no rule of law so elementary, so universal „or so indispensable as the rule that a wrong-doer should be „made to redress his wrong. If Trade-Unions were exempt „from this liability they would be the only exception, and it „would then be right that that exception should be removed. „That vast and powerful institutions should be permanently „licensed to apply the funds they possess to do wrong to others, „and by that wrong inflict upon them damage, perhaps to the „amount of many thousand pounds, and yet *not* be liable to „make redress out of those funds, *would be a state of things „opposed to the very idea of law and order and justice*". „Trade-Unions" mogen nuttig zijn voor de samenleving, dat is met zoovele Vereenigingen het geval. De Commissie is wel van

meening, dat, waar plaatselijke afdeelingen van eene Vakvereeniging dikwerf geheel onafhankelijk werkzaam zijn, aansprakelijkheid voor alle daden van plaatselijke vertegenwoordigers te ver gaat. „We recommend that means shall be furnished „whereby the Central Authorities of a Union may protect them„selves against unauthorised and immediately disavowed actions „of Branch Agents". Maar de hoofdgedachte blijft: „We are „of opinion that Trade Unions would have no just ground of „complaint if the law is applied to them strictly, etc". Aldus ook WEBB, die in zijn Nota bij het Rapport de aandacht vestigt op een voorstel, ingediend bij de New South Wales Legislative Council, 1 Oct. 1903, waarin de aansprakelijkheid van de Trade-Union werd uitgesloten, indien vaststond, dat de „Agent" gehandeld had: 1) contrary to instructions bona fide given bij or 2) without the knowledge of the Governing Body of such Union or Association; and that the Union or association has bona fide and by all reasonable means repudiated the acts or words complained of, at the earliest opportunity and with reasonable publicity [1]). In dezelfde lijn bewoog zich het Regeeringsvoorstel. De Regeering wilde in beginsel wel degelijk de aansprakelijkheid, met uitzondering echter van niet-geautoriseerde daden. De Labour-Party wilde echter ook voor geautoriseerde daden vrijstelling van aansprakelijkheid. Hier was dus wel de eigenlijke strijd.

De Regeering had het zich aldus gedacht: Elke Trade-Union zou een Uitvoerend Comité benoemen, dat speciale opdracht zou krijgen voor z. g. strijd-aangelegenheden (werkstaking, enz.), als: het voeren van onderhandelingen met de werkgevers, doen

[1]) En dan leze men de woorden in het bekende werk van DE WEBBS: „Wij „zien geen geldige reden, waarom, indien de wet in behoorlijken staat werd ge„bracht, niet ook de Vakvereeniging als geheel bloot zou staan aan vervolging „tot schadevergoeding voor elk nadeel, dat door haar of haar gemachtigden aan „derden was berokkend" (t. a. p. blz. 824).

van mededeelingen aan het publiek, geven van opdrachten aan „Agents" en „Officials". De Vereeniging zou echter voor de daden van dit Comité aansprakelijk zijn. De „Agent" zou steeds een *limitatieve* opdracht krijgen. Voor zelfstandige daden van den „Agent" zou de Vereeniging slechts dàn aansprakelijk zijn, als zij, nadat de daad te harer kennis gebracht was, daarin berust had, althans de daad niet had afgekeurd [1]).

Daartegen kwam verzet. Men had zich vóór 1901 in volkomen bescherming gewaand, men wilde de aansprakelijkheid niet. De Regeering gaf toe en stelde toen de thans tot wet verheven bepaling voor. Dat het een machtsquaestie was, dat men zich om de billijkheidsvraag niet bekommerde, blijkt wel uit de scherpe strijd in de beide Huizen bij de totstandkoming van deze bepaling gevoerd [2]).

Uit het gegeven overzicht blijkt nu wel voldoende, dat de vrijstelling van aansprakelijkheid, welke de Trade-Unions thans genieten, grootendeels te verklaren is uit het historische feit, dat de Trade-Union geen Rechtspersoon is en de Engelsche procesorde, naar veler opvatting, geen gelegenheid tot aansprakelijkheid bood. En voor een groot deel is de tegenwoordige wettelijke regeling verklaarbaar als reactie op het feit, dat, toen de rechter in 1901 de Trade-Union eens in eigen naam ging aanspreken, hij aan die aansprakelijkheid de verre strekking gaf, haar ook te doen gelden voor de daad van personen, die geheel onafhankelijk tegenover de Vereeniging staan.

Ook in andere landen is wel over de vrijstelling van aansprakelijkheid voor Vakvereenigingen gesproken. Zoo is in *Amerika* meermalen op congressen van arbeidersvereenigingen deze vraag

---

1) Zie HANELD, blz. 60 vlg.

2) Een summier overzicht van de gehouden redevoeringen bij MACROSTY, blz. 424 vlg.

besproken, hoewel de jurisprudentie meermalen de aansprakelijkheid heeft erkend [1]).

In *Frankrijk* zijn de Syndikaten, gelijk vroeger vermeld, door de jurisprudentie herhaaldelijk aansprakelijk gesteld, al wordt hierover in de wet van 1884 „sur les syndicats professionnels" ook gezwegen. De vraag maakt thans in Frankrijk voortdurend een onderwerp van bespreking uit, sinds het Wetsontwerp van de ministers WALDECK ROUSSEAU en MILLERAND van het jaar 1899 de Syndikaten volledige Rechtspersoonlijkheid wil toekennen, maar daartegenover hunne aansprakelijkheid uitdrukkelijk wil vastleggen [2]). Van arbeiderszijde wenscht men geen aansprakelijkheid zoo min voor de naleving van collectieve contracten als voor onrechtmatige daden, bewerend dat de Vakvereenigingen nog niet voldoende rijp zijn om de aansprakelijkheid op zich te nemen [3]). Aanhangig is thans nog een Wetsontwerp-VAILLANT van 11 Nov. 1910, ingediend door 64 afgevaardigden o. m. strekkende de syndikaten van aansprakelijkheid vrij te stellen „pour les actes „accomplis par eux ou par leurs membres au cours des conflits" [4])

In *Duitschland* schijnt men ook in arbeiderskringen *geene* vrijstelling voor Vakvereenigingen te wenschen. Dit is af te leiden uit de 1e lezing van het nog niet tot wet verheven Ontwerp betreffend „gewerbliche Berufsvereine" van 12-11-1906 in den

---

[1]) Zie GILMAN t. a. p. blz. 170 vlg. Vooral op blz. 196 verklaart deze schr. zich ernstig *tegen* eene vrijstelling.

[2]) Zie BRAUNSCHWEIG, blz. 134 vlg.

[3]) Zie BARTHOU, l'Action Syndicale (1904), blz. 180 vlg., 335 vlg. Schrijver verklaart zich zeer *vóór* aansprakelijkheid. In het bijzonder zie men de verhandeling van de Conseil Supérieur de Travail van het jaar 1909, uitgegeven als publicatie van het „Ministère du Travail et de la Prévoyance Sociale" getiteld „La législation sur les Syndicats professionnel". Voornamelijk op blz. 5, 17, 123, 125 de meening van arbeiderszijde vermeld.

[4]) Eene korte mededeeling hierover bij FINANCE, Les Syndicats professionnels etc. (Paris 1911), blz. 425, Appendice.

Rijksdag[1]). § 1, al. 2 van dit Wetsontwerp stelt vast, dat alle bepalingen betreffende „eingetragene Vereine" uit het B. G. B., daaronder dus ook § 31, op deze Vereeniging toepasselijk zijn. Verschillende afgevaardigden verklaarden tegen aansprakelijkheid van de Vakvereeniging in beginsel geen bezwaar te hebben, alleen wel achtte men klakkelooze overneming van § 31 niet aanbevelenswaard. Als bezwaar gold hoofdzakelijk dezelfde quaestie, die ook in Engeland veel overweging uitmaakte, n.l.: de aansprakelijkheid van de Centrale Vereeniging voor daden van plaatselijke vertegenwoordigers. Maar principieele bezwaren had men niet. Zoo zei b.v. één van de afgevaardigden: „Wir „müssen eine Privilegierung irgend einer Organisation ebenso „ablehnen was die Frage der Schadloshaltung anlangt, wie wir „es ablehnen nach der andern Richtung einen Ausnahmezustand „zu schaffen, und beispielsweise zu sagen: *jede* Streik, *jede* Aussperrung verpflichtet *an und für sich* zu Schadensersatz"[2]). Gewezen werd op het voorbeeld van Engeland, waar de strijd toen juist nog hevig werd gevoerd; de conclusie van v. SCHULZ luidt echter: „Mag das Englische Oberhaus die Vorlage annehmen „oder nicht, nach den bestimmten Erklärungen der Reichsre- „gierung und einzelner Parteiführer musz angenommen werden, „dasz für Deutschland eine Schadensersatzpflicht der Berufs- „vereine festgelegt werden wird"[3]).

Ten onzent is de vraag, voorzooverre mij bekend, nimmer ter sprake gekomen.

Slechts in één land is de aansprakelijkheid voor Vakvereenigingen dus uitgesloten.

---

[1]) Dit wetsontwerp, tevens een overzicht van de behandeling in de Rijksdag, te vinden in een artikel van v. SCHULZ in Archiv für Sozialwissensch. und Sozialpolitik, Bd. XXIV, blz. 64 vlg.

[2]) Blz. 76.

[3]) Blz. 79.

Verdient dit voorbeeld navolging? Ik zal hierop thans geen definitief antwoord geven. Het waren specifiek-Engelsche overwegingen, welke in Engeland tot niet-aansprakelijkheid leidden. Dit in het licht te stellen, was de strekking van dit Hoofdstuk. Zooveel is wel zeker: mocht vrijstelling van aansprakelijkheid voor Vakvereenigingen gewenscht zijn, dan kan de wettelijke toestand in Engeland op zichzelf geen argument tot navolging zijn voor landen, waar uitteraard niet dezelfde historische overwegingen gelden, als daar den doorslag gaven. In beginsel, zou men zeggen, is het in overeenstemming met elementaire rechtsopvattingen, voor Vakvereenigingen op gelijke wijze te oordeelen als voor andere lichamen, die evenzeer hoogst nuttige diensten aan de samenleving bewijzen. Dit blijkt trouwens wel hieruit, dat, gelijk boven vermeld, in Engeland het privilege eerst na zeer vinnigen strijd werd verleend. Maar, gelijk gezegd, een beslissend antwoord wensch ik in deze regelen niet te geven. Het vraagstuk raakt moeilijke problemen en vereischt een geheel zelfstandige studie. Ik hoop later de gelegenheid te vinden op deze quaestie uitvoerig terug te komen.

STELLINGEN.

I.

Het den pandhouder in art. 1205, al. 2 B. W. toegekende recht van retentie strekt zich ook uit tot de opbrengst van het verkochte pand. (Anders H. R. 15 Nov. 1909, W. 8930).

II.

Door art. 1354 B. W. wordt ook de verkrijger onder bijzonderen titel van een onroerend goed verplicht de verbintenissen na te komen, welke een vorige eigenaar t. a. v. dat goed op zich heeft genomen.

III.

Heeft de crediteur zijn schuld tegen den debiteur bewezen, dan staat deze daarmede nog niet als vanzelf vast tegen den borg.

IV.

De totdusverre verdedigde bewijslasttheoriën zijn er niet in geslaagd een bevredigend criterium voor de verdeeling van den bewijslast aan te geven.

Terzijdestelling van de lijdelijkheidsgedachte, huldiging van de vrije bewijsleer kunnen evenzeer tot het doel van deze theoriën — betrachting van de billijkheid — leiden (vgl. Leonhardt, Die Beweislast, Berlin 1904; Asser—Anema, Handl. Ned. Burgerlijk recht blz. 66 vlg.)

V.

Volgens Romeinsch recht was het criterium der onderscheiding tusschen bezit en detentie gelegen in den wil.

VI.

Volgens Nederlandsch recht wordt door de overdracht van een cognossement het bezit der daarin vermelde goederen overgedragen.

VII.

Voor de plicht tot betaling der ligdagen is schuld niet vereischt.

VIII.

Een schuldeischer, wiens schuldvorderingen in een faillieten boedel slechts gedeeltelijk zijn geverifiëerd, heeft voor de niet geverifiëerde het in art. 186 Faillissementswet behandelde recht van verzet tegen de uitdeelingslijst.

IX.

Getuigenis „de auditu" is in het civiel proces geoorloofd; jure constituendo verdient dit ook voor het strafproces aanbeveling.

X.

De agent van eene levensverzekeringmaatschappij, die persoonlijk voortgaat met de betaling der premie, terwijl hem de verzekering door den verzekerde reeds was opgezegd, en door middel van een valschelijk opgemaakte quitantie zich de uitkeering van de verzekeringssom verschaft, maakt zich schuldig aan het misdrijf van valschheid in geschrifte.

XI.

Voor het uitspreken van een strafvonnis is de aanwezigheid van één rechter op de zitting voldoende.

XII.

Bij onteigening krachtens de wet van 1851 heeft de onteigende geen recht op schadevergoeding voor den aanleg van het werk, waarvoor de onteigening plaats vindt.

XIII.

Evenredige vertegenwoordiging levert den besten waarborg om het Parlement te doen zijn het beeld van de vertegenwoordigde natie.

XIV.

De persoonlijke aansprakelijkheid van B. en W. jegens de Gemeente voor onwettig gedane uitgaven is beperkt tot de gevallen, genoemd in art. 226 Gemeentewet.

XV.

Het ontstaan van een absolute grondrente wordt door de grondrente-theorie van Ricardo *niet* uitgesloten.
